

PAZARA GİRİŞ ENGELLERİ RAPORU

2016

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	3
GİRİŞ.....	3
AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ (ABD)	1
BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİ (BAE).....	14
BİRLEŞİK KRALLIK.....	23
BULGARİSTAN.....	30
CEZAYİR	39
ÇİN HALK CUMHURİYETİ (ÇHC)	50
GÜRCİSTAN	65
HİNDİSTAN	69
IRAK	87
İRAN.....	96
JAPONYA.....	106
KAZAKİSTAN CUMHURİYETİ	112
MALEZYA	121
MEKSİKA.....	128
MISIR.....	137
NİJERYA	147
PAKİSTAN	159
POLONYA.....	169
ROMANYA.....	176
RUSYA FEDERASYONU.....	184
SUUDİ ARABİSTAN.....	196
TAYLAND	203
TÜRKMENİSTAN.....	213
UKRAYNA	218

ÖNSÖZ

20. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak GATT, Uruguay Turu ve sonrasında Dünya Ticaret Örgütü'nün kurulması ile çok taraflı ticaret sisteminde liberalleşme sürecine girilmiş olmasına rağmen bugün halen mal, hizmet, sermaye ve kişilerin serbest dolaşımına yönelik çok çeşitli pazara giriş engelleri ile karşılaşmaktadır. Konjonktüre bağlı olarak da bu engellere her gün yenisi eklenmektedir.

Söz konusu engellerin büyük bir bölümünü, uluslararası ticarete tarifelerin yerini alan tarife dışı engeller oluşturmaktadır. Ülkeler tarafından çok farklı biçimlerde uygulanabilen tarife dışı engeller, en genel ifadesiyle ülkelerin ekonomik ve ticari politika tercihleri ya da anlaşmaların esnek hükümlerinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca, pazarların işleyişindeki yapısal farklılıklar da ihracatçıların dış pazarlara girişini zorlaştırmaktadır.

Pazara giriş engellerinin bertaraf edilebilmesi için ihracatçılarımızın hedefledikleri pazarlarla ilgili olarak iyi araştırma yapmaları ve karşılaşılabilecekleri uygulamalarla ilgili önceden bilgi sahibi olmaları büyük önem taşımaktadır. Dış pazarlarda karşılaşılan sorunların üstesinden gelinmesinde mevcut ikili ve çok taraflı anlaşmalardan kaynaklanan hakların iyi bilinmesi ve kullanılması önemlidir.

İhracatçılarımız ve girişimcilerimizin karşılaşılabileceği olası engelleri kaldırmak ve sorunlarına çözüm bulmak Hükümetimizin ve Bakanlığımızın temel görevleri arasındadır. Bu çerçevede, farklı pazarlarda elde edilen tecrübelerin paylaşılması ve ticaret erbabına yol gösterici olması amacıyla Bakanlığımız tarafından Pazara Giriş Engelleri Raporu'nun bu yıl ikincisi yayımlanmaktadır. Söz konusu rapor, özel sektör temsilcilerinin de değerli katkılarıyla Bakanlığımız tarafından belirlenen 24 hedef/öncelikli ülkede ihracatçılarımızın karşılaştığı yurtdışı pazarlara erişimi engelleyen sorunları veya rekabet şartlarını bozan uygulamaları içermektedir.

2016 yılında ihracatımızın %65'ini gerçekleştirdiğimiz bu ülkelerdeki pazar payımızı artırmak ve anılan pazarlarda derinleşmek en önemli önceliklerimizden biridir. Bu bağlamda Sayın Cumhurbaşkanımızın riyaseti ve Sayın Başbakanımızın başkanlığında gerçekleştirdiğimiz çalışmalara destek olan bu değerli çalışmanın hazırlanmasında katkıda bulunan tüm ihracatçılarımıza, yatırımcılarımıza ve girişimcilerimize teşekkür ediyorum.

Seçilen ülkeler özelinde bazı özel bilgileri ihracatçılarımıza ulaştırmayı hedefleyen, aynı zamanda pazara giriş kavramı ile ihracatçılarımızın hakları konusunda farkındalığı artırmayı amaçlayan bu raporun, yurtdışı pazarlarda ihracatçılarımıza rehber olmasını ve ihracatımızdaki başarı öykülerine katkı sağlamasını temenni ediyorum.

Nihat Zeybekci
Ekonomi Bakanı

GİRİŞ

Uluslararası ticaret sisteminde gümrük tarifelerinin yanı sıra, teknik mevzuat ve standartlar, sağlık ve bitki sağlığı önlemleri, ithalat lisansları, miktar kısıtlamaları, anti-damping, sübvansiyon ve korunma önlemleri, şeffaf olmayan gümrük uygulamaları gibi tarife dışı engeller ihracatçılarımızın önünde ciddi bir engel teşkil etmektedir. Nitekim, Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) incelemelerine göre pazara giriş engellerinin %37'sini teknik engeller, %26,8'ini spesifik kısıtlamalar, %26,2'sini gümrük uygulamaları, %7'sini hükümet uygulamaları, %1,7'sini ithalattan alınan vergiler ve %1,4'ünü de diğer engeller oluşturmaktadır.

Bu çerçevede, tarifelerin düşürülmesi kadar tarife dışı engellerin kaldırılması da ülkemiz ekonomisinin geleceği açısından önem taşımaktadır. Bu doğrultuda, pazara giriş faaliyetlerinin planlanması, ihracatçılarımızın dış pazarlarda karşılaştıkları pazara giriş engellerine çözüm üretilmesi, Bakanlığımız ile ilgili kamu ve özel sektör kuruluşları arasında koordinasyonun sağlanması ve uygulamanın takibinin yapılabilmesi için oluşturulan “Pazara Giriş Komitesi” altında bu komitenin bir tamamlayıcısı olarak, pazara giriş engelleri ve çözüm yollarının tartışıldığı “Pazara Giriş Engelleri Çalışma Grubu” kurulmuştur.

Çalışma Grubu'nda, ihracatçılarımızın bildirimde bulundukları yurtdışı pazarlarda karşılaştıkları engellerin gerek uluslararası anlaşmalar gerek ilgili ülkenin yerel mevzuatı açısından değerlendirilerek sorunların çözümü için 2009 yılından beri çalışmalar yürütülmektedir.

Çalışma grubuna intikal eden sorunların çeşitliliği ve genele teşmil edilebilirliği bu alandaki bilgilerin paylaşılması ihtiyacını ortaya koymuştur. Söz konusu ihtiyaç çerçevesinde, belli sayıda ülkeye ilişkin Pazara Giriş Engelleri Raporunun hazırlanması kararı alınmıştır. Bu kapsamda, Bakanlığımız tarafından ilk kez 2015 yılında hazırlanan Pazara Giriş Engelleri Raporu'nun bu yıl ikincisi yayımlanmaktadır.

Raporda, ABD, Birleşik Arap Emirlikleri, Birleşik Krallık, Bulgaristan, Cezayir, Çin Halk Cumhuriyeti, Gürcistan, Hindistan, Irak, İran, Japonya, Kazakistan, Malezya, Meksika, Mısır, Nijerya, Pakistan, Polonya, Romanya, Rusya Federasyonu, Suudi Arabistan, Tayland, Türkmenistan ve Ukrayna'da pazara giriş engelleri olarak nitelendirilebilecek uygulamalar 2016 yılı esas alınarak özetlenmektedir.

Ekonomi Bakanlığı'na iletilen sorunların yanında, Bakanlık birimlerinin re'sen yaptığı araştırmalar neticesinde ulaştığı bilgiler, DTÖ ve diğer uluslararası kuruluşlar tarafından yapılan çalışmalar ve ilgili ülkenin kendi kaynakları yanında sahada görev yapan Ekonomi Bakanlığı Yurtdışı Teşkilatı'nın katkılarıyla derlenerek belli başlıklar altında toplanmıştır. Söz konusu raporda pazara giriş engelleri; Ticari İlişkilerin Özeti, İthalat Politikaları, Sübvansiyonlar, Kamu Alımları, Hizmet Ticareti, Fikri Mülkiyet Hakları, Vize Uygulamaları ve Diğer Engeller ana başlıkları altında sınıflandırılmıştır.

Ticari İlişkilerin Özeti bölümde, ikili ticaret, en çok ihraç ve ithal edilen ürünler ve karşılıklı yatırım ve müteahhitlik verilerine yer verilmiştir.

İthalat Politikaları başlığı altında ise Gümrük Vergileri, Gümrük Uygulamaları, Lisans Uygulamaları ve İthalat Yasakları, Teknik Mevzuat, Uygunluk Değerlendirme Prosedürleri ve Standartlar ile Sağlık ve Bitki Sağlığı Önlemleri konularına ayrı başlıklar halinde incelenmiştir.

Sübvansiyonlar başlığı altında ilgili ülkenin firmalara sağladığı sübvansiyon ve teşviklere; Kamu Alımları bölümünde, ülke mevzuatı uyarınca kamu alım ihalelerinde yabancı firmalara sağlanan imkan ve uygulanan engellere, Hizmet Ticareti bölümünde ise özellikle yurtdışı müteahhitlik firmalarına ve yabancı ülke turizm/hizmet firmalarına uygulanan prosedürlere, Fikri Mülkiyet Hakları bölümünde ülkenin müdahil olduğu çok taraflı anlaşmalar uyarınca yabancı firmalara, mallara ve markalara sağlanan korumaya, Vize Uygulamaları bölümünde incelenen ülkenin ülkemize yönelik vize uygulamalarına ve Diğer Engeller bölümünde ise bahse konu başlıklar dışında kalan ülke özelinde karşılaşılan pazara giriş engellerine yer verilmiştir.

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ (ABD)

TİCARİ İLİŞKİLERİN ÖZETİ

Dünyanın en büyük ekonomisi konumundaki ABD, 2016 verilerine göre, ülkemizin en önemli 5. ihraç pazarıdır. ABD'ye ihracatımız, 2016 yılında, 2015 yılına göre %3,6 oranında artarak 6,6 milyar Dolar'a ulaşmıştır. İthalatımız ise %2 azalarak 10,9 milyar Dolar olarak kaydedilmiştir. 2016 yılında ticaret hacmimiz 17,5 milyar Dolar olarak gerçekleşirken, ülkemiz aleyhine ticaret açığı ise 4,3 milyar Dolar'a gerilemiştir.

Ülkemiz, ABD'ye en fazla demir-çelik ürünleri, tekstil elyafı ve mamulleri, tabii taşlar, enerji üreten makine ve cihazlar, çeşitli mamul eşya, motorlu kara taşıtları, hava taşıtlarının aksam ve parçaları, giyim eşyası ve aksesuarları, sebze ve meyve ihraç etmektedir. Öte yandan, ABD'den en çok uçak, metal cevheri, tekstil lifleri, ilaç, taş kömürü, tıbbi cihaz, enerji üreten makine ve cihazlar, petrol ile organik kimyasal ürünler ithal etmektedir.¹

Türkiye'deki ABD kaynaklı doğrudan yatırımlar 2002-2016 döneminde toplam 11,1 milyar Dolar'a ulaşmıştır. ABD bu rakamla Türkiye'ye doğrudan yatırım yapan ülkeler arasında Hollanda'nın ardından 2. sırada yer almıştır. Öte yandan, Dünya Bankası iş yapma kolaylığı sıralamasında 7. sırada yer alan ABD'nin Türkiye'deki yatırım tutarı ise 3,8 milyar Dolar'dır.

ABD'de Başkan Trump'ın göreve başladığı ilk hafta içerisinde, "to Make America Great Again" planını gerçekleştirmek üzere aldığı kararlar², ticaret ve istihdam üzerine odaklanan tartışmalar, istihdamın artırılması amacıyla yapılacak projelerde Amerikan işgücünün ve Amerika'da üretilen mal ve teçhizatın kullanılmasını öngören "Hire American, Buy American" planı ve ulusal güvenlik gerekçesi ile demir-çelik ve alüminyum sektörlerine açtığı

¹ **ABD'nin İhracatında Başlıca Ürünler (%)** : Makine (%13,7), elektrik-elektronik (%11,3), havacılık ve uzay (uçak) (%8,7), araçlar (%8,5) ve mineral yağlar (%7,1). **ABD'nin İthalatında Başlıca Ürünler (%)** : Elektronik araçlar (%4,4), makine (%14,3), araçlar (%12,3), mineral yağlar (%8,7) ve kimyasallar (%3,7)

² To Make America Great Again' Planı kapsamında uygulanacak politikalar:

America First Energy Plan (<https://www.whitehouse.gov/america-first-energy>)

America First Foreign Policy (<https://www.whitehouse.gov/america-first-foreign-policy>)

Bringing Back Jobs and Growth (<https://www.whitehouse.gov/bringing-back-jobs-and-growth>)

Making Our Military Strong Again (<https://www.whitehouse.gov/making-our-military-strong-again>)

Standing Up For Law Enforcement Community (<https://www.whitehouse.gov/law-enforcement-community>)

Trade Deals Working For All Americans (<https://www.whitehouse.gov/trade-deals-working-all-americans>)

ve önlem alınması ile sonuçlanabilecek soruşturmalar Amerikan pazarına giriş konusundaki kaygıları artırmaktadır.

Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi

Türkiye-ABD ticari ilişkileri, temel olarak, DTÖ Anlaşmaları çerçevesinde yürütülmektedir. Öte yandan, ABD'nin tek taraflı olarak uyguladığı Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi (GTS) 31 Temmuz 2013 tarihinde sona erdirilmiş; ancak, daha sonra 29 Haziran 2015 tarihinde yeniden yürürlüğe konulmuştur. Bu noktada, GTS yasası geriye dönük olarak uygulanacak ve askıda olduğu günden itibaren kapsamındaki ürünler için ödenen gümrük vergileri ithalatçılara geri ödenecektir. GTS yasası 31 Aralık 2017 tarihine kadar yürürlükte kalacaktır.

Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı

2013 yılı Temmuz ayında AB ile ABD arasında başlatılan Serbest Ticaret Anlaşması (STA)'nı da içeren; Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı (TTIP) müzakereleri, ülkemiz ile ABD arasındaki ticari ilişkiler açısından önem arz etmektedir. Ancak ABD'de 20 Ocak 2017 tarihinde gerçekleşen yönetim değişikliği sonrasında, TTIP ve Trans Pasifik Ortaklığı (TPP) gibi geniş ölçekli bölgesel ticaret anlaşmalarının geleceği konusunda belirsizlik ortaya çıkmıştır. Yeni yönetim, geniş kapsamlı bölgesel ticaret anlaşmalarına son verileceği ve gerekli durumda ABD'yi ve ABD çıkarlarını öne alan ikili ticaret müzakerelerinin tercih edileceği yönünde mesajlar vermiştir. ABD Ticaret Bakanlığı (USTR), TPP'ye ilişkin Başkanlık kararı kapsamında, 30 Ocak 2016 tarihinde ABD'nin TPP'den çıktığını ve anlaşmanın kabulü için attığı imza nedeniyle herhangi bir sorumluluğunun bulunmadığını belirten bir mektubu Anlaşmanın taraflarına iletmiştir. TTIP Anlaşması konusunda, kısa süre içerisinde bir gelişme olması beklenmemektedir. Yeni yönetim dönemindeki önceliğin; TTIP yerine, BREXİT sonrasındaki duruma göre İngiltere ile ikili STA yapılması olduğu, zaman içerisinde TPP kapsamında yer alan diğer bazı ülkelerle ikili STA konularının gündeme gelebileceği değerlendirilmektedir.

İTHALAT POLİTİKALARI

Gümrük Vergileri

ABD'nin tüm ürünlerde uyguladığı gümrük vergileri DTÖ kapsamında taahhüt altına alınmıştır. ABD'nin 2015 yılı ortalama vergi oranı %3,5 (tarım ve tarım dışı, ortalama) olarak kaydedilmiştir. Gümrüğe ulaşan tarım ürünlerinin %30,8'lik bölümüne, herhangi bir vergi uygulanmadan pazara giriş imkanı tanınmakta; %2,6'lık kısmına ise yüksek vergiler (%25 ve üstü oranlar) uygulanmaktadır. Gümrüğe ulaşan tarım dışı ürünlerin %48,4'lük kısmına “duty free” pazara giriş hakkı verilirken, %0,5'lik kısmına %25 ve üstü oranlarda vergiler uygulanmaktadır. Yüksek vergi oranlarına tabi ürünler arasında ülkemiz ihracatı bakımından önem arz eden bazı ürünlerin de yer aldığı görülmektedir. Bu kapsamda, ürün çeşidi ve GTİP'ine bağlı olarak değişmekle birlikte, ABD tütün ve alkollü içeceklerde %350; tekstilde %41; konfeksiyon ürünlerinde %32; ayakkabılarda %55; süt ve süt ürünlerinde %188; meyve, sebze ve bitkilerde %132 oranlarına ulaşan gümrük vergisi (maksimum MFN oranları) uygulamaktadır.

Türkiye'nin geleneksel ihraç ürünleri olan tekstil ve giyim eşyası, bazı ayakkabı ve çantalar, valizler ve diğer deriden yapılmış giyim ürünlerinin GTS kapsamına alınması talebinin reddedilmesi, özellikle ucuz işgücü kullanan ÇHC, Hindistan ve Pakistan gibi ülkeler ile Kuzey Amerika Ülkeleri Serbest Ticaret Anlaşması (NAFTA) çerçevesindeki avantajları kullanan Meksika karşısında ihracatçılarımızı dezavantajlı duruma düşürmektedir.

Bununla birlikte, ABD tarafından, ürünlerin ithali aşamasında gümrük vergilerinin yanı sıra çeşitli ücretler uygulanmaktadır. Bu ücretlerin belli başlılarını şu şekilde sıralamak mümkündür:

- i) Ürün İşlem Ücreti
- ii) Ülkeye giren ürün, personel ve taşıyıcı araçların teknik düzenlemelere uyumuna ilişkin giriş başına sabit bir denetleme ücreti
- iii) Liman Kullanım Vergisi
- iv) Ülkeye ihracatı gerçekleştirilen tarım ürünlerinin denetimi ve/veya karantinaya alınması durumunda taşıma aracına bağlı olarak tarım ürünleri ücreti
- v) Benzin, tütün, mazot ve alkollü içecekler başta olmak üzere 100 civarında ürün ve hizmete uygulanan tüketim vergisi

Federal düzeyde uygulanan vergilerin yanı sıra eyaletler ve yerel hükümetler, özellikle alkollü içecekler, tütün ürünleri ve benzinde kendi yasaları çerçevesinde ayrıca vergilendirmeye gitmektedir.

Lisans Uygulamaları ve İthalat Yasakları

ABD'de süt ve süt ürünleri, canlı hayvanlar, yaş sebze ve meyveler, kesme çiçek, tütün ve tütün mamulleri gibi pek çok ürünün ithalatında otomatik ya da otomatik olmayan ithalat lisansı uygulaması mevcuttur. Lisansa tabi olan ürünler listesine, ABD'nin DTÖ'ye yaptığı ithal lisansları bildiriminden ulaşılabilmektedir³.

Söz konusu lisanslar, görev alanlarına ve işleyişlerine göre ABD'nin 6 idari bölümü tarafından talep edilmektedir. Ürünün çeşidine bağlı olarak irtibata geçilmesi gereken birim farklılık göstermekte olup, ilgili bölümden alınan lisans, gümrükte Gümrük ve Sınır Güvenliği Birimi (CBP) tarafından işleme konulmaktadır. Her türlü kişi, firma ya da enstitü bu lisanslara başvurma hakkına sahip olmakla birlikte, bazı ürünler için ABD'de yerleşik olmak ya da üretici konumunda bulunmak gibi ek koşullar aranabilmektedir.

Her bir ürünle ilgili söz konusu lisansın temin edilebilmesi için irtibata geçilmesi gereken birimler ve detaylı bilgiler ABD Gümrük ve Sınır Koruma Otoritesi (CBP)'nin internet adresinde⁴ yayımlanmaktadır. Bununla birlikte, ABD'nin otomatik veya otomatik olmayan ithalat lisansının pek çok üründe uygulanması ve görevli idari bölümlerden ilgili lisansın temininin güçlüğü bu ülkeye yönelik ihracatımız üzerinde olumsuz etkiye neden olabilmektedir.

Teknik Mevzuat, Uygunluk Değerlendirme Prosedürleri ve Standartlar ile Sağlık ve Bitki Sağlığı Önlemleri

1979 Ticaret Anlaşmaları Yasası ile ABD Ticaret Bakanlığı (USTR), standartlar konusunda ABD'nin uluslararası ticaret politikasını belirlemekle yetkili kurum olarak görevlendirilmiştir. Teknik mevzuat ve uygunluk değerlendirme usullerinin genel gözetimi ve koordinasyonu ise ABD Başkanlık Makamı içerisinde yer alan Bütçe ve Yönetim Ofisi tarafından yapılmaktadır.

³ G/LIC/N/3/USA/10, 24 Eylül 2013

⁴ <http://www.cbp.gov>

ABD’de federal düzeyde standartlar, teknik düzenleme, uygunluk değerlendirme usulleri genel olarak Standartlar ve Teknoloji Ulusal Enstitüsü (NIST) tarafından geliştirilmekle birlikte, ilgili ürünün özelliğine göre birçok federal birimin yetkisi kapsamına girebilmektedir. Örneğin, motorlu taşıtlar ve lastikler konusunda Ulusal Otoyol Trafik Güvenliği Yönetimi; tekneler için Birleşik Devletler Sahil Güvenliği; alkol ve tütün mamulleri için Vergi ve Ticaret Bürosu’nun ilgili birimi; gıda, ilaç, kozmetik ve tıbbi cihazlar için Gıda ve İlaç Yönetimi (FDA); et, tavuk ve yumurta ürünleri için Tarım Bakanlığı’nın Gıda Güvenliği Denetim Servisi (FSIS); diğer kurumların görev alanına girmeyen her türlü tüketici ürünü için Ürün Güvenliği Komisyonu (CPSC) ve Çevre Koruma Ajansı (EPA)’nın yetki ve görevleri bulunmaktadır.

Federal düzeyde yapılan bu çalışmalara ilave olarak ürün güvenliği ve denetimi konusunda eyalet seviyesinde düzenlenen kurallar da bulunmaktadır. Ayrıca, özel sektör standart geliştirme organizasyonları da belli ürünlere ilişkin gönüllü standartlar geliştirmektedir. Amerikan Ulusal Standartlar Enstitüsü (ANSI), ABD’de özel sektör gönüllü standartlar sistemini koordine eder ve yönetir. ANSI’nin altında ise standart geliştiren birçok özel sektör kuruluşu bulunmaktadır.

Sağlık ve Bitki Sağlığı Önlemleri (SPS Önlemleri) konusundaki sorumluluk ise federal düzeyde ürünün ve teşkil ettiği riskin çeşidine göre birden fazla birim tarafından paylaşılmakta olup, eyaletlerin de federal hükümet tarafından kontrol edilen farklı düzenlemeleri bulunmaktadır. İzlenmesi gereken prosedür, ürüne ve ithalatın gerçekleştirildiği eyalete göre değişmekle birlikte, söz konusu başlık altında yürütülen işlemler en az 30 farklı yasa çerçevesinde 15 farklı birimin kontrolü altında gerçekleşmektedir. Ülkemizin ihracatı bakımından önem arz eden yaş meyve ve sebzenin, ABD’ye ihracatına ilişkin bilgilere, ABD Tarım Bakanlığı-Hayvan ve Bitki Sağlığı Araştırma Yönetimi (APHIS)’nin internet sayfasında⁵ yer alan veri tabanından ulaşılmaktadır.

ABD’de, standartlar, teknik mevzuat ve uygunluk denetimi ile SPS önlemleri konusunda çok fazla birimin yer almasının yanı sıra uygulamaların karmaşıklığı, gümrük işlemlerinin uzun sürmesi ve denetlemelerin detaylı olması ihracatçılarımızı ABD pazarına girişte zorlamaktadır. Özellikle FDA’nın, gıda, ilaç, kozmetik ve tıbbi cihaz ürünlerinin gümrükten girişlerinde detaylı raporlama istemesi, analizlerin ve kontrollerin uzun sürmesi, FDA uygulamalarındaki

⁵ <https://epermits.aphis.usda.gov/manual/index.cfm?ACTION=pubHome>

sık değişiklikler ve değişikliklerin firmalara duyurulmaması, FDA güncellemelerinin ve kayıt aşamasının zaman alması, etiketleme standartları ve onay sürecinin uzun sürmesi konusunda ihracatçılarımız sorunlar ile karşılaşmaktadır. Söz konusu problemler nedeniyle, firmalarımız müşteri kaybettiklerini ve ürün gönderimi ile ödemenin tahsili arasındaki sürenin açıldığını belirtmektedir.

Diğer yandan, APHIS'in, Bursa siyah inciri ve nar başta olmak üzere, birçok yaş meyve ve sebzenin ABD'ye ithal edilebilir yaş-meyve ve sebze ürünleri listesine dâhil edilmesi için 2007 yılında yapılan başvuru ve akabinde gerçekleştirilen müteaddit girişimlere cevap vermemesi, anılan uygulamayı tarife dışı engel düzeyine getirmiştir. Ayrıca, ABD'de yaş meyve ve sebze ürün grubunda pazar açılımının sağlanabilmesini teminen, ülkemizin diğer ülke piyasalarında rekabetçi olduğu "şeftali, kiraz, kavun, biber ve domates" için de başvuru süreci, 11 Temmuz 2011 tarihi itibarıyla tamamlanmış, ancak ABD makamlarından herhangi bir cevap alınamamış ve konuyla ilgili gelişme sağlanamamıştır. ABD'li yetkililerce, ABD tarafından ilk defa ithal edilecek bir hayvansal veya bitkisel ürünün ithalatına yönelik başvuruların APHIS tarafından değerlendirilmesi sürecinin en az 2-3 yıl sürdüğü ifade edilmekle birlikte, uygulamada denetim sürecinin sonuçlandırılması nar ve incir örneğinde olduğu gibi çok daha uzun yıllar alabilmekte ve bu durum ihracatçılarımız önünde ciddi bir engel teşkil etmektedir.

Ticaret Politikası Önlemleri

ABD, telafi edici vergilere/sübvansiyona karşı önlemlere ve anti-damping önlemlerine dünya genelinde en sık başvuran ülkeler arasında yer almaktadır. Anılan ülke tarafından belirli bir ülkeye karşı yürütölen anti-damping ve sübvansiyon soruşturmalarının genellikle eşzamanlı olarak başlatıldığđ gözlemlenmektedir. DTÖ mevzuatı anti-damping önlemlerinin ve telafi edici vergilerin en fazla beş yıl süreyle tatbik edileceğini belirtmekle beraber belirli koşulların sağlanması halinde bu sürenin uzatılmasına cevaz vermektedir. ABD, bahse konu önlemlerin süresinin uzatılmasına sıklıkla başvurmakta olup, bu durum ölkemiz ihracatçılarını olumsuz olarak etkileyebilmektedir.

Halihazırda, ABD tarafından ölkemiz menşeli ihraç ürünlerine yönelik olarak 8 adet anti-damping önlemi ve 6 adet telafi edici vergi (sübvansiyona karşı önlem) uygulanmakta olup, toplam 7 adet anti damping soruşturması (1 adet orijinal soruşturma; 6 adet gözden geçirme soruşturması) ve 6 adet telafi edici vergi soruşturması (1 adet orijinal soruşturma; 5 adet gözden

geçirme soruşturması) ise devam etmektedir. Öte yandan, 2016 yılı rakamları baz alındığında, ABD'ye yönelik 818 milyon Dolarlık ihracatımız, yani bahsekonu ülkeye toplam ihracatımızın (6,6 milyar Dolar) %12,3'ü, bir anti-damping önlemine veya telafi edici vergi ya da ticaret politikası önlemleri soruşturmalarına tabidir.

Bu kapsamda, ABD tarafından ülkemiz menşeli “Karbon Kaynaklı Çelik Tüp ve Borular⁶” ithalatına karşı 1986 yılından bu yana %0 - %14,74 oranları arasında değişen anti-damping ve %0 - %7,26 oranları arasında değişen telafi edici vergi önlemleri uygulanmaktadır. Anılan önlemlere ilişkin 2 adet anti-damping ve 1 adet telafi edici vergi gözden geçirme soruşturması ise halen devam etmektedir. Söz konusu üründe ABD'ye ihracatımız 2016 yılında 29,8 milyon Dolar'dır.

ABD tarafından ülkemiz menşeli “Makarna⁷” ithalatına karşı 1996 yılından bu yana %0 - %51,49 oranları arasında değişen anti-damping ve %0 - %15,82 oranları arasında değişen telafi edici vergi önlemleri uygulanmaktadır. Bahse konu anti-damping önlemine ilişkin 1 adet gözden geçirme soruşturması ise halen devam etmektedir. Söz konusu üründe ABD'ye ihracatımız 2016 yılında 4,1 milyon Dolar'dır.

ABD tarafından ülkemiz menşeli “Kesiti Dikdörtgen veya Kare Şeklinde Olan Demir/Çelikten Tüp ve Borular⁸” ithalatına karşı 2008 yılından bu yana firmalarımız için %0 ile %41,71 oranlarında değişen anti-damping önlemleri uygulanmaktadır. Anılan önleme ilişkin bir adet gözden geçirme soruşturması ise halen devam etmektedir. Söz konusu üründe ABD'ye ihracatımız 2016 yılında 7,8 milyon Dolar'dır.

ABD tarafından “Gaz veya Petrol Boru Hatlarında Kullanılan İnce ve Kalın Borular⁹ (OCTG)” için 22 Temmuz 2013 tarihinde başlatılan damping soruşturması sonucunda 10 Eylül 2014 tarihinde %0-%35,86 arasında değişen oranlarda dampinge karşı vergi uygulanmasına karar verilmiştir. Aynı ürünler için, aynı tarihlerde başlatılan ve sonuçlandırılan telafi edici vergi soruşturmasında %0-%2,39 arasında telafi edici vergi uygulanması kararı alınmıştır. Her iki

⁶ GTİP:7306.30 ve 7306.90

⁷ GTİP:1902.19

⁸ GTİP:7306.61

⁹ GTİP:7304.29,7304.39, 7304.59, 7305.20, 7305.31, 7306.29, 7306.30 ve 7306.50

önlem de yürürlüktedir. Aynı zamanda, iki soruşturma için başlatılan gözden geçirmeler devam etmektedir. Söz konusu üründe ABD’ye ihracatımız 2016 yılında 46,7 milyon Dolar’dır.

ABD tarafından ülkemiz menşeli “İnşaat Demiri¹⁰” ithalatına karşı 15 Eylül 2014 tarihinden bu yana %1,25 oranında telafi edici vergi uygulanmaktadır. Anılan önleme ilişkin 2 adet telafi edici vergi gözden geçirme soruşturması ise halen devam etmektedir. Bununla beraber, söz konusu önlemden daha önce muaf tutulan bir firmamız için 11 Ekim 2016 tarihinde ayrı bir orijinal telafi edici vergi soruşturması açılmış olup, soruşturma halen devam etmektedir. İlâveten; yine aynı üründe tüm ülkemiz ihracatçılarına karşı 11 Ekim 2016 tarihinde başlatılan yeni bir anti-damping soruşturması halihazırda sürmektedir. Söz konusu üründe ABD’ye ihracatımız 2016 yılında 539,6 milyon Dolar’dır.

ABD tarafından ülkemiz menşeli “Hat Borular¹¹” ithalatına karşı 27 Kasım 2015 tarihinden bu yana %6,66 ile %22,95 arasında değişen nihai anti-damping önlemi ve %1,31 ile %152,2 oranları arasında değişen nihai telafi edici vergi uygulanmaktadır. Anılan önlemlere ilişkin 1 adet anti-damping ve 1 adet telafi edici vergi gözden geçirme soruşturması ise halen devam etmektedir. Söz konusu üründe ABD’ye ihracatımız 2016 yılında 104,9 milyon Dolar’dır.

ABD tarafından ülkemiz menşeli “Kesiti Dikdörtgen Kalın Karbon Kaynaklı Çelik Tüp ve Borular¹²” ithalatına karşı 13 Eylül 2016 tarihinden bu yana %17,73 ile %35,66 oranları arasında değişen nihai anti-damping önlemi ve %9,87 ile %15,08 oranları arasında değişen nihai telafi edici vergi uygulanmaktadır. Söz konusu üründe ABD’ye ihracatımız 2016 yılında 7,8 milyon Dolar’dır.

ABD tarafından ülkemiz menşeli “Sıcak Haddelenmiş Çelikten Yassı Mamuller¹³” ithalatına karşı 3 Ekim 2016 tarihinden bu yana %4,15 ile %6,77 oranları arasında değişen nihai anti-damping önlemi uygulanmaktadır. Söz konusu üründe ABD’ye ihracatımız 2016 yılında 96,5 milyon Dolar’dır.

¹⁰ GTİP: 7213.10, 7214.20, 7228.30, 7215.90, 7221.00, 7222.11, 7222.30, 7227.20, 7227.90, 7228.20 ve 7228.60

¹¹ GTİP: 7305.11, 7305.12, 7305.19 ve 7306.19

¹² GTİP: 7306.61

¹³ GTİP: 7208.10, 7208.25, 7208.26, 7208.27, 7208.36, 7208.37, 7208.38, 7208.39, 7208.40, 7208.53, 7208.54, 7208.90, 7210.70, 7210.90, 7211.14, 7211.19, 7211.90, 7225.11, 7225.19, 7225.30, 7225.40, 7225.99, 7226.11, 7226.19, 7226.91, 7212.40, 7212.50, 7214.91, 7214.99, 7215.90, 7226.99 ve 7228.60

ABD tarafından ülkemiz menşeli “Karbon ve Alaşımlı Çelikten Levha¹⁴” ithalatına karşı 26 Ocak 2017 tarihinden bu yana %42,02 ile %50 oranları arasında değişen nihai anti-damping önlemi uygulanmaktadır. Söz konusu üründe ABD’ye ihracatımız 2016 yılında 18,5 milyon Dolar’dır.

SÜBVANSİYONLAR

ABD'nin, 2012 yılı sonu itibariyle toplamda 18 milyar Dolar değerinde destek programı bulunmaktadır. Bir önceki seneye kıyasla, verilen yardımlar daha düşük nitelikte olmakla birlikte, ABD ekonomisi için hâlihazırda büyük önem taşımaktadır. Amerikan Hükümeti tarafından en çok destek gören sektörlerin başında tarım (6,7 milyar Dolar) ve enerji sektörleri (9,4 milyar Dolar) yer almaktadır. Enerjiye giderek artan talep ile birlikte alternatif enerji türlerini araştırmak ve teşvik etmek amacıyla özellikle biofuel alanında devlet yardımlarına son zamanlarda ağırlık verilmiştir.

2009 yılında yaşanan finansal krizin etkilerini azaltmak ve ekonomiyi canlandırmak amacıyla hükümetin ortaya koyduğu destek programları etkisini zaman içinde büyük ölçüde yitirmiş olmakla birlikte “Trade Adjustment Assistance” (TAA) gibi işçilere ve firmalara destek sağlayan programlar hala devam etmekte olup, bu destekler Amerikan ticaret politikasının önemli bir ayağını oluşturmaktadırlar. TAA Programı, Başkan Obama tarafından 16 Aralık 2014 tarihinde, 2015 yılını kapsayacak şekilde uzatılmıştır.

Benzer şekilde “Troubled Asset Relief Program”ı (TARP) çerçevesinde otomobil ve bankacılık sektörü devlet tarafından önemli ölçüde desteklenmektedir. TARP’ın, tahminlere göre, ABD ekonomisine yıllık 37,5 milyar Dolar’a mal olması beklenmektedir.

Başkan Trump’ın açıkladığı ve her bakımdan (ekonomi, ticaret, ulusal güvenlik, sosyal politika, enerji politikası, dış politika, çalışma hayatı ve istihdam vb.) ABD’yi merkez alan politikaların; bundan sonraki süreçte dış ticarete korumacı ve ayrımcı olarak nitelendirilebilecek uygulamaları beraberinde getirebileceği; bu nedenle, söz konusu politikalar kapsamında yapılacak uygulamaların yakından takip edilmesinin önemli olduğu değerlendirilmektedir.

¹⁴ GTİP:7208.40, 7208.51, 7208.52, 7208.53, 7208.90, 7210.70, 7210.90, 7211.13, 7211.14, 7211.19, 7211.90, 7212.40, 7212.50, 7214.10, 7214.30, 7214.91, 7225.11, 7225.19, 7225.40, 7225.99, 7226.11, 7226.19, 7226.20, 7226.91 ve 7226.99

KAMU ALIMLARI

ABD’de en büyük alımlar kamu eliyle yapılmaktadır. Alımlar, çoğu kez, sektörel anlamda kabul görmüş sertifikasyon kurumları tarafından onaylı ürünlerin tedariki şeklinde olmaktadır. Sertifikalar, çoğunlukla ABD’li danışmanlık şirketleri aracılığı ile alınmakta olup, özellikle sağlık sektöründe FDA izinleri konusunda verilen bu danışmanlık faaliyetlerinin maliyetlerinin yüksek olması nedeniyle ihracatçılarımız çoğu zaman hedeflerini başka pazarlara yöneltmektedir. Öte yandan, bazı kamu kurumları alımlarında, Dun and Bradstreet (D&B) ve System for Award Management-SAM’a kayıt olmayı zorunlu kılmaktadır. Bu süreçler, son derece karışık olup; üreticilerin kayıt olabilmesi için kendilerini en uygun NASIC ve SIC kodlarını bularak konumlandırmaları gerekmekte ve ancak bu şekilde büyük hizmet, servis ve mal alımlarından haberdar olabilmektedir.

Öte yandan, kamu alımlarında yabancı firmaların tedarikçi olması ancak yerli ürünün fiyatının “makul” olmaması durumunda kabul edilmektedir. Makul olmama durumu, fiyatın %6 ve üzeri olması halinde ortaya çıkmaktadır. Fakat sözleşmeyi alan firmanın küçük işletme olması ya da iş gücünün yoğun olduğu bir alanda faaliyet göstermesi durumunda, söz konusu baraj %12’ye çıkarılmakta; Savunma Bakanlığı’na ait konularda ise %50 olarak kabul edilmektedir.

2010 yılında kabul edilen bir yasa kapsamında, hizmet ve mal karşılığında gelir sağlayan yabancı kurum ve kuruluşlar için tüketici vergisi uygulanması kararlaştırılmıştır. Söz konusu yasa çerçevesinde, ABD ile kamu alımları konusunda anlaşması olmayan ülkelerin %2 oranında vergilendirileceği ifade edilmiştir. Söz konusu uygulamadan, DTÖ Kamu Alımları Anlaşmasına taraf olan ya da ABD ile STA’sı bulunan ülkeler muaf tutulmaktadır. Bu kapsamda, ülkemiz de %2 oranında vergilendirmeye tabidir.

Ayrıca geniş kapsamlı “İran Yaptırımları Mesuliyet ve Tasfiye Yasası” (CISADA) Amerikan kurumlarının, İran’a hassas teknoloji ihracatı yapan ülkeler ile mal ve hizmet sektörlerinde herhangi bir anlaşma yapmasını engellemektedir.

Tüm bu hususlara ilaveten, 1993 yılında yürürlüğe giren “Buy American Act” (BAA) ve “Recovery Act” fonları tarafından karşılanan tüm projelerde kullanılan demir, çelik ve sanayi ürünlerinin ABD’li üreticiler tarafından temin edilmesi şart koşulmaktadır.

Benzer şekilde, ilk olarak 1941 yılında Kongre'ye sunulan "Berry Amendment", ABD Savunma Bakanlığı'nın, özel metaller, gıda ve tekstil alımlarında ABD'li üreticilere öncelik vermesini şart koşturmuştur. Savunma Bakanlığı'nın ihtiyacının yerli üreticiler ve ürünler ile karşılanamıyor olması durumunda ise söz konusu yasaya ilişkin istisnalar bulunmaktadır.

Yeni Yönetimin istihdamın artırılması amacıyla iki yeni enerji boru hattı inşası¹⁵ ve bu projelerde Amerikan işgücünün ve Amerika'da üretilen mal ve teçhizatın kullanılması kararları¹⁶ hayata geçirilen, uygulamaların ülkemiz iş dünyası tarafından da dikkatle takip edilmesinde yarar bulunmaktadır.

HİZMET TİCARETİ

ABD'nin hizmet sektörü, gerek GSMH'ye sağladığı katkı gerek yarattığı istihdam bakımından Amerikan ekonomisinin önemli kalemlerinden birisini oluşturmaktadır. ABD'nin GSMH'si toplam üretimin %80'ini sağlayan hizmet sektörüne bağlıdır. Hizmet ticareti söz konusu olduğunda, ABD ticaret fazlası veren bir ülke konumundadır.

ABD'nin hizmet sektöründe ticaretinin önemli bir bölümü gelişmiş ülkeler ile gerçekleşmektedir. Avrupa Birliği toplam hizmet ticaretinin 1/3'ünü kapsayarak, ABD'nin önde gelen ticari ortağı konumundadır. Hizmet ticaretinin en önemli kalemlerinden biri olan turizm, 2012 yılında yürürlüğe konulan Ulusal Gezi ve Turizm Stratejisi ile birlikte ivme kazanmıştır. 2014 Yılında toplam 75 milyon, 2015 yılında 77,5 milyon turist ülkeyi ziyaret etmiştir. 2016 yılında ülkeyi ziyaret edenlerin sayısının 2015'e göre %0,9 oranında azalması 2017 yılında ise yeniden artışa geçerek 78,6 milyon kişiye ulaşması beklenmektedir.

Genel olarak, hizmet sektörlerinde ihracat konusunda firmalarımız tarafından bildirilen kayda değer bir sorun bulunmamaktadır. Diğer taraftan, küresel ölçekte etkin, büyük Amerikan firmalarının yüksek maliyetli, kapsamlı hukuki mekanizmaları ve idari inceleme süreçlerini kullanarak yarattıkları belirsizlik yoluyla, rakiplerinin pazara girişini engelleyebildiği ve adil rekabet ortamını ortadan kaldıracı olduğu görülmektedir. Dolayısıyla, ABD'de hizmet ihracatında spesifik bir sorundan söz edilmezken, önemli bir hizmet sektörü olan hukuki hizmetler sektörü, mal ve hizmet ihracatı önünde potansiyel bir engel olarak kullanılabilme özelliğine sahiptir.

¹⁵ Dakota Access ve Keystone XL

¹⁶ Hire American, Buy American

FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI

ABD tarafından ikili ilişkilerde ısrarla üzerinde durulan hususlardan biri fikri mülkiyet haklarına ilişkin koruma sağlanmasıdır. Bu kapsamda, ABD, ülkemizin gerek yasal düzenlemelerini, gerekse fiili uygulamalarını yakından takip etmektedir.

Bu çerçevede, USTR tarafından her yıl yayınlanan ve fikri mülkiyet haklarının korunması alanındaki eksiklikleri nedeniyle izlenecek ülkelerin belirtildiği “Special 301” 2016 yılı raporunda Türkiye bu yıl da “izlenecek ülkeler” listesinde yer almıştır.

VİZE UYGULAMALARI

ABD’de faaliyet gösteren Türk firmaları, teknoloji transferi açısından ofislerinde Türkiye’den mühendis ve tekniker istihdamının önemli bir unsur olduğunu, uzun dönemli staj ve Türk firmaları ile ortak projeler aracılığıyla bunun mümkün olduğunu ifade etmektedir. Ancak, dinamik pazar koşulları ve projelerin çok kısa dönemlerde sonuçlandırılmasının gerekliliği de göz önüne alındığında, H-1B vizesine başvuru ve vize alma sürecinin uzun olması firmalarımız açısından sıkıntılar doğurmaktadır. ABD’de yeni yönetimin görevi devralması sonrasında, özellikle ulusal güvenlik politikası kapsamında yapılan açıklamalar; sadece bu vize türü için değil, diğer vize türlerini de kapsayacak şekilde ABD’ye yapılacak seyahatlerde iş dünyasının önemli sorunlar yaşayabileceğine işaret etmektedir.

DİĞER ENGELLER

ABD hükümeti, DTÖ üyesi olan Küba ve Myanmar ile DTÖ üyesi olmayan Suriye, İran, Kuzey Kore ve Sudan hükümetlerine ticari yaptırımlar uygulamaktadır.

İran’a yaptırımlar konusunda, İran ile P5+1 ülkeleri¹⁷ ve AB arasındaki uzun süreli müzakerelerin ardından, 15 Temmuz 2015 tarihinde, İran’ın nükleer programı üzerinde varılan uzlaşısı neticesinde “Joint Comprehensive Plan of Action” (JCPOA) kabul edilmişti. JCPOA, 18 Ekim 2015 tarihinde başlayan “Adoption Day” ile yürürlüğe girmiş ve taraflar, söz konusu anlaşmadan kaynaklanan yükümlülüklerini yerine getirmek için gerekli olan adımları atmaya

¹⁷ P5+1: İngiltere, ABD, Çin, Fransa, Rusya + Almanya

başlamışlardır. 16 Ocak 2016 tarihi itibarıyla Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu (UAEA), İran'ın söz konusu anlaşmada yer alan yükümlülüklerini yerine getirdiğini teyit etmiş, ABD Dışişleri Bakanlığı UAEA'nın onayını doğrulamış, böylece uygulama günü yani "Implementation Day" başlamıştır. ABD de söz konusu tarih itibarıyla İran'a karşı uygulanan nükleer kaynaklı yaptırımlarını kaldıracağını açıklamıştır. Söz konusu yaptırımların direkt olarak ülkemizi bağlayan bir yönü bulunmamakla birlikte, uluslararası ticarete firmalarımızı zor durumda bırakabilecek sonuçları bulunmaktadır.

Yabancı Kabul Kontrol Ofisi (OFAC) tarafından belirlenen Özel Seçilmiş Uyruklar (SDN) Listesinde adı geçen firmaların adlarının, ihracatçılarımızın ya da ithalatçılarımızın finansal işlemlerinde bulunması halinde, ticari işleme ilişkin olarak ABD menşeli bankalar aracılığıyla gerçekleştirilen ödemeler bloke edilmekte ve bloke edilen ödemelerin iadesi yaptırımlar yürürlükte olduğu sürece mümkün olmamaktadır. Durumun hassasiyeti ve yaptırımların kapsamı göz önüne alındığında, ülkemiz ihracat ve ithalatçılarının, yukarıda adı geçen ülkeler söz konusu olduğunda ticari faaliyetler içinde bulundukları şahıs ve firmalar hakkında detaylı bir araştırma yapmaları ve olası bir problemi önlemek açısından ülkemizdeki ABD Büyükelçiliğine ya da ABD Hazine Bakanlığı'na danışmaları önerilmektedir.

ABD Hazine Bakanlığı'nın SDN Listesi¹⁸ ile listede yapılan güncellemelerin adı geçen Bakanlığın internet sayfasındaki ilgili bölümlerinden¹⁹ üyelik alınarak e-posta yolu ile öğrenilmesi mümkündür.

¹⁸ <http://www.treasury.gov/ofac/downloads/sdnlist.txt>

¹⁹ https://service.govdelivery.com/service/subscribe.html?code=USTREAS_89

BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİ (BAE)

TİCARİ İLİŞKİLERİN ÖZETİ

Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), küresel mali krizden ciddi şekilde etkilenmiş olmasına rağmen, halen Körfez'in en dinamik, Ortadoğu ve Kuzey Afrika Bölgesi'nin ise en istikrarlı ülkelerinden biridir. Ayrıca, ekonomileri önemli ölçüde petrol ve doğal gaz ihracatına dayalı olan Körfez ülkeleri arasında ekonomik faaliyetlerini göreceli olarak çeşitlendirebilmiş ve iş yapma kolaylığı bakımından önde gelen bölge ülkesidir.

Yedi Emirlikten oluşan federal yapı içinde Abu Dabi ve Dubai Emirlikleri ülke ekonomisinin itici gücünü oluşturmaktadır. Ülkenin petrol kaynaklarının %90'ına sahip olan Abu Dabi Emirliği'nin ekonomisi, temelde petrole bağımlı olmakla birlikte, son yıllarda inşaat, turizm ve sanayi de önem verilen sektörler arasında yer almaktadır. Ekonomisi büyük ölçüde turizm, gayrimenkul, taşımacılık, lojistik ve ticaret sektörlerine dayalı olan Dubai ise dünyanın üçüncü; bölgenin ise en önemli re-export merkezidir. 2020 yılında Dubai'de düzenlenecek olan EXPO, Emirlik ekonomisine ayrı bir dinamizm kazandırmış olup, iç ve dış yatırımları canlı tutmakta, özellikle turizm ve taşımacılık sektörlerinin hızlı büyümesini sağlamaktadır.

Diğer taraftan, Abu Dabi ekonomisinin doğrudan petrole dayalı olması, Dubai ekonomisinin ise dolaylı olarak petrol fiyatlarından etkilenmesi, petrol fiyatlarının gerilediği son 2 yılda ülke ekonomisinin amaçlanan büyüme oranlarını yakalayamaması, kimi sektörlerde durgunluk, kredi geri ödemelerinde sıkıntılar, KOBİ iflas oranlarında artış, bazı büyük proje yatırımlarının durdurulması veya iptal edilmesi, müteahhitlik sektöründe tahsilat sorunları ve genel olarak finansman zorluklarını beraberinde getirmiştir. Buna karşın, bölge ülkeleriyle kıyaslandığında daha olumlu makroekonomik göstergelere ve ticari dinamizme sahip olan BAE, küresel durgunluk ortamında fırsatlar sunmaya devam etmektedir.

BAE pazarına girişte Dubai Emirliği, iş yapma kolaylığı ve ticaret potansiyeli, yüksek standartlarda hizmet veren ulaşım, finans, iletişim, konaklama ve eğlence sektörleriyle, yerli ve yabancı firmaların Körfez'e ve diğer bölge pazarlarına girebilmek için kullandıkları bir üs haline gelmiştir.

Türkiye ve BAE arasındaki ikili ticaret hacmi 2016 yılında 9 milyar Dolar'ın üzerinde gerçekleşmiştir. 2012 ve 2013 yıllarında 10 milyar Dolar'ın üzerine çıkan ikili ticaret hacminin son yıllarda azalması, büyük ölçüde BAE ile yapılan altın ticaretinin düşmesinden kaynaklanmıştır. 2016 yılında BAE'ye ihracatımız 5,4 milyar Dolar, BAE'den ithalatımız ise 3,7 milyar Dolar olarak kayıtlara geçmiştir.

Türkiye'nin BAE'ye ihracatında altın, demir, çelik, taşkömürü katranı, ham petrolden ürünler, elektrikli makina ve cihazlar giyim eşyası ve aksesuarları başlıca ürünleri oluşturmaktadır. BAE'den ithalatımızdaki başlıca ürünler ise altın, plastikler, alüminyum, gümüş, taşkömürü ve akaryakıttır²⁰.

BAE'nin ülkemizde gerçekleştirdiği yabancı sermaye yatırımları 2002-2016 yılları arasında toplamda 4 milyar Dolar'ı aşmıştır. Türkiye'nin BAE'deki yatırımları ise 316 milyon Dolar'dır.

Türkiye – Körfez İşbirliği Konseyi Serbest Ticaret Anlaşması

Ülkemiz ile BAE'nin de üyesi olduğu Türkiye – Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) arasında bir STA akdedilmesine yönelik müzakerelere 15 Kasım 2005 tarihinde Riyad'da başlanmıştır. Ancak, KİK'in, yürüttüğü tüm STA müzakerelerini askıya alması ve üçüncü ülkelerle yürütülen STA müzakereleri ile ilgili teknik gözden geçirme çalışması başlattığını ilan etmesi sebebiyle müzakerelere devam edilememiştir. Öte yandan, 12-13 Ekim 2016 tarihlerinde gerçekleştirilen KİK-Türkiye Yüksek Düzeyli Stratejik Diyalog Dışışleri Bakanları 5. Toplantısının ana gündem maddesi Türkiye-KİK STA'sı olmuştur. Söz konusu toplantıda, 2009 yılında kesintiye uğrayan STA müzakere sürecinin tekrar başlatılması konusunda uzlaşıya varılmıştır.

²⁰**BAE'nin İhracatında Başlıca Ürünler (%) :** Petrol ve mineral yakıtlar (%52,6), değerli metaller (%16,6), plastik ve plastikten mamuller (%3,8), alüminyum ve alüminyum mamuller (%3,6), elektrikli ekipmanlar (%2,5). **BAE'nin İthalatında Başlıca Ürünler (%) :** Değerli metaller (%15,6), elektrikli ekipmanlar (%13,3), makineler (11,9), tren hariç vasıtalar (%7,6), uçak parçaları (%6,8).

İTHALAT POLİTİKALARI

Gümrük Vergileri

BAE’de, 2003 yılından bu yana, KİK’in Ortak Gümrük Rejimi uygulanmaktadır. Tüm ürünlerde uygulanan gümrük vergileri ise DTÖ kapsamında bağlanmıştır. Ad valorem vergi uygulanan ürünler, tarife cetvelindeki tüm ürünlerin %97’sine karşılık gelmektedir. KİK’in ortak gümrük rejimi uyarınca genel gümrük vergisi oranı %5’tir. BAE açısından ortalama bağlı tarife oranı %14,4’tür. Ülkenin 2015 yılında uyguladığı ortalama MFN gümrük vergisi ise %4,7, tarım ürünlerinde %5,4, sanayi ürünlerinde %4,6’dır.

Halihazırda ithal ürünlere, gümrük vergileri haricinde vergi ve harç uygulanmamaktadır. Önümüzdeki dönemde, BAE’de iç piyasada olduğu gibi ithalatta da KDV uygulamasına geçilecektir. Ancak, KİK ülkelerinin vardığı mutabakat sonucunda 2018 yılında KDV uygulamasının başlaması, KDV oranlarının %5’i geçmeyecek şekilde belirlenmesi, kimi gıda ve ilaç ürünlerinin KDV’den muaf tutulması planlanmaktadır.

Lisans Uygulamaları ve İthalat Yasakları

Sadece gerekli lisansa sahip olan firmalar ile BAE’de kayıtlı en az %51 BAE hisseli firmaların ithalat yapma izni vardır. Söz konusu lisans uygulaması serbest bölgelerden ithal edilen ürünler için geçerli değildir. Benzer şekilde kişisel kullanım için ithal edilen mallar için de lisansa gerek duyulmamaktadır. 2015 yılı Ekim ayında uygulanmaya başlanan yeni sistem ile lisanslar elektronik ortamda temin edilebilmektedir.

Teknik Mevzuat, Uygunluk Değerlendirme Prosedürleri ve Standartlar ile Sağlık ve Bitki Sağlığı Önlemleri

2015 yılı Mart ayında BAE Ulusal Konseyi (FNC)’den gıda güvenliği konusunda serbest bölgeleri de içeren ulusal çapta bir yasa geçmiştir. 1 Temmuz 2016 tarihinde yürürlüğe giren söz konusu mevzuat, herhangi bir gıda ürününün ülkeye ilk kez girişinde BAE Çevre ve Su Bakanlığında (MEW) onay alınması zorunluluğunu getirmektedir. Mevzuatın ceza hükümleri çerçevesinde, ithal ürünlerde, insan sağlığını tehlikeye atacak maddelerin tespitinde en az 3 ay ve /veya 2 milyon Dirhem para cezası, izinsiz olarak herhangi bir domuz eti ve/veya alkol

mamulü içeren ürünlerin ticareti ile uğraşanlara minimum 1 ay hapis cezası ve 500,000 Dirhem para cezası, el konulmuş malların dağıtımını yapanlara 2 yıl hapis cezası ve/veya 100,000-300,000 Dirhem arası para cezası, yanıltıcı mahiyetteki etkiletmelerle tüketicileri yanlış yönlendirenlere 10,000-100,000 Dirhem arası para cezası verilmesi öngörülmüştür. Bu suçların tekrarlanması halinde ise cezalar iki katına çıkarılmaktadır.

KİK üyeleri tarafından 2015 yılında ithal gıda ürünlerinin kontrolüne ilişkin bir rehber taslağı hazırlanmış, ancak söz konusu taslakta belirtilen koşullar, insan ve hayvan sağlığını koruma amacının çok ötesine geçtiği ve ticareti engelleyecek boyuta ulaştığı yönünde eleştirilere maruz kalmıştır. Bu eleştiriler çerçevesinde KİK üyeleri söz konusu rehberi uygulamaya geçirmemiş olup, taslağa ilişkin çalışmalarını sürdürmektedir.

BAE'nin ithalat mevzuatı oldukça liberal olmakla birlikte, gıda başta olmak üzere bazı ürünlerde belge ve etiketleme zorunluluğu bulunmaktadır. Bu kapsamda, tüm gıda ürünleri sevkiyatları etiketleme ve raf ömrüne ilişkin mevzuata uygunluk açısından denetlemeye tabidir. Gıda ihracatı için ihracatçı firma tarafından hazırlanan ilgili evrakların (helal belgesi, fatura, konşimento vb.) düzenlendiği ilin Valiliği ve Dışişleri Bakanlığımızca onaylanmasını müteakiben BAE'nin Ankara Büyükelçiliği ya da İstanbul Başkonsolosluğunca da onaylanması gerekebilmektedir. Bu işlem için BAE tarafından talep edilen ücretler firmalarımızca yüksek bulunmaktadır. 2016 yılı son çeyreği itibarıyla belge başına minimum 1.800 TL civarında onay ücreti istenmesi, özellikle birçok belgenin onayının gerektiği kimi durumlarda firmalar için önemli bir maliyet unsuru oluşturmaktadır.

Öte yandan, BAE'ye yapılacak olan ihracat işlemlerinde, kanuni olarak, yükleme öncesi gözetim zorunlu olmamakla beraber, BAE'deki ithalatçının talep etmesi durumunda, ihracatçı tarafından sevk öncesi gözetim işlemi yaptırılabilir.

BAE tarafından ithal edilecek tüm hayvanlar ve hayvansal ürünler karantinaya tabidir ve sağlık sertifikası gereklidir. Et, tavuk ve işlenmiş et ve tavuk ürünleri için onaylanmış kuruluştan alınacak Helal Belgesi, süt ve benzeri hayvansal ürünler için de talep edilebilmektedir. Son olarak, su ürünlerinin domuz proteini içeren yemler ile beslenmediğine dair sertifika ortaya çıkmış, doğal kaynak ve mineral sular için ise her yüklemede istenilen sağlık sertifikasının yanı sıra yılda bir defaya mahsus olarak suyun “doğal olduğu ve işlem görmediği”ne dair belge talebi de gündeme gelmiştir.

Dondurulmuş ve soğuk ürünler için ise taşıma esnasındaki sıcaklık derecelerini gösterir kayıtlar ve belge talep edilebilmektedir. Ayrıca, Dubai’de yoğurt ve ayran ihracatını kısıtlayıcı raf ömrü uygulamaları mevcuttur. Dubai tarafından uygulanan mevzuat uyarınca UHT uygulanmış yoğurt için 9 gün, ayran için 7 gün azami raf ömrü öngörülmektedir.

Diğer yandan, BAE’ye girecek tüm bitki ve bitki ürünleri de karantinaya tabi olup bitki sağlığı sertifikası talep edilmektedir. Sağlık ve bitki sağlığı önlemleri hem federal düzeyde hem Emirlikler düzeyinde uygulanmaktadır. Bu anlamda, Abu Dabi tarafından kabul edilen bir sertifikanın Dubai’de kabul edilmemesi veya tam tersi bir uygulama ile de karşılaşılabilir.

KİK’in 6 üyesi tarafından, Körfez Standartlar Örgütü (KSÖ) aracılığıyla, KİK Bölgesel Uygunluk Değerlendirmesi Planı ve “G” işaretine ilişkin mevzuat üye ülkelerin bu alandaki uygulamalarının uyumlaştırılması ve ortak pazar işleyişinin kontrolünün kolaylaştırılması amacıyla Aralık 2013’te yayımlanmıştır. Buna rağmen söz konusu mevzuata ilişkin 6 üyenin uygulamalarında farklılıklarla karşılaşılabilir.

Tarımda zararlılarla mücadele için kullanılan kimyasal ve biyolojik ilaçların BAE’ye ithalatında menşe ülkede verilmiş ruhsatnamenin yanı sıra bir başka OECD ülkesinde verilmiş ruhsatname, menşe ülkede düzenlenmiş formülasyon belgesi (Certificate of Pesticide Composition), ilacın içerdiği aktif maddelere ilişkin analiz belgesi gibi belgeler aranmaktadır. Ruhsatnamenin iki farklı OECD ülkesinde düzenlenmiş olması zorunluluğu ve formülasyon belgesinin menşe ülke hükümetinin böcek ilaçları ruhsatnamesi düzenleyen yetkili kurumuna ait bir laboratuvar dan veya bu kurumun yetkilendirdiği ve İyi Laboratuvar Uygulamaları (GLP) niteliği taşıyan bir laboratuvar dan alınması gerekliliği firmaları sıkıntıya sokmaktadır.

BAE’nin ithal ettiği sanayi ürünleri konusunda ise, söz konusu ürünlerin kamu kurumlarınca kullanılacak olması halinde, bu ürünler için bir yıla kadar sürebilen kayıt ve onay prosedürleri firmalarımızın ürünlerinin BAE pazarına girişini zorlaştırabilmektedir.

Ticaret Politikası Önlemleri

Uzun ve yassı çelik ürünlerinde rekabetin ve talebin yoğun olduğu bir bölgede yer alan BAE pazarında, özellikle Uzakdoğu çelik üreticileri ile rekabet edilmekte; ancak Uzakdoğu çelik üreticileri, fiyat avantajı nedeniyle bu pazara hâkim olmaktadır. KİK, çelik ürünlerine %5 gümrük vergisi uygulamaktadır. Bu oran hâlihazırda ihracatımızı engelleyici bir miktar olarak nitelendirilmese de; bölgede gümrük vergilerinin %10 oranında artırılmasına yönelik başta BAE yerli üreticileri olmak üzere yürütülen çalışmalar dikkat çekicidir.

Nitekim, KİK tarafından “Demir veya Alaşımsız Çelikten Yassı Hadde Ürünleri” ithalatına karşı 9 Haziran 2016 tarihinde bir korunma önlemi soruşturması başlatılmıştır. Anılan üründe KİK’e ihracatımızın KİK’in toplam ithalatındaki ihmal edilebilir payına istinaden DTÖ Korunma Önlemleri Anlaşması’nın ilgili hükümleri gereğince ülkemizin alınacak herhangi bir önlemden muaf tutulması ve bu şekilde ihracatçılarımız açısından mevcut rekabet avantajının muhafaza edilmesini teminen ülkemiz, soruşturmaya taraf olmuştur.

Benzer şekilde, KİK tarafından “Ferro Siliko Manganez” ithalatına karşı 10 Ekim 2016 tarihinde bir korunma önlemi soruşturması başlatılmış ve ülkemiz soruşturmaya dâhil olmuştur. 21 Ekim 2016 tarihinde alınan %21 oranındaki geçici önlem kararından ülkemiz DTÖ Korunma Önlemleri Anlaşması’nın ilgili hükümleri gereğince muaf tutulmuştur.

KAMU ALIMLARI

BAE, DTÖ Kamu Alımları Anlaşması’na taraf değildir. Bu nedenle, kamu alımlarında daha ziyade yerli firmalar lehine tercih kullanılmaktadır. Ancak, özellikle yerel düzeyde uzmanlık sahibi firma bulmakta sıkıntı çekilen büyük projelerde, yerli sermaye payı koşuluna uygun olan yabancı firmalara güçlü bir bağımlılık vardır.

Öte yandan, Abu Dabi Emirliği’nde bazı kamu kurumlarının ihale süreçlerinin bir yıldan fazla sürmesi nedeniyle ihaleye teklif aşamasında verilen fiyatlar zaman içinde geçerliliğini yitirebilmektedir.

HİZMET TİCARETİ

BAE'nin hizmet sektörü, özellikle havayolu ve denizyolu ile ulaşım, telekomünikasyon ve turizm alanlarında hızlı bir şekilde gelişmektedir. Ancak, yabancı yatırımlarda aranan %51 yerli sermaye payı koşulunda esneklik ihtiyacı mevcuttur. Yerel ortak zorunluluğunun istisnaları; büyük inşaat projeleri, zanaatkarlar, serbest bölgeler, bazı gıda ürünlerinin ihracatını gerçekleştirecek firmalardır.

BAE tarafından danışmanlık, mühendislik ve müşavirlik hizmetlerine yönelik devlet desteklerinin uygulamaya konulması, bu sektördeki ihracatımızı artırabilecek bir potansiyel oluşturmaktadır. Ancak, müteahhitlik sektöründe faaliyet gösteren firmalarımız, BAE'de müteahhitlikle ilgili ihale süreçlerinin çok uzun sürmesi ve sürecin zaman zaman şeffaflıktan uzak olması nedeniyle zorluk yaşayabilmektedir. Son dönemde görülen birçok örnekte, müteahhitlik sektöründe tahsilatların gecikmesi ve işverenin ödemelerinin ertelenmesi hizmet ticaretinin önünde olumsuz bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

BAE'de iki adet yerli telekom şirketi bulunmakta olup yabancı firmaların bu sektörde piyasaya girmesine izin verilmemektedir. Ulaştırma hizmetleri ise yalnızca BAE vatandaşları tarafından sağlanabilmektedir. BAE'de yabancı sigorta firmaları yalnızca şube olarak faaliyet gösterebilmektedir. Yerel olarak kurulacak sigorta firmalarının ise anonim şirket olarak kurulma ve yabancı sermaye payının maksimum %25 olması şartı bulunmaktadır.

FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI

Dubai, Ortadoğu şehirleri arasında, lüks giyim ürünleri ve aksesuarlar da dâhil olmak üzere, uluslararası markaların tanıtılması ve pazarlanması anlamında önemli bir merkezdir. Dubai, lojistik olanakları nedeniyle, çoğu zaman orijinal ürünler için uluslararası transit merkezi olarak ortaya çıksa da aynı zamanda Uzakdoğu'da üretilen sahte ürünler için bir re-export noktası görevi görmektedir.

Bu kapsamda, fikri mülkiyet haklarının uygulanması konusunda, Ekonomi Bakanlığı'nda fikri mülkiyet hakları ihlallerinin takibini sağlamak üzere yeni bir yapılanmaya gidilmiştir. İlgili mevzuat hazırlıkları devam etmektedir.

Öte yandan, ülke Madrid Protokolü'ne dâhil olmadığından, hâlihazırda başka bir ülke veya birkaç ülkede tescil edilmiş markalar, sahipleri tarafından BAE'de tescil ettirilmemişler ise, ithalatçıları veya distribütörleri tarafından kendi adlarına kolayca tescil ettirilmekte ve asıl markanın pazara girişi ancak konuya ilişkin açılacak davaların kazanılması ile mümkün olabilmektedir.

VİZE UYGULAMALARI

Turist, Transit ve Ziyaret vizesi olmak üzere toplam 3 çeşit BAE vizesi bulunmaktadır. Turist vizesi için BAE otellerinin veya tur şirketlerinin sponsorluğuna ihtiyaç duyulmaktadır. Vizenin süresi 30 gündür.

Transit vizesi ise özel bir vize türüdür. Dubai Havaalanı üzerinden başka bir ülkeye transit uçuş yapan yolcular Dubai'de gezmek/konaklamak istemeleri halinde havaalanında düzenlenebilmektedir. Emirates Havayolları ile seyahat eden transit yolcular için anılan havayolu şirketinin Dubai Havaalanındaki bürosunda (Emirates Desk) transit vizesi düzenlenebilmektedir. Diğer havayolu şirketleri ile uçuş yapan ve ülkeye giriş yapmak isteyen transit yolcuların ise Dubai Havaalanına ulaştıklarında transit vizesi için "Marhaba Services" birimine müracaat etmeleri gerekmektedir.

Ziyaret vizesi ise Dubai'ye aile ziyareti ya da iş görüşmesi amacıyla gelenler için düzenlenmektedir. Dubai'de ikamet belgesi sahibi kişilerin ya da Dubai'de yerleşik ve faaliyet gösteren firma ve otellerin sponsorluğu gerekmektedir. Vizenin geçerlilik süresi 60 gündür. Talep edilmesi halinde toplam 90 güne kadar uzatılabilmektedir.

DİĞER ENGELLER

BAE’ye ihracat ancak bu ülkede yerleşik bir acente veya distribütör kanalıyla yapılabilmektedir. Ticari acentenin/distribütörün bir BAE vatandaşı ya da %100 BAE sermayeli bir firma olması gerekmektedir. Başka bir ifadeyle, yabancı ortaklı bir BAE firmasının ticari acentelik yapması mümkün değildir. Ticari acentelik sözleşmesinin süreli olması ve Ekonomi Bakanlığınca tescil edilmesi gerekmektedir. Acentelik sözleşmesinde; ürünün adı, verilecek hizmet, sözleşmenin başlangıç tarihi ve geçerlilik süresi ile acentenin ülkedeki yetki bölgesinin belirtilmesi gerekmektedir. BAE iş hayatında “sponsorluk” olarak da adlandırılan bu durum zaman zaman uyuşmazlıklara ve ilave maliyetlerin ortaya çıkmasına sebep olabilmektedir. Birçok örnekte görüldüğü üzere, sadece bu yasal zorunluluğu yerine getirmek için bulunacak yerel bir ortağa veya ortaklığa sermaye ve/veya işgücü bakımından hiç bir katkı sağlamasa bile, yıllık belli bir meblağ ödenmesi gerekmektedir. Bu durum BAE’ye ihracat maliyetini artırmaktadır.

Türk bankalarınca düzenlenen teminat mektuplarının BAE makamlarınca kabul edilmemesi ve Türk firmalarının teminat mektubu edinmek için garantiye ihtiyaç duyması, teminat mektuplarının maliyetini artırmaktadır. Bu maliyetler proje değerleri ile orantılı olarak artmakta, bu durum firmalarımızın rekabet gücünü olumsuz etkilemektedir.

BAE’de anlaşmazlıkların çözümünde başvuru gerek tahkim gerek mahkeme süreçleri uzun zaman alabilmekte ve maliyetli olabilmektedir. Mahkeme süreçlerinin sonunda mahkeme kararlarının yürürlüğe konulmasında Emirlikler arasında farklılıklar bulunmaktadır.

BAE’de yerli firmalara yabancıların katılımı en fazla %49 sermaye payı ile sınırlandırılmıştır. Bu doğrultuda, BAE’de şirket kurmak ya da şube açmak isteyen Türk firmalarının kuruluş aşamasında en çok dikkat etmeleri gereken husus, güvenilir bir yerli ortak bulmaktır. %100 yabancı sermayeli şirketlerin, ancak BAE’nin serbest bölgelerinde faaliyet göstermesine izin verilmektedir.

BİRLEŞİK KRALLIK

TİCARİ İLİŞKİLERİN ÖZETİ

Türkiye ile Birleşik Krallık arasındaki ticari ilişkiler diğer AB üyesi ülkelerde olduğu gibi, temel olarak, 1 Ocak 1996 tarihinde yürürlüğe giren Gümrük Birliği çerçevesinde yürütülmektedir. Ayrıca, taraflar arasında temel tarım ürünlerine yönelik tavizler Ortaklık Konseyi Kararları (OKK); kömür ve çelik ürünlerine yönelik tercihli ticaret ise STA kapsamında düzenlenmektedir.

Türkiye'nin en önemli ticaret ortaklarından biri olan Birleşik Krallık'a ihracatımız 2015 yılında bir önceki yıla göre %6,7 oranında artarak 10,5 milyar Dolar'a yükselmiştir. Birleşik Krallık'tan yaptığımız ithalat ise bir önceki yıla göre %5,9 oranında azalarak 5,6 milyar Dolar olarak gerçekleşmiştir.

Birleşik Krallık, 2016 yılında da Türkiye'nin dış ticaretinde fazla verdiği ve ihracatını sürekli artırdığı gelişmiş ülkelere biri olma özelliğini korumuştur. Birleşik Krallık'a ihracatımız 2016 yılında bir önceki yıla göre %10,7 oranında artarak 11,7 milyar Dolar'a yükselmiştir. Birleşik Krallık 2015 ve 2016 yıllarında toplam ihracatımızda Almanya'nın ardından ikinci sırada yer almaktadır. Öte yandan, 2016 yılında Birleşik Krallık'tan yaptığımız ithalat bir önceki yıla göre %5 oranında azalarak 5,4 milyar Dolar olarak gerçekleşmiştir.

Birleşik Krallık'a ihracatımızdaki başlıca ürünleri; izole kablolar, ısıtması elektrikle olmayan demir-çelik radyatör, tekstil ürünleri, demir/çelikten borular ile elektrikli ev eşyaları oluşturmaktadır. Buna karşılık, kara taşıtları için motorlar, içten yanmalı motorlu otomobiller, elektrik motorlu taşıtlar, vitaminler, ilaçlar, tıbbi eşya parçaları, aksesuarı kalaylı demir-çelik döküntü ve hurdaları, talaşları alaşımlı çelik döküntü ve hurdaları, değişik sanayi kollarında kullanılan makine ve cihazlar Türkiye'nin Birleşik Krallık'tan ithalatında başlıca ürünlerdir²¹.

²¹ **Birleşik Krallık'ın İhracatında Başlıca Ürünler (%)** : Makine ve ulaşım araçları (%33,5), kimyasal maddeler (%17,3), mineral yakıtlar (%13,5), gıda, içecek ve tütün (%5,9).

Birleşik Krallık'ın İthalatında Başlıca Ürünler (%) : Makine ve ulaşım araçları (%32,1), mineral yakıtlar (%13,9), kimyasal maddeler (%12,2), gıda, içecek ve tütün (%8,9).

Birleşik Krallık'ta faaliyet gösteren firmalarımızın toplam yatırım tutarı 3,6 milyar Dolar'dır. Buna karşılık, Birleşik Krallık'ın Türkiye'deki doğrudan yatırımları 9,5 milyar Dolar'dır.

BREXIT

23 Haziran 2016 tarihinde Birleşik Krallık'ın AB üyeliğinden ayrılmasına yönelik referandum yapılmış, sonucunda da AB'den ayrılma kararı alınmıştır.

Birleşik Krallık'ın Lizbon Anlaşması çerçevesinde AB'den tam olarak ayrılma sürecinin asgari 2 yıl süreceği, bu durumun ise AB ve Birleşik Krallık ekonomilerindeki belirsizliği daha da artıracığı yorumları yapılmaktadır. Dolayısıyla ekonomik çevrelerde, BREXIT sürecinin, kısa ve orta vadede Birleşik Krallık ve AB ekonomilerinin olumsuz etkilenmesine yol açabileceği endişesi hâkimdir.

Birleşik Krallık ve AB'nin mevcut durumda Gümrük Birliği ilişkisini korumayı hedefleyecekleri düşünülmektedir. Özellikle Birleşik Krallık'ın AB'nin geniş STA ağından yararlanabilmesinin en kestirme yolu bu olacaktır. Buna karşılık, gerek Gümrük Birliği gerek Avrupa Ekonomik Alanı (EAA) modeli Birleşik Krallık'ın AB'nin karar alma organlarında yer almaksızın AB bütçesine katkı vermek zorunda kalacağı bir ikileme sebep olacağından, zaman içerisinde tamamen STA ilişkisine dönülecek bir kurgunun ortaya çıkması da muhtemeldir.

Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılmasına halk oylamasında verilen “evet” yanıtı sonrasında alternatif ticari modellere bakıldığında “Norveç Modeli”, “İsviçre Modeli”, “Türkiye Modeli”, “DTÖ Üyeliği” gibi alternatiflerinin olduğu görülmektedir²².

²²**Norveç Modeli:** AET üyesi olan Norveç, AT Ortak Pazarında yer almakta, bütçe katkısında bulunmakta ve kişilerin serbest dolaşımı prensibini uygulamaktadır. Belirli şartlar altında kendi STA'larını müzakere edebilmektedir.

İsviçre Modeli: Sektör bazında tek pazara ortaklığı müzakere etmektedir. AB'nin kararları, mahkemelerini bağlamamaktadır.

Türkiye Modeli: Gümrük Birliği içinde kalıp, ortak ticaret politikası karar alma sürecinin ve mekanizmasının dışında tutulma olarak özetlenmektedir. Hizmetler, tarım ve kamu alımları kapsam dışındadır.

DTÖ Üyeliği: AB ile ikili düzenleme yapmadan, DTÖ taahhütleri üzerinden ticarete devam edilebilir. Ancak, DTÖ Genel Direktörü, İngiltere'nin AB'den çıkması durumunda, AB ile olan düzenlemelerin otomatik olarak kendilerine uygulanamayacağını, yeni üyelik için müzakere edilmesi gerektiğini açıklamıştır. Bu durumda, İngiltere'nin müzakerelerinin uzun yıllar alması ve ülkenin tarife indirimi ile tavizde bulunması beklenmektedir.

Konu Türkiye açısından incelendiğinde ise dış ticaret anlamında ülkemizin Gümrük Birliği mevzuatına tabi olması, bu konuda hareket alanımızı kısıtlamaktadır. AB ile Birleşik Krallık arasında kurulacak modele göre Türkiye ile Birleşik Krallık arasında Gümrük Birliği veya STA temelinde ayrı bir tercihli ticaret ilişkisi kurulması gerekecektir.

Ayrı bir tercihli anlaşma yapılması zorunda kalınması halinde, Birleşik Krallık'a olan ihracatımızın menfi etkilenmemesi için fiili ayrılma (asgari 2 yıl) gerçekleşmeden önce AB'ye paralel bir şekilde Birleşik Krallık ile müzakere sürecini başlatıp sonuçlandırmak gerekecektir.

Öte yandan, BREXIT nedeniyle sterlinde yaşanan değer kaybı da ülkemiz ile Birleşik Krallık arasındaki ticareti etkileyecek niteliktedir. Nitekim, BREXIT sonrasında Birleşik Krallık'tan ithal edilen ürünlerde görece bir ucuzlama meydana gelmiştir. Önümüzdeki dönemde ise Birleşik Krallık'tan ithalatımızda ilk sıralarda yer alan demir-çelik, otomotiv, eczacılık, makine, kimyasal ürünler sektörlerinin maliyetlerinde gerileme yaşanması ve bu ülkeden olan ithalatın artması muhtemeldir.

İTHALAT POLİTİKALARI

Gümrük Vergileri

BREXIT'in tam olarak gerçekleştirilmesine kadar Birleşik Krallık AB'nin ortak ticaret politikasını uygulayacaktır. Halihazırda, AB tarafından, üçüncü ülkelere yönelik %5,5 oranında bir ortalama gümrük vergisi uygulanmaktadır. Tarım ürünlerine uygulanan gümrük vergisi oranı, üründen ürüne büyük değişiklik gösterebilmekle birlikte ortalama %13,2'dir. Tarım dışı ürünlere uygulanan ortalama gümrük vergisi oranı ise %4,2'dir.

Ülkemiz ile AB arasında bulunan Gümrük Birliği kapsamında ise, Türkiye ile Birleşik Krallık arasındaki sanayi ürünleri ile sanayi payları itibariyle işlenmiş tarım ürünleri ticaretinde ihracat ve ithalatta alınan her türlü gümrük vergisi, miktar kısıtlamaları ve eş etkili önlem kaldırılmıştır. Bu anlamda, sanayi ürünlerimiz Birleşik Krallık pazarına gümrük vergisine tabi olmadan girebilmektedir. Bununla birlikte, tarım ürünleri hâlihazırda Gümrük Birliği kapsamı dışında olup, bu ürünler hala görece yüksek gümrük vergilerine tabidir.

Bunun yanı sıra, gerek 1/98 sayılı gerek 1/2007 sayılı OKK'ler uyarınca, Türkiye ve AB arasında tesis edilen tercihli rejim kapsamında, bazı temel tarım ve işlenmiş tarım ürünlerinde karşılıklı taviz değişiminde bulunulmuştur. Ancak, bazı ürünler itibariyle söz konusu tercihli pazara giriş imkânları yeterli gelmemekte; sektör tarafından artırılması talep edilmektedir. Bu kapsamda, örneğin, bulgur için ülkemiz lehine tahsis edilen 10.000 tonluk kontenjanın, tahsisat yılının hemen başında tüketilmesi nedeniyle, bulgur ihracatçılarından gümrük vergisinden muaf tarife kontenjanının yükseltilmesi konusunda yoğun talep alınmaktadır.

Benzer şekilde, makarna, şekerleme, çikolata, bisküvi gibi işlenmiş tarım ürünleri ve zeytinyağı, fındık ve giriş fiyatı uygulamasına tabi olan bazı temel tarım ürünlerinde sektörün pazara giriş koşullarının iyileştirilmesi yönünde talepleri bulunmaktadır.

Gümrük Uygulamaları

AB Komisyonu'nun 669/2009/EC sayılı "Hayvansal Menşeli Olmayan Bazı Yem ve Gıdaların İthalatında Resmi Kontrollerin Artırılmasına Dair Yönetmeliği"ne göre ülkemiz menşeli bazı sebze ve meyvede zirai ilaç kalıntısı riski nedeniyle %100 sıklıkla belge ve kimlik kontrolüne ilave olarak artırılmış fiziksel kontrol (laboratuvar analizi) uygulaması bulunmaktadır.

Bu çerçevede, biber için %10 sıklıkla; 1 Temmuz 2014 tarihinden itibaren kuru kayısı için sülfite kalıntısı bakımından %10 sıklıkla; 1 Temmuz 2015 tarihinden itibaren asma yaprağı için %50 sıklıkla; 1 Nisan 2016 tarihinden itibaren limon için %10 sıklıkla fiziksel kontrol yapılmaktadır. 1 Ocak 2017 tarihi itibariyle ise limondaki fiziksel kontroller %20 seviyesine çıkarılmış, narda da %20 seviyesinde fiziksel kontrollere başlanmıştır. Öte yandan, evvelce bu kapsamda bulunan kabak ve armuda yönelik tedbir 8 Mayıs 2011 tarihinde, domatese yönelik tedbir ise 1 Ekim 2013 tarihinde kaldırılmıştır.

Ayrıca, 884/2014/EC sayılı Yönetmelik uyarınca fındık ithalatında rastgele olarak uygulanmakta olan kontrol sıklığı, 22 Aralık 2016 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere %5 olarak belirlenmiş olup; kuru incir ithalatında ise %20 olarak uygulanmakta olan kontrol sıklığı %10 seviyesine düşürülmüştür. 669/2009 Sayılı Yönetmelikten farklı olarak, 884/2014 sayılı Yönetmelikte ele alınan fiziki kontrollerin Birliğe giriş noktasında yapılması zorunlu olmayıp, Türk ihracatçısı ürününü gönderdiği AB üye ülkesinde bu analizi yaptırmayı tercih edebilmektedir. Bu mevzuat çerçevesinde, Türk ihracatçısı, ilgili sınır kapısına varmadan en az

24 saat önce Ortak Giriş Belgelerinin (CED) ilk sayfalarını doldurulmuş şekilde elektronik ortamda sınır kapısına ulaştırmalıdır. İhracatçılarımız CED belgesini düzenlerken, alıcı ülkeyi, bu ülkedeki varış noktasını ve kontrol noktasını açıkça belirtmelidir. Varış ülkesindeki kontrol noktası, CED belgesi üzerinde açıkça belirtilmemiş ise analizlerin giriş noktasında yapılması zorunludur.

Ayrıca, başta limon ve taze biber olmak üzere çabuk bozulabilen ve raf ömrü diğer tarım ürünlerine göre daha kısa olan yaş meyve-sebze ürünlerine yönelik söz konusu denetimler ihracatçılarımıza ilave maliyet yüklemekte, ihracatçılarımızın AB ülkelerinde rekabet etme gücünü menfi yönde etkilemektedir.

Teknik Mevzuat, Uygunluk Değerlendirme Prosedürleri ve Standartlar ile Sağlık ve Bitki Sağlığı Önlemleri

Türkiye'nin AB teknik mevzuatına uyum konusunda gerçekleştirmiş olduğu çalışmalara rağmen AB tarafından yürürlüğe konan bazı düzenlemeler AB pazarına girişte ülkemiz ihracatçılarını olumsuz yönde etkilemektedir.

Ülkemizce, AB mevzuatına uyum süreci bir adım geriden takip edilmektedir. AB, mevzuatını sürekli güncellemekte; Türkiye ise, bu mevzuatın oluşumunda ve karar alma mekanizmasında yer almadığı için uyumlaştırma çalışmalarını sonradan başlatabilmektedir. Bu sorunu aşabilmek için Türkiye'nin AB mevzuatını düzenli takip etmesine yardımcı olacak bir mekanizmaya ihtiyaç duyulmuştur. Listelerin her yıl düzenli olarak güncellenmesi ve Türkiye'ye duyurulması, mevzuata uyumun teyidi için gerekli sürenin netleştirilmesi, ülkemiz tarafından uyumlaştırılacak müktesebatın sistematik bir şekilde takibi ve ülkemize özel koşulların mevzuata uyum öncesinde açıklığa kavuşturulması amacıyla 2/97 sayılı OKK'nın güncellenmesi ve 1/95 sayılı OKK'nın bazı maddelerinin tadil edilmesi amacıyla bir OKK taslağı hazırlanmış, ancak AB tarafındaki onay süreci tamamlanamadığı için söz konusu OKK yürürlüğe konulamamıştır.

Ticaret Politikası Önlemleri

AB üyesi ülkeler bağımsız olarak ticaret politikası önlemi soruşturması açamamakta, bu soruşturmalar AB üyesi ülke firmalarının şikâyetleri doğrultusunda Avrupa Komisyonu tarafından açılıp yürütülmekte ve karara bağlanmaktadır.

AB tarafından, 29 Ocak 2013 tarihinden bu yana ülkemiz menşeli “demir/çelikten boru bağlantı parçaları²³” ithalatına karşı %2,9-%16,7 oranlarında değişen anti-damping vergisi uygulanmaktadır.

İlaveten, AB tarafından 28 Şubat 2015 tarihinden bu yana ülkemiz menşeli “gökkuşağı alabalıkları²⁴” ithalatına %6,7-%9,5 oranlarında değişen telafi edici vergi uygulanmaktadır.

SÜBVANSİYONLAR

Birleşik Krallık'ta yatırımlara ilişkin; İşyeri Emlak Vergisi İndirimi²⁵ , Yatırım Malı Desteği-Yıllık Yatırım Desteği²⁶ , Yaratıcı Endüstriler için Vergi İndirimi²⁷ , İstihdam Desteği²⁸ , Girişim Yatırım Projesi (EIS)²⁹ , Girişim Bölgeleri Projesi³⁰ , AR-GE indirimi, Yeni Girişim Yatırım Projesi (SEIS)³¹ ve Patent Kutusu³² gibi çeşitli destekler verilmektedir.

KAMU ALIMLARI

Ülkedeki kamu alımlarına ilişkin düzenlemeler AB Kamu Alımları Direktifleri üzerinden şekillenmekte olup, İngiliz kamu kurumları, alım sürecinde AB üyesi, AB ile Serbest Ticaret Anlaşması olan ve DTÖ Kamu Alımları Anlaşması'na taraf ülke firmalarını eşit şekilde ve

²³ GTİP:7307.93.11, 7307.93.19, 7307.99.30, 7307.99.90

²⁴ GTİP: 0301.91.90, 0302.11.80, 0303.14.90, 0304.42.90, 0304.82.90 ve 0305.43.00

²⁵ <https://www.gov.uk/apply-for-business-rate-relief/overview>

²⁶ <https://www.gov.uk/capital-allowances/overview>

²⁷ <https://www.gov.uk/corporation-tax-creative-industry-tax-reliefs>

²⁸ <https://www.gov.uk/employment-allowance>

²⁹ <https://www.gov.uk/government/publications/the-enterprise-investment-scheme-introduction/enterprise-investment-scheme>

³⁰ <http://enterprisezones.communities.gov.uk/>

³¹ <https://www.gov.uk/seed-enterprise-investment-scheme-how-companies-qualify>

³² <http://www.hmrc.gov.uk/manuals/cirdmanual/CIRD80350.htm>

ayrımcılık yapmadan değerlendirmekle yükümlüdür. Söz konusu yasal yükümlülük, ilgili firma ve ülkelere gerekli hallerde hukuki yöntemlere başvurma imkanı tanımaktadır.

Birleşik Krallık'ın üçüncü ülkelere yönelik benzer bir yasal yükümlülüğü olmamakla birlikte, İngiliz hükümeti olası faydaları göz önünde bulundurarak üçüncü ülke firmalarına karşı ayrımcılık yapılmamasını tavsiye etmektedir.

HİZMET TİCARETİ

Birleşik Krallık, Schengen bölgesine dâhil olmamakla birlikte, AB üyeliği sebebiyle İngiliz vatandaşları AB içinde serbest dolaşım hakkına sahiptir. BREXİT sonrası vize uygulamaları konusunda belirsizlik mevcut olup, AB'nin İngiliz vatandaşlarına vize uygulamaya başlaması halinde, Türkiye turizminin bu durumdan olumlu olarak yararlanacağı düşünülmektedir.

Sağlık turizmi alanında hedef ülke konumunda bulunan Birleşik Krallık'tan, Sağlık Bakanlığımızın verileri uyarınca, ülkemize 2016 yılında, toplam 8.130 uluslararası hasta gelmiştir. Birleşik Krallık ülkemizi en fazla tercih eden ülkeler sıralamasında sekizinci sırada yer almakta olup, İngiliz hastalar en çok iç hastalıkları, ortopedi ve travmatoloji, göz hastalıkları, genel cerrahi ve kulak, burun ve boğaz kliniklerimizi tercih etmektedir.

VİZE UYGULAMALARI

Umuma Mahsus, Hizmet ve Hususi Pasaport hamilleri vizeye tabidir. Diplomatik Pasaport hamilleri ise 180 gün içinde 90 günü aşmamak kaydıyla, Birleşik Krallık'a yapacakları seyahatlerinde vizeden muaftır.

Birleşik Krallık üzerinden diğer ülkelere aktarmalı seyahat edecekler transit vizeye tabidir. Bununla birlikte, gidilecek ülkeye 24 saat içinde uçulması ve gerekli vizelerin/belgelerin mevcut olması ve belirli koşulların sağlanması halinde transit vizeden muaf olunmaktadır. Vize başvurusu yapan iş adamlarımızın zaman zaman prosedürlerin yoğunluğundan, iş seyahati olmasına rağmen vize alınamamasından şikâyetçi oldukları bilinmektedir. Bu tür sıkıntıların önlenmesi için vizeye zamanında başvuru yapılması, başvuru esnasında talep edilen bilgilerin gerçeğe uygun, eksiksiz ve tutarlı şekilde verilmesi önem arz etmektedir.

BULGARİSTAN

TİCARİ İLİŞKİLERİN ÖZETİ

Bulgaristan, ülkemiz için ticari ilişkiler açısından olduğu kadar, AB ülkelerine geçiş yolu üzerinde olması nedeniyle lojistik açıdan da önem arz etmektedir. 2015 yılında Bulgaristan'a ihracatımız bir önceki yıla göre %17,8 oranında azalarak 1,7 milyar Dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde Bulgaristan'dan yapılan ithalat ise %20,8 oranında azalarak 2,2 milyar Dolar olmuştur. 2016 yılında ise ihracatımız %42 artarak 2,4 milyar Dolar, ithalatımız ise %5,1 azalarak 2,1 milyar Dolar olarak gerçekleşmiştir. 2016 yılında iki ülke arasındaki dış ticaret dengesi ülkemiz lehine 243 milyon Dolar olmuştur.

Petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen ham yağlar; otomobil, bakır hurda ve bakır cevherleri, örme mensucat, alüminyum ve turuncgiller Bulgaristan'a en çok ihraç ettiğimiz ürünleri oluştururken, petrol yağları, bakır, izolasyonlu ve fiber optik kablolar, otomobil, işlenmemiş çinko ile demir-çelik hurdaları Bulgaristan'dan en çok ithal ettiğimiz ürün gruplarını oluşturmaktadır³³.

Dünya Bankası'nın iş yapma kolaylığı sıralamasında 190 ülke içerisinde 39. sırada yer alan Bulgaristan'daki yatırımlarımızın toplam tutarı yaklaşık 2 milyar Dolar'dır.³⁴ Buna karşılık, Bulgaristan'ın ülkemizdeki doğrudan yatırım miktarı 37 milyon Dolar'dır.

Diğer taraftan, bugüne dek, müteahhitlerimiz Bulgaristan'da 1,5 milyar Dolar değerinde 33 adet proje üstlenmiştir.

³³ **Bulgaristan'ın İhracatında Başlıca Ürünler (%)**: Mineral yakıtlar, yağlar, damıtma ürünleri (%10,3), elektrikli makine ve cihazlar (%9,7), bakır ve bakırdan eşya (%9,0), nükleer reaktörler, kazanlar, makineler (%7,9). **Bulgaristan'ın İthalatında Başlıca Ürünler (%)**: Mineral yakıtlar, yağlar, damıtma ürünleri (%15,5), nükleer reaktörler, kazanlar, makinalar (%10,2), elektrikli makine ve cihazlar (%9,1), demiryolu taşıtları hariç motorlu kara taşıtları (%6,1).

³⁴ Merkez Bankası verilerine göre Bulgaristan'daki yatırım tutarımız 122 milyon Dolar'dır. Bu farklılığın nedeni, Türk sermayesinin başka ülkeler üzerinden Bulgaristan'a ulaşmasıdır. Örneğin, Hollanda sermayesi olarak görünen Şişecam Bulgaristan'daki en büyük Türk yatırımcısıdır.

İTHALAT POLİTİKALARI

Gümrük Vergileri

AB üyesi olan Bulgaristan, AB'nin DTÖ taahhütleri kapsamında uyguladığı gümrük tarifelerine bağlıdır. Bu çerçevede, AB açısından ortalama bağlı tarife oranı %4,8'dir. AB'nin 2016 yılında uyguladığı ortalama MFN gümrük vergisi oranı %5,1 olup; tarım ürünlerinde ortalama MFN gümrük vergisi %10,7 iken, sanayi ürünlerinde bu oran %4,2'dir.

AB üyeliğinin ardından Türkiye-AB Gümrük Birliği'nin tarafı haline gelen Bulgaristan ile Türkiye arasında Gümrük Birliği kapsamında sanayi ürünlerinin ticaretinde gümrük vergisi alınmamaktadır. Tarım ürünlerine ise AB'nin Türk tarım ürünlerine uyguladığı tercihli vergi oranları uygulanmaktadır.

AB TARIC sisteminden, her ürünün AB'ye ithal edilmesi aşamasında aranan şartlara, belgelere ve gümrük vergilerine ilgili ürünün GTİP kodu ile arama yapılarak ulaşılmaktadır.³⁵

Gümrük Uygulamaları

AB Komisyonu'nun 669/2009/EC sayılı "Hayvansal Menşeli Olmayan Bazı Yem ve Gıdaların İthalatında Resmi Kontrollerin Artırılmasına Dair Yönetmeliği"ne göre; ülkemiz menşeli bazı sebze ve meyvelerde zirai ilaç kalıntısı riski nedeniyle %100 sıklıkla belge ve kimlik kontrolüne ilave olarak artırılmış fiziksel kontrol (laboratuvar analizi) uygulaması bulunmaktadır. Bu çerçevede, ülkemiz menşeli tatlı biber ile kurutulmuş/konserve edilmiş kayısıya %10 sıklıkla, limon ve nara %20 sıklıkla, asma yaprağı veya asma yaprağı içeren ürünlere ise %50 sıklıkla zirai ilaç kalıntısı tespitine yönelik analiz yapılmaktadır. Öte yandan, evvelce bu kapsamda bulunan kabak ve armuta yönelik tedbir 8 Mayıs 2011 tarihinde; domatese yönelik tedbir ise 1 Ekim 2013 tarihinde kaldırılmıştır.

³⁵ http://ec.EUOpa.eu/taxation_customs/dds2/taric/taric_consultation.jsp?Lang=en

884/2014/EC sayılı Yönetmelik uyarınca fındık ithalatında rastgele olarak uygulanmakta olan kontroller, 22 Aralık 2016 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere yeniden düzenlenmiş ve kontrol sıklığı %5 olarak belirlenmiştir. Kuru incir ithalatında ise söz konusu kontrol sıklığı %20'den %10 seviyesine düşürülmüştür. Fiziki kontrollerin Birliğe giriş noktasında yapılması zorunluluğu ise 884/2014 sayılı Yönetmelikle kaldırılmıştır. Bu kapsamda, artık söz konusu analizi Türk ihracatçısı ürününü gönderdiği AB üye ülkesinde yaptırabilmektedir.

Bulgaristan mevzuatı çerçevesinde, ilgili sınır kapısına varmadan en az 24 saat önce Ortak Giriş Belgeleri (CED)'in ilk sayfaları doldurularak elektronik ortamda sınır kapısına ulaştırılmalıdır. İhracatçılarımız CED belgesini düzenlerken; alıcı ülkeyi, bu ülkedeki varış noktasını ve kontrol noktasını açıkça belirtmelidir. Varış ülkesindeki kontrol noktası, CED belgesi üzerinde açıkça belirtilmemiş ise analizlerin giriş noktasında yapılması zorunludur.

Başta limon ve taze biber olmak üzere çabuk bozulabilen ve raf ömrü diğer tarım ürünlerine göre daha kısa olan yaş meyve ve sebze ürünlerine yönelik denetimler ihracatçılarımıza ilave maliyet yüklemekte ve ihracatçılarımızın AB ülkelerinde rekabet etme gücünü olumsuz yönde etkilemektedir.

Lojistik bakımdan tercih edilmesi sebebiyle, AB'ye meyve ve sebze ihracatımızın yaklaşık %90'ı Bulgaristan'ın Kapitan Andreevo gümrük kapısı üzerinden geçerek üye ülke pazarlarına ulaşmaktadır. Söz konusu sınır kapısında yaş meyve ve sebze ürünlerinde yapılan kontroller önemli bir maliyet artışına neden olmaktadır. Bu kapsamda örneğin; 20 tonluk ürün taşıyan bir tırın analizi için ortalama 844 Avro ücret (boşaltma-yükleme dâhil) ödendiği bilinmektedir.

İlaveten, çeşitli tarımsal ürünlerin (bebek maması, kara salyangozu kabuğu vb.) Kapitan Andreevo gümrük kapısından transit geçişi sırasında Bulgar yetkililer AB mevzuatı gerekçesiyle ilave şartlar öne sürerek sevkiyatların geçişini zorlaştırmakta ya da engellemektedir.

AB'ye yönelik fındık ihracatında Kapitan Andreevo sınır kapısında yükleme-boşaltma işlemlerinde ve ortak giriş belgesinin kontrolünde ek ücretlerin talep edilmesi sebebiyle ihracatçılarımız İpsala ve Trieste gümrük kapılarını tercih etmeye başlamıştır. Bununla birlikte, hâlihazırda kullanılan alternatif güzergâhlardaki giriş noktalarının kapasitelerinin yetersiz kaldığı, özellikle İpsala gümrüklerinin Cumartesi ve Pazar günleri çalışmaması, Trieste

Limanı'nın ise diğer Avrupa limanlarına nazaran küçük ölçekli olması sebebiyle anılan giriş noktalarına yapılan sevkiyatlarda gecikme yaşandığı bilinmektedir.

Teknik Mevzuat, Uygunluk Değerlendirme Prosedürleri ve Standartlar ile Sağlık ve Bitki Sağlığı Önlemleri

AB üyeliğinin ardından Bulgaristan'da AB'nin ticarete teknik engellerin kaldırılmasına dair mevzuatı ve sistemi uygulanmaya başlamıştır. Bulgaristan AB'nin ürün güvenliği, standardizasyon, akreditasyon, metroloji, uygunluk değerlendirmesi, test, muayene ve belgelendirme mevzuatına uyum sağlamıştır. Bulgaristan'a ihraç edilen ürünlerin insan sağlığı ve güvenliğine ilişkin tüm AB kurallarını karşılaması gerekmektedir. AB'nin bu alandaki mevzuatı kapsam dahilindeki ürünlerde "CE" işaretinin kullanılmasını zorunlu kılmaktadır. Söz konusu mevzuat Türkiye tarafından da uyumlaştırıldığından ihracatçılarımız açısından ilave bir zorluk yaratmamaktadır.

Bulgaristan'da ürünlerin serbest dolaşımına ilişkin mevzuat ile Eski ve Yeni Yaklaşım Direktifleri birçok Bulgar yasa ve yönetmeliğine dâhil edilmiştir. Böylelikle söz konusu mevzuatla; imalatçı, ithalatçı, distribütör ve perakende satıcılara getirilen şartlara uygun hareket edilmesi ve piyasaya sürülecek ürünlerin güvenli olması hedeflenmiştir. Yasal olarak aranan şartların uygulanmasını teminen Bulgaristan'da çeşitli denetim organlarının yer aldığı bir sistem mevcuttur.

Tüketicileri Koruma Komisyonu, Metroloji ve Teknik Denetim Devlet Ajansı, Bölgesel Sağlık Müfettişlikleri, Bulgaristan Gıda Güvenliği Ajansı, İlaçlar İcra Ajansı, Kontrol ve Teknik Denetim Müfettişliği ve Bölgesel Çevre ve Su İşleri Müfettişlikleri piyasa denetim organlarıdır. Söz konusu kurumlar, tehlikeli ve mevzuata uygun olmayan ürünlerin piyasaya arz edilmesini önlemek amacıyla kontrol ve denetim prosedür ve yöntemleri (önlem alma, belge üzerinde kontrol, fiziki kontrol, piyasadan çekme vb.) uygulamaktadır. Ancak, ithalat yerli üretimden fazla olduğu için denetim faaliyetlerinin büyük bir çoğunluğu toptan ve perakende satış aşamasında gerçekleşmektedir.

Türkiye - AB Gümrük Birliği kapsamında bulunmayan tarımsal, hayvansal ve su ürünlerinin Türkiye'den Bulgaristan'a ihracatında veya bu ülkeden transit geçişlerinde mevzuata uygunluk

konusunda sıkıntılar ortaya çıkmaktadır. Bu konuda gerekli uygunluk değerlendirme belgelerinin ve sertifikaların kuralına uygun düzenlenmesi önem arz etmektedir.

Ticaret Politikası Önlemleri

AB üyesi ülkeler bağımsız olarak ticaret politikası önlemi soruşturması açamamakta, bu soruşturmalar AB üyesi ülke firmalarının şikâyetleri doğrultusunda Avrupa Komisyonu tarafından açılıp yürütülmekte ve karara bağlanmaktadır.

AB tarafından, 29 Ocak 2013 tarihinden bu yana ülkemiz menşeli “demir/çelikten boru bağlantı parçaları³⁶” ithalatına karşı %2,9 ile %16,7 oranlarında değişen anti-damping vergisi uygulanmaktadır. Buna ilaveten, AB tarafından 28 Şubat 2015 tarihinden bu yana ülkemiz menşeli “gökkuşağı alabalıkları³⁷” ithalatına %6,7 ile %9,5 arasında değişen oranlarda telafi edici vergi uygulanmaktadır.

SÜBVANSİYONLAR

Bulgaristan’ın yerli üretime destekleri ülkenin ulusal mevzuatı veya AB fonları aracılığı ile sağlanmaktadır. Ulusal mevzuat kapsamında sağlanan destekler Bulgaristan Yatırım Ajansı tarafından yürütülmektedir. Bulgaristan Yatırımları Teşvik Kanunu çerçevesinde üretim yatırımlarına yönelik destekler sağlanmaktadır³⁸.

Bulgaristan Kurumlar Vergisi Kanunu, ülkenin işsizlik oranı yüksek bölgelerinde yeni veya ek yatırım yapıldığında, yatırım değerinin yarısı miktarında dört yıl boyunca kurumlar vergisi muafiyet hakkı sunmaktadır.

AB fonları çerçevesinde sağlanan destekler arasında, üretim hacmi oranında doğrudan finansman (özellikle tarım sektöründe dağıtılan sübvansiyonlar) ve şirketlere özel hibe desteği (Yenilikler ve Rekabetçilik Operasyonel Programı) sağlanması yer almaktadır. Söz konusu AB

³⁶ GTİP: 7307.93.11, 7307.93.19 ve 7307.99.80

³⁷ GTİP: 0301.91.90, 0302.11.80, 0303.14.90, 0304.42.90, 0304.82.90 ve 0305.43.00

³⁸ Danışmanlık; Hızlı idari prosedürler; Şirkete özel idari hizmetler; Mülkiyet haklarına ilişkin bazı ayrıcalıklar; Yatırım projesi ihtiyaçları kapsamında çalışanların mesleki eğitimine ilişkin finansal destek; Yatırımın olduğu yere kadar altyapı yapımı; Yeni istihdam edilen personel için ödenen sosyal sigorta primlerinin kısmi iadesi; Hibe destek sağlanması

fonları kapsamında, Bulgaristan’a 2007–2013 döneminde 11,35 milyar Euro finansman sağlanmıştır. 2014–2020 döneminde sağlanacak finansmanın ise 9,8 milyar Euro olduğu açıklanmıştır.³⁹

Diğer taraftan, Bulgaristan KOBİ Geliştirme Ajansı da işletmelere destek hizmetleri sunmaktadır. Bilgi (mevzuat, ekonomik göstergeler, ticari işlemler, istatistik vb.) ve danışmanlık (vergi, proje geliştirme, özelleştirme, ihaleler vb.) hizmetleri sunmak, yenileme ve teknoloji geliştirme konusundaki projelere destek vermek, Bulgaristan’da kurulu yerli yabancı firmaların yurtdışı fuarlara katılımlarını desteklemek ve fuarlar organize etmek Bulgaristan KOBİ Geliştirme Ajansı’nın temel işlevleri arasında yer almaktadır. Kuruluş ayrıca kendi çalışma alanlarında AB programlarının uygulayıcısı konumundadır.⁴⁰

KAMU ALIMLARI

Bulgaristan kamu ihaleleri mevzuatı, üçüncü ülke menşeli ürünlere kısıtlama getirilmesine imkan vermektedir. Mevcut uygulamalar, AB ülkeleri firmalarına ve AB menşeli ürünlere pozitif ayrımcılık uygulandığına işaret etmektedir. Bu durum, dolaylı da olsa, üçüncü ülkelerin pazara erişimini kısıtlama sonucunu doğurmaktadır. Ayrıca, Bulgaristan kamu ihaleleri mevzuatında üçüncü ülkelerin kamu alımları piyasasına erişimini sınırlayan bazı hükümler de yer almaktadır.

16 Şubat 2016 tarihinde kabul edilen ve 15 Nisan 2016 tarihinde yürürlüğe giren yeni Kamu İhaleleri Kanunu çerçevesinde kamu ihalesi açabilen kuruluşlar, kamusal ve sektörel olmak üzere ikiye ayrılmıştır.

Sektörel kuruluşların açtığı ihalelerde üçüncü ülkelerin ihalelere katılımını sınırlayan bir düzenleme bulunmaktadır. Bu düzenlemeye göre sunulan kamu ihalesi tekliflerinde, üçüncü ülkelerden⁴¹ gelen ürünlerin değeri toplam ihale değerinin %50’sini aşması durumunda, sektörel kuruluşlar söz konusu teklifleri eleyebilmektedir.

³⁹Bu finansman İyi Yönetim; Ulaştırma ve Ulaştırma Altyapısı Büyüyen Bölgeler; İnsan Kaynakları Gelişimi; Yenilikler ve Rekabetçilik; Çevre; Akıllı Büyümeye Yönelik Bilim ve Eğitim Kırsal Bölgelerin Gelişimi; Denizcilik ve Balıkçılık gibi operasyonel programlar aracılığıyla şirketlere ulaşacaktır.

⁴⁰<http://www.sme.government.bg/en/>

⁴¹AB’nin veya Bulgaristan’ın eşdeğer ve etkin erişim sağlayan çok taraflı veya ikili anlaşma imzalamamış olduğu ülkeler.

Öte yandan, kamu kuruluşlarının açtığı bazı ihalelerde üçüncü ülkelerin katılımını sınırlayan şartlar getirilmesini öngören düzenlemeler bulunmaktadır. Bunun dışında, kamu kuruluşları, sektörel faaliyetleri ile ilgili alım yaptıklarında, sektörel kuruluşların uyguladığı kuralları uygulamak zorundadır.

HİZMET TİCARETİ

Bulgaristan’da yabancı yatırımcılara veya yabancı hissedarlara herhangi bir kısıtlama uygulanmamaktadır. Yabancı yatırımcılar, hissedar katılımı da dahil olmak üzere tüm yönleriyle yerli yatırımcılarla eşit kabul edilmektedir. Yabancı yatırım mevzuatı “ulusal muamele” ve “en çok kayırlan ülke” prensiplerine uygundur.

Bulgaristan’da yabancıların şirket kurmalarına herhangi bir kısıtlama getirilmemektedir. Aksine, söz konusu yatırımlar teşvik edilmektedir. Vergi hukukunda yabancılara yönelik herhangi bir ayrımcı yaklaşım bulunmamaktadır.

Gayrimenkul edinme konusunda ise yabancı gerçek ve tüzel kişilere getirilen bazı kısıtlamalar söz konusudur. Bulgaristan Mülkiyet Yasası’na göre Bulgaristan’da yabancı gerçek ve tüzel kişilerin doğrudan gayrimenkul edinme hakkı bulunmamaktadır. Yabancı gerçek ve tüzel kişiler gayrimenkuller üzerinde sadece bazı sınırlı haklara (kullanma hakkı gibi) sahip olabilmektedir. Diğer taraftan, Bulgaristan’da kurulmuş şirketler, yabancı sermaye paylarına bakılmaksızın (Bulgaristan’da firma kurmaları durumunda), gayrimenkul edinme hakkına sahiptir. Ancak, şirket ortaklarından biri yabancı gerçek veya tüzel kişi olan şirket beş yaşını doldurmamış ise, tarım arazisi satın alamamaktadır.

Bulgaristan ile hizmet ticaretimiz müteahhitlik ve sağlık turizmi sektörlerinde yoğunlaşmıştır. Nitekim, birçok Türk müteahhitlik firması Bulgaristan’da proje üstlenmektedir. Hizmet ticareti alanında, diğer yatırımlarda olduğu gibi, firmalarımız en çok Türkiye’den işçi transferinde (çalıştırılan her on sigortalı Bulgar vatandaşına karşılık en fazla bir yabancı işçi) ve vize temininde sıkıntı yaşamaktadır.

Yabancılar Bulgaristan’da, aksi kanunda belirtilmediği müddetçe ancak çalışma izni aldıktan sonra çalışabilmektedir. Çalışma izni mevzuattaki tüm şartlara uyulması durumunda

verilmektedir. Bu çerçevede, bir işletmede yabancı ve Bulgar çalışan sayıları arasındaki 1/10 oranının karşılanmasına ilişkin koşul Türk firmaları açısından en büyük engeli teşkil etmektedir.

FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI

Bulgaristan, fikri mülkiyet hakları konusunda AB mevzuatını iç mevzuatına entegre etmiş olmakla birlikte, patent ve marka tescil mevzuatının uygulanmasında, idari ile yargı kararlarının uygulanmasında etkin ve şeffaf olmayan durumlara rastlanabilmektedir. Bu durum marka sahibi şirketlerin Bulgaristan'daki pazara giriş süreçlerini olumsuz etkileyebilmektedir.

Bulgaristan, ABD tarafından her yıl yayımlanan ve fikri mülkiyet haklarının korunması alanındaki eksiklikleri nedeniyle izlenecek ülkelerin belirtildiği “Special 301” 2016 yılı raporunda “izlenecek ülkeler” listesinde yer almıştır. Söz konusu raporda; fikri mülkiyet haklarına ilişkin uygulamalarda kaydedilen kısmi ilerlemelere de yer verilmektedir. Özellikle internet üzerinden gerçekleştirilen korsan faaliyetlerin çok yaygın olduğu, Bulgaristan'ın patent ve ticari işaretler alanında ilerleme kaydetmesi gerektiği söz konusu raporda ifade edilmektedir.

VİZE UYGULAMALARI

Tüm yabancılar, Bulgaristan'a giriş ve burada ikamet için vize temin etmek zorundadır. Bulgaristan Yabancı Uyruklular Yasası vize türlerini “transit vize, kısa süreli vize ve uzun süreli vize” olmak üzere üçe ayırmaktadır. Transit vize 48 saat içinde Bulgaristan üzerinden başka bir ülkeye transit geçecek kişiler için gereken vize türüdür. Kısa süreli vize bir yabancıya altı aylık bir süre içinde toplamda 90 günden fazla kalmamak kaydıyla bir defalık veya çok sayıda giriş yapabilmesini sağlar. Uzun süreli vize ise yabancı uyruklunun Bulgaristan'a giriş yapıp sonrasında uzun süreli veya süresiz ikamet izni için başvuruda bulunmasına imkan tanıyan vize türüdür. Bu vizenin geçerliliği 6 aydır ve sahibine 180 güne kadar ikamet izni sağlamaktadır. Tüm vize başvuruları ilgili Bulgar diplomatik misyonlarına veya konsolosluklarına yapılmalıdır.

Bulgaristan'ın 31 Ocak 2012 tarihinden itibaren yürürlüğe giren uygulamasına göre, geçerli Schengen vizesi ve Schengen Hukuku kazanımlarını tamamen uygulayan üye ülkeler ile İsviçre

ve Lihtenştayn'da oturma iznine sahip olan kişilere vizesiz rejim uygulaması getirilmiş olup, söz konusu uygulama, Bulgaristan'ın Schengen bölgesine tam üye olmasına kadar geçerlidir. Ayrıca anılan uygulama, her 6 aylık dönem içerisinde 3 aydan fazla olmamak kaydı ile sınırlıdır.

Ülkemiz ile Bulgaristan vatandaşlarının tabi olduğu vize düzenlemesi AB'nin 15 Mart 2001 tarihli ve 539/2001 sayılı düzenlemesine dayanmaktadır. Türk vatandaşlarının Bulgaristan'a girişi ve bu ülkeden transit geçişi için Bulgaristan'ın Ankara, İstanbul veya Edirne diplomatik misyonlarına veya konsolosluklarına vize başvurusunda bulunmaları gerekmektedir. Yalnızca diplomatik pasaport ile hizmet pasaportu hamilleri Bulgaristan'a yapacakları bir aya kadar ikamet süreli ziyaretlerinde vizeden muaftır. Bulgaristan 31 Ocak 2012 tarihinde, Schengen vizesine sahip Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına bir Schengen ülkesine devam etme koşulu aramaksızın ülkeye giriş izni verme kararı almıştır. Aynı kararla hususi pasaport sahibi Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının vize alma zorunluluğunu da kaldırmıştır. Schengen vizesi olmayan Umuma Mahsus Pasaport sahipleri ise vizeye tabidir.

CEZAYİR

TİCARİ İLİŞKİLERİN ÖZETİ

Cezayir’de, 2000’li yılların başından beri serbest piyasa ekonomisine geçiş süreci yaşanmakta, ülke ekonomisinin uluslararası ekonomiye daha çok entegre olmasına ve devletin ekonomik hayattaki rolünün azaltılmasına yönelik politikalar izlenmektedir. Bu çerçevede, 2005 yılında AB ile 2009 yılında da Arap Birliği ile Serbest Ticaret Anlaşması (STA) yürürlüğe konulmuştur. Öte yandan, Cezayir, DTÖ’ye hâlihazırda üye olmamakla birlikte, ilk üyelik başvurusunun yapıldığı 1987 yılından bu yana müzakereler devam etmektedir.

2015 yılında Cezayir’e ihracatımız 1,8 milyar Dolar, ithalatımız ise 740,5 milyon Dolar olarak gerçekleşmiştir. 2016 yılında ise ihracatımız 1,7 milyar Dolar, ithalatımız da 463,8 milyon Dolar olarak kaydedilmiştir⁴². İthalattaki bu düşüşte özellikle petrol fiyatlarındaki gerileme önemli bir rol oynamıştır.

Otomotiv ana ve yan sanayi, demir-çelik, elektrikli-elektriksiz makineler, kimyevi ürünler ve mamulleri, tekstil ve konfeksiyon gibi geniş bir yelpazede gerçekleşen ihracatımıza karşılık, Cezayir’den ithalatımız, temel olarak hidrokarbon ve bazı kimyevi hammaddelerden oluşmaktadır⁴³.

Dünya Bankası iş yapma kolaylığı sıralamasında 163. sırada yer alan Cezayir’de faaliyet gösteren Türk firmalarının toplam yatırım tutarı 986 milyon Dolar’dır. Buna karşılık, Cezayir’den Türkiye’ye gelen uluslararası doğrudan yatırım bulunmamaktadır.

Diğer taraftan, Türk müteahhitlerinin önemli projelere imza attığı Kuzey Afrika coğrafyasında sektör adına oldukça önemli olan Cezayir’de, 2016 yılı itibarıyla müteahhitlik firmalarımız 13,6 milyar Dolar tutarında 295 adet proje üstlenmiştir.

⁴² Söz konusu ithalat rakamlarına enerji ithalat rakamları dahil edilmemiştir.

⁴³ **Cezayir’in İhracatında Başlıca Ürünler (%)** : Petrol ve petrol ürünleri (%95,8), inorganik kimyasallar (%1,5), gübreler (%1,2) **Cezayir’in İthalatında Başlıca Ürünler (%)** : Makine ve cihazlar (%17,7), elektrikli makineler(%9,8), motorlu kara taşıtları (%9,4), tahıllar (%6,8), demir-çelik (%5,9)

Türkiye-Cezayir Serbest Ticaret Anlaşması

AB ile 2002 yılında imzalanan ve 2005 yılında yürürlüğe giren STA ile pek çok sanayi ürününün Cezayir tarafından ithalatında AB ülkeleri menşeli ürünlere indirimli gümrük vergileri uygulanmakta ve bazı ürün gruplarında da bu vergiler hâlihazırda sıfırlanmış bulunmaktadır. Bu çerçevede, AB'den sanayi ürünleri ithalatında uygulanan gümrük tarifeleri kademeli olarak indirilmekte olup, 01 Eylül 2017 tarihinde tamamen sıfırlanacaktır. Yine, Büyük Arap Serbest Ticaret Bölgesi (GAFTA) kapsamındaki gümrük tarife indirimleri, oldukça geniş muafiyet listeleri dâhilinde 2009 yılında hayata geçirilmiştir.

Söz konusu STA'lar, ülkemiz menşeli ürünlerin anılan pazara girişini zorlaştırmakta olup, Türkiye'den ithalat yapan birçok Cezayirli firmanın Avrupa (Fransa, İspanya, İtalya ve Almanya başta olmak üzere) ve Arap Birliği (Tunus, Fas, Mısır başta olmak üzere) ülkelerine yöneldiği görülmektedir.

Cezayir'in, ülkemiz ile STA imzalanması konusundaki isteksizliği ihracatçılarımızın anılan ülkeye tercihli girişini zorlaştırmaktadır. Bu sebeple, Cezayir ile ülkemiz arasında STA imzalanması yönünde girişimler devam etmektedir. Cezayir tarafı, DTÖ üyelik sürecinin tamamlanmasının ardından ülkemiz ile STA müzakerelerine başlayabileceğini dile getirmektedir. Ancak, Cezayir'in DTÖ üyelik sürecinin kısa sürede tamamlanmayacağı göz önünde bulundurularak anılan STA müzakerelerinin kısa sürede gerçekleşmeyeceği değerlendirilmektedir.

İTHALAT POLİTİKALARI

Gümrük Vergileri

Yukarıda da ifade edildiği üzere Cezayir henüz DTÖ üyesi değildir ve DTÖ'de gözlemci statüsüne sahiptir. Ülkenin 2015 yılında uyguladığı ortalama MFN gümrük vergisi oranı %18,8'dir. Bu oran tarım ürünlerinde %23,2 iken, sanayi ürünlerinde %18'dir.

Cezayir'de mamul ürünler için %30, ara malları için %15 ve hammaddeler için %5 oranında gümrük vergisi uygulanmaktadır. Ayrıca, Cezayir'de, ürünün fatura bedeli üzerinden gümrük

vergisi ile %17 oranında KDV eklendikten sonra %2,5 oranında gümrük işlemleri harç bedeli tahsil edilmektedir. Söz konusu durum firmalarımıza ek bir maliyet yaratmaktadır.

Öte yandan Cezayir, 2016 yılında inşaat demiri ithalatına 2.000.000 ton kota ve Türkiye menşeli inşaat demirine %15 vergi getirmiştir. Getirilen kısıtlama ve vergi nedeniyle ülkede fiyat avantajı AB ülkelerine karşı kaybedilmiştir. Cezayir’de hem soğuk yassı hem sıcak daldırma galvanizli ürünler için %15 civarında olan vergiler, EUR1 veya EUR-MED belgeleri verilse dahi geçerli olmaktadır. Bu durum, AB ülkelerinde mukim rakiplerimize karşı hedeflediğimiz payı almamızı engelleyici niteliktedir. Ayrıca Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) üreticilerinin pazara sunduğu avantajlı fiyatlar rekabet gücümüzü olumsuz etkilemektedir.

Gümrük Uygulamaları

Cezayir’de gümrük işlemleri oldukça uzun sürmektedir. Gerekli tüm evraklar temin edilmiş olsa dahi, bir konteyner en erken 15-20 gün içerisinde gümrükten çekilebilmektedir. Bununla birlikte, gümrükteki malın 3 iş günü içerisinde çekilememesi durumunda demuraj bedeli işletilmektedir. Bu durum ithalatta ciddi bir ek maliyet yaratmaktadır. Ayrıca, Cezayir gümrüğüne gelen bir eşyaya, 180 gün içerisinde herhangi bir gümrük işlemi yapılmaz ise el konulmaktadır.

Cezayir gümrüklerinde firmalarımızdan zaman zaman ilave ücretler de talep edilebilmektedir.

Lisans Uygulamaları ve İthalat Yasakları

Cezayir’de doğrudan tüketici kullanımına yönelik olan birtakım ürünlerin ithalatı ve ihracatında lisans ve/veya ön izin uygulaması geçerlidir. Bu kapsamda, tütün ürünleri için Tütün Ürünleri Piyasası Düzenleme Kurumu’ndan; av silahları için Savunma Bakanlığı ve/veya İçişleri Bakanlığı’ndan özel izin alınması gereklidir. Ayrıca, enerji ürünleri (yakıtlar ve kimyevi ürünler) için Enerji Bakanlığı; eczacılık ürünleri için Sağlık Müdürlüğü⁴⁴; veterinerlik ürünleri için Tarım Bakanlığı’ndan onaylı ihracatçı/ithalatçı belgesi alınması gerekmektedir. Benzer şekilde, tarımsal ürün ithalatında bitki sağlığına ilişkin önlemler kapsamında Tarım Bakanlığı’na bağlı Bitki Sağlığı Kurumu’nun onayı gereklidir.

⁴⁴ Cezayir’de 48 Vilayet vardır. Merkezi idarede mevcut olan tüm birimler vilayetlerde de yapılanmış durumdadır. Sağlık Müdürlüğü’nden kast edilen ithalatçının faaliyetini yürüttüğü villayetteki Sağlık Müdürlüğü’dür.

Diğer yandan, 2014 yılında Cezayir'in dış ticaret fazlasının 4 milyar Dolar düzeyine gerilemesi ile birlikte ithalat artışına yönelik eleştiriler gündeme gelmiştir. Bu sebeple, Cezayirli kamu kurum ve kuruluşları tarafından bazı ürün gruplarının ithalatında talep edilen bilgi ve belgelerin incelenme sürelerinin gereksiz şekilde uzatıldığı ve ithalatın zorlaştırılarak bir nevi tarife dışı engellerin uygulandığı firmalarımızca ifade edilmektedir.

Bu kapsamda, 2015 yılı Mart ayında Cezayir Hükümeti ithal araçlar için yeni güvenlik unsurlarını içeren bir yasa çıkarmıştır. İthal araçlar söz konusu güvenlik şartlarının uygunluğunu gösteren sertifikayı (certificate of conformity) almadan Cezayir pazarına giriş yapamamaktadır.

Cezayir Ticaret Bakanlığı tarafından 2016 yılında motorlu taşıtlar, çimento ve inşaat demiri ithalatına kota uygulaması başlatılmıştır. 10 yolcu ve üzeri taşıma kapasiteli araçlar, binek otomobiller ve insan taşıma amaçlı diğer motorlu araçlar, mal ve eşya taşıma amaçlı motorlu araçlar⁴⁵ için 2016 yılı ithalat kotası 152.000 adet (2015 yılı kotası 300.000, 2014 yılı kotası ise 439.637 idi), çimento⁴⁶ ithalat kotası 1,5 milyon ton, inşaat demiri⁴⁷ kotası ise 2 milyon ton olarak belirlenmiştir.

Ayrıca, Cezayir Hükümeti biyoteknolojiyle üretilen tohumların ithalatını yasaklamıştır. Ancak, bu kuralın istisnası olarak araştırma amacıyla biyoteknoloji tohumları ithal edilebilmektedir. Cezayir 2010 yılından itibaren birçok medikal araç ve ürününün ithalatını yasaklamıştır. Özellikle ürünlerin muadillerinin yerli üretimi var ise ithalatına izin verilmemektedir. Cezayir'e kanatlı hayvanların ithalatı ise, yerli üretimin yeterli olması ve bulaşıcı hastalıkların engellenmesi amacıyla yasaklanmıştır. Ayrıca, müteahhitlik projelerine ilişkin ikinci el iş makinası da ithal edilememektedir⁴⁸.

⁴⁵ GTİP: 8702, 8703 ve 8704

⁴⁶ GTİP :2523.29.00

⁴⁷ GTİP: 7214.20.00

⁴⁸ "İkinci el" makineden kasıt üçüncü kişilerden temin edilmesi yasak olan makinelerdir. Nitekim, geçici olarak yurt dışı müteahhitlik hizmetlerinde kullanılmak üzere ihraç edilen makine ve araçların, üstlenilen işin yerine getirilmesinde kullanıldıktan sonra Türkiye'ye ithal edilmesi mümkündür. Ancak, Cezayir'de müteahhitlik işi yapan bir firmanın Cezayir'de satın aldığı bir makineyi, üstlendiği işlerde kullandıktan sonra Türkiye'ye ithal etmek istemesi durumunda bu makine, başkasından temin edilmiş olması nedeniyle ikinci el olarak kabul edilmekte ve bu nedenle makinenin Türkiye tarafından ithaline izin verilmemektedir.

Teknik Mevzuat, Uygunluk Değerlendirme Prosedürleri ve Standartlar ile Sağlık ve Bitki Sağlığı Önlemleri

Cezayir’de, ithal ürünlerin üzerinde bulunan ithalatçı ve ürünün spesifikasyonlarına ilişkin etiketlerin Arapça olarak düzenlenmesi zorunluluğu vardır.

Cezayir tarafından ithalatta, başta doğrudan tüketicinin kullanımına sunulan ürünler olmak üzere, insan sağlığı, güvenliği ile çevrenin korunması açısından yüksek riskli ürün gruplarında, gümrük idarelerince Kalite Kontrol Belgesi talep edilmektedir. Belgenin, Cezayir makamlarınca onaylanmış kuruluşlardan temin edilmesi gerekmektedir. Birtakım ürünlerde ise firmanın kendisi tarafından da bu belge düzenlenebilmektedir. 2011 yılında bu belgenin bankalarca talep edilmesine son verilmiştir. Buna rağmen, söz konusu değişikliğe uyum sağlayamayan Cezayirli bankalar söz konusu belgeyi firmalarımızdan halen talep edebilmektedir.

Cezayir’de kozmetik ve kişisel bakım ürünleri, otomotiv yedek parçaları, gazla kullanılan teçhizatlar, elektrikli ev aletleri, tekstil ve konfeksiyon ürünleri, oyuncaklar, vanalar ve elektrikli ekipman ürün gruplarında kalite kontrol şirketlerince düzenlenen uygunluk belgesi aranmaktadır. Bu ürünlerin uygunluğundan ve kalite kontrollerine ilişkin süreçlerin yerine getirilmesinden ise ilgili ithalatçı firmalar sorumludur.

Cezayir’e doğalgaz sobası ihracatı ile ilgili olarak, Cezayir Ticaret Bakanlığı ve Maliye Bakanlığı Gümrükler Genel Müdürlüğüne, EN 613 Standardı yürürlüğe konulmuştur. Bahse konu uygulama, yerli ve ithal tüm ürünler için geçerli olup, Cezayir gümrüklerinde denetime tabi tutulan ürünlerin söz konusu yeni uygulama kapsamında eksiklikleri Gümrük Müdürlüğü tarafından ihracatçı firmalara iletilmektedir.

Diğer yandan, Cezayirli devlet firmalarının açtığı ihaleler kapsamında, yurtdışından alımı yapılan elektrikli ekipmanların ihracatından önce, ihracatçı firmanın ilgili kamu kurumundan onay alması ve söz konusu ürünün Cezayir’e getirilerek test edilmesi gerekmektedir. Bazı durumlarda ise, ihaleyi açan devlet firmalarının personeli ihracatçı firma tesislerini bizzat ziyaret ederek ürüne onay verilebilmektedir. Belirtilen uzun ve zahmetli onay sürecine rağmen, Cezayirli firmalar (örneğin, Elektrik Üretim ve Dağıtım Firması SONELGAZ), firmalara iki

veya üç yıllık onaylar düzenlemektedir. Bu durum, firmalarımızın ihracatlarına maliyet ve gecikme şeklinde yansımaktadır.

Hammadde İhracatına Uygulanan Kısıtlamalar

Cezayir’de, 2007 yılından itibaren bazı demir ve demir dışı metaller, hammaddeler ile malzeme ve ekipmanın ihracatı izne tabi kılınmıştır. Bu çerçevede, demir hurdaları ile bakır, alüminyum, kurşun, çinko, tungsten (wolfram), molibden, tantal, magnezyum, kobalt, bizmut, kadmiyum, titan, zirkonyum, antimuan, manganez, berilyum, krom, germanyum, vanadyum, talyum ve cermet hurdaları ile; telefon ve elektrik kabloları, demonte veya monte edilmiş telefon santralleri, demiryolu ray ve traversleri, demonte fabrikalar, kullanılmış makine, ekipman, yedek parça, akü ve katalitik kap ihracatına (herhangi resmi bir yasaklama kararı olmaksızın) izin verilmemektedir. Bu durum, söz konusu hammaddeleri kullanan üreticilerimiz ve ihracatçılarımızı olumsuz yönde etkilemektedir.

SÜBVANSİYONLAR

Cezayir’de ihracatçı şirketler, ihraç ürünlerinden doğan kazançlarında, kar üzerinden alınan vergilerden (IBS) muaf tutulmuştur. İhracatçı firmalara, yine ihracatları ile orantılı bir şekilde, işletme vergilerinden de (TAP) muafiyet sağlanmıştır.

Öte yandan, Cezayir’de ihracatçı firmaların navlun giderleri, sektör ve bölge ayrımı olmaksızın %25 oranında desteklenmektedir. Hurma ihracatında ise bu oran istisnai olarak %80’dir. Yine bu çerçevede, ulusal sınırlar dâhilinde 150 km’yi aşan karayolu nakliye masrafları da teşvik kapsamındadır. Ancak, hükümetlerarası anlaşmalar kapsamında alınan bir hizmet veya ödenen bir bedelin karşılığında ihraç edilen mallar, onarıma tabi tutularak ihraç edilen ürünler ile çeşitli hurda-atık niteliğindeki ürünlerin ihracatı bu kapsamda desteklenmemektedir.

Ayrıca, tarımsal ürün ihracatında ihracatçı firmaların banka kredilerinin 3 puanı kamu kaynaklarınca karşılanmaktadır. Cezayir için önemli bir ihraç ürünü olan hurma ihracatı kilo başına nakit destekten de yararlanmaktadır.

KAMU ALIMLARI

Cezayir’de ihaleler, davet usulü, açık veya kısıtlı şekilde olabilmektedir. Açık ihalelere her firma katılıp teklif sunabilmekte iken; kısıtlı ihalelere, ki bunlar genellikle Savunma Bakanlığı tarafından açılan askeri ihaleler olup, ilgili kamu kurum ve kuruluşları tarafından belirlenen şirketler katılabilmektedir.

Davet usulü gerektiren ihalelerde ise, ilgili kamu idareleri, daha önce ihale almış ve bu ihale kapsamındaki projeleri başarı ile bitirmiş firmaları davet ederek teklif almaktadır. Kamu idareleri bazı durumlarda güven esasına dayalı olarak ihaleyi söz konusu firmalara doğrudan da verebilmektedir.

Cezayir, kamu ihalelerinde yerli firmalara %25 fiyat avantajı sağlamaktadır. Bu kapsamda, özellikle inşaat ve müteahhitlik alanında birçok firmamız, söz konusu avantajdan faydalanabilmek adına Cezayir’deki uluslararası ihalelere Cezayirli ortaklar vasıtası ile girmek zorunda kalmaktadır.

Ayrıca, devlet firmaları, kamu alımlarında çeşitli test, uygunluk vb. prosedürün yerine getirilmesini talep edebilmektedir. Söz konusu süreçler zaman alabilmekte ve çeşitli ücretler talep edilebilmektedir. Öte yandan, kamu alımlarında, bürokratik işlemlerin ağır ilerlemesi nedeniyle ödemeler geç yapılabilmektedir. Kamulaştırmalar ve değerlendirme sürecine giren ihalelerin iptal edilebilmesi de firmalar için olumsuzluk yaratmaktadır.

HİZMET TİCARETİ

Ülkede uygulanan kambiyo rejimi ve Cezayir Dinarı’nın çevrilebilir olmaması ithalat maliyetini artırmaktadır. İlaveten, para transferlerinde, Cezayir Merkez Bankası’ndan izin alma sürecinin uzun sürmesi transfer işlemlerinde gecikmelere neden olmaktadır.

Diğer taraftan, 2009 yılında Cezayir Ek Bütçe Kanunu’nun 69’uncu maddesi çerçevesinde, Cezayirli firmalara, ithalatlarında akreditif mektubu ile ödeme şartı getirilmiştir. Cezayir Hükümeti’nin 2014 Ek Bütçe Kanunu ile; 1 Ocak 2014 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere, firmalara ithalatlarında akreditif mukabili ödemenin yanı sıra vesaik mukabili ödeme şeklini de kullanabilme hakkı verilmiştir. Firmalarımızın vesaik mukabili ödeme ile ihracat yapmaları

halinde, ödemelerini garanti altına almalarını sağlayacak şekilde bir anlaşma yapmalarında fayda görülmektedir. Nitekim son bir yıl içerisinde Cezayirli firmalarca ödemesi gerçekleştirilmeyen işlemlerde vesaik mukabili ödeme şeklinin kullanıldığı gözlemlenmiştir.

Ayrıca, 2009 Ek Bütçe Yasası'nın 58'inci Maddesi'nde, Cezayir'de imalat ve hizmet sektörlerinde yatırım gerçekleştirecek yabancı şirketlerin şirket sermayesinde en çok %49 oranında pay sahibi olabileceği ve söz konusu şirketin %51'inin Cezayirli ortağın (veya ortakların) hâkimiyetinde olabileceğine hükmedilmiştir. Dış ticaret şirketlerinde ise yabancı yatırımcı payı %70 oranı ile sınırlandırılmıştır.

Ülke dışına kar transferi ise sadece getirilen sermaye ile orantılı bir şekilde mümkün olabilmektedir. Ancak, ithal edilen malın yurtiçinde satışından doğan kazancın yurtdışına transfer edilmesi mümkün değildir. Ayrıca, her türlü şirket kar ve kazançlarının yurtdışına transferi sadece Merkez Bankası'nın onayı ile mümkündür.

Buna ilaveten, yabancı yatırımcıların, proje dönemi boyunca net döviz fazlası verme zorunlulukları vardır. Bu yasal zorunluluk çerçevesinde, yatırılan sermaye, ihracat, yurt içi satış gelirleri ve dış finansman şirket kazancı; ithalat, ödenen maaşlar ve ülke dışına çıkan tüm parasal transferler ise giderler kapsamında hesaplanmaktadır. Bu düzenleme ile yabancı sermayenin ithal ikamesi ve ihracata yönlendirilmesi amaçlanmaktadır. Ancak, şu ana kadar bu yasaya istinaden yabancı şirketlerin sermaye hesabına yönelik idari bir uygulamaya gidilmemiştir.

Müteahhitlik ve bankacılık sektörlerinde bürokratik işlemlerin çokluğu ve ağır işlemesi, özellikle banka hesaplarının açılması ve işçi izinlerinin alınması sürecinde Türk firmaları için ciddi sıkıntılar oluşturmaktadır.

Diğer taraftan, yabancı müteahhitlik firmalarına özellikle konut projelerinde önemle ihtiyaç duyulmasına rağmen Cezayir Konut Bakanlığı, toplu konut projelerine katılabilecek “yerli firma” sayısının artırılmasına yönelik birtakım düzenlemeleri halihazırda uygulamaya koymaktadır.

Ayrıca, son dönemde petrol fiyatlarındaki genel düşüş çerçevesinde, Cezayir'de müteahhitlik işi üstlenen firmalara, kalite standartlarını karşılaması kaydıyla yerli ürün kullanma zorunluluğu

getirilmesi ve buna paralel olarak, ulusal çapta “yerli ürün tüketin” kampanyası başlatılması hususları tartışılmaktadır.

Müteahhitlik hizmetleri alanında teminat mektubu temini Türk müteahhitleri açısından en büyük sıkıntılardan biridir. Cezayir bankaları, Türk bankaları tarafından verilen teminat mektuplarını kabul etmediğinden Türk firmaları, teminat mektuplarını Avrupa veya Körfez Arap Bankaları üzerinden ya da her iki ülkede şubeleri bulunan uluslararası bankalardan temin etmek zorunda kalmaktadır. Bu durum Türk firmalarının fiyat rekabetini etkilemekte ve Türk bankalarının yurtdışına finansal hizmet sağlamasına engel teşkil etmektedir. Bu sorun, Cezayir’deki özel bankalardan ziyade kamu bankalarıyla yaşanmaktadır; Cezayir’de yerleşik 6 kamu bankası piyasanın %80-90’ını oluşturmaktadır.

FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI

Cezayir’de fikri mülkiyet haklarının korunması konusunda sıkıntılar bulunmaktadır. DTÖ üyesi olmayan Cezayir, Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması (TRIPS)’na da taraf değildir.

Öte yandan, Cezayir, markaların uluslararası kaydına imkan tanıyan Madrid Protokolüne⁴⁹ 2015 yılında taraf olmuştur. Bu çerçevede Cezayir’de marka hakkını korumak isteyen Türk firmaları Madrid Protokolü çerçevesinde markalarını Türk Patent ve Marka Kurumu ve Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (WIPO) üzerinden uluslararası olarak tescil ettirebilecekleri gibi, Cezayir Ulusal Fikri Mülkiyet Hakları Enstitüsü (INAPI)’ne başvurarak yerel olarak da tescil ettirebilirler. Bununla birlikte, bir Türk markası ile aynı isim ve logoyu kullanan bir Cezayirli firma, ismini/logosunu Cezayir’de daha önce tescil ettirdiyse, ilgili Türk firmasının Cezayir’de dava yoluna başvurması gerekmektedir.

⁴⁹ Cezayir 31 Temmuz 2015 tarihinde Madrid Protokolü’ne taraf olmuştur.

VİZE UYGULAMALARI

Cezayir’e seyahat edebilmek için Cezayir’in Ankara Büyükelçiliği veya İstanbul Başkonsolosluğu’ndan vize almak gerekmektedir. İş vizesi en fazla 3 aylığına düzenlenmektedir. İş vizesi alabilmek için Cezayir’de yerleşik bir firmadan davetiye almak gerekmektedir. Bu durum, anılan ülkeye yıl içerisinde birçok kez giriş çıkış yapmak isteyen firmalarımızı zor durumda bırakmaktadır. Özellikle müteahhitlik firmalarımızın üstlendikleri projeler kapsamında Türkiye’den getirmek istedikleri işçilere zaman zaman vize verilmemektedir.

DİĞER ENGELLER

Altyapı Yetersizliği ve Ticari Kurallarda Belirsizlik

Altyapı yetersizliği, bilgi eksikliği ve mevcut bilgilere ulaşmadaki güçlükler, sürekli değişen ve uygulamada farklılık gösteren mevzuat ile bürokrasiden kaynaklanan aksaklıklar firmalarımızın karşılaştığı sorunlar arasındadır.

Özellikle ithalat işlemlerinde, ürünlerin tabi olduğu kontrol süreçleri konusunda yer yer anlaşmazlıklar çıkabilmektedir. Cezayir Maliye Bakanlığı’nın kontrollerinde, firmalarımızın mevzuatı karışık bulmaları, mali kontrol süreçlerine ilişkin yeterli bilgiye sahip olmamaları ve yetkin muhasebe elemanı çalıştırmamaları nedeniyle firmalarımız çeşitli cezai uygulamalara maruz kalmaktadır.

Ülkede kanunların çok sık değişmesi ve çok sık genelge yayımlanması, bu düzenlemelerin her vilayette değişik yorumlanması ve son revizyonlardan haberdar olunmaması ise uygulamada farklılıklara neden olmaktadır.

Öte yandan, işlemlerin çok uzun sürdüğü Cezayir mahkemelerinde, davalar firmalarımız lehine sonuçlansa dahi, alınan kararların uygulanmasında sıkıntılar yaşanmaktadır.

İletişim Sorunları

Cezayir’de iş yapmak isteyen bazı firmalarımız tarafından, pazara giriş konusunda Cezayir’deki müşterilerle iletişim kurmanın zorluğuna ilişkin şikâyetler dile getirilmektedir. Firmalarımız, iş kültürü olarak Cezayirli muhataplarının elektronik posta kullanma alışkanlığından yoksun olduklarını, telefonla iletişim kurma çabalarına yanıt vermediklerini, altyapı eksikliklerinden dolayı telefon hatlarının yetersiz kaldığını ve ülkede adres sisteminin gelişmemiş olduğunu ifade etmişlerdir.

ÇİN HALK CUMHURİYETİ (ÇHC)

TİCARİ İLİŞKİLERİN ÖZETİ

Dünyanın en büyük ikinci ekonomisi konumunda olan ÇHC ile ticaretimizde ülkemiz önemli bir oranda dış ticaret açığı vermektedir. 2016 yılında toplam 56 milyar Dolar tutarındaki dış ticaret açığımızın yaklaşık %41'i ÇHC kaynaklıdır. ÇHC ile ikili ticaretimize bakıldığında, 2015 yılında ihracatımız bir önceki yıla göre %15,6 oranında düşerek 2,4 milyar Dolar olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönemde, Çin'den ithalatımız ise %0,2 oranında küçük bir düşüş göstererek 24,8 milyar Dolar olmuştur. 2016 yılında ise ÇHC'ye ihracatımız %3,6 düşerek 2,3 milyar Dolar, ithalatımız ise %2,3 artarak 25,4 milyar Dolar olarak kaydedilmiştir.

ÇHC'ye ihracatımızın yaklaşık %80'ini mermer ve travertenler, krom, boratlar ve deri ürünleri oluşturmaktadır. Elektrikli makine ve cihazlar, demir, çelik, sanayi kollarında kullanılan makine ve cihazlar ile bilgi işlem makineleri ise ithalatımızdaki başlıca ürünleri oluşturmaktadır⁵⁰.

Dünya Bankası iş yapma kolaylığı sıralamasında 78. sırada yer alan ÇHC'deki ülkemizin toplam yatırımı 474,6 milyon Dolar'dır. Bugüne kadar ÇHC'nin ülkemize yapmış olduğu doğrudan yatırım tutarı ise 809 milyon Dolar'dır. Öte yandan, Çinli yetkililer Türkiye'de büyük yatırımları bulunan Huawei gibi firmaların Hollanda menşeli olarak yatırım yaptıklarını, bu nedenle pek çok Çinli yatırımcının Türkiye'deki yatırımlarının Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'na tutulan istatistiklere yansımadığını belirtmektedir.

İTHALAT POLİTİKALARI

Gümrük Vergileri

ÇHC'nin gümrük vergileri büyük oranda ad-valorem olup, ürünün CIF değeri üzerinden hesaplanmaktadır. ÇHC'nin 11 Aralık 2001 tarihinde DTÖ'ye üyeliği öncesinde ve sonrasında

⁵⁰ **ÇHC'nin İhracatında Başlıca Ürünler (%)** : Elektrikli makine ve cihazlar (%26,3), kazanlar, makine ve cihazlar (%16), mobilyalar (%4,3), tekstil aksesuarı (%3,6) **ÇHC'nin İthalatında Başlıca Ürünler (%)** : Elektrikli makine ve cihazlar (%25,6), mineral yağ ve yakıtlar (%11,8), kazanlar makine ve cihazlar (%9,3), optik alet ve cihazlar (%5,9).

yaptığı liberalizasyon sonucunda, gümrük vergilerinin ortalaması tedrici olarak azaltılmış olmakla birlikte, hâlihazırda ülkemiz ihracatı açısından önem arz eden ürün gruplarında gümrük vergileri oldukça yüksektir. 2015 yılı itibariyle tarife cetvelinde yer alan 8.258 adet malın gümrük vergi oranları incelendiğinde, ÇHC'nin tarım ürünlerindeki ortalama koruma oranının %15,1, sanayi ürünlerindeki koruma oranının ise %8,9 olduğu görülmektedir.

Ülkemizin ÇHC'ye ihracatındaki ilk 100 ürünün gümrük vergi oranları incelendiğinde, ÇHC ekonomisinin ihtiyaç duyduğu hammaddeler ve kimyasallarda gümrük vergi oranlarının oldukça düşük olduğu, katma değeri görece yüksek mamul mallarda ve tarım ürünlerinde ise vergi oranlarının %30'lara ulaştığı görülmektedir. Bu durum, ürün fiyatlaması konusunda halihazırda ciddi baskı altında olan üreticilerimizin ÇHC pazarında rekabet şansını azaltmaktadır.

Özellikle, ÇHC'de tarım ürünlerinde gümrük vergisi oranları sanayi ürünlerine kıyasla ciddi oranda yüksektir. Et ürünlerinde %10-25, balık ürünlerinde %10-17,5, süt ürünlerinde %10-20, yaş sebze ve meyvelerde %5-30, yağlarda %4-25, işlenmiş et ve balık ürünlerinde %5-15, şeker mamullerinde % 8-50, işlenmiş sebze ve meyvelerde %5-30, alkolsüz içeceklerde %5-35, alkollü içkilerde %40, tütün ve mamullerinde %10-57 arasında değişen vergiler uygulanmaktadır.

İletişim ve çevre ile alakalı yüksek teknoloji ürün ve parçalarının da bulunduğu 749 ürün için MFN vergilerinden %60 oranında daha düşük geçici vergiler uygulanmaktadır.

ÇHC tarafından, aralarında buğday, mısır, pirinç, pamuk, şeker gibi tarım ürünlerinin bulunduğu 8 ürün grubunda %1-15 arasında değişen oranlarda tarife kotası uygulanmakta olup, kota dışında anılan ürünlerin ithalatı yüksek gümrük vergilerine tabidir. Kota dahilindeki ürünlerin ithalat hakkı da çoğunlukla devlet şirketleri tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu durum başta kotaların dağıtılma süreçleri olmak üzere uluslararası platformlarda eleştirilmektedir.

Diğer taraftan ÇHC'nin tarım sektörüne yönelik destekleri özellikle son yıllarda artış göstermiştir. Ancak, ÇHC'nin DTÖ'ye 2015 yılında yaptığı tarımsal destek bildiriminde, ÇHC'nin 2010 yılı rakamlarını baz aldığı ve gerçek destek miktarlarını yansıtmadığı eleştiri konusu olmuştur. Öte yandan, ÇHC'nin tarım ürünlerine taahhüt ettiği miktarların üzerinde iç

destek sağladığı iddiası ABD tarafından DTÖ Anlaşmazlıkların Halli Mekanizmasına taşınmış ve anılan anlaşmazlığı ele almak üzere 25 Ocak 2017 tarihinde Panel kurulmuştur. Türkiye anılan Paneli üçüncü taraf olarak izlemektedir.

Gümrük Uygulamaları

ÇHC'ye ihracat gerçekleştiren firmaların, ülkenin farklı gümrük kapılarında birbirinden farklı uygulamalarla karşılaşabildiği, bazı giriş noktalarında prosedürler ile gümrük işlemlerinin uzayabildiği bilinmektedir.

Lisans Uygulamaları ve İthalat Yasakları

ÇHC'de yenileştirilmiş ürünlerin (kullanılmış ürünlerin yeniden işlenmesi suretiyle imal edilen ürünler) ithalatı yasaklanmıştır. Özellikle madencilik, tarım, sağlık, ulaştırma ve telekomünikasyon sektörlerinde ucuz ve kaliteli girdi olarak tercih edilen yenileştirilmiş ürünlerin ithalatına uygulanan yasak bu sektörlerde faaliyet gösteren firmaların maliyetlerini artırmaktadır.

Ayrıca ulusal güvenlik endişesiyle telekomünikasyon teknolojileri (ICT) alanında da birçok ürün ve hizmetin ÇHC'ye ithalatı yasaklanmış veya sınırlandırılmıştır. Ancak ÇHC'nin güvenlik endişesi adı altında ICT alanında yerli sanayiye koruyan birtakım önlemler aldığı bilinmektedir. Sigortacılık ve elektronik ticaret alanlarında da benzer politikalar izlenmektedir.

Teknik Mevzuat; Uygunluk Değerlendirme Prosedürleri ve Standartlar ile Sağlık ve Bitki Sağlığı Önlemleri

Kalite Yönetimi, Denetim ve Karantina Genel İdaresi (AQSIQ), ÇHC'nin ulusal kalite, metroloji, giriş-çıkış denetimleri, hayvan ve bitki karantinası, belgelendirme, akreditasyon ve standardizasyondan sorumlu Bakanlık düzeyindeki kurumudur.

AQSIQ, Belgelendirme ve Akreditasyon İdaresi (CNCA) ve ÇHC Standardizasyon İdaresi (SAC)'ın yönetiminden sorumludur. CNCA ülke genelindeki belgelendirme, akreditasyon ve uygunluk değerlendirmesinin idaresi, denetim ve koordinasyonunu yürütürken, SAC ülke genelinde standardizasyon faaliyetlerinin denetimi ve koordinasyonundan sorumludur.

ÇHC'nin standartlar sistemi ulusal standartlar, sektörel standartlar, eyalet/yerel standartlar ve firma standartlarından oluşmaktadır. Bununla birlikte, ulusal ve sektörel standartlar belirleyici konumdadır. Nitekim, ÇHC'nin resmi belgelendirme sistemi CCC (China Compulsory Certification) işaretinde ise, sadece ulusal ve sektörel standartlar temel alınmaktadır. Ancak, ÇHC'de bir eyalette/şehirden ürün güvenliğine ya da hijyenine ilişkin ulusal ve sektörel bir standardın bulunmadığı hallerde eyalet standardı oluşturulmaktadır.

ÇHC'de, gıda ve içecek ürünleri başta olmak üzere bazı ürünlerin ithalatında uygulanan gümrük kontrolleri bu ülkeye yapılan ihracatta birtakım sıkıntılar yaratabilmektedir. ÇHC'de hangi ürünlerin denetime tabi olduğu ve denetimin içeriği AQSIQ tarafından yayımlanan “Zorunlu Denetim ve Karantinaya Tabi İthalat-İhracat Ürünleri Kataloğunda” belirtilmektedir.

Katalogda belirtilen ürünler için gümrük denetimi, AQSIQ tarafından zorunlu bir ulusal standart tesis edilmişse bu standart kapsamında; zorunlu standart tesis edilmemişse Denetim ve Karantina Birimleri tarafından belirlenen yabancı standartlara uygun olarak yapılmaktadır. Diğer taraftan, söz konusu katalogda belirtilmeyen ürünlerde problem görülmesi halinde zorunlu denetime tabi tutulabilmektedir.

Ayrıca, ticari sözleşmede zorunlu denetime ve karantinaya tabi olduğu belirtilen ürünler için de anılan kontroller yapılmaktadır. Denetimler özellikle gıda ürünleri için geçerlidir. Nitekim, ithalatı gerçekleştirilecek içecekler dahil tüm gıda ürünleri, gıda katkı maddeleri, gıda konteynerler ve paketlenme malzemeleri ve araçları Denetim ve Karantina Birimi İdaresi (CIQ)'ne ibraz edilmek zorundadır. CIQ tarafından gerekli kontrollerin yapılması ve gümrükleme belgesinin verilmesi sonrasında ilgili ürünün ithalatına izin verilebilmektedir.

ÇHC'ye gıda ürünleri ihracatı yapan üçüncü ülke üreticileri, CIQ tarafından kayıt altına alınmakta, kayıt altına alınan bu ihracatçıların listesi düzenli olarak yayımlanmaktadır.

ÇHC tarafından, 1 Mayıs 2002 tarihinden itibaren ithalatı yapılan ve ülke pazarında satılan birçok ürün için CCC işareti taşıma zorunluluğu getirilmiştir. 23 ürün grubu altında 172 kategori için CCC işaretinin ilâştirilmesi zorunludur. CCC işaretinin idaresi CNCA tarafından yapılmakta olup, başvuruların yapılabileceği 10 onaylanmış Belgelendirme Kuruluşu bulunmaktadır. Ayrıca, ürün grupları bazında CCC işareti için mevcut 158 adet onaylanmış test

kuruluşu da faaliyet göstermektedir. Söz konusu belgelendirme ve test kuruluşları CNCA tarafından yetkilendirilmektedir.

Firmalarımızca, CCC belgelendirmesi sürecinde, onaylanmış test kuruluşlarında testler yaptırılmasına ve CCC işareti iliştilmesine karşın, ÇHC’de bazı yerel idareler tarafından piyasadan ya da depolardan alınan ürün örnekleri üzerinde, yetkilendirilmemiş laboratuvar koşullarında testler gerçekleştirildiği ve ürünlere ilişkin sorunların tespit edildiği bilinmektedir.

Hurda demir/çelik ve tekstil teleflerinin ihracatında ÇHC gümrükleri tarafından talep edilen AQSIQ belgesi temininin zaman alan ve çok fazla evrak gerektiren bir belge olduğu firmalarımız tarafından ifade edilmektedir. Ayrıca, ÇHC’ye deri ve deriden mamul ürünlerin ithalatında ürünün bünyesindeki kimyasal maddelerin limit değerlerine ilişkin bir analiz yapılmakta, ancak alınan sonuçlar tekstil ürünü olmamasına rağmen tekstil ürünlerine ilişkin standartlara tabi tutulmaktadır. Bu uygulama anılan ülkeye yönelik deri ve deri ürünleri ihracatımız açısından bir engel oluşturmaktadır.

İlaç ve medikal ürünlerin anılan ülkeye ihracatı için gerekli olan ruhsatlandırılma süreci ve aşırı belge talebi yanında, AB kriterlerine göre alınmış belgelerin ÇHC’de tanınmamasından kaynaklanan sıkıntılar da bu ülkeye yapılan ihracatı olumsuz yönde etkilemektedir.

Ayrıca, başta gıda ürünleri olmak üzere ÇHC’ye ihracatı gerçekleştirilecek ürünlerin çoğunluğu için zorunlu etiket kuralları mevcut olup, bu etiketlerin ÇHC tarafından hazırlanması gerekmektedir. Etiketlemeye ilişkin ürün spesifik kurallar AQSIQ tarafından düzenlenmektedir. İlgili ÇHC mevzuatına uygun etiketleme yapılmamasından dolayı gümrük kontrollerinde sıkıntı yaşanabilmektedir. Bu itibarla, özellikle ihracat öncesinde, muhatap alıcı firma ile ürün etiketlemesi konusunda tam bir mutabakat sağlanması elzemdir.

Diğer taraftan, ÇHC’de metal, plastik ve kağıt atıkları, bazı kullanılmış makine ve elektrikli cihazlar gibi ürünlerin ihraç ülkesinde sevk öncesi muayene zorunluluğu bulunmaktadır. Muayene CNCA tarafından yetkilendirilmiş bir denetim şirketi olan Certification and Inspection Company (CCIC)’nin yerel bir şubesinde ihracatçı tarafından yaptırılmaktadır.

Bununla birlikte, AQSIQ tarafından başlatılan yeni bir uygulama kapsamında; bazı ürünlerin⁵¹ 01 Ekim 2017 tarihinden itibaren (geçiş süreci 20 Nisan 2016 tarihinden itibaren başlamış olmakla birlikte) ÇHC'ye ihracı ancak ilgili ülke makamlarınca verilecek ve daha önceden AQSIQ tarafından onaylanmış olan resmi sağlık sertifikası eşliğinde yapılabilecektir.

Ayrıca ÇHC’de, 3G, 4G, Wi-fi ve bilgi güvenliği standartları gibi uluslararası alanda kabul görmüş telekomünikasyon standartları yerine sadece Çin’de kabul gören ZUC gibi ulusal standartlar uygulanmaktadır. Başta cep telefonları olmak üzere telekomünikasyon ekipmanlarının uygunluk değerlendirmesinde ÇHC’nin test ve belgelendirme prosedürleri yeterince şeffaf değildir.

Diğer taraftan, sağlık ve bitki sağlığı önlemleri kapsamında, ÇHC tarafından, ülkemiz ihracatı açısından büyük önem arz eden et-et ürünleri, süt-süt ürünleri, tavuk eti-tavuk ayağı, yaş sebze-meyve gibi temel tarım ürünlerinin ithalatında “İthalatta Risk Analizi Süreci” uygulanmaktadır. İlgili mevzuat uyarınca, ihracatçı ülke tarafından tamamlanmak zorunda olan uzun bir pazara erişim süreci mevcuttur⁵².

Özetle, söz konusu süreçte, ürünü ihraç edecek ülkenin yetkili otoritesi tarafından AQSIQ’ya yapılacak ürün spesifik başvurunun alınmasını takiben, AQSIQ tarafından ilgili ülkeye anket formu iletilmektedir. Muhatap ülke tarafından hazırlanan cevapların alınması sonrasında dosya üzerinden inceleme yapılmakta; bunu yerinde incelemeler takip etmektedir. Bilahare AQSIQ tarafından hazırlanan rapor muhatap ülke ile paylaşılmakta ve ilgili ülkenin ÇHC’ye ihracat gerçekleştirebilecek bir ülke olmasına kanaat getirilmesi halinde iki ülke arasında yapılan müzakereler sonunda bir protokol imzalanmaktadır. Söz konusu protokolün CAA tarafından onaylanmasından sonra muhatap ülke, spesifik ürünü ihraç edebilmektedir.

AQSIQ bünyesinde halihazırda 10-12 kişilik kısıtlı sayıda bir ekip, tüm ülkelerin ithalat risk analizi süreçlerinin değerlendirilmesinde yetkili olup, ihracatçı ülkelere cevapların zamanında

⁵¹ Sağlık gıdası (ilaç niteliğinde olmayıp vücudun belli kısımlarını güçlendiren preparatlar gibi), özel diyet gıdası, pasta ve bisküviler, şekerlemeler, baharatlar, içecekler, içkiler, şekerlenmiş meyveler, meyve konserveleri ve diğer gıda ürünleri ve benzeri işlenmiş bazı gıda ürünleri.

⁵² Anılan sürecin aşamaları aşağıdaki gibidir: Sağlık Sistemi Üzerine Anket Formu→ İhracatçı Ülkenin Teknik ve Mevzuat Bilgilerinin İletilmesi→ ÇHC Makamları tarafından Risk Analizi Süreci→ Yerinde İncelemeler→ İhraç Edilecek Ürünlerin Denetim ve Karantinasına İlişkin Müzakereler → Sağlık Sertifikası→ İhracatçı Muktedir İşletmelerin ÇHC’de Kayıt Altına Alınması → İzinli Firmalar Listesi→ İhracat

AQSIQ'ya iletilmesi halinde, süreç en erken bir ila bir buçuk yıl arasında tamamlanabilmektedir. İlgili ülke tarafından iletilecek cevapların yeterli bulunmaması halinde süreç daha da uzayabilmektedir.

Bu çerçevede, gerek AQSIQ'daki yetkili personel sayısının başvuruları karşılamaktan uzak olması gerek sürecin tamamlanmasının uzun süre alması tarım ürünlerinin ÇHC pazarına erişimini engellemektedir. Bu çerçevede, Ülkemiz açısından önemli ihracat potansiyeli bulunan süt ve süt ürünleri, tavuk ayağı, Antep fıstığı, kiraz, nar, turuncgiller, limon ve incir kalemlerinde bahse konu sürecin uzunluğu yanında süreç içerisinde yaşanan sıkıntılar nedeniyle söz konusu ürünlerin ÇHC'ye ihracatı gerçekleştirilememektedir.

Bununla birlikte, Antep fıstığı için 2013 yılında başlatılan yukarıda belirtilen süreç 2016 yılının Eylül ayında Bitki Sağlığı Gereklikleri Protokolü'nün imzalanmasıyla tamamlanmış ve ÇHC'ye yönelik Antep fıstığı ihracatının önü açılmıştır. 2016 yılı Kasım ayında imzalanan Bitki Sağlığı Gereklikleri Protokolü ile de kiraz ihracatının önü açılmıştır. 14 Kasım 2016 tarihinde ise süt ve süt ürünlerinin ihracatının önünü açan veteriner ve sağlık şartları konusundaki protokol imzalanmış; ancak söz konusu protokol henüz uygulamaya geçirilmemiştir.

Ticaret Politikası Önlemleri

ÇHC tarafından ülkemiz menşeli “Poliakrilonitril Elyaf⁵³” ithalatına karşı 14 Temmuz 2015 tarihinde başlatılan anti-damping soruşturması çerçevesinde 13 Temmuz 2016 tarihinde alınan nihai karar ile ihracatçılarımız için %8,2 ile %16,1 oranlarında anti-damping vergisi uygulanmasına hükmedilmiştir. Anılan önlem ÇHC'nin bugüne kadar ülkemize karşı tatbik ettiği ilk anti-damping önlemidir.

Hammadde İhracatına Uygulanan Kısıtlamalar

ÇHC, dünyadaki en önemli hammadde kullanıcısı olması yanında, nadir elementler gibi bazı hammaddelerin küresel ölçekteki ana tedarikçisi konumundadır. ÇHC'nin hammaddeler konusundaki temel politikasının girdi güvenliğinin sağlanması ve kaynakların kontrolü olduğu

⁵³ GTİP: 5501.30, 5503.30 ve 5506.30

bilinmektedir. Bu politikanın uygulanması konusunda ÇHC devlet şirketlerinin faaliyetleri önemli bir yer tutmaktadır.

ÇHC'nin ülke ekonomisinin ihtiyaç duyduğu temel hammaddelerin ihracatını yasaklayıcı, engelleyici politikalar uyguladığı bilinmektedir. Örneğin, yüksek teknoloji ürünlerinin hammaddesi olan nadir elementlerin ticaretine ilişkin olarak ihracat yasağı, kota ve lisans sistemi ile minimum ihracat fiyatı belirlemesine yönelik ihracatı kısıtlayıcı önlemler uygulayabilmektedir. Bu politikaların uygulanmasındaki ana amaçlardan biri de bu hammaddeleri kullanan sanayinin ÇHC topraklarına çekilmek istenmesidir. Nadir elementler konusunda, ÇHC tarafından 2012 yılında uygulanan sanayi politikası kapsamında, bu hammaddelerin üretiminin %20 oranında azaltılması kararı alınmıştır. Nadir elementlerde küresel rezervin %23'üne sahip olan; ancak, küresel arzın %90'ından fazlasını sağlayan ÇHC'nin kendisi için önemli olan ürünlerin ihracatına lisans ve kotalar uygulamak suretiyle kısıtlamalar getirmesi yalnızca ülkemiz üreticilerini değil AB, ABD ve Japonya'daki üreticileri de rahatsız etmiş ve anılan ülkelerce DTÖ anlaşmazlıkların halli süreci işletilmiştir.

ÇHC'nin bahse konu kısıtlamaları, DTÖ kurallarına aykırı bulunmuştur. Panel süreci sonucunda, nadir elementler konusunda politikada ciddi bir değişime gidilmemiştir. Ancak, son olarak, 15 Ocak 2015 tarihinde 17 nadir element için uygulanan ihracat kotaları kaldırılmış ve %15-25 arasında değişen ihracat vergilerinin kaldırılacağı açıklanmıştır.

SÜBVANSİYONLAR

2001 yılındaki DTÖ üyeliği sonrası, DTÖ yükümlülükleri çerçevesinde ekonomik alanda yapılan reformlara rağmen, ÇHC'nin yerli üretime yönelik teşvik ve koruma amacı güden destek uygulamaları eleştirilere hedef olmaktadır. DTÖ Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Önlemler Anlaşması'nın 25. Maddesindeki düzenli bildirim yükümlülüğüne karşın, ÇHC tarafından DTÖ'ye sadece 2006 yılında bir bildirim yapılmış; 2013 yılında ise anılan bildirim güncellenmiştir. ÇHC ayrıca, yerel ve merkezi düzeyde yerli sanayiye sağlanan destekler konusunda da şeffaf bir sisteme sahip olmaması nedeniyle eleştirilmektedir.

Diğer taraftan, ÇHC tarafından çelik, petrokimya, yüksek teknoloji ürünleri, ormancılık ve kağıt ürünleri, tarım ürünleri, tekstil, makine, temiz enerji, otomotiv sektörü, bakır ve diğer

demir-dışı metallerde ihracat destekleri sağlandığı hususu birçok platformda şikayet konusu olmuştur.

ÇHC’de yerleşik ülkemiz firmalarından da ÇHC tarafından yerli üretici lehine sağlanan desteklerin, özellikle fiyat konusunda ciddi rekabet baskısı altında olan ülkemiz ürünleri için ilave zorluk yarattığı bildirilmiştir.

KAMU ALIMLARI

ÇHC’nin ekonomik gelişimine paralel olarak, başta altyapı projeleriyle ilgili olmak üzere kamu alımları da ciddi bir artış göstermektedir. 2001 yılında DTÖ üyeliği ile Kamu Alımları Anlaşması’na taraf olmayı taahhüt eden ÇHC, son olarak 2014 yılı Aralık ayında DTÖ’ye revize edilmiş taahhüt önerisini sunmuştur. ÇHC’nin bahse konu Anlaşmaya taraf olmasının uzun zaman gerektireceği anlaşılmaktadır. Ancak, anlaşmaya taraf olması ile birlikte, dünya kamu alımları piyasasında ÇHC’nin etkin bir aktör olacağı tahmin edilmektedir.

Bu kapsamda, DTÖ Kamu Alımları Anlaşması’na henüz taraf olmayan ÇHC, mevcut Kamu Alımları Kanunu ile İhale Kanununu esnek bir şekilde uygulayabilmektedir. Diğer bir ifade ile, devlet alımlarında Kamu Alımları Kanunu ya da İhale Kanununun uygulanması kararı, alımı gerçekleştiren kuruluşun isteğine bırakılmaktadır. Ayrıca, ÇHC kamu alımlarında, ülke kanunlarına uygun olarak yabancı sermaye ile kurulan firmalar tarafından üretilen ürünlerin ÇHC sermayeli firma ürünleri ile eşit muamele görmediği bilinmektedir.

HİZMET TİCARETİ

ÇHC’ye hizmet ihracatı yapmak isteyen firmaların karşılaştıkları başlıca sorun hizmet sunan yabancı firmaların ÇHC pazarında geçici lisansla çalışması ve sınırlı coğrafi alanlarda hizmet vermeleridir. Kanun ve kurallardaki belirsizlikler hizmet sektöründeki engeller arasında yer almaktadır.

Birçok hizmet sektöründe ÇHC firmalarıyla ortaklık kurmak hizmet sunumu için bir şart olarak konulmuştur. Bununla birlikte, ortaklığa ilişkin yabancıların sermaye oranı %25’i geçememektedir.

Öte yandan, bankacılık sektöründeki eksiklikler, taşımacılık sorunları, standartlar ve telif haklarında yaşanan sorunlar Türk firmalarının bu pazarda karşılaştığı tarife dışı engellerdendir. ÇHC'nin dış ticaret ödemelerindeki uygulamalarında ve standartlarında belirsizlikler bulunmaktadır.

ÇHC bankacılık sektörünü yabancı yatırıma açmak konusunda oldukça temkinli bir politika izlemektedir. Bu alanda yabancı yatırımcılar için ortaklık üst limitlerini belirlemede çeşitli kısıtlayıcı uygulamalarla karşılaşmaktadır. Devlete ait banka hisselerinin yabancı yatırımcılara ancak %25'inin satılmasına izin verilmekte ve tek bir yabancı yatırımcı en fazla %20 oranında hisse satın alabilmektedir. Diğer bir sorun ise yabancı bankaların ÇHC'de yerli para ile işlem yapması konusunda ortaya çıkmaktadır. Mevcut düzenlemeler çerçevesinde, 2 yıl boyunca ÇHC'de bir temsilciliği bulunan ve toplam varlıkları 10 milyar Dolar'ı aşan yabancı bankalar şirketleşebilmektedir. Sonrasında ise 3 yıl boyunca ÇHC'de faaliyette bulunmak ve birbirini izleyen 2 yıl boyunca kazanç göstermek koşuluyla, söz konusu bankalar yerli para ile işlem yapma hakkını elde edebilmektedir. Benzer şekilde ÇHC, bankalar ve şirketler arasında elektronik ödeme ve kredi kartı hizmetleri veren yabancı firmalara da kısıtlamalar uygulamaktadır.

ÇHC'de sigortacılık alanında yabancı firmalara uygulanan ayrımcı ve kısıtlayıcı koşullar nedeniyle, bu sektördeki mevcut yabancı sermaye payı düşüktür. Hayat sigortası alanında faaliyet gösteren ÇHC-yabancı sermaye ortaklıklarında yabancı iştirak sermayesi %50'yi geçememektedir.

Telekomünikasyon ve internet hizmetleri alanlarında da yabancı sermayenin ÇHC'ye girişini engelleyici, kısıtlayıcı veya ülkeye girmiş yabancı sermayenin faaliyetlerini zorlaştıracı uygulamaları bulunmaktadır. Öyle ki uluslararası alanda internet üzerinden hizmet sağlayan pek çok firmanın internet sayfalarına erişim ÇHC'de engellenmektedir. Ayrıca yabancı sermayenin hızlı posta piyasasına girişi engellenmiş, yabancı firmalar tarafından ÇHC'de hukuki hizmet sağlanmasıyla ilgili çeşitli kısıtlamalar getirilmiştir.

Diğer yandan, mal ticaretinin aksine, küresel hizmetler ticaret hacmi içindeki payı düşük bulunan ve açık veren ÇHC özellikle ihracatı artırmak yönünde önemli çalışmalar yapmaktadır. Bu kapsamda yerli hizmet sunucularına yönelik geliştirilen sübvansiyon politikaları bu ülkeye hizmet ihracatı yapmak isteyen firmalarımız önünde bir engel teşkil etmektedir.

ÇHC pazarına yönelik sunulan hizmetler kapsamında ortaya çıkan en önemli sorunlardan bir tanesi de havayolu ulaşım hizmetlerinden kaynaklanmaktadır. Özellikle, Türkiye ve ÇHC arasında artan ekonomik, ticari ve turizm ilişkilerine paralel olarak, Türk Hava Yolları (THY)'nın söz konusu ülkeye mevcut uçuş noktalarına olan sefer sayılarının artırılması yanında yeni uçuş noktalarının açılmasına ilişkin talebine olumlu bir yanıt alınamamıştır.

Diğer taraftan, ÇHC pazarına dizi film ve yarışma formatı satışıyla erişim sağlamak isteyen Türk firmaları bulunmakla birlikte, kamu sektörünün ağırlığı ve sınırlayıcı uygulamalar, görsel-işitsel alandaki ticaretimizi olumsuz olarak etkilemektedir. Ayrıca, ÇHC'de ülkemizdeki RTÜK ile benzer fonksiyonları bulunan SARTF⁵⁴, 2014 yılından itibaren uydudan yayın yapan kanalların yabancı televizyon ürünü lisanslamalarına sınırlama getirmeye başlamıştır⁵⁵.

FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI

Fikri ve sınai mülkiyet hakları ihlalleri, ÇHC'ye ilişkin olarak uluslararası platformda en çok eleştirilen konular arasında yer almaktadır. ÇHC resmi makamları tarafından fikri ve sınai mülkiyet haklarının korunması amacıyla uluslararası hukuki müktesebata uyum konusunda ciddi çalışmalar yürütülmekle birlikte, üçüncü ülke firmalarının bu alanda karşılaştığı sıkıntıların devam ettiği bilinmektedir.

Ülkemiz firmalarından alınan şikâyetlerden, firmalarımızın ürünlerinin taklitlerinin ÇHC'de üretilerek ÇHC ve üçüncü pazarlarda satışa sunulduğu anlaşılmaktadır⁵⁶. Firmalarımızın, ÇHC'de karşılaştıkları fikri mülkiyet ihlalleriyle ilgili gerekli hukuki ve idari tedbirlere başvurduğu, ancak yetkili yerel idari makamların kendi vatandaşlarına yönelik korumacı bir tutum sergilediği ve gerekli fiziki altyapı ile bilgiye sahip olmadığı gözlemlenmektedir.

⁵⁴ State General Administration of Press, Publication, Radio, Film and Television.

⁵⁵ 2013 yılında açıklanan Karar uyarınca, uydudan yayın yapan televizyon kanallarının, programlarında yılda yalnızca bir yabancı ürünün bulunmasına izin verilecek ve lisanslanan ithal ürün, satın alındığı ilk yıl boyunca "prime-time" olarak nitelendirilen 19.30-22.00 saatleri arasında yayımlanamayacaktır. Bunun yanı sıra, şarkı ve diğer yetenek yarışması programlarına yönelik olarak, üç ayda yalnızca bir programın onaylanmasını öngören bir sınırlama getirilmiştir.

⁵⁶ Firmalarımızın taklit ürünleri Zhejiang Eyaleti Yiwu şehrinde üretilerek, Şanghay ve Ningbo limanları üzerinden üçüncü ülkelere sevk edilmektedir.

Patent ve marka tescillerinde ise ÇHC'nin yabancı firmalar için uluslararası tescil sistemlerine⁵⁷ sahip olmasına rağmen, pratikte ulusal başvuru süreçlerinin daha etkin olduğu bilinmektedir. Nitekim ulusal başvuru sonucu Çince bir sertifika alınmasının, yerel makamlar ile muhatap olunacak çeşitli süreçlerde kolaylaştırıcı bir etkisi olacaktır. Bu nedenle, yabancı firmalarca bazı durumlarda ilave maliyet oluşturmaya karşın tescil için ÇHC ulusal kayıt sisteminin tercih edildiği bilinmektedir.

Ancak, ÇHC'deki marka koruması sistemi, "ilk-başvuran" prensibi temelinde oluşturulduğundan ve daha evvel kullanım ya da sahipliğe ilişkin herhangi bir ispat zorunluluğu bulunmadığından, bilinen markaların üçüncü taraflarca kaydına da imkân sağlamaktadır. Nitekim ÇHC'de bir takım şahıslarca üçüncü ülkelerden markaların koruma hakkının alınarak, bilahare ilgili yabancı firmalarla bağlantıya geçilip marka hakkının devri için müzakereler yapıldığı da bilinmektedir.

ÇHC'de ilaçların patentlenmesi sürecinde ilgili kurumlara iletilen verilerin korunması, bu verilerin haksız olarak ticari kullanımının engellenmesi ve ilaç patent ihlallerinin önlenmesi hususlarında yetersizlikler mevcuttur.

ÇHC'de fikri mülkiyet haklarının etkin bir biçimde korunamaması ve uygulamadaki yetersizlikler, yazılım ve görsel-işitsel ürünler gibi bu korumaya ihtiyaç duyulan ürün ve hizmetlerin ülkeye ihracatını zorlaştırmaktadır. Bu alandaki etkin yaptırım eksikliği, korsan yazılımların devlet kuruluşları tarafından dahi kullanılmasına yol açmaktadır.

Benzer şekilde, internet satışı yapılan müzik, film, kitap, yazılım ve video oyun hırsızlığının engellenmesine yönelik etkin düzenleme ve yaptırımların eksikliği, bu ürünlerin ÇHC'ye yasal satışını önemli ölçüde etkilemektedir.

ÇHC piyasasındaki sahte ürünler tüm ihracatçı ülkelerin önemli bir sorunu olmaya devam etmektedir. Özellikle ilaç üretiminde kullanılan girdilerin sahtelerinin üretilmesi, satılması ve ilaç üretiminde kullanılmasının önlenmesine yönelik acil önlemler alınması gerekmektedir.

⁵⁷ Patent için Patent İşbirliği Anlaşması ve Marka için Madrid Protokolü Sistemi.

Diğer taraftan, ÇHC ile ilgili olarak ticari sır ve bilgilerin korunması hususu da büyük bir problem olarak devam etmektedir. Yerli firmalara avantaj sağlamak amacıyla ÇHC resmi ve askeri kurumlarının da karıştığı ticari sır ve bilgi hırsızlığı olayları ile ülke sınırları içinde veya dışında karşılaşılabilmektedir. Bu tür olaylara karışanlar ise çoğunlukla ceza almamaktadır.

VİZE UYGULAMALARI

İşadamlarımızdan, ÇHC vizesi alınması sürecinde sıkıntılar yaşandığına ilişkin bildirimler alınmaktadır. Bu itibarla, söz konusu sürecin kolaylaştırılmasını teminen ÇHC tarafına Türkiye'nin transit yolcular için 72 saat vize muafiyeti taşıyan 45 ülkenin yer aldığı listeye dâhil edilmesi yönündeki taleplerimiz değişik platformlarda aktarılmaktadır. Benzer şekilde, işadamlarımızın ÇHC'de oturma izni alma sürecinde de ciddi zorluklar yaşadığı bilinmektedir.

DİĞER ENGELLER

Uzun ve Karmaşık Firma Kurulum Süreci

ÇHC'de yabancı sermayeli firmaların kurulum süreci Ticaret Bakanlığı ile Yerel Sanayi ve Ticaret İdaresi'nin ön onayına tabidir. Ön lisansın alınması sonrasında, aralarında vergi, gümrük, yabancı sermaye, maliye, istatistiğe ilişkin birçok yerel makama kayıt işlemi zorunludur. 2-3 ay arasında değişen firma kurulum sürecinin karmaşık yapısı, ÇHC'ye ihracat amaçlı iş yapmak üzere firma kurulumunu tercih eden firmalarımız önünde engel teşkil etmektedir.

Ticari Problemlerin Çözümü

Ağırlıklı olarak ÇHC'den yapılan ithalatta görülmekle birlikte, ülkemiz firmalarının özellikle internet üzerinden Çinli firmalarla kurdukları ticari ilişkilerde problemler yaşandığı ve bu problemlerin firmalar arasında dostane çözüme ulaştırılamadığı durumlarda, iş hacminin düşük olması sebebiyle, firmalarımızın hukuki sürece yönelmekten imtina ettiği bilinmektedir. Bununla birlikte, hukuki sürecin tercih edildiği durumlarda da mahkeme/tahkim kararının yaptırım sürecinin, dosya hazırlanması ve takibi bağlamında zahmetli olması sebebiyle firmalar hukuki süreçten vazgeçebilmektedir. Diğer taraftan, muhatap kurumlar nezdinde yapılan girişimler de sonuçsuz kalmaktadır.

Şeffaflık Konusunda Eksiklikler/ Farklılık Gösteren Yerel Mevzuat

ÇHC'nin coğrafi büyüklüğü ve yapısal özelliklerinden dolayı, eyaletler arasında uygulama ve kurallarda farklılıklar yaşanması, ihracatçılarımızın sıklıkla karşılaştığı bir diğer problemidir. Bu itibarla, ihracatın gerçekleştirileceği bölgenin/şehrin yerel mevzuatının ve pratik uygulamalarının, ticari işlem öncesinde, muhatap ithalatçı firma nezdinde teyidi büyük önem arz etmektedir.

ÇHC'nin, ticarete ilişkin genel veya eyaletler düzeyinde yapılan mevzuat değişikliklerini tek bir resmi kaynaktan yayımlanmasına ilişkin DTÖ taahhüdünü tam olarak yerine getiremediği bilinmektedir. Ayrıca, söz konusu mevzuat değişikliklerine ilişkin hazırlık aşamasında ilgili tarafların görüşlerine başvurulması ve mevzuatın en az bir DTÖ dilinde çevirisinin yapılması yönündeki DTÖ taahhütlerine ilişkin uygulamada aksaklıklar tespit edilmektedir.

Diğer taraftan, ürünlere ilişkin standartlarda yapılan değişikliklerin zamanında bildirilmemesi sebebiyle, ihracatçılara söz konusu standartlara uygun olarak üretimlerini değiştirmeleri için yeterli zaman tanınmadığı yönünde bildirimler alınmaktadır.

Ürünlerin İadesi veya Farklı Destinasyona Sevk Edilmesi

ÇHC'de ürünlerin iadesi/farklı destinasyona sevk edilmesinde yaşanan en önemli sorun, başta hammadde/maden alanında olmak üzere, ihracatçılarımızın yaptıkları ticari işlemlerini güçlü hukuki bir sözleşmeye dayandırmamalarından kaynaklanmaktadır. Özellikle, dünya borsalarındaki hızlı değişimlerin olduğu dönemlerde, hammadde fiyatlarında alıcı aleyhine değişiklikler olması durumunda, Çinli alıcılar yeniden pazarlık sürecine başvurabilmekte ve ticari sözleşmenin hukuki olarak zayıflığından istifade ederek ürünleri reddedebilmektedir.

Bu durumlarda, alıcıların malı reddetmesi üzerine gümrüğe takılan malların başka bir alıcıya/ülkeye satılmak istenmesi halinde, konşimentoda alıcı olarak görünen ilk ithalatçı firmanın, ürünün iadesi ya da başka bir ülkeye ihracatı için gereken onayı vermekten imtina etmesi sıklıkla karşılaşılan bir sorundur. Bu duruma bağlı olarak, ihracatçı firmalar aleyhine demuraj, yer kirası ve cezalar gibi ilave sorun ve maliyetler de doğmaktadır.

Öte yandan, bu ÷lkedeki alıcılar ile iş yapmak amacıyla gönderilen numune ürünlerin, gümrük idarelerince sonradan diğçer ÷lkelere gönderilmesine izin verilmemesi veya naklinin engellenmesi de ÇHC ve bölgede yer alan diğçer ÷lkelerle ticaretin gelişmesini olumsuz yönde etkileyen başka bir unsurdur.

GÜRCİSTAN

TİCARİ İLİŞKİLERİN ÖZETİ

2015 yılında Gürcistan'a ihracatımız 1,1 milyar Dolar, ithalatımız 223 milyon Dolar olarak kaydedilmiştir. 2016 yılında ise ihracatımız bir önceki yıla göre % 6,2'lik bir artışla 1,17 milyar Dolar olmuş, ithalatımız % 5,1 oranında bir düşüşle 211,7 milyon Dolar olarak gerçekleşmiştir. 2016 yılında Gürcistan ile dış ticaret hacmimiz 1,3 milyar Dolar, dış ticaret dengesi ise ülkemiz lehine 965 milyon Dolar olmuştur.

Türkiye'nin Gürcistan'a ihraç ettiği başlıca ürünler arasında yaş meyve, sebze, örme mensucat, plastikten mamul eşya, demir veya çelikten ince ve kalın borular, çimento ile alüminyumdan çubuklar ve profiller yer almaktadır. Ülkemizin, Gürcistan'dan ithalatında başlıca ürünler ise, azotlu ve mineralli kimyasal gübreler, dökme demir veya çeliğin hurdaları, taşkömürü ve taşkömüründen elde edilen briketler'dir⁵⁸.

Dünya Bankası iş yapma kolaylığı sıralamasında 16. sırada yer alan Gürcistan'da ülkemizin 275 milyon Dolar tutarında yatırımı bulunmaktadır. Buna karşılık, Gürcistan'ın Türkiye'deki doğrudan yatırımları 48 milyon Dolar'dır.

Gürcistan'a özellikle enerji santrali ve turistik tesis inşası konusunda önemli projelerle hizmet etmiş olan Türk müteahhitlik sektörü, Gürcistan'daki konut projelerinde de yer almıştır. Türk firmaları, Gürcistan'da bugüne kadar toplam 4,4 milyar Dolar değerinde 203 adet proje üstlenmiştir.

⁵⁸ **Gürcistan'ın İhracatında Başlıca Ürünler (%)** Bakır cevherleri (%18,5), içecekler, alkoller ve sirke (%15) demir çelik (%11,2), sofralık meyve, kabuklu yemiş (%10,8), eczacılık ürünleri (%5,7), doğal ve kültive inci, değerli-yarı değerli taşlar, kıymetli metaller (%4,7) mineral yakıt-yag ve ürünleri (%3,8)

Gürcistan'ın İthalatında Başlıca Ürünler (%) Eczacılık ürünleri (%32,9), mineral yakıtlar/mineral yağlar ve ürünleri (%11,6), makineler, mekanik aletler, nükleer reaktörler, kazanlar (%9,1), elektrikli aletler-ekipman ve parçaları (%6,5), demir ve çelikten eşya (%3,1)

İTHALAT POLİTİKALARI

Gümrük Vergileri

Gürcistan'da azami gümrük vergisi oranı %12,5'tir. Genel gümrük vergisi tablosu %1, %5 ve %12,5 olarak kategorize edilmiştir. İthalatın çok büyük bir kısmının STA'nın mevcut olduğu ülkelerden yapılması nedeniyle mevcut gümrük vergisi oranları da etkisiz hale gelmektedir.

Gürcistan ile ticari ve ekonomik ilişkilerimizin geliştirilmesi hedefi doğrultusunda 21 Kasım 2007 tarihinde imzalanan Türkiye Cumhuriyeti ile Gürcistan arasındaki STA 1 Kasım 2008 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Söz konusu Anlaşma'nın yürürlüğe girişi ile taraflar arasında tüm sanayi ürünlerinin ithalatında uygulanan gümrük vergileri, miktar kısıtlamaları ile eş etkili vergiler kaldırılmıştır. Anlaşma, tarım ürünlerinde taviz değişimine ilişkin hükümlerin yanı sıra hayvan ve bitki sağlığı önlemleri, anti-damping, korunma önlemleri gibi alanlarda da düzenlemeler içermektedir.

Lisans Uygulamaları ve İthalat Yasakları

Gürcistan dış ticaret politikası AB ve ABD'nin asgari koruma tavsiyeleri doğrultusunda şekillenmiş olup, ülkede gümrük vergileri çok düşük olduğu gibi ithalat kısıtlamaları da azdır.

Ülkeye canlı kümes hayvanları, koyun ve keçi eti ile kabuklu yumurta ithalatı yasaktır. Bunun yanı sıra, ülke ekonomisinde önemli bir yeri olması nedeniyle domates, fındık, ceviz, üzüm, taze elma, bal, yaprak tütün ithalatı dönemsel olarak 1 Haziran-31 Ekim tarihleri arasında yasaktır. İlaç ithalatı için Gürcistan Sağlık Bakanlığı'ndan⁵⁹ lisans almak zorunludur Patlayıcı madde ve çevre için tehlikeli olabilecek ürünlerin ithalatı ve transit geçişi ise Gürcistan İçişleri Bakanlığı'nın⁶⁰ iznine tabidir

⁵⁹ <http://www.moh.gov.ge/>

⁶⁰ <http://police.ge/en/home>

Teknik Mevzuat, Uygunluk Değerlendirme Prosedürleri ve Standartlar ile Sağlık ve Bitki Sağlığı Önlemleri

Ülkede teknik mevzuat, uygunluk değerlendirme prosedürleri ve standartlar ile sağlık ve bitki sağlığı önlemlerine ilişkin uygulamalar makul düzeydedir. AB sertifikalı olmayan firmaların Gürcistan'a kanatlı hayvan eti ihracatında Gürcistan Milli Gıda Enstitüsü temsilcilerince üretim tesislerinin yerinde incelenerek söz konusu firmalara uygunluk raporu verilmesi gerekmektedir. Mevzuata uygun tesislerin ise uygunluk raporu almalarında herhangi bir güçlükle karşılaşılmamaktadır.

KAMU ALIMLARI

Gürcistan'da kamunun mal ve hizmet alımları ihale yöntemi ile yapılmakta ve yabancılar ihalelere eşit şartlarda katılmaktadır. Kamudan inşaat işi alımında iş bitirme belgesi talep edilmektedir. İhalede en uygun fiyatı verenler sorgulanmakta ve teklifleri gerçekçi bulunmaz ise kendilerine iş verilmemektedir. İş alırken sunulan belgelerin gerçeğe aykırı olduğunun tespit edilmesi durumunda ihale iptal edilmekte ve ayrıca bu firmalara ceza uygulanmaktadır. Ancak, ihalede en uygun fiyatı verenlerin sorgulanmasında, iş alırken sunulan belgelerin gerçeğe aykırı olup olmadığının tespitinde ve işin yapılan sözleşmeye uygun olarak yapılıp yapılmadığına karar verilmesinde bazı subjektif faktörler etkili olabilmektedir. İhaleye katılan Rus firmaları veya Ruslarla açık veya örtülü iş yapan firmalar ise olumsuz muameleye maruz kalabilmektedir. Kamu ihalesine konu olan bir projede dışarıdan finansman desteği var ise ihale bu desteği sağlayan ülkelerin firmaları lehine sonuçlanmaktadır.

HİZMET TİCARETİ

Gürcistan'ın mal ticaretinde kısıtlamalar asgari seviyede iken hizmet ticaretinde hemen hemen hiçbir kısıtlama ile karşılaşılmamaktadır. Uygulamadan kaynaklanan sıkıntılar da asgari seviyededir. Gürcistan'da yabancıların yerli ortak olmadan şirket kurmaları önünde bir kısıtlama olmadığı gibi şirket kurma prosedürleri de son derece kolaydır. %75 yerli işgücü kullanma şartı bulunmaktadır. Ancak, belirtilen husus firmalarımız için bir pazara giriş engeli oluşturmamaktadır. Nitekim ucuz olan yerli işgücü firmalarımızca tercih edilmektedir. Yerli işgücü ile yapılamayan bazı işler için yabancı işgücü temininde ise herhangi bir problemle

karşılaşılmamaktadır. Gürcistan'da iş yapan Türk firmaları, ülkede sınırlı bir süre çalıştırdıkları Türk elemanların ücretlerini ve sigorta primlerini Türkiye'de ödeme imkânına sahiptir.

Lojistik

Gürcistan'a satılan veya Gürcistan'dan transit geçen Türk malları zaman zaman detaylı bir şekilde kontrole tabi tutulabilmektedir. Ancak, bugüne dek söz konusu uygulama ikili ticaretimizi aksatacak bir seviyeye ulaşmamıştır.

Öte yandan, Gürcistan-Azerbaycan sınırındaki Kırmızı Köprü Gümrük Kapısı'ndaki Azerbaycan Gümrük İdaresi'nin yavaş çalışmasının neden olduğu araç kuyrukları, firmalarımızın en büyük şikayet konularından biridir. Bu sınırda, Gürcü ve Azeri plakalı araçlar çok az bekletilirken bunlar dışındaki ülkelerin plakasını taşıyan araçlar ortalama dört gün bekletilmektedir. Ayrıca, yabancı plakalı araçlara sık sık trafik cezası uygulanması da taşıma firmalarımızı olumsuz etkileyen faktörler arasındadır.

VİZE UYGULAMALARI

Gürcistan, KKTC'den sonra, Türk vatandaşlarının kimlik ile giriş çıkış yapmasına olanak tanıyan tek ülkedir.

Gürcistan'a vize ve pasaportsuz giriş imkânına sahip olan Türk vatandaşları ülkede bir yıl kalabilmekte, bu süre ise Türkiye'ye giriş çıkış yapılarak bir yıl daha uzatılabilmektedir. Ayrıca, oturma ve çalışma izni alımında da herhangi bir zorlukla karşılaşılmamaktadır.

HİNDİSTAN

TİCARİ İLİŞKİLERİN ÖZETİ

Hindistan ile ikili ticaretimiz ülkemiz aleyhine büyük oranda açık vermektedir. 2015 yılında Hindistan'a olan 650,3 milyon Dolar ihracatımıza karşılık, bu ülkeden 5,6 milyar Dolar ithalat gerçekleşmiştir. 2016 yılında ise ihracatımız 652 milyon Dolar, ithalatımız 5,7 milyar Dolar olarak kaydedilmiştir. 2016 itibariyle ülkemiz aleyhine dış ticaret açığı 5 milyar Dolar, iki ülke arasındaki dış ticaret hacmi 6,4 milyar Dolar olmuştur. Türkiye'nin toplam ihracatında Hindistan'ın payı %0,45 civarındadır.

2016 yılında Türkiye'nin Hindistan'a ihraç ettiği başlıca ürünler arasında doğal taşlar (mermer), altın, dokuma makineleri, organik olmayan kimyasallar, tekstil elyafı ve yağlı tohumlar (haşhaş tohumu) yer almaktadır. Türkiye'nin Hindistan'dan ithalatında ise taş kömürü katranı ve ham petrolden ürünler, tekstil elyafı ve mamulleri, kara ulaşım araçları, enerji üreten makine ve cihazlar ile organik kimyasal ürünler başta gelmektedir⁶¹.

Dünya Bankası İş Yapma Kolaylığı sıralamasında 130. sırada yer alan Hindistan'da Türkiye'nin 215 milyon Dolar tutarında yatırımı bulunmaktadır. Söz konusu yatırımlar, hizmet sektöründe; havaalanı yer hizmetleri ve kargo, imalat sanayinde; tekstil (gömleklik kumaş), pvc pencere/kapı, düz cam, elektrik sayaçları ve transformatör parçaları üretimi alanlarında yoğunlaşmıştır.

Türkiye'de ise 2016 yılı itibariyle 248 adet Hint firması, müteahhitlik hizmetleri, tekstil sektörü, ilaç sanayi, otomotiv yan sanayi ve inşaat sektörü gibi alanlarda faaliyet göstermektedir. Hint firmalarının Türkiye'deki toplam yatırımları 103 milyon Dolar'dır. Ancak bu noktada, Türkiye'ye yönelen Hint yatırımlarının bir kısmının başta Mauritius olmak üzere farklı ülkeler üzerinden gelmesi nedeniyle Türkiye'deki Hint yatırım tutarının olduğundan daha düşük görüldüğünün belirtilmesinde yarar görülmektedir.

⁶¹ **Hindistan'ın ihracatında başlıca ürünler (%)** : Mineral yakıtlar, yağlar (%19,6), kıymetli veya yarı kıymetli taşlar (%12,8), motorlu kara taşıtları (%4,6), makineler, nükleer reaktörler (%4,3) ve organik kimyasallar (%3,8)
Hindistan'ın ithalatında başlıca ürünler (%) : Mineral yakıtlar, yağlar (%38,5), kıymetli veya yarı kıymetli taşlar (%13), elektrikli ve elektronik aletler (%6,9), makineler, nükleer reaktörler (%6,8) ve organik kimyasallar (%3,9)

Öte yandan, Hindistan, 15 proje ve toplam 1 milyar Dolar proje rakamı ile Türkiye'nin müteahhitlik projesi üstlendiği ülkeler arasında 40. sırada yer almaktadır.

İTHALAT POLİTİKALARI

Gümrük Vergileri

Hindistan, gümrük vergilerini son yirmi yılda önemli oranlarda indirmiş olsa da ülkedeki vergi oranları hala çok yüksek seviyelerdedir. DTÖ üyeliği kapsamında Hindistan'ın tarifelerinin %74,9'u konsolide edilmiş bulunmaktadır. DTÖ'nün Hindistan için en son 2015 yılında yayınladığı 6. Ticaret Politikası Gözden Geçirme raporuna göre, Hindistan'ın ortalama bağlı tarife oranı 8'li GTIP bazında 11.481 kalem ürün için %50'dir⁶². Uygulanan ortalama MFN tarife oranı ise DTÖ'nün 2011 yılı gözden geçirme raporuna göre %12 iken 2015'te %13'e yükselmiştir. Hindistan'ın uyguladığı tarife oranlarının, genel itibariyle bağlı tarife oranlarının altında olmasına rağmen, değişen iç politikaları doğrultusunda tarifelerin yükseltilebilmesi pazara giriş açısından risk teşkil etmektedir.

Hindistan, tarım ürünlerine 8'li GTIP bazında 1609 kalem ürün için ortalama %37,7 oranında gümrük vergisi uygulamaktadır. Bu oran DTÖ'nün 2011 yılı gözden geçirme raporunda %35,1 olarak belirtilmektedir. Söz konusu artış genel itibariyle tahıllar, yağlı tohumlar ve şekerli mamullerin gümrük tarifelerinde artışa gidilmesinden kaynaklanmıştır. Bazı ürünlerin ithalatında ise ortalama tarifenin üzerinde koruma uygulandığı görülmektedir. Bunlar arasında yer alan başlıca ürünler alkollü/alkolsüz içecekler, tütün (%77,5) ile kahve ve çaydır (%74,8).

2011-2015 döneminde, 9872 kalem sanayi ürünü için uygulanan ortalama gümrük vergisinin %8,6'dan %9'a yükseltildiği görülmektedir. Bu durum; ulaşım araçları, maden ve metaller, kimyasallar, tekstil, deri, kauçuk ve elektrikli makineler gibi ürünlerin ortalama vergilerindeki artışla açıklanmaktadır.

⁶² https://www.wto.org/english/tratop_e/tpr_e/tp413_e.htm

Hindistan'da ürünün ithalattaki toplam vergi yükü Temel Gümrük Vergisi'nin⁶³ yanı sıra uygulanan bir takım ek vergilerden⁶⁴ oluşturmaktadır. Söz konusu ek vergiler arasında yer alan Telif Edici Vergi, ithalatta Katma Değer Vergisini⁶⁵ telif etmek üzere %12,5 oranında uygulanmaktadır. Ayrıca, eyaletler tarafından farklı oranlarda uygulanan eyalet vergilerinin telif edilmesi amacıyla Özel Ek Vergi adı altında %4 oranında vergi uygulanmaktadır. Eğitim Vergisi⁶⁶, Yüksek Eğitim Vergisi⁶⁷ ve Gümrük Boşaltma/Yükleme Ücreti⁶⁸ ise sırasıyla %2, %1 ve %1 oranındadır.

Bu çerçevede, söz konusu vergi ve ücretlerin eklenmesiyle birlikte Hindistan'ın uyguladığı ortalama MFN tarife oranı da %13'ten %28,3'e yükselmektedir. Uygulanan gümrük vergisi oranlarının, tarım ürünleri için %46,1'e, sanayi ürünleri için ise %25,6'ya yükseldiği görülmektedir. Ayrıca, ithalat işlemlerinde, ihtiyari gümrük değerlendirme/ fiyatlama kriterleri uygulanmakta olup, Hindistan gümrüklerinde normal piyasa fiyatlarının altında bir fiyatla karşılaşıldığında, ithalatçı/ihracatçı tarafından beyan edilen fiyat reddedilerek, Gümrük tarafından belirlenen daha yüksek bir değer üzerinden gümrük vergisi hesaplanabilmektedir. Hindistan'ın gümrük vergilerinin %94'ü, ürünün CIF fiyatı üzerinden ad valorem olarak hesaplanmaktadır.

Hindistan, rekabetin çok yoğun olduğu ve gelir düzeyine bağlı olarak tüketici tercihlerinde fiyatın belirleyici olduğu bir pazardır. Bu nedenle, yüksek gümrük vergileri ticaretimizi olumsuz yönde etkilemektedir. Uygulanan yüksek gümrük vergileri, Türk ihracatçılarının özellikle ülkemizin rekabetçi konumda olduğu makine ve otomotiv yedek parça sektörü gibi alanlarda rekabet gücünü azaltmaktadır.

Hindistan'da hali hazırda uygulanan vergi sistemindeki karışıklıkların ve eyaletler arası vergi farklılıklarının ortadan kaldırılarak ülke çapında tek bir Mal ve Hizmet Vergisi⁶⁹ oluşturulması amacıyla çalışmalar yürütülmektedir.

⁶³ Basic Customs Duty (BCD)

⁶⁴ Additional/Countervailing Duty-(AD), Special Additional Duty (SAD) Education Cess Higher education cess ve Landing charge

⁶⁵ Central Value Added Tax (CENVAT)

⁶⁶ Education Cess

⁶⁷ Higher Education Cess

⁶⁸ Landing Charge

⁶⁹ Goods and Services Tax (GST)

Gümrük Uygulamaları

Hindistan gümrüklerinde Risk Yönetim Sistemi⁷⁰ (RMS) ve Elektronik Veri Değişim Sisteminin⁷¹ (EDI) uygulanmaya başlamasıyla 2007 yılında 41 gün olan ithalat işlemlerinin tamamlanma süresi yarıya düşerek 20 güne kadar inmiştir. Bunun 8 gününü belgelerin hazırlanması, 4 gününü ise gümrük muayene ve gümrükten çekme işlemleri oluşturmaktadır. Hindistan Gümrük Otoritesi tarafından yapılan bir araştırmada Chennai Limanında ithalat işlemlerinin ortalama 8 gün 19 saatte tamamlandığı belirtilmektedir. Gümrükte beklemlerin önüne geçilmesi amacıyla malın gümrüğe varışından maksimum 30 gün önce beyanname ve diğer belgelerin hazırlanmaya başlanması mümkündür. Hindistan tarafından ticaretin kolaylaştırılması anlamında uygulanmaya başlayan RMS sisteminde sadece orta ve yüksek risk dereceli kargolar incelemeye tabi tutulmakta olup, Ekim 2014 sonu itibariyle ithalatın %97,6'sının RMS sistemi ile incelendiği belirtilmektedir. EDI sistemi üzerinden ithalatçılar gümrük beyannamelerini elektronik ortamda hazırlayıp iletebilmektedir. Ayrıca, Onaylanmış Müşteri Programı⁷² çerçevesinde geçmiş performansı iyi olan ve gerekli koşulları sağlayan firmalar için özel gümrük muayene usulleri uygulanmaktadır.

Son dönemde ihracatçı firmalarımızdan, Hint firmalarının gümrükten malları çekmemeleri sebebiyle malın Türkiye'ye iadesi veya başka bir ülkeye re-export edilmesi konusunda bir takım zorluklarla karşılaşıldığı yönünde şikâyetler alınmaktadır. Bu çerçevede, Hindistan Gümrüğü tarafından malların kime ait olduğunun belgelendirilmesinden, tekrar incelemeye alınmasına kadar birçok prosedürün tamamlanmasının talep edildiği ve bu süreçte de malın farklı bir destinasyona sevkinin ancak malın ithalatçısı konumundaki Hint firması tarafından yapılabileceğinin belirtildiği ifade edilmektedir. Bu tür durumlarda Hindistan gümrük kuralları çerçevesinde malı almaktan vazgeçen Hint firmasından malın geri gönderilmesi veya başka bir alıcıya satılabilmesi için ilave bir prosedür olarak Sakıncasızlık Belgesi⁷³ alınması gerekmektedir. Söz konusu hallerde Hint firmaların bu belgeyi vermeye yanaşmamaları, firmalarımızın malı geri çekme işlemlerini uzatmakta ve gümrükte bekleyen mallar için firmalarımız yüklü miktarda demuraj ödemesine maruz kalmaktadır. Bu yüzden ihtilaf durumunda daha fazla maliyet üstlenilmesini önlemek amacıyla firmalarımızın ürünlerini liman

⁷⁰ Risk Management System (RMS)

⁷¹ Electronic Data Interchange (EDI)

⁷² Accredited Client's Programme (ACP)

⁷³ Non Objection Certificate (NOC)

teslimli olarak göndermeleri ve iç taşımayı üstlenmemeleri doğru bir yaklaşım olarak görülmektedir.

Hindistan'ın ağır işleyen bürokrasisinin yanı sıra ithalatında uyguladığı karmaşık tarife, lisans ve izin yapısı ile birlikte ürüne, kullanıcıya ve uyguladığı ihracatı geliştirme programlarına göre değişen çoklu muafiyet prosedürleri gümrük işlemlerinin uzamasına sebep olabilmektedir.

Lisans Uygulamaları ve İthalat Yasakları

Hindistan'da çoğu ürünün ithalatı lisanssız olarak serbestçe yapılabilir. Öte yandan, Hindistan'ın sekizli GTIP bazında 60 üründe ithalat yasağı, 428 üründe ise ithalat kısıtlaması bulunmaktadır. Bunların toplam tarife satırı içindeki oranı yaklaşık %3,7'dir. Genel olarak ithalat yasağı olan ürünler arasında bir takım hayvansal ürün ve yağlar bulunmaktadır. Ayrıca, Hindistan Sağlık Bakanlığı⁷⁴ tarafından yayınlanan Hindistan İlaç ve Kozmetik Kanunu'nun 135-B no'lu maddesinde hayvanlar üzerinde test edilmiş olan hiç bir kozmetik ürününün ülkeye girişine izin verilmeyeceği hükme bağlanmıştır.

İthalatında kısıtlama bulunan ürünler için Hindistan Ticaret ve Sanayi Bakanlığı altında faaliyet gösteren Dış Ticaret Genel Müdürlüğü (DTGM)'nden ithalat lisansı alınması gerekmektedir. Geçerli bir ihrac/ithal kayıt numarasına (I/E Code) sahip her firma lisans başvurusunda bulunabilmektedir. Lisanslı olarak ithalatı yapılan ürünlerin Hindistan'dan ihracatının yapılabilmesi için de DTGM'den yazılı izin alınması gerekmektedir. İthalatı yasaklanmış veya ithalatı lisansa bağlı ürünlerin listesine DTGM'nin internet sayfasından⁷⁵ erişim mümkündür.

Hindistan Ticaret ve Sanayi Bakanlığı'nın ülkemiz açısından önem arz eden “mermer ve benzeri doğal taşlar⁷⁶” ithalatında uygulamakta olduğu kota sistemi, müteaddit girişimler sonucunda 17 Eylül 2016 tarihinde kaldırılmıştır. Öte yandan, minimum ithalat fiyatı uygulaması 200 Dolar/ton olarak devam etmektedir⁷⁷. Söz konusu ürünlerde, gümrük vergisi ise %10'dan %20'ye yükseltilmiştir⁷⁸.

⁷⁴ Central Drugs Standards Control Organisation

⁷⁵ <http://dgft.gov.in/exim/2000/download-ftp1213.htm>

⁷⁶ GTIP: 2515.11.00 ve 2515.12.10

⁷⁷ <http://dgft.gov.in/Exim/2000/NOT/NOT16/Not%2027%20E.pdf>

⁷⁸ <http://www.cbec.gov.in/htdocs-cbec/customs/cs-act/notifications/notfns-2016/cs-tarr2016/cs49-2016.pdf>

Ayrıca, Hindistan, ihraç ürünlerimiz arasında ilk üç sıra içinde yer alan borik asit ithalatını, söz konusu ürünün pestisit (haşere ile mücadele aracı) olduğu gerekçesiyle izne bağlamıştır. Hindistan'da üretilen borik asit için herhangi bir izin gerekmezken, söz konusu ürünün ithalatının izne bağlanması, ticareti zorlaştıracı bir uygulama olarak ortaya çıkmaktadır.

Hindistan haşhaş tohumu ithalatında Mart 2014 tarihinden itibaren ülke kotası uygulamasına başlamıştır. Bu itibarla, Hindistan Maliye Bakanlığı'na bağlı Narkotik Büro tarafından, Türkiye'nin üretimine ve elindeki stoklara paralel olarak ülkemizden ithal edilecek maksimum miktar belirlenmekte ve buna göre ithalatçılara lisans dağıtımı yapılmaktadır. Bu çerçevede, ülkemizin haşhaş tohumu üretim, ihracat ve stoklarına ilişkin veriler periyodik olarak Narkotik Büroya iletilmektedir. Öte yandan, gerek ülke kotasının belirlenmesi aşamasında gerek ithalatçılara lisans dağıtımında yaşanan birtakım sıkıntılar ve Hintli ithalatçıların lisans uygulamaları ile ilgili olarak açtığı davalar nedeniyle ihracatımız olumsuz olarak etkilenebilmekte ve kesintiye uğramaktadır.

Söz konusu sıkıntıların aşılması amacıyla, Türkiye'deki Toprak Mahsulleri Ofisi ile Ege İhracatçı Birlikleri ve Hindistan'daki Narkotik Büro'nun koordinasyonunda bir kayıt sistemi oluşturulması öngörülmüş olup, konuya ilişkin çalışmalar devam etmektedir.

Teknik Mevzuat, Uygunluk Değerlendirme Prosedürleri ve Standartlar ile Sağlık ve Bitki Sağlığı Önlemleri

Hindistan'da standartlar, Hindistan Standartlar Bürosu (BIS)⁷⁹ isimli kamu otoritesi tarafından belirlenmekte ve uygulanmaktadır. BIS, sınai meslek örgütleri temsilcileri, tüketici organizasyonları, AR-GE kuruluşları, teknoloji enstitüleri gibi profesyonel kuruluş temsilcileri ile Bakanlık temsilcilerini bünyesinde bulundurmaktadır. BIS, standartların belirlenmesi ve geliştirilmesinin yanında, ürün belgelendirme, kalite sistemi belgeleri, testler ve tüketici sorunları gibi konularda da yetkilidir.

⁷⁹ Bureau of Indian Standard (BIS)

Hindistan’da akreditasyon konusunda yetkili kuruluş ise Test ve Kalibrasyon Laboratuvarları Ulusal Akreditasyon Kurulu (NABL)’dur. NABL, 1985 yılında kurulmuş olan ve Bilim ve Teknoloji Bakanlığı ile koordinasyon halinde faaliyet gösteren özerk bir kamu kurumudur. NABL, DTÖ’nün Ticarete Teknik Engeller (TBT) Anlaşması’na uyumlu olarak, laboratuvar test sonuçlarının uluslararası düzeyde karşılıklı tanınırlığının sağlanabilmesi için, Uluslararası Laboratuvar Akreditasyonu Kuruluşu (ILAC) ve Asya-Pasifik Laboratuvar Akreditasyonu Kuruluşu (APLAC) ile “tam üye” statüsü altında ilişki ve işbirliği içindedir. NABL, karşılıklı tanınırlığın artırılması için ILAC ve APLAC tarafından yapılan Karşılıklı Tanıma Anlaşmalarını da imzalamaktadır.

Hindistan Hükümeti adına Ticaret ve Sanayi Bakanlığı, DTÖ’nün TBT Anlaşması yükümlülükleri gereğince BIS’i Ticarete Teknik Engelleri Soruşturma Otoritesi olarak yetkilendirmiştir. Bahse konu Anlaşma gereğince BIS, yürürlüğe koymak istediği teknik düzenlemeler ve belgelendirme sistemleri ile ilgili olarak DTÖ’ye bildirimde bulunmakla yükümlüdür. BIS’e bağlı bulunan “Teknik Bilgi Hizmet Merkezleri” Hint standartları, teknik düzenlemeler ve uygunluk değerlendirmesi konularında ulusal veya uluslararası bilgi taleplerine cevap vermektedir. BIS Hindistan’da kalite belgelendirme konusunda faaliyet gösterme yetkisine sahip tek kuruluş olup, ISO ve Uluslararası Elektroteknik Komisyonu (IEC)’nin resmi üyesidir.

Bazı ürünlerin Hindistan tarafından ithalatında zorunlu standart uygulaması bulunmaktadır. Bu ürünleri Hindistan’a ihraç etmek isteyen firmaların ihracat öncesinde BIS’e kayıt yaptırmaları ve sertifika almaları gerekmektedir. Çeşitli gıda koruyucu maddeler ve gıda katkıları, süt tozu, bebek gıdaları, bazı çimento türleri, elektrikli ev aletleri, belirli türde gaz silindirleri ve çok amaçlı kuru pilleri kapsayan 110 çeşit ürün zorunlu standarda tabi tutulmaktadır⁸⁰.

Genel itibariyle gıda ürünlerinin ithalatı ile ilgili tüm kontrol ve zorunlu standart uygulamaları ise Hindistan Gıda Güvenliği ve Standartları Otoritesi (FSSAI)⁸¹ tarafından yürütülmektedir. Son dönemde, FSSAI’nın, yerli üreticileri korumak ve Hindistan’da yatırımı teşvik etmek için gıda ithalatını zorlaştıracak daha sıkı düzenlemeler getireceği öğrenilmiştir. Henüz taslak halinde olan düzenlemelerden birinin; ithal gıda ürünleri sebebiyle tüketicinin zarar görmesi halinde, üçüncü taraf sigortası vasıtasıyla ithalatçılar tarafından zararın tazmininin sağlanması

⁸⁰ <http://www.bis.org.in/cert/ProdUnManCert.asp>

⁸¹ Food Safety and Standards Authority of India

şeklinde olacağı ifade edilmektedir. Öte yandan, katı kural ve uygulamalar çerçevesinde ithal ürünlerin raflardan toplatılması veya etiketleme kurallarına uymadığı gerekçesiyle gümrükten geçişine izin verilmemesi gibi durumlarla ilgili olarak FSSAI sektörden eleştiriler almaktadır. Ayrıca ithalatçılar tarafından, ürünlerin gümrük işlemlerinin 8 ile 20 gün arasında değişen uzun süreler aldığı ve bazı düzenlemelerin uluslararası standartlarla uyumlu olmaması sebebiyle ithalatçıların zarara uğradığı belirtilmektedir. FSSAI Standartlarına ilişkin olarak yayınlanan tebliğ ve güncellemelerin FSSAI internet sayfasından⁸² takip edilmesi mümkündür.

Hindistan Tarım Bakanlığı Bitki Koruma ve Karantina Müdürlüğü tarafından “Bitki Koruma Tebliği”⁸³ çerçevesinde yayınlanan listelerde, ülke ve ürün bazında belirlenen bitki sağlık kuralları ve özel ithalat koşulları yer almaktadır. Bu listelerde belirtilen ürün ve ülkeler dışında gerçekleştirilecek bitkisel ürünlerin ithalatında, ilgili ihracatçı ülke Tarım Bakanlığı tarafından “Zararlı Böcek Risk Analiz Formu (PRA)” dokümanında belirtilen gerekli bilgi ve belgeler ile birlikte Hindistan Tarım Bakanlığı'na başvurulması gerekmektedir. Tarım Bakanlığımız tarafından yapılan başvurular neticesinde, ülkemiz açısından önem arz eden yaş meyvelerden taş çekirdekli meyveler (kayısı, şeftali, erik, kiraz vb.) ile birlikte elma ve narenciye ürünlerinin de Türkiye’den ithalatına izin verilmiştir. Bunlar dışındaki yaş meyve ürünleri için ayrıca başvuru yapılması gerekmektedir.

Ürün güvenliği, standartlar, uygunluk değerlendirmesi gibi konular son yıllarda Hindistan’da hızlı gelişme gösteren alanlar arasında bulunmaktadır. Hindistan, ulusal standartlarını uluslararası kriterlere uygun hale getirmek için çaba sarf etmektedir. Hint standartlarının pek çoğu Uluslararası Standartlar Örgütü (ISO)’nün standartları ile uyumlu hale getirilmiştir. Bununla birlikte, Hindistan, yeni standart uygulamaları hakkında DTÖ’ye genellikle zamanında bilgi vermemekte ve bu durum Hindistan’a ihracat yapacak firmalar için pazara girişi güçleştirebilmektedir. Diğer taraftan, ürün güvenliği ve standartlarla ilgili bazı düzenlemeler günün gereksinimlerine cevap veremeyecek kadar eskiyken; bazı düzenlemeler ise uluslararası uygulamaların da ötesinde katı şartlar içerebilmektedir.

⁸² <http://www.fssai.gov.in/AboutFSSAI/FSSAct.aspx>

⁸³ http://plantquarantineindia.nic.in/PQISPub/html/PQO_amendments.htm

Ticaret Politikası Önlemleri

Hindistan DTÖ üyesi ülkeler arasında anti-damping uygulamalarına en çok başvuran ülkeler arasında yer almaktadır. Anti-damping soruşturmaları Ticaret ve Sanayi Bakanlığına bağlı Anti Damping ve Benzeri Vergiler Genel Müdürlüğü⁸⁴ tarafından yürütülmektedir.

2011-2015 yılları arasında Hindistan tarafından 23 ülkeye 82 anti-damping soruşturması açılmıştır. Şimdiye kadar, ülkemizden yapılan hidrojen peroksit, soda külü, persülfatlar, boraks dekahidrat, akrilik elyaf, sıcak haddelenmiş çelik ürünler, soğuk ve sıcak haddelenmiş yassı çelik mamuller, sodyum dikromat ithalatına anti damping veya korunma önlemi, haşhaş tohumu ithalatına ise ülke kotası uygulanması yoluna gidilmiştir. Halihazırda Hindistan tarafından ülkemiz ürünlerinden birine yönelik olarak eş zamanlı olarak uygulanan bir anti-damping ve korunma önlemi bulunmamaktadır.

Hammadde İhracatına Uygulanan Kısıtlamalar

Hindistan Hükümeti, ülke üretimi için kritik olabilecek hammaddelerin sadece kendi ülkelerinde kullanılmasını istemektedir. Bu çerçevede, metal hurda ihracatında kısıtlama ve yasaklamalar bulunmakta; kromit cevheri ihracatına ise sadece devlete ait şirketler vasıtasıyla izin verilmektedir. Böylece katma değeri yüksek ürünler üretilebileceği ve ihracatta rekabet avantajının yakalanabileceği düşünülmektedir. Söz konusu politika, ülkemiz üreticileri bakımından önem arz eden çelik endüstrisinde kullanılan hammaddelerin Hindistan'dan getirilmesini etkilemektedir.

Öte yandan, Hindistan, AB ile olan ihtilafından sonra ham deri ve post ihracatındaki yasağı kaldırmış, ancak bu ürünlere ihracat vergisi uygulamasına gitmiştir. Bunun dışında, kahve, baharatlar, tütün ve diğer tarımsal ürünlerin ihracatında da çeşitli vergiler uygulanmaktadır.

Tarım ürünleri bakımından ise ihracat yasaklamaları özellikle ülke için hassas ürün olarak değerlendirilebilecek buğday, hububat ve şeker gibi ürünlerde uygulanmaktadır. İhracatında kısıtlama bulunan ürünler için Ticaret ve Sanayi Bakanlığı Dış Ticaret Genel Müdürlüğü'nden lisans alınması gerekmektedir. İhracattaki kısıtlama ve yasaklamalar yıllık olarak ve genellikle

⁸⁴ <http://www.dgtr.gov.in>

belirli bir dönem için yayınlanmakta ancak dönem içinde yapılan değişiklikler sebebiyle ithalatçı ülke bakımından hammadde temininde belirsizlikler yaşanabilmektedir.

SÜBVANSİYONLAR

Hindistan'da üretime yönelik olarak gübre maliyetlerini düşürmek ve sulama suyu ve kırsal bölgelerde kullanılan elektrik maliyetlerini aşağıya çekmek için çeşitli destekler uygulanmaktadır. Özellikle son dönemde güneş enerjisi sektörünü destekleme kararı alınmıştır. Bu yüzden çevre dostu enerji kaynaklarına doğru hızla bir yönelme başlamıştır. Yeni kurallar çerçevesinde bu alanda kullanılan ürünlerin üretiminde belirli oranlarda yerli girdi katkısı aranmaktadır. Yabancı firmalar, Hindistan'ın enerji tesislerinde kullanılan güneş enerjisi pillerinde belli bir oranın yerli piyasadan temin edilmesine yönelik zorunluluktan şikâyetçidir. Nitekim bu husus 2014 yılı başında ABD tarafından DTÖ Anlaşmazlıkların Halli Mekanizmasına taşınmıştır. Hindistan'da ayrıca bazı tahıl, bakliyat ve yağlı tohum ürünleri ile jüt, şeker kamışı ve pamuğa minimum destekleme alım fiyatı uygulanmaktadır.

Hindistan'da mikro, küçük ve orta ölçekli işletmelere yönelik olarak ayrı destekler bulunmaktadır. Hindistan KOBİ Bakanlığı tarafından gerek bünyesinde yer alan gerekse özerk yapıda bulunan bazı kurul, kurum ve kuruluşlar aracılığıyla KOBİ'lere yönelik olarak çeşitli devlet yardımları ve kredilerin kullandırılması, vergi ve elektrik masraflarında indirim sağlanması, danışmanlık hizmeti verilmesi, teknoloji modernizasyon, kalite ve kapasite geliştirme programları düzenlenmesi konularında hizmetler verilmektedir. Bakanlık tarafından düzenlenen Udyog Aadhaar Memorandum (UAM) isimli protokol çerçevesinde söz konusu işletmeler kayıt altına alınmaktadır. Kayıt işlemi, Bakanlığa ait bir internet portalından⁸⁵ gerçekleştirilmektedir⁸⁶. Sisteme kayıt zorunluluğu olmamakla birlikte KOBİ'lerin çeşitli desteklerden faydalanabilmesi için bu portala kayıt olmaları gerekmektedir.

Hindistan'da ihracat ve yatırıma yönelik olarak uygulanan teşviklerin Konum Tabanlı Teşvikler, İhracat Teşvikleri, Aktivite Tabanlı Teşvikler ve Sektör Tabanlı Teşvikler olmak üzere 4 ana kategoride değerlendirilmesi mümkündür.

⁸⁵ <http://udyogaadhaar.gov.in/UA/UdyogAadhar-New.aspx>

Konum Tabanlı Teşvikler kapsamında, eyalete göre değişmekle birlikte; damga vergisi, emlak vergisi, elektrik vergisi, KDV muafiyeti ve sosyal güvenlik primleri desteği gibi teşvikler bulunmaktadır. Hindistan'ın Arunachal Pradesh, Assam, Manipur, Meghalaya, Mizoram, Nagaland, Sikkim ve Tripura gibi kuzeydoğu eyaletlerinde 1 Nisan 2017 tarihine kadar yapılacak yatırımlarda 10 yıl süreyle %100 yatırım indirimi ve 10 yıl süreyle tüketim vergisi iadesi teşviği mevcuttur⁸⁷.

Hindistan'ın özel ekonomik bölgeleri Türkiye'deki serbest bölgelere benzer şekilde, gümrük düzenlemeleri ve vergiler bakımından yurt dışı olarak kabul edilmektedir. “Özel Ekonomik Bölge Teşvikleri” çerçevesinde, bu bölgelerde faaliyette bulunan firmalar ilk beş yıl %100 ve sonraki 5 yıl ise yasal vergi oranının %50'si kadar olmak üzere, kurumlar vergisi muafiyeti ve indiriminden yararlanmaktadır. Ayrıca, özel ekonomik bölgelerdeki firmaların altyapı yatırımları yapmaları, üretimlerinin tamamının ihracata yönelik olması, kanunla tanımlanmış bilimsel araştırma ve ar-ge faaliyetleri ile iştigal etmeleri gibi durumlarda firmalar ilave sürelerle %30 ile %100 oranında kurumlar vergisi muafiyetinden yararlandırılabilir⁸⁸.

İhracat Teşvikleri, Hindistan tarafından 2015-2020 beş yıllık mali dönemi için yayınlanan “Hindistan'ın Dış Ticaret Politikası (DTP)⁸⁹ ” altında düzenlenmektedir⁹⁰. DTP'nin 3. Bölümünde Hindistan'da mal ve hizmet ihracatı için uygulanan teşvikler, Mal İhraç Şeması (MEIS)⁹¹ ve Hizmet İhraç Şeması (SEIS) olarak iki ayrı başlıkta toplanmıştır. Halihazırda Hindistan tarafından MEIS teşvik programı kapsamında, tekstil ve elektronik ürünlerin de yer aldığı çeşitli ürünler için ihracat iadesi yardımı uygulanmaktadır. MEIS çerçevesinde 8'li GTIP bazında 4914 kalem ürün için, ürünün FOB fiyatı üzerinden ülkelere göre %2 ile %5 arasında değişen oranlarda teşvik uygulanmaktadır⁹². Aynı şekilde SEIS kapsamında yer alan hizmet ihracatları için de ülkeye getirilen net döviz miktarı üzerinden %3 ile %5 arasında değişen teşvikler getirilmiştir. Bu şekildeki teşviklerle, ihracatçılara çeşitli vergi ve masraflarından mahsup imkanı sağlanmaktadır⁹³.

⁸⁷ [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/EY-tax-incentives-in-india/\\$FILE/EY-tax-incentives-in-india.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/EY-tax-incentives-in-india/$FILE/EY-tax-incentives-in-india.pdf)

⁸⁸ <http://www.sezindia.nic.in/about-fi.asp>

⁸⁹ Foreign Trade Policy –(FTP)

⁹⁰ http://dgft.gov.in/exim/2000/Updated_HBP_2015-2020.pdf

⁹¹ Merchandise Exports from India Scheme (MEIS)

⁹² <http://dgftcom.nic.in/exim/2000/pn/pn15/pn0215.pdf>

⁹³ <http://dgft.gov.in/exim/2000/pn/pn15/pn0315.pdf>

MEIS ve SEIS gibi ülke ve ürüne özel olarak uygulanan teşvikler dışında Hindistan’da ihracatı geliştirme amaçlı olarak uygulanan; dahilde işleme şeklinde ithal girdilerde vergi muafiyetine ilişkin destekler, bazı ihraç ürünlerinin üretiminde kullanılmak üzere ithal edilen sermaye mallarına ilişkin destekler (EPCG)⁹⁴ , İhracatçı statü belgesi sahibi firma ve kuruluşlar için destekler (SHIS)⁹⁵ ile firma ve kuruluşların hedef ülkelerde yürütecekleri pazarlama faaliyetlerine ilişkin destekler⁹⁶ de bulunmaktadır⁹⁷ .

Ayrıca Hindistan tarafından ihracatçılara Düşük Faizli Kredi Desteği sağlanmaktadır. Özellikle petrol, emtia ve temel metal fiyatlarındaki azalmanın yanı sıra ABD, Japonya ve AB ekonomilerindeki talep daralmasının Hindistan’ın ihracatını olumsuz yönde etkilemesi sebebiyle Hindistan’da son yıllarda düşen ihracatın artırılması amacıyla ihracatçılara %3 oranında faiz teşviki getirilmiştir⁹⁸ .

Aktivite Tabanlı Teşvikler kapsamında AR-GE, istihdam, eğitim ve yatırım büyüklüğüne göre teşvikler uygulanmaktadır. Araştırma Geliştirme için; 31 Mart 2017’ye kadar AR-GE alanında yapılacak yatırımlarda %125 ila %200 arasında değişen oranlarda yatırım indirimi ve gümrük vergisi muafiyeti öngörülmektedir⁹⁹. Yeni istihdama yönelik olarak; 300 kişiden fazla istihdamın olduğu üretim yerlerinde ilave işçiler için toplam işçi ücretlerinin %30’u oranında vergi indirimi öngörülmektedir¹⁰⁰. Yatırımın büyüklüğüne göre ise; 1 Nisan 2018’e kadar yapılacak 250 milyon INR’den büyük yatırımlarda %15 yatırım indirimi öngörülmektedir. Tarım Artırımı ve Kalifiye İşçi Eğitimlerine yönelik yapılacak yatırımlarda yapılan harcamaların %150’si kadar vergi indirimi geçerlidir.

Sektör tabanlı teşvikler kapsamında; soğuk zincir tarım ürünleri depolama, hastane inşası ve işletmesi, özel yerleşim konut projeleri ve gübre üretimi yatırımlarında %150 yatırım indirimi uygulanmaktadır. 2 yıldız ve üzeri otel yapımı ve işletmesi, kentsel dönüşüm projeleri, konteyner deposu için sanayi siteleri, arıcılık ve bal üretim yatırımları, şeker depolama ve demir cevheri karışımlarına yönelik boru hattı projelerinde %100 yatırım indirimi uygulanmaktadır.

⁹⁴ Export Promotion Capital Goods Scheme – (EPCG)

⁹⁵ Status Holder Scheme (SHIS)

⁹⁶ <http://www.indiantradeportal.in/vs.jsp?lang=0&id=0,25,857,3901>

⁹⁷ Market Access Initiative (MAI) Marketing Development Assistance (MDA) Scheme

⁹⁸ <http://pib.nic.in/newsite/PrintRelease.aspx?relid=131591>

⁹⁹ <http://indiabudget.nic.in/ub2016-17/memo/mem1.pdf>

¹⁰⁰ [http://www.ev.com/Publication/vwLUAssets/EY-tax-incentives-in-india/\\$FILE/EY-tax-incentives-in-india.pdf](http://www.ev.com/Publication/vwLUAssets/EY-tax-incentives-in-india/$FILE/EY-tax-incentives-in-india.pdf)

Hükümet veya eyalet altyapı ve enerji projelerinde ise 10 sene için %100 yatırım indirimi ve hizmet vergisi muafiyeti uygulanmaktadır. Petrol ve doğalgaz çıkarımı projelerinde de %100 yatırım indirimi geçerlidir¹⁰¹. Turizm projeleri için Maharashtra, Madhya Pradesh, Rajasthan ve Andhra Pradesh gibi eyaletlerde ÖTV, KDV, damga vergisi, gümrük vergisi muafiyetleri sağlanmaktadır. Elektronik sektörüne yönelik olarak ise belirlenen özel bölgelerde, 500 milyon INR ve üzeri yeni yatırımlarda toplam maliyetin %50'si ve 100 dönüm arazi hibesi, mevcut yatırımların genişletilmesinde ise %75 hibe uygulanmaktadır¹⁰².

KAMU ALIMLARI

Dünyada kamu ihalelerinin payı, ülkelerin GSMH'lerinin ortalama % 15'i civarındayken, bu oran Hindistan'da %20-30 seviyelerine kadar yükselmektedir. Savunma, demiryolu ve telekom sektörleri de bu miktarın %50'sini oluşturmaktadır. Hindistan'da kamu kurum ve kuruluşlarının, bilgi teknolojileri, makine, otomobil, çelik ve çimento, bilgisayar donanım, atölye ve makine takımları, kağıt ve kağıt ürünleri ve petrol ve kimyasallar konularında satın alma birimleri bulunmaktadır. Merkezi ve eyalet hükümet birimleriyle, özerk ve yasal kuruluşlar ve kamu sektörü işletmelerinin ihtiyaçlarının önemli bir kısmı ihale yöntemiyle temin edilmektedir.

Hindistan kamu ihale sisteminde kamu ihale otoritelerini yönetecek ayrı bir kuruluş ve tek bir kamu ihale politikası veya kamu ihale yasası bulunmamaktadır. Hindistan'da kamu alımları, Maliye Bakanlığı Giderler İdaresi tarafından belirlenen Genel Mali Kurallar¹⁰³ çerçevesinde yürütülmektedir. Ayrıca Hindistan hükümeti tarafından Yolsuzluğu Önleme Komitesi'nin tavsiye kararları doğrultusunda kurulan Merkezi Gözetim Komisyonu (CVC) tarafından da ihalelerde şeffaflık ve tarafsızlığın sağlanması amacıyla kılavuz¹⁰⁴ yayınlanmaktadır¹⁰⁵.

Bunun yanı sıra Şehircilik Bakanlığı Bayındırlık ve İskan Bölümü ve Hindistan Milli Otoyol Otoritesi gibi bir takım kamu kuruluşlarının da kendilerine özel ihale sistemleri bulunmaktadır. Hindistan'da merkezi kamu alımları yasal denetleme ve adli değerlendirme bakımından

¹⁰¹ <http://www.makeinindia.com/sectors>

¹⁰² <http://deity.gov.in/esdm/incentive-schemes>

¹⁰³ http://finmin.nic.in/the_ministry/dept_expenditure/gfrs/GFR2005.pdf

¹⁰⁴ http://cvc.nic.in/proc_works.htm

¹⁰⁵ Ayrıca Telecom Regulatory Authority Act 2000, Electricity Act 2003 ve Petroleum and Natural Gas Board Act 2006 çerçevesinde söz konusu sektörlerle ilişkin ihale kuralları tanımlanmış bulunmaktadır.

Sayıştay (Comptroller and Auditor General of India)¹⁰⁶ denetimine tabidir. Eyalet bazındaki kamu alımlarına ilişkin denetimlerde ise yerel yargı ve denetim otoriteleri rol almaktadır.

Birçok devlet kuruluşu, kendi ihalelerini Genel Mali Kurallar ve CVC esasları çerçevesinde yönetmekle birlikte, Hindistan makamlarınca DTÖ'nün Kamu Alımları Anlaşması ile uyumlu olarak bir kamu ihale kanunu oluşturulması ile ilgili çalışmalar devam etmektedir. Bu çerçevede 2012 yılında meclise bir Kamu İhale Yasa Tasarısı sunulmuş ancak henüz yürürlüğe konulmamıştır. Hindistan 2010 yılından beri DTÖ'nün Kamu Alımları Anlaşması'na gözlemci ülke statüsünde yer almaktadır.

Kamu ihalelerinin önemli bir kısmı Eyalet birimleri tarafından yapılmaktadır. Birçok eyalette ihaleler genellikle Merkezi Hükümetin kamu ihalelerine benzer bir yapıda Genel Mali Kurallar ve CVC esasları çerçevesinde belirlenen Eyalet Mali Kuralları/Kodları ile yürütülmektedir. Sadece Tamil Nadu, Karnataka ve Rajasthan eyaletlerinin kamu ihaleleri ile ilgili özel kanunları bulunmaktadır. Benzer şekilde, Himachal ve Kerala eyaletlerinde de mevzuat süreci devam etmektedir.

2012 yılında kamu kurumlarının ihalelerinin tek bir kaynaktan duyurulması amacıyla Merkezi Kamu Alım Portalı (CPPP)¹⁰⁷ oluşturulmuştur. Bu portalın yönetimi Hindistan'ın İletişim ve Bilgi Teknolojileri Bakanlığına bağlı Ulusal Bilişim Merkezi (NIC) tarafından yürütülmektedir. Bununla birlikte 2004 yılında yine NIC tarafından kurulan Indian Government Tenders Information System¹⁰⁸ portalında da merkezi hükümet alımlarının yanı sıra diğer yerel kamu kurum ve kuruluşların ihale duyurularının yayınlanmasına da devam edilmektedir. Söz konusu portalların birincil amacı, çeşitli merkezi yönetim kuruluşlarının yapacakları satın alımlarla ilgili ihale duyuruları, sözleşme ayrıntıları ve düzeltmeleri ile ilgili bilgilere tek bir noktadan erişim sağlanmasıdır. Bununla birlikte her iki portalda da mükerrer duyurulara rastlanmaktadır¹⁰⁹. Kendi ihalelerini yürütme ve yönetme gücüne sahip olmayan kamu kurumlarının ihale duyuruları ve satın alımları ise ülkemizdeki Devlet Malzeme Ofisi niteliğindeki Merkezi Satın Alma Kurumu (DGSND)¹¹⁰ tarafından yapılmaktadır.

¹⁰⁶ <http://www.cag.gov.in/>

¹⁰⁷ <https://eprocure.gov.in/cppp>

¹⁰⁸ <http://tenders.gov.in/>

¹⁰⁹ State Trading Corporation of India - STC¹⁰⁹ ve Metals and Minerals Trading Corporation of India –MMTC gibi bazı kamu şirketleri de kendi ihalelerini web sayfalarında ayrıca yayınlamaktadır.

¹¹⁰ <http://dgsnd.gov.in/>

Hint hükümetinin kamu ihalelerinde yabancı firmaların rekabetine karşı olumsuz bir yaklaşım bulunmamakla birlikte, kamu alımlarında genel itibariyle özellikle küçük ölçekli yerli firmalara fiyat avantajı sunmak suretiyle pozitif ayrımcılık yapılmaktadır. Bu anlamda, yabancı firmalar ihale sürecinde saf dışı kalabilmekte ya da ihale konusu ürünlerin bir bölümünü yerli tedarikçilerden karşılamak zorunda bırakılabilmektedir. Hindistan hükümeti tarafından 2012 yılında yayınlanan bir Tebliğ¹¹¹ ile kamu kurumlarının yıllık alımlarının en az %20'sinin mikro KOBİ'lerden sağlanması zorunluluğu getirilmiştir. Ayrıca DGSND tarafından yaygın olarak alımı yapılan bir takım ürünler için gerekli yeterliliğe sahip firmaların listesi oluşturulmaktadır. Bu listede yer alan mikro KOBİ'ler, ihalelere ilişkin bir takım depozito ve teminat ödemelerinden muaf tutulmakta ve büyük firmalara oranla %15'e varan fiyat avantajlarından yararlanmaktadır. Bir takım geleneksel ürünlerin alımı da sadece mikro KOBİ'lerden yapılmaktadır.

HİZMET TİCARETİ

2015 yılında Sigorta Kanunu'nda yapılan değişiklikle Hindistan'daki %26 olan doğrudan yabancı sermaye payına ilişkin sınır %49'a çıkarılmıştır.

Hizmet sektörü Hindistan'ın en hızlı büyüyen sektörlerinden biridir. Bu kapsamda, hizmet sektörü, GSMH'ye, büyüme oranına, istihdama, ticaret ve yatırıma önemli oranlarda katkı sağlamaktadır. Bununla birlikte, hizmet sektörleri kapsamındaki hükümet politikaları farklı Bakanlıklar ve alt birimler tarafından belirlenmektedir. Bu kapsamda, hizmet sektörü ile ilgili olarak veri elde etme konusunda güçlük yaşanmaktadır. Bazı alanlarda yasal düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır. Mevcut düzenlemeler ise bazı alanlarda oldukça karmaşıktır. Hindistan'da şirket vergi oranları yüksek olup, eyaletler arasında da farklılıklar göstermektedir. Bu durum, karışıklıklara sebebiyet vererek maliyetleri artırmaktadır.

Hindistan'ın hukuki altyapıdaki yetersizliği ve yavaş işleyen bürokrasisi mal ihracatını olduğu kadar bu ülkeye yönelik hizmet ihracatını da olumsuz yönde etkilemektedir. Hint kamu teşkilatının yanı sıra Hint özel sektörünün de iş takibinde ve geri dönüşlerinde ağır davranması hizmette aksama ve gecikmeler yaşanmasına neden olmaktadır. Ayrıca Hindistan'da faaliyet

¹¹¹Ministry of Micro, Small and Medium Enterprises, Order S.O.581(E), 23 Mart 2012

gösteren yabancı firmalar için zorunlu olan güvenlik denetimleri ve çalışma izinlerinin temin edilmesi süreçleri zaman almaktadır. Bu da, Türk firmalarının Hindistan pazarına olan ilgisini azaltmaktadır. Hint işçi ve taşeronlarla çalışmanın zorluğu, firmalarımızın pazara girişlerini güçleştirmektedir. Diğer taraftan, Hindistan'da yabancı sermayeye serbesti sağlanmasına ilişkin reformlar sürmektedir. Ancak, özellikle hizmet sektöründe yabancı sermaye payındaki kısıtlama halihazırda devam etmektedir.

Ayrıca, ülkedeki karayolu, demiryolu, havalimanı, liman, telekomünikasyon ve enerji altyapılarının yetersizliği tüm faaliyet alanları için önemli bir sorun teşkil etmektedir.

Bankacılık sistemi ise ağır işleyen karmaşık bir yapıya sahiptir. Buna ilaveten, Türkiye-Hindistan bankacılık sistemleri arasında işbirliği eksikliği, teminat mektubu ve muhabir banka bulmaktaki zorluklar, firmalarımızın Hindistan pazarına girişini zorlaştırmaktadır. Hindistan bankalarından talep edilen ayrıntılı akreditif işlemleri uzun zaman almaktadır. Buna ek olarak, Hindistan'da Türk bankalarının şubelerinin bulunmaması da firmalarımız için sıkıntı yaratmaktadır. Son dönemde Hindistan'da Türk Bankaları'nın doğrudan verdikleri teminat mektuplarının kabul görmemesi nedeniyle, firmalarımız tarafından teminat mektuplarının bir Hint Bankası veya Hindistan'da kredibilitesi yüksek yabancı bir bankadan alınması zorunluluğu bulunmaktadır.

Mevcut durumda, daha önceleri kolaylıkla alınan banka teminat mektuplarının temininde büyük sıkıntı yaşanmaktadır. Bazı bankalar nezdinde yapılan sorgulamalar neticesinde, Türk Bankalarının teminat mektuplarının Hint Bankalarca kabul edilmemesine ilişkin resmi bir talimata ulaşılammıştır. Bu çerçevede, söz konusu uygulamanın bir Merkez Bankası tedbiri olmadığı; Hindistan Bankalarının kendi kurumsal tercihleri olduğu değerlendirilmektedir.

Diğer taraftan, Hindistan'da yabancı sermayenin faaliyetlerine izin verilmesi konusunda Hindistan Maliye Bakanlığı, Ekonomik İşler Birimi içinde bulunan Yabancı Sermayeyi Teşvik Kurulu (FIPB)¹¹² ile Hindistan Merkez Bankası (RBI)¹¹³ yetkilidir. Ülkeye yabancı yatırım girişi ön onay/devlet rotası ve otomatik rota olarak iki mekanizma altında değerlendirilmektedir. Ön Onay Rotası çerçevesinde bazı sektörlerde/aktivitelerde yabancı sermayeye sadece FIPB aracılığı ile ön onay alınması halinde izin verilmektedir. Ön Onay

¹¹² Foreign Investment Promotion Board

¹¹³ Reserve Bank of India

rotasında belirtilmemiş sektörler/aktivitelerde ve %100'e kadar yabancı sermayeli yatırımın mümkün olduğu hallerde ise, ön onaya gerek olmadan otomatik rota dahilinde yatırım izni verilebilmektedir. Bu durumda RBI veya herhangi başka bir devlet kuruluşundan onay alınması gerekmemekte olup, şirket tescili yapıldıktan sonra 30 gün içerisinde sadece ilgili yerel RBI bürosuna bildirimde bulunulması yeterli olmaktadır. Bununla birlikte, gerek %100 yabancı faaliyet izni bulunmayan bazı yatırım konularında gerekse de temsilcilik, şube, proje ofisi açılışlarında RBI izni alınması gerekmektedir. Hindistan'ın yabancı yatırım politikasına ilişkin konsolide mevzuatı ile ön onay ve otomatik rota kapsamında yer alan sektörler, Sanayi Politikası ve Teşvik Departmanı¹¹⁴ (DIPP)'nin internet sayfasında¹¹⁵ yayımlanmaktadır.

Hindistan'da yabancı yatırıma kapalı olan sektör ve aktiviteler arasında sigara, puro, tütün ve tütün mamulleri üretimi, piyango ve bahis işletmeleri, tarım çiftliklerinin inşası, Nidhi şirketleri¹¹⁶, atom enerjisi ve demiryolu faaliyetleri gibi alanlar bulunmaktadır.

Lojistik

Hindistan'da ihracatçılarımızın sorun yaşadığı alanlardan bir diğeri de nakliyedir. Ülkede navlun fiyatlarının yüksek olması, limanlardaki yoğunluk sebebiyle gecikmeler yaşanması, limanda bekleme sürelerinin fazla olması ve gemilerin geç ulaşması karşılaşılan temel sorunlardır. Bunun yanı sıra, başta karayolları olmak üzere ülkedeki altyapı eksiklikleri ve soğutucu konteyner tedarik etmedeki sıkıntılar, ürünün dağıtım ağında sorun yaratmaktadır. Eyaletler arasındaki yolların yetersizliği ürünün zamanında ve hasar görmeden teslim edilmesinde aksamalara neden olmaktadır.

FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI

Hindistan 1995 yılından beri DTÖ üyesidir. Hindistan'ın fikri mülkiyet haklarına ilişkin yasası, hakların korunması konusunda yeterli olmakla birlikte, uygulamada bazı sıkıntılar bulunmaktadır. Bunların başında, yargıda gecikmeler yaşanmaktadır. Davalar 5 yıl veya daha uzun sürebilmektedir.

¹¹⁴ Department of Industrial Policy & Promotion

¹¹⁵ http://dipp.nic.in/English/Investor/FDI_Policies/FDI_policy.aspx

¹¹⁶ İlgili mevzuata göre kurularak, bankacılık dışı faaliyet ile üyeleri arasında fon alış veriğine imkan veren şirket faaliyeti.

VİZE UYGULAMALARI

Hindistan, diplomatik pasaport dışında tüm pasaportlara vize uygulamaktadır. Firmalarımıza Hindistan'a girişlerinde 3 ya da 6 ay gibi kısa süreli ve tek girişli vizeler verilmektedir. Bu durum firmalarımızın ülkeye her ziyaretinde vize almasını gerektirmekte ve ülkedeki faaliyetleri zorlaştırmaktadır. Vize işlemi çok zor olmamakla beraber, vakit kaybına neden olmaktadır.

DİĞER ENGELLER

Bürokrasi ve Ticari Kurallarda Belirsizlik

Hindistan'da ticari işlemlerin tamamlanması uzun sürebilmektedir. Ayrıca, Merkezi Hükümetin geniş yetkilerine karşın eyalet bazında imar, arazi kullanımı ve çevre konularında farklı uygulamalar bulunmaktadır.

IRAK

TİCARİ İLİŞKİLERİN ÖZETİ

ABD'nin 2003 yılı Mart ayında Irak'a müdahalesi, Irak ile ticari ilişkilerde yeni bir dönemin başlamasına yol açmıştır. 1990 yılından itibaren Irak'a uygulanan BM ambargosunun 22 Mayıs 2003 tarihinde kaldırılmasına bağlı olarak bu ülkeye yönelik sevkiyatlarda önemli ölçüde artış kaydedilmiştir. Nitekim bu tarihten sonra Irak'ın belli sektörlerine yönelik uluslararası ilgi artmıştır. Bu dönemde Türkiye ile Irak arasındaki ekonomik ve ticari ilişkiler de özellikle 2006 yılından itibaren büyük bir ivme kazanarak gelişim göstermiştir.

2015 yılı rakamlarına bakıldığında ise Irak'a ihracatımız bir önceki yıla göre %21,5 oranında düşüş göstererek 8,5 milyar Dolar olmuş, ithalatımız da %8,7'lik bir artışla 4,4 milyar Dolar'a yükselmiştir. 2016 yılında ise Irak'a ihracatımız %10,7 oranında azalarak 7,6 milyar Dolar olmuş, ithalatımız ise %21,8 oranında bir düşüşle 3,4 milyar Dolar olarak kaydedilmiştir.

İhracatımızdaki düşüşün başlıca sebebi, 2014 yılında ortaya çıkan ve aynı yıl Haziran ayında Musul'un işgal edilmesiyle Irak'a sıçrayan terör olaylarıdır. Musul'un işgal edildiği ilk dönemlerde, ihraç yolları üzerinde güvenlik sıkıntısı oluşması nedeniyle ihracatımız olumsuz yönde etkilenmiştir. Buna ilave olarak son dönemde kayda değer bir düşüş yaşayan petrol fiyatları da Irak'a ihracatımızı olumsuz etkilemektedir. Terör olayları nedeniyle bütçenin önemli kısmını güvenlik harcamalarına aktaran ve tam anlamıyla petrol gelirlerine dayalı bir ekonomiye sahip olan Irak, petrol fiyatlarının bu denli düşük seyretmesi nedeniyle büyük bir mali kriz içine girmiştir.

Diğer taraftan, Irak'a ihraç edilen ürünlerimiz arasında müteahhitlik sektörü ile ilişkili ürünler önemli bir kalemi oluşturmaktadır. Bu sebeple, firmalarımızın Irak'ta üstlendiği proje sayısındaki düşüş doğrudan ihracatımıza da yansımaktadır. Öte yandan; ayçiçek yağı, buğday, kanatlı hayvan mamulleri, kabuklu yumurta, turunçgiller, mobilya, tekstil, alüminyum çubuk ve profiller ithalatımızdaki önemli ürünleri oluşturmaktadır¹¹⁷.

¹¹⁷ **Irak'ın İhracatında Başlıca Ürünler (%)** : Ham petrol (%99), kıymetli madenler, meyve. **Irak'ın İthalatında Başlıca Ürünler (%)** : Kazanlar, makineler (%14,1), elektrikli makine ve cihazlar (%9,9), motorlu kara taşıtları (%7), demir-çelikten eşya (%6), plastik ve mamulleri (%3,6), eczacılık ürünleri (%3,1)

Dünya Bankası iş yapma kolaylığı sıralamasında 165. sırada yer alan Irak'ta ülkemizin yatırım tutarı 366 milyon Dolar'dır. Buna karşılık, Irak'ın ülkemizde gerçekleştirdiği doğrudan yabancı sermaye yatırım tutarı 11 milyon Dolar seviyesindedir.

Diğer taraftan, Irak, müteahhitlik firmalarımızın dünyada en fazla proje üstlendiği dördüncü ülkedir. Bugüne dek firmalarımızın Irak'ta üstlendiği 944 projenin toplam bedeli 24,7 milyar Dolar'dır.

İTHALAT POLİTİKALARI

Gümrük Vergileri

Irak DTÖ üyesi değildir. Bu nedenle, DTÖ üyesi ülkelerden farklı olarak, uyguladığı vergi oranları konsolide edilmiş değildir. 2003 yılındaki ABD işgalinden sonra, 22 Ocak 2016 tarihine kadar, gümrük vergisi olarak yeniden yapılandırma vergisi adı altında %5 oranında bir vergi tahsil edilmiştir. Bu verginin bazı istisnalarını, gıda maddeleri, inşaat ve yapı malzemeleri, tarım ekipmanları ve yakıt için ithal edilen ürünler oluşturmaktadır.

2 Ocak 2016 tarihinde ise, 2010 tarihli ve 22 sayılı Gümrük Kanunu uygulanmaya başlanmış ve yeni tarifeye göre gümrük vergisi oranı %5'ten %15-20'ye yükseltilmiştir.

Diğer taraftan, kamu alımları kapsamında, Irak Ulusal Yatırım Komisyonu'nun onayladığı yatırım projeleri için yapılan alımlar gümrük vergisinden muaftır.

Gümrük Uygulamaları

Merkezi Irak Hükümeti ile Irak Kürt Bölgesel Yönetimi (IKBY)'nin uygulamalarında yeknesaklık bulunmadığından firmalarımız zaman ve maliyet kayıplarına maruz kalmaktadır. Örneğin, IKBY 'nin %5'lik eski tarifeyi uygulamaya devam etmesi üzerine, IKBY ile Merkezi Hükümet arasındaki yollar üzerinde iç gümrük kontrol noktaları oluşturulmuştur. Söz konusu kontrol noktalarında, IKBY üzerinden gelen araçlar kontrol edilmeye başlanmış olup cari verginin altında tahsilat yapıldığının tespiti durumunda aradaki fark tahsil edilmektedir.

Hâlihazırda, 5 farklı iç gümrük kontrol noktasında ve Şii milislerin kontrolündeki güvenlik noktalarında söz konusu vergi tahsilatı yapılmaktadır. Üstelik anılan noktalarda, vergi tahsilatının yanı sıra komisyon adı altında rüşvet alındığı da bilinmektedir. Bu kapsamda, Habur girişli nakliye maliyetlerinin artması nedeniyle, Merkezi Irak’a ihracat gerçekleştiren firmalarımız, İran üzerinden transit geçerek İran ile Merkezi Irak arasındaki sınır kapılarını kullanmaya başlamıştır.

İhracatçı firmalarımızdan ve nakliyecilerimizden alınan bilgilere göre, çoğunlukla Gürbulak Sınır Kapısı’ndan İran - Bazargan’a geçilmekte ve ihraç yükü, Mehran-Wassit/Kut arasındaki Al-Zurbatiye ve nadiren de Basra’da bulunan Al-Shalamcha sınır kapılarındaki aktarma sahalarına teslim edilmektedir. Merkezi Irak içerisindeki sevkiyat ise yerel araçlar tarafından gerçekleştirilmektedir. Söz konusu güzergâhın kullanılması, Merkezi Irak’a teslim süresini kısaltmakta ve nakliye maliyetini düşürmektedir.

Bununla birlikte, son dönemde, Merkezi Irak makamları, sınır kapılarındaki aktarma sahasına giriş yapan sürücülerimize 1 Kasım 2016 tarihinden itibaren vize zorunluluğu getirmiştir. Ancak Irak Dışişleri Bakanlığı, Türkiye ile kara ulaşımı konusunda yeni bir anlaşma yapılana kadar sürücülerimize vize verilmemesi yönünde talimat vermiştir. Bu sebeple, hâlihazırda, Irak’ın Türkiye’deki dış temsilciliklerince sürücülerimize vize verilmemekte olup, sorunun çözümü konusunda ilgili kurum ve kuruluşlarımızın girişimleri devam etmektedir.

Lisans Uygulamaları ve İthalat Yasakları

Bazı dönemlerde Merkezi Irak Hükümeti ve IKBY tarafından belli ürünlerin ülkeye girişi sınırlandırılmaktadır. Örneğin, ülkenin yaş meyve ve sebze ile ilgili yaz dönemini kapsayan yasaklar bulunmaktadır.

Öte yandan, IKBY tarafından 21 Mart 2015 tarihi itibarıyla dökme çimento ithalatının yasaklandığı, bu tarihten itibaren Kuzey Irak sınır kapılarından dökme çimento yüklerinin geçişine izin verilmeyeceği, anılan ürüne yönelik uygunluk belgesi düzenlenmemesi konusunda sevk öncesi inceleme yapmak üzere yetkilendirilen gözetim şirketlerinin bilgilendirildiği öğrenilmiştir. Buna ilaveten, Merkezi Irak Hükümeti’nin 2013/215, 2015/409 ve 2016/119 sayılı Bakanlar Kurulu Kararları uyarınca, çimento ihtiyacı bulunan şirketlerin öncelikle Sanayi ve Madenler Bakanlığı’na müracaat etmesi gerekmektedir.

Teknik Mevzuat, Uygunluk Değerlendirme Prosedürleri ve Standartlar ile Sağlık ve Bitki Sağlığı Önlemleri

Irak'ın, DTÖ üyesi olmak için bir başvurusu olmakla beraber üyelik müzakerelerinde herhangi bir gelişme olmadığından, teknik mevzuatı uluslararası mevzuattan farklılık gösterebilmektedir. Merkezi Irak Standardizasyon Kurumu sofralık zeytinin saklama süresi olarak, kavanozlu ürünlerde 1,5 yıl, tenekeli ürünlerde 1 yıl ve plastik kova ile vakumlu ürünlerde ise 6 aylık bir süre belirlemiştir. İhracatçılarımız güvenlik koşulları ve çifte gümrük vergisi uygulaması nedeniyle özellikle plastik ambalajlı ürünlerin saklama süresi konusunda sorun yaşamaktadır. Bu çerçevede, 02 Aralık 2016 tarihinde, Irak ile benzer iklim koşullarına sahip Körfez ülkelerinin uygulamalarına paralel olarak, plastik ambalajlı sofralık zeytinin saklama süresinin 1 yıla çıkarılması talep edilmiştir. Söz konusu talebe olumlu bir yanıt alınmamıştır.

Ayrıca, Merkezi Irak Hükümeti tarafından raf ömürleri çikolata türleri için 12 ay, bisküvilerin (tatlı bisküvi, gofret ve kraker) teneke kutularda olanları için 12 ay, karton kutularda (poşet dâhil) olanları için 9 ay, şekerleme türleri için 24 ay, lokum ve toffee çeşitleri için 9 ay, kekler için ise 4 ay olarak belirlenmiştir. Bu sürelerin kısalığı firmalarımız için pazara girişte bir sorun teşkil etmektedir. Diğer taraftan, IKBY yumurtalar üzerinde 30 günlük raf ömrünün yer almasını zorunlu kılmakta; Merkezi Irak'ın uygulamaları kapsamında ise 60 günlük raf ömrüne izin verilmektedir.

Sevk Öncesi İnceleme

1 Temmuz 2011 tarihinde Merkezi Irak Hükümeti tarafından başlatılan ve 15 Ocak 2012 tarihinden itibaren de IKBY tarafından uygulamaya konulan "sevk öncesi inceleme" Irak'a ihracat yapan tüm ülkelerin tabi olduğu bir uygulamadır.

Sevk öncesi incelemeler, Merkezi Irak ve IKBY tarafından yetkilendirilmiş bulunan ve Irak standartlarını esas, uluslararası standartları da referans alan uluslararası gözetim şirketleri tarafından yapılmaktadır. Söz konusu uygulama, yüksek maliyetli olmasının yanı sıra firmalarımız için zaman kaybına da neden olmaktadır. Ayrıca, uygulamanın farklı denetim kuruluşlarınca gerçekleştirilmesi, ürün listeleri ve teknik uygulama açısından uyumsuzluklara da yol açmaktadır.

Bunun yanı sıra, IKBİ tarafından uygulanan bir Armonize Sistem bulunmaması da dâhil olmak üzere, ticari altyapı eksiklikleri ve uygulamaya tabi tutulan ürün gruplarının düzenli olmayan aralıklarla güncellenmesi, sistem kapsamında sorunlar yaratmaktadır.

Bu itibarla, ülkemizin Irak'a ihracatını sağlayan Kuzey Irak Standardizasyon ve Kalite Kontrol İdaresi (KSQCA) ile 20 Aralık 2012 tarihinde imzalanan bir Mutabakat Zaptı çerçevesinde ilişkilerimiz yasal altyapıya kavuşturulmuştur.

Bu çerçevede, ülkemiz ile KSQCA arasında e-posta üzerinden çalışacak bir danışma ve bildirim mekanizması oluşturulmuş, ülkemizin IKBİ'ye hayvansal gıda ürünleri ihracatında Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın düzenlediği hayvansal ürünlere ilişkin sağlık sertifikalarının IKBİ tarafından kabulü sağlanmıştır. Ayrıca mobilyalarda IKBİ'nin Türk standartlarını benimsemesi ve TÜRKAK tarafından akredite edilen TSE, Ankara Yapı Malzemeleri Laboratuvarı ile TÜV İnegöl Mobilya Test Laboratuvarı tarafından verilen belgelerin kabul edilmesi temin edilmiştir.

Benzer şekilde, Merkezi Irak Standardizasyon ve Kalite Kontrol İdaresi (COSQC) ile bir Mutabakat Zaptı imzalanması yönünde çalışmalar devam etmektedir.

Ayrıca, Irak'a ihracatımızda lojistik açıdan yaşanmakta olan sorunların çözümüne yönelik alternatif güzergâhların sevk öncesi inceleme uygulaması kapsamında da faydalı olacağı değerlendirilmektedir. Merkezi Irak ve Kuzey Irak tarafından zorunlu olarak uygulanmakta olan sevk öncesi inceleme faaliyetleri, ilgili ürün grupları ve yetkilendirilen gözetim şirketleri açısından farklılıklar göstermektedir. Örneğin, gıda ürünleri Kuzey Irak'ta sevk öncesi incelemeye tabi değilken, Merkezi Irak'ta incelemeye tabidir. Son gelişmeler öncesinde, Irak'a ihracatımızın hemen hemen tamamı Kuzey Irak üzerinden gerçekleşmekte ve buradan Merkezi Irak'a geçmekteydi. Dolayısıyla gıda ürünleri için sevk öncesi inceleme belgesi aranmamakta idi. Ancak, farklı rotaların belirlenmesi ile gıda ürünlerimiz Merkezi Irak gümrük kapılarından Irak'a giriş yapmış ve bu gelişmeye bağlı olarak firmalarımızdan sevk öncesi inceleme belgesi talep edilmiştir.

Ayrıca, Kuzey Irak'a ihracatta SGS, Bureau Veritas, Kotečna, TÜV ve Baltic Control gözetim şirketleri denetim yaparken, Merkezi Irak tarafından SGS için yapılan yetkilendirme daha sonra

iptal edilmiştir. Dolayısıyla Merkezi Irak gümrük kapılarından yapılan girişlerde yalnızca TUV ve Bureau Veritas yetkilidir.

KAMU ALIMLARI

Ülkedeki üretim genel olarak, Baas rejimi tarafından kurulan ve sosyalist mantıkla çalışan devlete ait şirketler tarafından yapılmaktadır. Söz konusu şirketlerin ürünleri, kalitesiz ve niteliksiz olsa da kamu alımlarında devlet şirketlerine öncelik verilmektedir.

Diğer taraftan, Irak Merkezi Hükümeti ve IKBY kamu kurumları tarafından açılan ihalelerin şartnamelerinde, AB, ABD ve Japonya gibi belirli ülke menşeli ürünlerin kabul edilmesinden dolayı firmalarımız girmiş oldukları ihalelerde sorunlar yaşamaktadır. Bazı ihalelerde ise İran, Hindistan, Mısır gibi ülkelerle aynı kategoride değerlendirilen Türk ürünleri için, AB, ABD ve Japonya menşeli ürünler için belirlenen tavan fiyattan %30 ile %40 oranında daha düşük bir fiyat takdir edilmektedir. Kamu ihalelerinde bazı hükümet ve devlet görevlilerinin gayri resmi talepleri ve resmi olmasa da söz konusu kişilerle bağlantılı yerel şirketlerle ortaklık kurulması konusundaki baskılar ise bir diğer sorun olarak ortaya çıkmaktadır.

Bunlara ilaveten, Irak'ta karşılaşılan en önemli sorunlardan biri de, firmalarımızın kazandıkları ihalelerin Iraklı idareler tarafından hiçbir gerekçe gösterilmeksizin iptal edilmesidir. Ayrıca, iki yıla kadar uzayabilen ihale süreçleri de firmalarımızı zarara uğratmaktadır.

Son olarak vurgulanması gereken bir husus da, finansal kriz nedeniyle Ticaret Bakanlığı'na bağlı Gıda Ürünleri Genel Şirketi tarafından uygulanan karne sistemi kapsamında başta ayçiçek yağı olmak üzere kamu alımlarının, 2015 yılının ikinci yarısından itibaren neredeyse durdurulmuş olmasıdır.

HİZMET TİCARETİ

Irak Merkez Bankası'nın 2014 yılında yaptığı yönetmelik değişikliği sonucunda, Irak'ta faaliyet gösteren yabancı bankalara yönelik şube başına 7 milyon Dolar olan zorunlu sermaye miktarı şube sayısına bakılmaksızın 70 milyon Dolar'a çıkarılmış ve 2015 yılı sonuna kadar mevcut bankaların bahse konu yükümlülüğü yerine getirmesi istenmiştir.

Ancak, Irak Merkez Bankası'nın 24 Mayıs 2015 tarihli ve 177 sayılı kararı ile söz konusu 70 milyon Dolar sermaye tutarı 50 milyon Dolar'a indirilmiştir. Bu kapsamda, bankaların sermayesinin 31 Aralık 2016 tarihine kadar anılan miktarın yarısı olan 25 milyon Dolar'a, 31 Aralık 2017 tarihine kadar da 50 milyon Dolar'a tamamlanması hususu hükme bağlanmıştır. Söz konusu tutar, bankalarımız için önemli bir finansal yüküdür.

Bağdat merkezli bakanlık ve/veya devlet kuruluşlarının açtığı ihalelere katılım için %3 oranında banka teminat mektubu istenmektedir. Üstelik açılan kamu ihalelerinde teminat mektubunun Irak Ticaret Bankası (TBI) gibi kamu bankalarından alınması gerekmektedir. Ancak, bankacılık sisteminin ülkede iyi çalışmaması ve Irak'ın ihaleleri uzun süre sonuçlandıramaması nedeniyle bu teminatların çözülmesi çok uzun zaman almakta ve firmalarımız ihalelere katılamamaktadır. Verilen teminat mektuplarının, teslimatlar yapılmasına rağmen aylarca iade edilmemesi de ihracatçıları ağır masraflarla karşı karşıya bırakmaktadır.

Diğer taraftan, kamudan iş almış firmalarımızın hak edişleri, Irak kamu bankalarında açılan hesaba Irak Dinarı olarak yatırılmaktadır. Sonrasında ise firmalarımız bu meblağı Dolar'a çevirerek Türkiye'ye transfer etmektedir. Bu durumda firmalarımız, döviz kuru ve havale komisyonu gibi maliyetlere iki defa maruz kalmaktadır.

Lojistik

Irak taşımalarında karşılaşılan en önemli sorunlar; yeterli güvenliğin sağlanamaması, Merkezi Irak'a doğrudan taşıma yapılamaması ve üçüncü ülkelere yapılacak sevkiyatta Irak topraklarının transit olarak kullanımına izin verilmemesidir.

Irak Merkezi Hükümeti 1 Kasım 2016 tarihinden itibaren İran üzerinden Irak'a girişlerde Türk sürücülerinden vize talep etmektedir. Fakat Türkiye'deki Irak Resmi Temsilcilikleri sürücü vizesi başvurularını kabul etmeyerek, Iraklı ithalatçı firmaların Dışişleri Bakanlığı'ndan davetiye almaları gerektiğini belirtmiştir. Bu nedenle Türk araçları yüklerini İran araçlarına aktarmaya başlamıştır. Bunun sonucunda, Türk ihraç ürünleri 3 aktarma (Türk-İran-Irak aracı) sebebi ile hasar görebilmekte ve maliyetleri artmaktadır.

Son dönemde ortaya çıkan güvenlik problemleri ise karayoluyla Irak’a giden taşımalarımızı büyük sıkıntıya sokmuştur. Bunun yanında, Irak Hükümeti’nin 12 Aralık 2012 tarihinden itibaren ülkemiz TIR sürücülerine vize vermemesi nedeniyle taşımacılarımız, Orta ve Güney Irak’a giden yüklerini, başta Zaho, Erbil ve Kerkük olmak üzere, Kuzey Irak’taki çeşitli noktalarda Irak plakalı araçlara devretmektedir. Bu durum, ülkemizin yüz milyonlarca Dolar’lık “lojistik hizmeti ithalatı” yapmasına yol açmaktadır.

FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI

Irak Ticari Marka Mevzuatı’nın, marka koruması konusunda yetersiz olması nedeniyle, piyasada ÇHC başta olmak üzere Uzakdoğu yapımı taklit ürünlerden kaynaklı haksız rekabet doğabilmektedir. Nitekim, ülkemiz firmalarına ait markaların ÇHC’de taklit edilerek bu ülke pazarına girdiği konusunda pek çok şikâyet alınmaktadır.

Irak, DTÖ üyesi olmaması nedeniyle TRIPS ve Madrid Protokolü’ne taraf değildir. Ancak, Irak, sınai mülkiyet haklarının korunmasına ilişkin 1967 tarihli Paris Konvansiyonu’na taraftır. Bu kapsamda, Türk markalarının anılan ülke nezdinde Paris Konvansiyonu kapsamında korunmasının talep edilmesi mümkündür. Anılan korumanın talep edilmesi ise markanın tanınmış marka olması ya da Irak’ta tescil edilmesine bağlıdır. Bu nedenle, firmalarımızın Irak pazarında rekabet gücünü kaybetmemesi ve gerekli korumayı elde etmesi bakımından Irak Sanayi ve Ticaret Bakanlığı’na ticari marka ve logolarını tescil ettirmeleri önem taşımaktadır.

VİZE UYGULAMALARI

Merkezi Irak yönetiminin Türk çalışanlarına oturma ve çalışma izni vermekten imtina etmesi nedeniyle 30 gün süreli turistik vize ile Irak’a giriş yapılması ve kaçak durumuna düşülmemesi için bu süre dolmadan tekrar giriş çıkış yapılması zorunludur. Söz konusu süreç, Türk vatandaşlarına ilave ulaşım maliyeti çıkarmaktadır. 30 günlük süreyi aşan vatandaşlarımız ise havaalanında yakalanırlarsa yaklaşık 400 Dolar ceza ödemekte, şantiye ve havaalanı dışında yakalanmaları durumunda da 3 aya kadar hapis cezası alabilmektedir.

DİĞER ENGELLER

Güvenlik

2014 yılı Haziran ayından sonra, özellikle Musul ve çevresinde projesi bulunan firmalarımızın şantiyeleri DAESH tarafından işgal edilmiş, makine ve ekipmanına el konulmuştur. Son olarak 2015 yılı Eylül ayında Bağdat'ta stadyum inşa eden bir firmamızın işçileri kimliği belirsiz milislerce kaçırılmış ve muhtelif girişimler sonucunda ancak iki ay sonra serbest bırakılmıştır.

İRAN

TİCARİ İLİŞKİLERİN ÖZETİ

İran ile ekonomik ve ticari ilişkilerimiz son yıllara kadar yaşanan siyasi krizler, İran'ın korumacı ekonomi politikası, bankacılık, ulaşım ve sınır kapılarındaki yetersizlikler ile İran'a komşu illerimizin sınai ve ticari altyapısının yetersizliği nedeniyle sınırlı kalmıştır. Ancak, 2003 yılından itibaren İran ile ticari ilişkilerimiz ve karşılıklı yatırım faaliyetlerimiz gelişmeye başlamıştır.

Öte yandan, uluslararası toplum tarafından İran'a uygulanan yaptırımların, 16 Ocak 2016 tarihinde kaldırılması İran'ın dünya ekonomik sistemine dahil olması bakımından oldukça önemli bir adımı teşkil etmiştir. Bu adımın aynı zamanda ülkemizin İran ile olan ticari ilişkilerinin gelişmesine de katkıda bulunacağı değerlendirilmektedir. Öte yandan, İran'ın uluslararası ekonomik düzen ile entegrasyonuna büyük katkı sağlayacak DTÖ üyelik başvurusu halihazırda ABD ve Suudi Arabistan tarafından engellenmeye devam edilmektedir. Bu durum İran'ın uluslararası ticaret kurallarından sapan uygulamalara gitmesine neden olabilmektedir.

Ülkemizin İran ile olan ticaretine bakıldığında ise, 2015 yılında İran'a ihracatımızın bir önceki yıla göre %5,7 oranında azalarak 3,7 milyar Dolar olarak gerçekleştiği görülmektedir. Bu dönemde İran'dan yapılan ithalat da %38 oranında azalarak 6,1 milyar Dolar'a düşmüştür. 2016 yılında ise İran'a ihracatımız 5 milyar Dolar, ithalatımız 4,7 milyar Dolar olarak gerçekleşmiştir. 2016 yılı itibariyle iki ülke arasındaki ticaret hacmi 9,7 milyar Dolar iken, dış ticaret dengesi ülkemiz lehine 267 milyon Dolar'dır.

Ülkemizin İran'a ihracatında öne çıkan ürünler arasında çeşitli mamul eşya (gümüş, incili eşya, plastik küvet, lavabo), tekstil mamulleri, değişik sanayi kollarında kullanılan makine ve cihazlar (muslukçu eşyası, soğutucu ve dondurucular), mantar ve ağaç mamulleri (ağaçtan lif levhalar, ağaçtan yonga pano) ve metallerden nihai ürünler (zil, çan, kilit, sürgü) yer almaktadır. Öte yandan, İran'dan ithalatımızda enerji ürünleri ağırlıklı paya sahiptir. Bu kapsamda ithalatımızdaki başlıca ürünleri, doğalgaz, ham petrol, elektrik enerjisi, plastik ve mamulleri oluşturmaktadır¹¹⁸.

¹¹⁸ İran'ın ihracatında başlıca ürünler (%) : Mineral yakıtlar (%67,7), plastik ve plastikten mamuller (%7,3), organik kimyasallar (%5,2), meyveler (2,9), metal cevherleri, cüruf ve kül (%2,8).

Dünya Bankası iş yapma kolaylığı sıralamasında 120. sırada yer alan İran'daki firmalarımızın yatırım tutarı 1,2 milyar Dolar'a ulaşmaktadır¹¹⁹. Buna karşılık İran'ın Türkiye'deki doğrudan yatırım tutarı 102 milyon Dolar'dır.

Diğer taraftan, müteahhitlik firmalarımızın bugüne kadar İran'da üstlendiği 45 adet projenin toplam bedeli 3,9 milyar Dolar'dır. Hâlihazırda İran, müteahhitlik sektörü anlamında büyük bir potansiyel arz etmekle beraber, bankacılık, bürokrasi, hukuksal altyapıdaki eksiklikler gibi sebeplerle İran zor bir pazar olma özelliğini korumaktadır.

Tercihli Ticaret Anlaşması

İki ülke arasında Tercihli Ticaret Anlaşması (TTA) 29 Ocak 2014 tarihinde imzalanmış, 1 Ocak 2015 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Anlaşma kapsamında, Türkiye bazı tarım ürünlerinde İran'a tarife indirimini yapmakta, buna karşılık İran, bazı sanayi ürünlerinde Türkiye'ye tarife indirimini sağlamaktadır.

TTA kapsamında, ülkemiz İran'dan 125 sanayi ürünüde taviz almış olup, 140 tarım ürünüde İran'a tercihli tarife uygulamaktadır. Öte yandan, Anlaşmanın kapsamını genişletme çalışmaları gündemdedir. TTA'nın taviz listelerinin karşılıklı olarak 200'er ürüne çıkartılması için teknik düzeyde müzakereler devam etmektedir.

İran'ın İthalatında Başlıca Ürünler (%) : Makineler (%16,05), elektrikli ekipman (%8,85), motorlu kara taşıtları (%7,18), tahıllar (%6,06), demir-çelik (%5,96).

¹¹⁹ Bu veriler, bankacılık sistemi kanalı ile gerçekleşen nakdi sermaye çıkışının yanı sıra aynı sermaye çıkışlarını, bankacılık sistemi dışında sermaye çıkışlarını ve Türk sermayesi olmakla birlikte üçüncü ülkeler üzerinden hedef ülkeye yapılan yatırımları da içermektedir.

İTHALAT POLİTİKALARI

Gümrük Vergileri

10 Aralık 2002 tarihli Vergilerin Konsolidasyonu Kanunu (VKK)'nın yürürlüğe girmesini takiben 21 Mart 2003 tarihinden itibaren ithal ürünlere uygulanan farklı vergi ve harçlar iki kategoride birleştirilmiştir. Bunlar, sadece Parlamento tarafından değiştirilebilen, malın değeri üzerinden %4 ile sabitlenmiş bulunan Gümrük Vergisi ve yerel sanayi dalları ile tüketicilerin hak ve ihtiyaçları da gözetilerek İran Hükümetince belirlenen Ticari Fayda Vergisi (CBT)'dir. Daha düşük oranlarda CBT ve tercihli gümrük vergileri, yoksulluğun azaltılması ve ekonomik kalkınma amacıyla ortak sınır pazarlarında ve bazı limanlarda uygulanmaktadır.

Gümrük vergisi ve CBT, VKK'nın 2. Maddesinde geçen ithalat vergilerini oluşturmaktadır. Hükümet kuruluşları ile gerçek ve tüzel kişilere yönelik olarak ise ithalattaki tüm istisnalar ve tercihli gümrük tarifeleri kaldırılmıştır. Böylece, ithalat sadece milli tarife sistemi çerçevesinde yapılabilmektedir. Gümrük vergisi ve CBT ad volarem olarak belirlenmekte olup, malın CIF bedeli üzerine uygulanmaktadır. İran, malların sınıflandırılmasında HS kod sistemini takip etmektedir.

2012 yılı Ekim ayından itibaren ürünlerin 10 öncelik grubunda sınıflandırıldığı bir ithalat öncelik sistemi uygulanmaktadır¹²⁰. Söz konusu gruplar, ithalatın özendirilmesi ya da caydırılması amacıyla döviz tahsisatına, vergi farklılaşmasına ya da kur farklılaşmasına göre yapılmıştır. Grup 1-9 arasındaki ürünlerde resmi kurdan döviz tahsis edilmekte ya da serbest piyasa kurundan tahsis edilen döviz kullanılabilmektedir. Grup 10'daki ürünler ise motor kapasitesi 2,5 litrenin üzerindeki otomobiller gibi birkaç istisna dışında serbest piyasadaki döviz üzerinden ithal edilebilmekte, bu ürünlerde iki kat CBT uygulanmaktadır. Söz konusu uygulamada zaman zaman değişiklikler yapılmakta, ancak bu değişikliklere ilişkin bildirim yapılmadığı gibi bilgi talepleri de yanıtlanmamaktadır. Şeffaf olmadığı düşünülen söz konusu uygulama ticarete önemli bir engel oluşturmaktadır.

¹²⁰Temel gereksinimler (hububat ve gıda kalemleri, hayvan yemi), ilaç, sınai ve tarımsal üretim için temel malzemeler, hidrokarbonlar, boyalar, mürekkepler, film ve çinko vb. üretimine yönelik üretim birimleri için hammadde, ara malzemeler ve parçaları, otomotiv sektörü parçaları ve montaj, montaja yönelik yarı bitmiş ürünler, sermaye malları ve sanayi makineleri (üretim hatları ve atölyeler için muhtelif makineler), dayanıklı nihai tüketim malları, gerekli olmayan ve temel gereksinim sayılmayan bitmiş ürünler.

Diğer taraftan, gümrüklerde referans fiyat uygulaması da yapılmaktadır. Uygulama sırasında kullanılan eşik değerlerin hesaplanmasında kullanılan yöntem ise anılan değerlerin suni şekilde yüksek çıkmasına neden olmaktadır. Bu da kayıt dışı uygulamayı özendirici etki yapmaktadır.

Karayolu taşımacılığında İran tarafındaki Gümrük İdaresi'nin yavaş çalışması nedeniyle gümrüklerde bekleme süresi 5 – 6 güne kadar uzayabilmektedir.

Lisans Uygulamaları ve İthalat Yasakları

İran'a ithal edilecek bazı malların niteliğine (yerli üretiminin olup olmadığı vb.) göre İran Ticaret Bakanlığı'na müracaat edilerek kaydettirilmesi ve diğer Bakanlıkların (Sanayi, Sağlık, Tarım vb.) iznini gerektiren kalemlerde de ilgili Bakanlıktan ithalat ön izninin alınması gerekmektedir. Bu izin, bankaların akreditif açarken de talep ettiği bir belgedir.

İran'a ithalatı yasak maddeler arasında, lüks tüketim malları, alkollü içecekler, gıda maddeleri, hayvansal besinler, yayın ve bantlar bulunmaktadır.

İran İslam Cumhuriyeti Sağlık, Tedavi ve Tıbbi Eğitim Bakanlığı'na bağlı İlaç ve Gıda Kurumu'nun 02 Mart 2014 tarihinde yayımlanmış olduğu Tebliğ ile İran'a gerçekleştirilecek ilaç ithalatı, işlem kaydı ve ilaç tescil belgesi ile JAPAN'S PMDA, SWISSMEDIC-TGA, UK/MHRA/EMA, US/FDA otoritelerinin birinden alınacak sertifikanın ibrazı koşuluna bağlanmıştır¹²¹. Bu kapsamda, İran'a ülkemizden ilaç ithalatı da belirtilen otoritelerden alınacak sertifika ibrazına ilaveten işlem kaydı ve tescil belgesi uygulamasına tabi tutulmuştur.

¹²¹ Avusturya, İngiltere, İspanya, Slovakya, Slovenya, İtalya, İrlanda, Almanya, Belçika, Portekiz, Danimarka, Çek Cumhuriyeti, İsveç, Fransa, Finlandiya, Lüksemburg, Macaristan, Hollanda, Yunanistan, İsviçre, ABD, Kanada, Avustralya, Japonya ve Güney Kore dışındaki ülkeler.

Teknik Mevzuat, Uygunluk Değerlendirme Prosedürleri ve Standartlar ile Sağlık ve Bitki Sağlığı Önlemleri

İran'a ithal edilecek 500.000 İran Riyali'nin üzerinde değere sahip mallar, bir uluslararası gözetim şirketi tarafından menşe ülkede sevk öncesi miktar ve kalite gözetimine tabidir. İran'a ihraç edilecek malların faturaları, İran Büyükelçiliği ve ihracatçının ülkesinde faaliyet gösteren Ticaret Odası tarafından onaylanmalıdır. İnceleme ve sertifikasyon işlemleri, sevkiyat öncesinde menşe ülkede gerçekleştirilmektedir.

Bilgisayar yazılımı ve donanımı ithalatı, İran Enformasyon Yüksek Konseyi'nin iznine tabidir. Radyo yayın teçhizatı ithalatında İran Enformasyon ve Haberleşme Teknolojileri Bakanlığı'ndan özel izin alınmalıdır.

İran Endüstriyel Araştırma ve Standartlar Enstitüsü (ISIRI), ithal ve ihraç edilen malların kalitesini kontrol etmekle yetkilidir. ISIRI Zorunlu Standartlar Programı sağlık, güvenlik ve çevre yönetmelikleri açısından tüketici hakları ile kalitesiz ithal mallara karşı yerel imalatçıların haklarını korumayı hedeflemektedir. Zorunlu standartlar programına tabi malların gümrükten geçişi ve İran piyasasına erişiminin gerçekleşmesi için, ISIRI tarafından düzenlenmiş Uygunluk Sertifikasına (CoC) ihtiyaç bulunmaktadır.

İkili ticaretin gelişmesi açısından, özellikle gıda sektöründe test ve analizlerin hızlandırılması ve sürecin belirlenmesi ve Türk Standartlar Enstitüsü ile İran Standartlar Enstitüsünün arasında uluslararası kabul gören sertifikalar konusunda mutabakat sağlanması önem arz etmektedir.

Ticaret Politikası Önlemleri

İran tarafından ülkemiz ürünlerine yönelik olarak uygulanan korunma önlemleri şunlardır:

- MDF ahşap¹²² için gümrük vergisinin TTA kapsamında %5 uygulanması gerekirken, 21 Haziran 2016 tarihinden itibaren %10-15 olarak uygulanmaya başlanmıştır.

¹²² GTİP: 441112, 441113 ve 441114.

- Sentetik iplik¹²³ için gümrük vergisinin TTA kapsamında %12'den %10'a inmesi gerekirken, 22 Kasım 2015 tarihinden itibaren %12 olarak uygulanmaya devam etmektedir.

İki ülke arasında imzalanmış olan TTA'daki maddelerle ilgili olarak İran gümrüklerinde farklı uygulamalarla karşılaşılması da büyük sıkıntı yaratmaktadır.

KAMU ALIMLARI

İran'da neredeyse tüm büyük kamu projeleri ihale ile verilmektedir. 2005 yılında yürürlüğe giren İhale Kanunu, ihalelerde adaletin ve şeffaflığın sağlanması ile farklı mal ve hizmet tedarikçilerinin sözleşme yaparak birlikte teklif vermesini amaçlamıştır. Bu çerçevede, anılan Kanun, bazı koşullar hariç olmak üzere, mal veya hizmet alımı yapmak isteyen devlet kuruluşlarına belli eşikleri aşan işlemler için ihaleye çıkma zorunluluğu getirmiştir. Kanun, ihalesiz temin edilecek mal ve hizmetlere yönelik istisnai halleri sıkı bir şekilde sınırlamış ve bu kapsamda yapılacak alımların koşullarını tanımlamıştır.

Bazı ihaleler basın yoluyla duyurulurken bazıları seçilmiş firmaların davet edilmesi suretiyle gerçekleştirilmektedir. Oysa, Kanun, belli bir fiyat eşiğini geçen her kamu işleminin, Kanun'da aksine hüküm olmadıkça ihale yoluyla yapılmasını emretmektedir.

Kanun çerçevesinde 2.000 Euro'nun altındaki işlemler "küçük işlemler", 2.000- 20.000 Euro arasındaki işlemler "orta işlemler" ve 20.000 Euro'nun üzerindeki işlemler ise "büyük işlemler" olarak sınıflandırılmıştır. Bu eşik değerler İran Merkez Bankası tarafından ilan edilen mal ve hizmet fiyat endekslerine göre her sene hükümet tarafından belirlenmektedir.

Küçük işlemler için ihaleye çıkılmasına gerek bulunmamakta olup, ilgili devlet kuruluşu, ihtiyacı olan mal veya hizmeti en düşük fiyatla en iyi kaliteyi sağlayacak şekilde bir sözleşme aracılığı ile edinmek üzere araştırmasını yapmakla yükümlüdür.

Benzer şekilde, orta işlemlerde de ihaleye çıkılmasına gerek yoktur. Ancak, bu işlemlerde ilgili devlet kuruluşunun düşük fiyatla kaliteli hizmet almak için en az üç yazılı teklif alması gerekmektedir.

¹²³ GTİP: 5509.32.00.

Büyük işlemlerde ise sözleşmelerin bir ihale sonucunda (genel ya da sınırlı) yapılması gerekir. İstisnai hallerin ise İhale Formaliteleri İstisna Kurulu tarafından onaylanması gerekmektedir.

Bahse konu İhale Kanunu, ihale Komisyonu, ihale süreci, teklif verenlerin yeterliliğinin değerlendirilmesi, ihalede gerekli belgeler, tekliflerin iletilmesi, teslimi, değerlendirilmesi, kazananın belirlenmesi, sözleşmenin yapılması, ihalenin yenilenmesi veya iptali, şikayetlerin araştırılması, ihale formaliteleri olmaksızın yapılacak alımlar gibi detayları da belirlemektedir. Diğer taraftan, uluslararası ihalelerde, yerel katılımcılara yabancılardan daha farklı bir muamele yapılmaktadır. Bu farklılık ihale belgelerinde belirtilmektedir. Ancak, İhale Kanunu'nda birçok detayın belirlenmiş olmasına ve şeffaflığın hedeflenmesine rağmen mevzuat çerçevesinde gerekli bazı kurumların henüz oluşturulmamış olması uygulamada sorunlar yaşanmasına neden olmaktadır.

HİZMET TİCARETİ

İran bankacılık sisteminde yaşanan sorunlar, ülkedeki iş ve yatırım ortamını olumsuz etkilemektedir. Ambargo döneminde ödemelerde yaşanan sıkıntılar İran'da iş yapmak isteyen tüm çevrelerin ortak sorunu olmuştur. 2016 yılı başından itibaren ülkede finans sisteminin dünyaya entegre olması yönünde gelişmeler yaşanmışsa da halihazırda Dolar ile işlem yapılamamaktadır.

Yaptırımlar döneminde, bankaların döviz büroları ve lisanslı döviz büroları ülkedeki ithalat ve diğer gerekliliklere yönelik finansal işlemlerin yapılmasında, fon transferinde ve FOREX'te önemli rol oynamıştır.

Yaptırımlar döneminde üretimde kullanılacak ürün ve hammaddeler, akreditif açılması için %10-20 aralığında bir ön ödeme yapılarak ithal edilebilmekteydi. Ancak, olumsuz ekonomik koşullar ve yaptırımlar nedeniyle bu ön ödeme oranı %100'e hatta bazı dönemlerde bankaların kurlardaki dalgalanma riskini bertaraf edebilmeleri için %135'e kadar yükselmiştir. Bu da sanayi ve ithalatçılara çok önemli bir mali yük getirmiştir. Bu dönemde, İran'ın dış ticaretinin maliyeti, ülkeden para transferinin %7-10 aralığındaki maliyeti ile malların sigorta ve nakliye maliyetlerinin daha yüksek olması nedeniyle %20-30 oranında yükselmiştir.

Geçmişte İran'ın, ÇHC, Hindistan, G. Kore, Türkiye, Japonya ve Tayvan'a yaptığı petrol ihracatının gelirleri bu ülkelerden yapılan ithalatın finansmanı için kullanılmıştır. Söz konusu süreçte, bu ülkelerdeki bazı bankalar İran'ın finansal işlemleri ile akreditiflerini kabul etmiştir. Ambargonun kalkması ile İran'daki bankalardan Mehr, Sedarat ve Ansar dışındaki tüm bankalardaki sistem SWIFT sistemine yeniden bağlanmıştır. AB, Ortadoğu vb. bölgelerden bazı bankalar İran ile finansal işlemlere tedrici olarak yeniden başlamıştır.

Lojistik

İran, Orta Asya ülkeleri ve Afganistan'a yönelik taşımalarda ülkemiz için önemli bir güzergâh ülkesidir. Ayrıca, Irak'ta yaşanmakta olan güvenlik sorunları nedeniyle Türk TIR'ları, özellikle Bağdat ve Basra bölgesine yönelik taşımacılıkta transit güzergâh olarak İran topraklarını kullanmaktadır. Ancak, İran ile karayolu taşımacılığında problemlerle karşılaşılmaktadır. Problemlerin başında, İran'ın sınır kapılarında kendi araçlarına geçiş önceliği tanınması, İran'ı transit geçen Türk araçlarının depolarında bulunan kullanım fazlası mazota ağır cezalar uygulanması, Türk araçlarının İran'a boş girişlerine izin verilmemesi gelmektedir. Bir diğer sorun ise, İran'ın sınır kapılarındaki yoğunluk nedeniyle Türk araçlarını diğer sınır kapılarına zorunlu olarak yönlendirmesidir.

İki ülke arasındaki karayolu taşımacılığında karşılaşılan bir diğer problem ise, İran'da yük alma amaçlı güzergâh değişikliklerinin izne tabi olmasıdır. Örneğin, Tebriz'de yük boşaltan bir Türk aracının Tahran'da yük bulması halinde bunun için izin alması ve Tebriz – Tahran arasındaki mesafe için ücret farkı ödemesi gerekmektedir.

İran araçları, ülkesinden 0,17 Dolar/Litre aldıkları mazot ile ülkemize taşıma yapmakta ve Türkiye'de herhangi bir vergi uygulamasına tabi tutulmamaktadır. Öte yandan İran'ın Türk araçlarının İran'dan aldığı mazot için litre başına yaklaşık 1 Dolar vergi alması haksız rekabete yol açmaktadır.

FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI

İran'da patentler ve markaların kayıt altına alınması ve sınai mülkiyetten doğan haklar ile bunların ihlali konularını düzenleyen temel mevzuat, Patentlerin ve Markaların Kayıt Altına

Alınması Kanunu, 2007 yılında onaylanmış ve Meclis tarafından beş yıllık bir deneme süresinin kabul edilmesi ile Muhafızlar Konseyi'nce kabul edilmiştir.

Patent belgesi, buluşun korunması amacıyla Sınai Varlık Dairesi tarafından çıkartılan ve ait olduğu kişi ya da kuruma özel haklardan yararlanma imkânı veren bir belgedir. Sınai Mülkiyet Dairesi'ne patent tescili için verilen bildirimin Farsça olması gerekmekte olup, başvuru, korunması istenen materyali ve gerektiği takdirde buluşun bir özeti ile ilgili çizimleri de içermelidir.

Bildirimde istenen unsurların bulunmaması halinde başvuru sahibine gerekli düzeltmeler için 30 günlük süre verilmektedir. Patent belgesinin geçerlilik süresi ise, bildirimin iletilme tarihinden itibaren 20 yıldır. Bildirimin iletilmesinden 1 yıl geçtikten sonraki her yılın başında belgenin geçerliliğini koruması amacıyla Sınai Mülkiyet Dairesi'ne belli bir ücretin yatırılması gerekmektedir.

Bir markanın tesciline yönelik bildirim, tescil yapılması istenen markanın bir numunesi ve ilgili tüm mal ve hizmetlerin listesi ile birlikte Sınai Mülkiyet Dairesi'ne yapılmaktadır. İran'da kayıtlı bir markanın, o markanın haklarını elinde tutan kişi haricinde birisi tarafından kullanılması marka sahibinin iznine bağlıdır. Marka sahibi, kullanılan markanın kayıtlı markaya benzediği durumlar da dahil olmak üzere her türlü ihlale karşı önlem alabilir. Marka tescilinin geçerlilik süresi tescil için yapılan bildirimin iletilmesinden itibaren 10 sene olup, marka sahibinin isteği üzerine, gerekli ücretlerin ödenmesi şartıyla, bu süre 10'ar yıllık dönemler için uzatılabilir.

Herhangi bir ilgili taraf ilgili hükümlere uyumsuzluk gerekçesi ile bir markanın tescilinin iptali için mahkemeye başvurabilir.

İran 2001 yılı Ekim ayında WIPO'ya katılmıştır. Ayrıca, 2003 yılında Madrid Anlaşması'na taraf olmuştur. Bu nedenle, Fikri Mülkiyetin Tescili Dairesi'nde marka tescili yapan ayrı bir birim ihdas edilmiştir. Yabancı firmalar, Madrid Anlaşması çerçevesinde markalarını kendi ülkelerinde tescil ettirerek İran'da koruma sağlayabilmektedir. Bununla birlikte, İran hukuku kapsamında yapılacak bir tescil daha kapsamlı bir koruma sağlayabilmektedir.

Diğer taraftan, fikri mülkiyet haklarının uygulanması konusunda cezaların caydırıcı olmaması sebebi ile piyasada kaçak ya da sahte ürünlerin çokluğu engellenememektedir.

VİZE UYGULAMALARI

Türk vatandaşları İran'a her girişte 90 gün turist olarak kalabilmekte, 90 günü aşmaları halinde para cezası ödemeleri ve Emniyet makamlarından çıkış vizesi almaları gerekmektedir.

Bu kapsamda, işadamlarının geçici ziyaretleri de vizesiz yapılabilmektedir. Ancak, İran'da sürekli olarak çalışma niyeti ile bulunacakların iş vizesi alması gerekmektedir. İş vizesi temin edildikten sonra da çalışma izni alınması gerekmektedir.

JAPONYA

TİCARİ İLİŞKİLERİN ÖZETİ

Türkiye ile Japonya arasında son yıllarda artan üst düzey ziyaret trafiği, ikili ilişkileri olağan seyrinden öteye taşımayı hedeflemektedir. Hâlihazırda iktidarda olan Abe hükümeti, Japon ekonomisini yeniden canlandırmak için Türkiye'deki büyük projeleri bir fırsat olarak görmenin ötesinde Türkiye'yi Doğu Akdeniz, Karadeniz havzasında ve hatta Orta Asya'da stratejik bir ortak olarak düşünmektedir. Buna karşılık, Türkiye de Japonya'yı ileri teknoloji, teknolojik güvenilirlik ve yatırım finansmanı açısından önemli bir ortak olarak değerlendirmektedir.

Türkiye ve Japonya arasındaki ikili ticaret hacmi 2015 yılında 3,5 milyar Dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. 2015 yılında Japonya'ya ihracatımız 334 milyon Dolar, bu ülkeden yapılan ithalatımız ise 3,1 milyar Dolar seviyesine ulaşmıştır. 2016 yılında ise Japonya'ya ihracatımız bir önceki yıla göre %5,9 oranında artarak 354 milyon Dolar, bu ülkeden yaptığımız ithalat ise bir önceki yıla göre %24 oranında artarak 3,9 milyar Dolar olarak gerçekleşmiştir.

Türkiye'nin Japonya'ya ihracatında başlıca ürünleri; hububat ve mamulleri, balıklar, taze, soğutulmuş sebzeler, meyveler, motorlu kara taşıtlarının aksam ve parçaları ile giyim eşyası oluştururken, Türkiye'nin Japonya'dan ithalatında başlıca ürünleri mekanik küreyiciler, yükleyiciler, motorlu kara taşıtlarının aksam ve parçaları, vakum pompaları, kompresörler, davlumbazlar, kesilmemiş disk (wafer), ristör, diyak ,triyaklar vb. kara taşıtları için motorlar ile demir ve çelik oluşturmaktadır¹²⁴.

Dünya Bankası iş yapma kolaylığı sıralamasında 32. sırada yer alan Japonya'da Hazine Müsteşarlığı verilerine göre ülkemizin doğrudan yatırımı bulunmamaktadır. Buna karşılık, dünyadaki en büyük doğrudan yatırım kaynağı ülkelerden birisi olan Japonya'nın Türkiye'deki yatırımları 2,2 milyar Dolar'dır.

¹²⁴ **Japonya'nın İhracatında Başlıca Ürünler (%)** : Motorlu kara taşıtları (%21,4), nükleer reaktörler, kazanlar (%18,8) elektrikli makineler (%15,3), kişisel eşyalar (%5,9), optik cihazlar (%5,7), demir çelik (%4,4)

Japonya'nın İthalatında Başlıca Ürünler (%) : Mineral yakıtlar (%23,3), elektrikli makineler (%13,9), nükleer reaktörler, kazanlar (%9,2), optik cihazlar(%3,6), eczacılık ürünleri (%3,6), metal cevheri (%3,2)

Türkiye – Japonya Serbest Ticaret Anlaşması

AB ile Japonya arasında 2011 yılında Serbest Ticaret Anlaşması (STA) müzakerelerine başlanması yönünde ilke kararı alınmıştır. Bu çerçevede, ülkemiz ile Japonya arasında STA akdedilmesine yönelik girişimlerde bulunulmuş ve 2014 yılında STA müzakereleri başlatılmıştır. Şu ana kadar Türkiye ve Japonya arasında altı tur STA müzakeresi gerçekleştirilmiş ve bir sonraki müzakere turunun 2017 yılının Haziran ayında yapılması kararlaştırılmıştır.

İTHALAT POLİTİKALARI

Gümrük Vergileri

Gümrük vergileri, Japonya'nın dış ticaretteki temel koruma aracı olmaya devam etmektedir. Japonya'nın tarife satırlarının %40,5'i %0; %24,9'u %0 ile %5 arasında; %21,5'i %5 ile %10 arasında, %13,1'i ise %10'dan yüksek oranlarda bağlanmıştır. Japonya'nın 2012 yılı itibarıyla en yüksek tarife oranlarına sahip ürünleri, ayakkabı ve terlikler, hazır gıda, sebze ürünleri, canlı hayvan ve ürünleri ile post ve kürkler iken, en düşük tarife oranlarına sahip ürünleri ise; makine aksamı, ulaşım ekipmanı, mineral ürünler, hamur ve kâğıt, sanat eserleri ve değerli taşlardır.

Diğer taraftan, Japonya'nın özellikle tarım ürünleri ithalatında oldukça kapalı bir yapıya sahip olduğunu söylemek mümkündür. Buğday, et, pirinç, deniz ürünleri ve çeşitli işlenmiş tarım ürünleri ithalatında Japonya karışık ve şeffaf olmayan ithalat prosedürlerine sahiptir. Özellikle buğday ve pirinç ithalatı kamu kurumlarının tekelindedir. Söz konusu tarım ürünlerinde Japonya'ya ciddi ihracatımız bulunmamakla birlikte, ithalattaki kısıtlayıcı uygulamaların kaldırılması uzun vadede ülkemiz tarım ürünleri ihracatı için pazar imkânı yaratabilecektir.

Gümrük Uygulamaları

Japonya'ya ihracatta gümrüklerde sistematik sıkıntılarla karşılaşmamaktadır. Bununla birlikte, Japonya'ya halı ihracatında, sevk edilen halıların tamamının metal detektörden geçirilmesi ihracatçı firmalarımızı olumsuz etkilemektedir.

Ayrıca, Japonya’da ticarete yönelik resmi engellerin kısıtlı sayıda olmasına karşın, ülkede faaliyet gösteren çeşitli dernekler zaman zaman ürünlerin ülkeye girmesi aleyhine faaliyetler gerçekleştirebilmektedir. Yine ülkede hem hava limanlarında hem de önemli deniz limanlarındaki antrepo bedeli oldukça yüksek seviyelerde olup, ürünlerin ülkeye giriş işlemlerinde önemli maliyet artışlarına neden olmaktadır.

Lisans Uygulamaları ve İthalat Yasakları

Japonya tarafından hâlihazırda ithalatı lisans uygulaması bulunan veya ithalatı yasak olan mallar arasında; bazı deniz ürünleri, ilaçlar ve kimyasal ürünler, itici tozlar, nükleer ürünler, silah, hayvanlar ve bitkiler, ozon tabakasını incelten maddeler, tehlikeli atıklar, atık kimyasal silah ürünleri, alkol, ham elmas, kültür varlıkları, Kuzey Kore’den gelen tüm ürünler, İran’ın nükleer veya balistik füze programları ile ilgili silah ve diğer tüm mallar, Eritre ile ilişkili silah ve diğer öğeler yer almaktadır. Japonya’da ithalat lisansları ücretsiz olarak verilmektedir.

Söz konusu ürünler arasında özellikle deniz ürünleri ülkemizin Japonya’ya ihracatı bulunan önemli kalemler arasında yer almakta olup, Japonya’nın balık ithalatında uluslararası düzenlemeleri de gerekçe göstererek zaman zaman uyguladığı kısıtlamalar, ülkemiz ihracatçıları için sıkıntı yaratabilmektedir.

Diğer taraftan, Japonya, pirinç, buğday, arpa, dana eti, domuz eti, süt ürünleri, sebze yağları, portakal, şeker, nişasta gibi stratejik olarak değerlendirdiği ürünlere, yüksek vergiler, koruyucu sübvansiyonlar, kotalar, ithalat yasakları gibi yöntemlerle karmaşık ve çok yönlü koruma sağlamaktadır.

Teknik Mevzuat, Uygunluk Değerlendirme Prosedürleri ve Standartlar ile Sağlık ve Bitki Sağlığı Önlemleri

Bir ada ülkesi olması nedeniyle, Japonya’da özellikle tarımsal ürünler ile gıda ürünlerinde ithalata yönelik çeşitli teknik engeller, standartlar, testler ve prosedürlerle karşılaşılmaktadır. Bu kapsamda, elma kurdu, Akdeniz sineği, taze meyve hastalığı gibi gerekçelerle çeşitli meyvelerin ithalatında bitki karantinası uygulanmakta; kiraz, nar, portakal, greyfurt, limon, kavun, üzüm, erik gibi pek çok taze meyvenin Japonya’ya girişi, her biri için ayrı ayrı yapılması gereken ve 10’ar adımdan oluşan, yıllarca süren testler, soğuk uygulamalar ve prosedürler

sonucunda gerçekleşebilmektedir. Öte yandan, yaş meyve ve sebze ürünleri, tavukçuluk ürünleri gibi ürünlerde sadece Tarım Bakanlığı tarafından izin verilen ülkelere ithalat yapılabilen ve izin için gerekli prosedürler uzun zaman almaktadır.

Ayrıca, ithal edilmek üzere Japon gümrüklerine gelen gıda ürünlerine tek bir test uygulanmakta, test sonuçlarının belirlenen değerlerin dışında kalması halinde ürün sınır dışı edilmekte ve ikinci bir test şansı tanınmamaktadır.

Ülkemizden Japonya'ya yaş meyve sebze ürünlerinin ihracatı yönünde sertifikasyon sürecinin uzunluğu ve zorluğu nedeniyle öncelikli olarak değerlendirilen sınırlı sayıda taze meyve ürünü için gerekli girişimler başlatılmıştır. Bu ürünler arasında yer alan greyluft ihracatı gerekli prosedürlerin tamamlanmasının ardından 2011 yılı içinde başlamıştır. Limon için 2009 yılında başlatılan süreç 7 Şubat 2014 tarihinde sonuçlanmış ve Türkiye'den Japonya'ya limon ihracatı mümkün hale gelmiştir. Kiraz ihracatını mümkün kılmak üzere 2005 yılında başlatılan süreç ise henüz tamamlanamamıştır.

Benzer şekilde, Japonya'ya kanatlı eti ihracatımızın başlayabilmesi için gıda hijyen mevzuatına uyum ve hayvan sağlığı şartlarının (kuş gribi-tavuk vebasıyla mücadele) karşılanmasına yönelik olarak Japonya tarafından çok detaylı ve sistematik bilgi talep edilmesine, detaylarda çok zaman kaybedilmesine rağmen, Japon makamları nezdinde gerekli çalışmalarda son aşamaya gelmiş ve Japon yetkili kurumlarının ülkemizden kanatlı eti ve ürünleri ithalatına başlanması yönünde istekli oldukları yapılan girişimler sonucunda ortaya çıkmıştır.

SÜBVANSİYONLAR

Japonya tarafından DTÖ'ye bildiri yapılan sübvansiyon programları arasında sivil havacılık, deri sektörü, rüzgâr tribünleri, enerji etkinliğinin geliştirilmesine yönelik sübvansiyonlar, yakıt pili sistemleri, biyoyakıtlar, nükleer enerji teknolojisi gelişimi, maden, metal ve petrol endüstrisi, ileri yakıt teknolojileri ve yakıt santrifüjü, kömür üretim teknolojileri, doğalgaz üretim ve dönüşüm teknolojileri, hidroelektrik teknolojileri, jeotermal enerji, geri dönüşüm teknolojileri ve "sake" üretimine ilişkin destekler yanında Japonya Finans Şirketi'ne verilen destekler yer almaktadır.

Japonya tarafından tahsis edilen sübvansiyonlar özellikle yenilenebilir enerji ve yeni enerji teknolojileri üzerinde yoğunlaşmaktadır. Söz konusu sübvansiyonların ülkemizin Japonya'ya önemli ihraç kalemleri arasında yer alan ham petrolden ürünler gibi geleneksel enerji ürünleri ile konvansiyonel tarzdaki kara ulaşım araçları veya motorlu kara taşıtlarının aksam ve parçaları gibi kalemler için uzun vadede bir tehdit oluşturabileceği değerlendirilmektedir.

KAMU ALIMLARI

Japonya DTÖ Kamu Alımları Anlaşması'nın tarafları arasında yer almaktadır. Buna rağmen, Japonya'da kamu alımları piyasasının halen göreceli olarak dışa kapalı olduğu ve yabancı firmaların piyasaya girişi yönünde engeller çıkartılmaya devam edildiği rapor edilmektedir. Son olarak, Japonya'daki kamu ihalelerine birden fazla teklif vermenin önü açılmıştır.

HİZMET TİCARETİ

Japonya'nın toptan ve perakende dağıtım hizmetlerine ilişkin geleneksel ve karmaşık yapısı hizmet sunucularının önüne bir engel olarak çıkmaktadır. Ülke mevzuatının çok karmaşık standartlar, belgelendirme ve işaretleme gerektirmesi hizmet ticaretine de engel olmaktadır.

Türkiye'nin Japonya'ya ihracatını artırabileceği başlıca hizmet sektörleri olan ticaret toptancılığı, turizm, sağlık ve sağlık turizmi, eğitim, finansal hizmetler, kalifiye işgücü ve teknik personel ve emlak sektörlerinde önemli bir ticaret engeli bulunmamaktadır.

Diğer taraftan, Japon tüketicileri sigorta ihtiyaçlarını karşılamak için bankalara yönelmektedir. Sonuç olarak, bankalar sigorta ürünlerinin satışı için önemli bir dağıtım kanalı haline gelmiştir. Aralık 2007'de Japon hükümeti, bankalar aracılığıyla satışa uygun sigorta ürünlerini tamamen serbestleştirmiştir.

Son olarak, Japonya, yabancılar tarafından, Japonya'da uluslararası hukuk hizmetleri sağlanabilmesi için zaman alıcı ve karmaşık işlemler öngörmekte ve yabancı hukuk firmalarının Japonya'da şube kurmasını yasaklamaktadır.

FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI

Japonya fikri mülkiyet haklarının (FMH) korunmasına ve uygulanmasına önem vermektedir. Bununla birlikte, polis ve savcılar genellikle, hak sahibinden bir şikâyet olmaksızın, resen FMH suçlarını kovuşturma yetkisine sahip değildir.

Ayrıca, Japonya sinematografik eserler için 70 yıllık bir koruma süresi sağlamakla birlikte, telif hakları ve ilgili haklarla korunan diğer eserler için yalnızca 50 yıllık bir koruma sağlamaktadır.

2013 Ekonomik Yeniden Canlandırma Stratejisinde, Japonya hükümeti, Japonya'nın fikri mülkiyetinin yaratılması, korunması ve stratejik kullanımını teşvik etmek için Patent Yasası, Tasarım Yasası, Marka Yasası ve Patent Avukatlık Yasası üzerinde değişiklik yapacağını açıklamıştır. Bu çerçevede, geleneksel ticari markalara ve bölgesel ortak ticari markalara yasal koruma sağlamaya yönelik Ticari Marka Yasası'nda yapılan değişiklikler 2015 yılında yürürlüğe girmiştir.

Buna ek olarak, Temmuz 2015'te Japonya, Haksız Rekabeti Engelleme Kanunu'nu, ticari sırların çalınmasına karşı caydırıcılığı güçlendirmek amacıyla revize etmiştir. Ocak 2016'da yürürlüğe giren kanundaki değişiklik ile, hak sahibinin resmi bir şikayeti olmaksızın hırsızlıktan ceza verilmesine olanak sağlanmış ve ihlal teşebbüsleri de dâhil edilerek cezaya neden olan faaliyetlerin kapsamı genişletilmiştir. Değişiklik aynı zamanda, haksız kullanıma ilişkin kanıt yükünü de azaltmaktadır.

DİĞER ENGELLER

Kültürel farklılıklar, pazar yapısının giriş çıkışlarının kısıtlayıcı mahiyetteki katılığı ile tüketici zevk ve tercihlerindeki farklılıklar Japonya'da en önemli pazara giriş engellerini teşkil etmektedir. Japonya, mutfağından giysi renklerine, toplumsal göstergelere, dil ve alfabeye kadar farklılıklar taşıyan bir pazardır.

KAZAKİSTAN CUMHURİYETİ

TİCARİ İLİŞKİLERİN ÖZETİ

Kazakistan ile Avrasya Ekonomik Birliği (AEB)'nin arasındaki ilişki derinleştikçe, Türk firmalarının Kazakistan pazarına girmeleri güçleşmektedir. Halihazırda, AEB Anlaşması'nın çeşitli maddelerine atıfla, ülkemizle Kazakistan arasında imzalanmış olan ikili anlaşma, protokol ve mutabakat metinlerinin uygulanmasında zorluklar çıkarılmakta ya da işaret edilen düzenlemeler tek taraflı olarak ortadan kaldırılmaktadır.

Kazakistan'a ihracatımız 2015 yılında bir önceki yıla göre %23 oranında bir düşüş ile 750,5 milyon Dolar, ithalatımız ise %43 oranında bir azalış ile 1,3 milyar Dolar olarak gerçekleştirmiştir. Türkiye-Kazakistan arasındaki ticaret hacmi 2015 yılında 2,1 milyar Dolar düzeyine ulaşmış olup, 639 milyon Dolar dış ticaret açığı verilmiştir.

2016 yılında ise, 2015 yılına göre ticaret hacmimizde %8,4 oranında bir daralma meydana gelmiştir. İhracatımız %16,7 azalarak 624,5 milyon Dolar, ithalatımız ise %4 azalarak 1,3 milyar Dolar olarak kaydedilmiştir. 2015 ve 2016 yıllarındaki ticaret hacmimizdeki azalmanın temel nedeni petrol fiyatlarında yaşanan düşüştür. Öte yandan, yine petrol fiyatlarına bağlı olarak Kazakistan'daki talep daralması Kazakistan'ın ithalatındaki düşüşün temel nedenini oluşturmaktadır.

Türkiye Kazakistan'a her türlü ürünü ihraç ederken, Kazakistan'dan ağırlıklı olarak petrol, maden ve hammadde ithal etmektedir. Türkiye'nin Kazakistan'a ihracatında başlıca ürünleri; giyim eşyası ve aksesuarları, elektrikli makine ve cihazlar, yük kaldırıcıları, taşıyıcıları ile demir ve çelikten inşaat malzemeleri oluştururken, Türkiye'nin Kazakistan'dan ithalatında başlıca ürünleri; demir dışı metaller, ham petrol, sıvılaştırılmış diğer hidrokarbon gazları ile hububat ve mamulleri oluşturmaktadır¹²⁵.

¹²⁵ **Kazakistan'ın İhracatında Başlıca Ürünler (%)** : Mineral yakıtlar-yaglar ve ürünleri (%67,7), inorganik kimyasallar (%6,8), demir-çelik ürünleri (%5,4), ham bakır ve ürünleri (%4,4), cevherler (%2,4), hububat (%1,8)
Kazakistan'ın İthalatında Başlıca Ürünler (%) : Makineler, mekanik aletler, nükleer reaktörler, kazanlar (%18,3), elektrikli makine ve aksamaları (%10), demir-çelik ürünleri (%8,5), karayolu araçları-parçaları (%6,6), mineral yağlar ve yakıtlar (%5,5), eczacılık ürünleri (%4)

Dünya Bankası iş yapma kolaylığı sıralamasında 41. sırada yer alan Kazakistan'da faaliyet gösteren Türk sermayeli firmalarımızın yatırım tutarı 2 milyar Dolar değerindedir. Buna karşılık, Kazakistan'ın ülkemizdeki yatırımları 708 milyon Dolar'dır.

Kazakistan, aynı zamanda Türk müteahhitlik sektörünün en çok proje aldığı ilk 5 ülkeden biridir. Türk müteahhitlik firmalarınca bu ülkede bugüne kadar yaklaşık 21,4 milyar Dolar tutarında 477 adet proje gerçekleştirilmiştir.

İTHALAT POLİTİKALARI

Gümrük Vergileri

Kazakistan'ın gümrük mevzuatı Rusya, Belarus, Ermenistan ve Kırgızistan'ın üyesi bulunduğu, 1 Ocak 2015 tarihinde resmen yürürlüğe giren 5 üyeli AEB mevzuatı çerçevesinde uygulanmaktadır. AEB üyeleri arasında malların, hizmetlerin, sermayenin ve işgücünün serbest dolaşımı esastır. Üye ülkelerin gümrük kodlarını uyumlaştırmalarına yönelik çalışmalar hali hazırda devam etmekte olup, anılan süreç %85 oranında tamamlanmıştır. 2025 yılı itibarıyla üye ülkelerin gümrük mevzuatlarını tamamıyla uyumlaştırması hedeflenmektedir.

Diğer taraftan, Kazakistan, 20 yıla yaklaşan teknik müzakerelerin ardından 30 Kasım 2015 tarihinde DTÖ'nün 162'nci üyesi olmuştur. Ancak Kazakistan'ın DTÖ müktesebatını üstlenmesi için 5 yıllık geçiş süreci bulunmaktadır. Müzakereler sürecinde Kazakistan, 3.170 adet ürünün gümrük vergisinde indirimde gitmeyi taahhüt etmiştir. Bu çerçevede, sanayi ürünlerinden gıda ürünlerine, mücevherattan mobilya ürünlerine kadar olan geniş bir ürün yelpazesinde ortalama gümrük vergisinin %10,4'ten %6,1'e düşürülmesi öngörülmektedir. Bu kapsamda önümüzdeki 5 yıl içinde, tarım ürünlerinde ortalama %17,6 olan gümrük vergilerinin %7,6'ya, tarım dışı ürünlerde ise %5,9'a düşürülmesi planlanmaktadır.

Halihazırda, Kazakistan'ın ortalama gümrük vergisi %13,5 seviyesindedir. Ayrıca, KDV oranı %12 olup, ithal edilen ürünlerden gümrük vergisine ilave olarak %12 KDV alınmaktadır.

Gümrük Uygulamaları

Kazakistan’da, ithal edilen malların ülkeye girişi sırasında gümrük işlemlerinin yapılabilmesini teminen gerekli evrakların tam ve eksiksiz bir şekilde doldurulmasına büyük önem verilmektedir.

Gümrük mevzuatı, ülkenin gümrük kontrol noktalarında farklı yorumlanabilmektedir. Mevzuata erişim zor olmamakla birlikte, mevzuatın Rusça ve Kazakça dillerinde yayımlanması nedeniyle firmalar zorluk yaşayabilmektedir.

Kazakistan gümrüklerinde referans fiyat uygulaması, sadece Çin’den gelen ürünler için geçerlidir. Rusya ile yaşanan uçak krizinin ardından firmalarımız Kazakistan’a ihraç ettikleri ürünleri çoğunlukla Bakü - Aktau Limanları üzerinden taşımak zorunda kalmıştır. Ancak, Aktau Limanı’nın kapasitesinin yetersizliğinden dolayı firmalarımız gümrüklerde zaman zaman sorunlar yaşamıştır.

Lisans Uygulamaları ve İthalat Yasakları

AEB’nin Moskova’da mukim karar verici organı olan Avrasya Ekonomik Komisyonu’nun 16 Ağustos 2012 tarihli kararı ile Birliğe üye ülkeler için lisans uygulamasına tabi tutulan ürün listesi belirlenmiştir.

Söz konusu listede zaman zaman değişiklikler yapılmaktadır. Lisans başvuruları doğrudan Kazakistan Cumhuriyeti Yatırım ve Kalkınma Bakanlığı Sanayileşme ve Endüstriyel Güvenlik Komitesi’ne¹²⁶ yapılmaktadır. Lisans ve diğer izin belgeleri başvuru yapıldığı tarihten en geç 15 iş günü içerisinde hazırlanmaktadır.

Aynı zamanda, “National Center for Expertise and Certification¹²⁷ ” (JSC-NCEC) adlı şirket tarafından ithalat lisansı gerektiren ürünlere¹²⁸ yönelik lisans ve sertifikasyon hizmeti verilmektedir. Adı geçen şirket, alanında Kazakistan’daki en önemli şirket konumundadır.

¹²⁶ <http://www.elicense.kz/>: (Söz konusu sitede, Rusça yayımlanan gelişmelerin güncel olduğu; İngilizce yayımlanan gelişmelerin ise zaman zaman geçmişe dönük gelişmeler olduğu tespit edilmiştir.)

¹²⁷ <http://naceks.kz/en/>

¹²⁸ Hava taşıtları, uzay araçları, uzay araçlarını fırlatıcı araçlar ve yörünge-altı araçları: Hava taşıtlarının aksam ve parçaları, Radyoaktif kimyasal elementler ve radyoaktif izotoplar ve bunların bileşikleri; bu ürünleri içeren karışım

Yasadışı ilaç, uyuşturucu ve silahlar, kaçak ticareti yapılan hayvanlar, ülkeyi kötüleyen ve imajını zedeleyen basın yayın malzemeleri, bildirimi yapılmayan değerli taş ve tarihi eserlerin ülkeye girişi yasaktır.

Teknik Mevzuat, Uygunluk Değerlendirme Prosedürleri ve Standartlar ile Sağlık ve Bitki Sağlığı Önlemleri

AEB çerçevesinde, Kazakistan'da belirli mallar¹²⁹ piyasaya sürülmeden önce ithalatçı ve yerli üreticiler tarafından Devlet Kayıt Sertifikası alınması zorunludur. Söz konusu sertifika, Ulusal Ekonomi Bakanlığı'ndan temin edilmektedir.

AEB bünyesinde faaliyet gösteren Avrasya Ekonomik Komisyonu'nun 15 Temmuz 2011 tarih ve 711 Sayılı Kararı ile Birliğe üye ülkeler 15 Mart 2015 tarihi itibarı ile EAC Belgesi uygulamasına geçmiştir. EAC Belgesi, Gümrük Birliği'ne üye ülkelerde genel uygulanacak tüm teknik, sıhhi ve bitki sağlığı standart ve düzenlemeleri için geçerli olan ve ürünlerin tüm teknik standartlara ve taleplere uygun olduğunu gösteren belgedir. Söz konusu belge, üye ülkelerde daha önceden kullanılan GOST sisteminin yerine geçmektedir.

Avrasya Ekonomik Komisyonu'nun resmi internet sitesinde yer alan listede¹³⁰, Kazakistan'da sertifika düzenlemeye yetkili düzenleme yapabilecek 105 adet sertifikasyon kuruluşunun olduğu tespit edilmektedir. Söz konusu listede, sertifikasyon kuruluşlarının iletişim bilgileri verilmekte; hangi GTIP numarasındaki ürünlere hangi sertifikasyon kuruluşunun hizmet verdiği belirtilmektedir.

ve artıklar, Suni grafit; kolloidal veya yarı -kolloidal grafit; esası hamur, blok, Nükleer reaktörler; nükleer reaktörler için ısıtılmamış yakıt elemanları, Geyik boynuzları, toynakları, Silah barutu, Müstahzar patlayıcı maddeler, Bir patlayıcının itiş gücü ile çalışan diğer ateşli silahlar ve benzeri cihazlar, Bombalar, el bombaları, torpidolar, mayınlar, güdümlü mermiler, Kılıçlar, palalar, süngüler, mızraklar ve benzeri silahlar, Portatif otomatik bilgi işlem makinaları, Telefon cihazları; ses, görüntü veya diğer bilgileri almaya veya vermeye mahsus diğer cihazlar Tanecik hızlandırıcıları, Zehirler, Röntgen Ekipmanları, Uranyum veya toryum cevherleri, zenginleştirilmiş uranyum ve toryum cevherleri, Radyoaktif kimyasal elementler ve radyoaktif izotoplar (parçalanabilir veya çoğalabilir kimyasal elementler ve izotoplar dahil) ve bunların bileşikler; bu ürünleri içeren karışım ve artıklar, Tungsten (volfram) ve tungstenden eşya, Haşarat öldürücü, kemirici hayvanlara karşı koruyucu, zararlı mantarları ve bitkileri yok edici, sürgünleri önleyici ürünler ve bitkilerin büyümesini düzenleyici, dezenfekte edici ve benzeri ürünler, X -Işınlı, alfa, beta veya gama ışınlı cihazlar, X -ışınlı tüpler ve diğer X -ışınlı jeneratörler, Tehlikeli atıklar, Afyon hammadde, Malttan üretilen biralar, Şarap ve şarap ürünleri, Votka, Konyak ve brendi, Etil alkol, Alkol derecesi hacim itibarıyla %80'den az olan tağıir edilmemiş etil alkol; damıtım yoluyla elde edilen alkollü içkiler, likörler, Petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar ve Orta yağlar.

¹²⁹ Bebek maması ve formül dahil olmak üzere biyolojik açıdan aktif takviyeler; su temini sistemleri için ekipman ve cihazlar; hijyen malzemeleri; dezenfeksiyon ürünleri (veterinerlik hizmetlerinde kullanılanlar hariç); ve Gıdalarla temas için belirtilen ürünler (bulaşıklar, masa malzemeleri ve mikrodalga fırın hariç) Fırınlar.

¹³⁰ <https://portal.eaeunion.org/sites/odata/ layouts/15/Portal.EEC.Registry.Ui/custom/36/DirectoryForm.as>

Aynı şekilde, Avrasya Ekonomik Komisyonu’nun sitesinde, Kazakistan’da faaliyet gösteren laboratuvarların listesi de yer almaktadır¹³¹. Toplam 637 adet laboratuvarın yer aldığı listede, hangi ürünlere hangi laboratuvarlarda hizmet sağlandığı belirtilmektedir.

Kazakistan’a yapılan gıda ürünleri ihracatında, Avrasya Ekonomik Komisyonu’nca alınan kararlar çerçevesinde, gıda ürünlerinin paketlenmesi ve etiketlenmesi Rusça dilinde yapılmaktadır. Buna ilaveten, Kazakistan’ın ilgili mevzuatı gereği, etiket üzerinde Rusçanın yanı sıra Kazakça bilgiler de yer almaktadır. Etiketlemede ürünün adı, üreticisinin yasal adresi, ürünün ağırlık ve hacmi, ürün bileşenleri, besin değeri, saklama koşulları, son kullanma tarihi gibi bilgilerin yazılı olması zorunludur.

Ayrıca, gıda ürünleri dışındaki ürünlerde de ürünün adı, menşe ülkesi, üreticinin adı, kullanma talimatları, temel özellikleri, ürünün etkin ve güvenli kullanımı gibi bilgilerin etiket üzerinde yer alması gerekmektedir.

Ticaret Politikası Önlemleri

AEB kapsamındaki gümrük birliği çerçevesinde ticaret politikası önlemleri AEB’nin düzenleyici organı olan Avrasya Ekonomik Komisyonu tarafından yürütülmektedir. Bu çerçevede, Rusya tarafından tüm AEB ülkeleri adına ülkemiz menşeli hafif ticari araçlar¹³² ithalatına karşı 16 Kasım 2011 tarihinde bir anti-damping soruşturması açılmıştır. Söz konusu soruşturma kapsamında, 14 Mayıs 2013 tarihinde alınan nihai önlem kararı ile bahse konu ürünlerin ithalatında Türkiye, Almanya ve İtalya firmalarına %11,1 oranında ilave vergi uygulanması kararlaştırılmıştır. Söz konusu uygulama halen yürürlükte olup, 14 Haziran 2018 tarihine kadar devam edecektir.

Diğer taraftan, AEB kapsamında, Avrasya Ekonomik Komisyonu tarafından “karamel” ve “vatka” ithalatında uygulanan korunma önlemleri sırasıyla 7 Temmuz 2014 ve 25 Eylül 2014 tarihlerinde kaldırılmıştır.

¹³¹ <https://portal.eaeunion.org/sites/odata/layouts/15/Portal.EEC.Registry.Ui/custom/36/DirectoryForm.as>

¹³² GTİP: 8704.21.31.00 ve 8704.21.91.00

Hammadde İhracatına Uygulanan Kısıtlamalar

Kazakistan'ın 2016 yılında toplam ihracatının %60'ını (23,3 milyar Dolar) ham petrol ihracatı, geri kalan %40'luk bölümün de çok önemli bir kısmını maden ve değerli taşların ihracatı oluşturmuştur. Bu çerçevede, önemli bir doğal kaynak ihracatçısı olarak, Kazakistan söz konusu ürünlere ihracat vergisi uygulamaktadır.

KAMU ALIMLARI

Kazakistan 19 Ekim 2016 tarihinden itibaren DTÖ Kamu Alımları Anlaşmasını gözlemci olarak takip etmektedir. Ülke 2018 yılında anılan Anlaşmaya taraf olmayı planlamaktadır. Kamu alımları ve ihalelerden Kazakistan Cumhuriyeti Maliye Bakanlığı'nın Kamu Alımları Komitesi ile Mali İzleme Komitesi sorumludur.

9 Aralık 2010 tarihinde Kazakistan, Rusya ve Belarus arasında ekonomik işbirliği ile ticari ve ekonomik ilişkilerin derinleştirilmesi amacıyla "Kamu Alımları Anlaşması" imzalanmış olup, bu Anlaşma 1 Ocak 2012 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Söz konusu Anlaşmanın amaçlarından biri, AEB'ye üye ülkelerin, kamu alımları alanında ortak kural ve politikaları uygulamasıdır.

Kamu alımları ve ihale ilanları ile ilgili bilgilere Kazakistan Kamu Alımları internet sitesinden¹³³ ulaşılabilmektedir. Ancak, söz konusu internet sitesindeki duyurular ağırlıklı olarak Rusça ve/veya Kazakça dillerinde yapılmaktadır.

Kazakistan'ın GSYİH'sının yaklaşık %40'nı oluşturan ve hükümete ait olan Samruk Kazyna şirketi, Kazakistan'ın en büyük ulusal şirketlerinin (TemirZholý/Ulusal demiryolu, KazMunaiGas/petrol ve gaz şirketi, KEGOC/elektrik şirketi ve yan kuruluşları) hissedarıdır. Bu sebeple, söz konusu şirketler kamu alım ve hizmetlerinde Samruk-Kazyna şirketinin kurallarına tabidir. DTÖ Kamu Alımları Anlaşmasına uyum sağlamak amacıyla, 28 Ocak 2016 tarihinde yeni ihale kurallarını belirleyen Samruk-Kazyna, fatura yardımı ödemeleri ve yerel olarak verilen diğer tercihli muameleleri iptal etmiştir. Bununla birlikte, yeni kurallar çerçevesinde, sadece nitelikli olduğu değerlendirilen tedarikçiler Samruk-Kazyna ihalelerine katılmaya hak kazanacaktır.

¹³³ <http://goszakup.gov.kz/> ve <http://tenderplus.kz/>

HİZMET TİCARETİ

Kazakistan’da faaliyet göstermek isteyen yabancı bankalar ve sigorta şirketleri, Kazak şirketler ile ortak şirket kurmak zorundadır. Bununla birlikte, Kazakistan, DTÖ üyeliğinden sonra 5 yıllık geçiş dönemi içerisinde ortak şirket kurma şartını kaldırarak, banka ve şubelere doğrudan şube açma imkanı tanıyacağını taahhüt etmiştir. Ancak, kitle iletişim araçlarındaki %20’lik yabancı mülkiyet kısıtlaması geçiş sürecinden sonra da devam edecektir.

Ülkemiz ile Kazakistan arasında hizmet ticareti alanında yurtdışı müteahhitlik, teknik müşavirlik hizmetleri ile turizm ve otelcilik sektörü önemli bir rol oynamaktadır.

Kazakistan’da önemli müteahhitlik ve teknik müşavirlik hizmetleri üstlenen firmalarımızın yanı sıra, iki ülke arasındaki turizm ilişkileri de her geçen yıl gelişmektedir. Kazakistan’da turizm ve otelcilik sektöründe yetişmiş Türk işgücü önemli bir rol oynamaktadır. Kazakistan’ın en büyük şehirleri olan Astana, Almatı ve Çimkent’te en büyük oteller Türk yöneticiler tarafından yönetilmektedir.

Diğer taraftan, Kazakistan kanunları telekomünikasyon şirketlerindeki yabancıların hissedarlığını %49 olarak kısıtlamıştır. Kazakistan, DTÖ üyeliği kapsamında, söz konusu kısıtlamayı 2018 yılında kaldıracağını açıklamıştır. Firmalarımız tıpkı turizm sektöründe olduğu gibi bilişim ve yazılım sektöründe de Kazakistan’da daha etkin bir şekilde faaliyet göstermek istemektedir. Ancak bu alanda Kazakistan pazarında daha çok ABD ve Avrupalı firmaların hakim olduğu görülmektedir.

Lojistik

Ülkemiz ile Rusya arasında yaşanan uçak krizi sonrasında Kazakistana ürün taşıyan lojistik firmalarımız Bakü-Aktau güzergahına öncelik vermiş ve bu çerçevede Aktau Limanı’nın önemi firmalarımız için daha da artmıştır. Uçak krizinden önce Aktau Limanına ayda 100 adet TIR girişi olurken, gelişmelerden sonra ağırlıklı kısmı Türk firmalarından olmak üzere ayda yaklaşık 1.000 adet TIR limana giriş yapmıştır.

Aktau Limanında, 11 adet iskelenin aktif olarak çalışmasına rağmen, limanın Kazakistan'ın petrol ve buğday ihracatına yönelik olarak inşa edilmiş olması nedeniyle Ro-Ro gemileri sadece bir iskeleye yanaşabilmektedir. Limanın kapasitesinin artırılması amacıyla 3 adet yeni iskele inşaatı 2017 yılı içerisinde tamamlanacaktır.

Ülkemiz ile Rusya arasında ilişkilerde normalleşme süreci Kazakistan ile ilişkilerimize de olumlu bir şekilde yansımış ve araçlarımızın geçişlerdeki kontrol süresi kısalmıştır.

Diğer taraftan, TIR sürücülerimizin 30 günlük vize muafiyeti süresince taşımacılık işlemlerini özellikle zorlu kış koşulları göz önünde bulundurulduğunda tamamlayamadıkları ve bu gibi durumlarda vize muafiyeti süresini aşmalarından dolayı mahkemeye sevk edilerek gözaltı ve para cezası gibi uygulamalara maruz bırakıldıkları bilinmektedir.

Yukarıda belirtilen sorunlara çözüm olarak 30 günlük vize muafiyeti süresinin taşımacılarımız için 90 güne çıkarılması, ayrıca Kazakistan'a taşımacılık yapan TIR şoförlerimizin de bu ülkede 5 günden fazla kalmaları halinde tüm vatandaşlarımız gibi ilgili makamlara bildirim ve kayıt zorunluluğunun kaldırılmasına yönelik çalışmalar devam etmektedir.

Türkiye ile Kazakistan arasında 2016 yılı nihai geçiş belgeleri kotaları 8.000 adet tek tip, 2.000 adet transit ile 1.500 adet üçüncü ülke olarak belirlenmiştir. Söz konusu belgeler 6 aylık olmak üzere yılda iki defa basılmaktadır.

FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI

İlgili birimler arasında yaşanan koordinasyon sorunları ve bürokrasinin ağır işleyişi Kazakistan'da fikri mülkiyet hakları ile ilgili olarak yaşanan sorunların başında gelmektedir. Kazakistan'da fikri mülkiyet hakları alanında sorumlu resmi kuruluş Adalet Bakanlığı'na bağlı olarak faaliyet gösteren ve 19 Eylül 2003 tarihinde kurulan “Fikri Mülkiyet Ulusal Enstitüsü”dür¹³⁴.

¹³⁴ <http://kazpatent.kz/en/about-institute>

Enstitünün temel hedefi, 2050 yılına gelindiğinde dünyanın en büyük 30 ekonomisinden biri olmayı amaçlayan Kazakistan'ın markalar ülkesi olmasını sağlamaktır. Söz konusu Enstitü, firmaları yeni ürünlerini patent ile koruma altına almaları yönünde teşvik etmektedir.

Özellikle ticari markaların ve patentlerin koruma altına alınması noktasında ilgili kuruluşlar nezdinde kayıt zorunluluğu bulunmaktadır. Firmalar tarafından ürünlerin kaydının yaptırılmadığı durumlarda, taklitler ile karşılaşılabilir. Ancak, kaydı resmen yapılan markaların taklit edilmesi durumunda idari cezaların yanı sıra 5 yıla varan hapis cezaları söz konusu olmaktadır.

Kazakistan, bağımsızlığını kazanmasının hemen ardından, 1991 yılında WIPO'ya üye olmuştur. Buna ilave olarak, DTÖ üyeliği ile birlikte, patent ve ticari markaların daha etkili bir şekilde korunduğu ve daha az sorunun yaşandığı bir koruma sistemi oluşturulması öngörülmektedir.

VİZE UYGULAMALARI

Umuma Mahsus, Diplomatik, Hizmet ve Hususi Pasaport hamilleri 30 gün süreyle vizeden muaftır.

Türk vatandaşlarının Kazakistan'da 5 günden fazla kalmak istemeleri halinde, ülkeye giriş tarihini takip eden 5 gün içerisinde göç polisine kayıt olma ve kayıt yaptırılan şehirden başka bir şehre gidildiğinde kayıt yenileme zorunlulukları bulunmaktadır.

MALEZYA

TİCARİ İLİŞKİLERİN ÖZETİ

Türkiye ile Malezya arasındaki ikili ticaret verileri özellikle son birkaç yılda istikrarlı bir ticaret artışına işaret etmektedir. Ancak, bölge ülkelerinin birçoğu ile olduğu gibi Malezya ile olan ikili ticaretimizde de büyük ölçüde dış ticaret açığı bulunmaktadır.

2015 yılında Malezya ile ikili ticaret hacmimiz 1,6 milyar Dolar olarak kaydedilmiştir. Aynı dönemde ihracatımız 357 milyon Dolar düzeyindeyken, ithalatımız 1,3 milyar Dolar olarak gerçekleşmiştir. 2016 yılında, Malezya'ya ihracatımızda %10'a yakın bir düşüş kaydedilmiş ve 321 milyon Dolar seviyesine gerilemiştir. Malezya'dan ithalatımız ise bir önceki yıla göre %50'ye yakın bir artış göstererek 2,3 milyar Dolar'a ulaşmıştır. İthalatımızdaki söz konusu artışın en önemli sebebi 2015 yılı Ağustos ayında yürürlüğe giren Serbest Ticaret Anlaşması'dır.

Ülkemizin Malezya'dan ithalatındaki başlıca ürünler arasında yer alan palm yağı, sentetik iplik, kauçuk ve kauçuk ürünleri, elektronik devreler, hindistan cevizi, telefon cihazları, işlenmemiş alüminyum ve sentetik lifler gibi ürünler hammadde ve ara malı niteliğindedir. Diğer yandan; savunma sanayiine yönelik araçlar, bunların aksamaları ve aksesuarları, petrol yağları, altın, halı, boratlar ve bazı gıda ürünleri ihracatımızın önemli kalemlerini oluşturmaktadır¹³⁵.

Yatırımlar açısından ise dış ticaretin aksine bir tablo ortaya çıkmaktadır. Dünya Bankası iş yapma kolaylığı sıralamasında 23. sırada yer alan Malezya'da ülkemizin yatırımları 201 milyon Dolar'dır. Buna karşılık, Malezya'nın ülkemizdeki yatırımları 2 milyar Dolar'ın üzerindedir.

¹³⁵ **Malezya'nın İhracatında Başlıca Ürünler (%):** Elektrik ve elektronik ürünleri (%29,8), mineral yakıtlar ve yağlar (%16,5), kazanlar, makineler (%11,3), hayvansal ve bitkisel katı ve sıvı yağlar (%6,3), plastikler ve mamulleri (%3,5), optik cihazlar (%3,4) **Malezya'nın İthalatında Başlıca Ürünler (%)** Elektrik ve elektronik ürünleri (%26,7), mineral yakıtlar ve yağlar (%12,4), kazanlar, makineler ve nükleer reaktörler (%11,3), plastikler ve mamulleri (%3,8)

İTHALAT POLİTİKALARI

Gümrük Vergileri

Malezya’da hali hazırda uygulanmakta olan ithalat düzenlemeleri, diğer ASEAN ülkelerine göre oldukça liberaldir. Çoğu ürünün “Genel Serbest Lisans” altında serbestçe ithalatı yapılabilmektedir. Malezya bazı spesifik ürünler dışında değer üzerinden (ad valorem) gümrük vergisi hesaplamaktadır. Malezya’da DTÖ üyelerine uygulanan MFN gümrük vergisi ortalaması %5,6’dır. Bir ürünün gümrük sınıflandırması, “Uluslararası Harmonize Sınıflandırma Sistemi”ne göre yapılmaktadır. Ürünlerin %80’den fazlasında vergi oranı %10 veya altındadır. Bununla birlikte, tüm ürünler dikkate alındığında oranın %0 ile %90 arasında değiştiği görülmektedir. 2015 yılı Nisan ayından itibaren, GST (General Sales Tax) olarak adlandırılan %6 oranındaki vergi ise ithalatta da uygulanmaktadır.

Malezya’nın pek çok üründe gümrük vergilerini sınıflandırdığı, işleme derecesi arttıkça vergilerinin koruma oranını artırdığı görülmektedir. Örneğin; kakaonun vergisi sıfırken, kakao içeren mamullerin vergileri %15, pamuğun vergisi %0 düzeyindeyken pamuktan mamul eşyanın vergisi %20, kauçuğun vergisi %0 seviyesindeyken kauçuktan mamul eşyanın vergisi %30’lara kadar çıkmaktadır.

Malezya 17 ürüne DTÖ bazında tarife kotası uygulamaktadır. Bu ürünler arasında canlı domuz ve domuz eti, kümes hayvanları ve ürünleri, süt, krema ve yumurta bulunmaktadır.

Gümrük Uygulamaları

Ülke genelinde ithalat işlemlerinde bir yeknesaklık mevcut olmayıp, firmalarımız farklı gümrük kapılarında farklı uygulamalar ile karşılaşabilmektedir.

Lisans Uygulamaları ve İthalat Yasakları

İnşaat aletleri, madencilik ve motorlu araçlar başta olmak üzere bazı stratejik sanayi ürünlerinin ithalatı Malezya Uluslararası Ticaret ve Sanayi Bakanlığı (MITI) tarafından düzenlenen ithalat lisansına tabidir. Otomatik ithalat lisansına tabi ürünler arasında motorlu taşıtlar, yük taşıyıcıları, temel olarak kişi veya mal taşımacılığı için tasarlanmış özel amaçlı motorlu taşıtlar,

motosikletçiler için emniyet kaskları, gemi demircileri, vinçler, vinç takılı kamyonlar, yarı mamül demir-çelik ürünleri, alüminyum teller ve kablolar, yassı demir çelik ürünleri, yassı haddelenmiş demir ve alaşımsız çelik ürünleri yer almaktadır.

Otomatik olmayan ihracat lisans uygulamasına tabi olan ürünler arasında ise yolcu ve yük için ticari araçlar, motosikletler, motorlu araçlar için kullanılmış frenler ve fren balataları, fren kaliperleri, fren astarları, toksik kimyasallar ve bunların öncülleri, her türlü yeniden kullanılabilir bateriler (akümülatörler) yer almaktadır. İnşaat sektöründe kullanılan tüm ağır makineler için MITI onayı gerekmekte, söz konusu ürünün ancak yerel olarak elde edilmesi mümkün değilse ithalatına izin verilmektedir.

Ayrıca, tütün, alkollü içkiler, motorlu araçlar gibi hassas olarak belirlenen sektörlerde üretici ile ithalatçıya satış ve tüketim vergisi uygulanmaktadır. Satış vergisi pek çok üründe %10 oranında uygulanmaktadır. Bu vergi ithalat sırasında gümrük girişinde, yerel ürünlerde ise fabrika çıkışında alınan tek aşamalı bir vergi türüdür. Meyveler, bazı gıda ürünleri ve inşaat malzemeleri için satış vergisi %5'tir. Likör ve alkollü içecekler için %20, sigaralar için %25 satış vergisi uygulanmaktadır.

Tüketim vergisi, motorlu taşıtlara %65 ile %105 oranları arasında, motosikletlere %20 ile %30 oranları arasında, alkollü içeceklere litre başına 0,10 RM¹³⁶ + %15 - 42.50 RM + %100 arasında, sigaralara %20 (ayrıca her bir sigaraya 0,18 RM) ve oyun kartlarına %10 oranında uygulanmaktadır. Özellikle otomotiv sektöründe ASEAN ve DTÖ çerçevesindeki tarife taahhütlerini yerine getirmek amacıyla mevcut vergilerde bir takım indirimler gerçekleştiren Malezya, bu indirimleri satış ve tüketim vergisi yoluyla telafi etmektedir.

Stratejik olarak belirlenmiş bazı sektörlerde ithalat kısıtlaması getirilmiştir. Bunların arasında demir, çelik, çimento, otomotiv ve otomotiv parçaları, polietilen ve polipropilen ile bazı tarım ürünleri yer almaktadır.

Kısıtlamalar, yerli üretimi teşvik edilen pirinç, et, meyve ve sebze gibi ürünlere de uygulanmaktadır. Öte yandan donmuş tavuk, yumurta, süt ve şeker gibi talep açığı olan gıda ürünlerinde yeterli yerli üretim sağlanması halinde ithalat yasaklanabilmektedir. Bununla beraber güvenlik, din veya ahlaki hassasiyetler nedeniyle ülkeye girmesi özel sertifikalara tabi

¹³⁶ Malezya Ulusal Para Birimi: Ringiti (RM)

olan ürün grupları için de kısıtlamalar söz konusudur. Özellikle ithal edilen ürün ülke içinde üretiliyor ise, gümrük vergisi %65'lere kadar çıkabilmektedir.

Diğer taraftan, Malezya'nın yabancı otomotiv ürünlerine, Proton ve Perodua adlı iki yerel otomotiv markasına göre farklı oranlarda özel tüketim vergisi uygulaması ve vergi iadesi sisteminin pratik olarak sadece yerli otomotiv ürünlerinde uygulanabilir olmasının (yaklaşık %50 oranında) DTÖ Ulusal Muamele İlkesine aykırı olduğu değerlendirilmektedir.

Malezya'da, ihraç edilecek malların üretiminde kullanılan ithal hammadde ve makineler ülkede üretilmiyor veya kabul edilebilir kalitede ve maliyette üretilmiyor ise, ithal mallar gümrük ve satış vergisinden muaf tutulmaktadır.

Teknik Mevzuat, Uygunluk Değerlendirme Prosedürleri ve Standartlar ile Sağlık ve Bitki Sağlığı Önlemleri

Malezya Bilim, Teknoloji ve Buluşlar Bakanlığı altında görev yapan Malezya Standartlar Kurumu milli standartların belirlenmesinden ve akreditasyondan sorumlu kuruluştur.

Teknik düzeydeki uygulamalar ise Malezya Standartlar Kurumu'nun (SIRIM Berhad Corporate) görev alanı içinde yer almaktadır. Ancak, SIRIM'in yanı sıra sektörel bazda farklı kurumlara da yetkilendirme yapılmış bulunmaktadır. Örneğin; inşaat malzemeleri konusunda Malezya Müteahhitlik Sanayi Geliştirme Bölümü (CIDB), canlı hayvan, et ve süt ürünleri konusunda Veterinerlik Hizmetleri Bölümü (DVS) yetkilendirilirken diğer gıda ürünlerinde Sağlık Bakanlığı yetki sahibidir.

Diğer taraftan, Malezya helal sertifikasyonu konusunda kendi standartlarını kabul etmiştir. Malezya İslam Kalkınma Departmanı (JAKIM)'den ve bu kurumca tanınmış kuruluşlardan alınan helal sertifikalı ürünler Malezya pazarında daha kolay yer edinmektedir. Et ve tavuk ürünlerinin JAKIM tarafından belgelendirilmesi zorunludur. Diğer bazı ürünlerde zorunluluk olmamasına karşın, tüketicilerin helal sertifikası (işareti) taşıyan ürünleri tercih etmesi nedeniyle helal sertifikasının anılan kurumlardan temin edilmesi önem taşımaktadır. Ancak, söz konusu sertifikanın temin edilmesinin uzun süre alması firmalarımızı olumsuz etkilemektedir. Bu durumda, Malezya'nın SMIIC'e üye olmasının anılan olumsuzlukları azaltacağı değerlendirilmektedir.

Et ve süt ürünleri ithalatında Dünya Hayvan Sağlığı rgt’nün ülkemizin büyük bölümünde BSE (deli dana hastalığı) ve FMD (şap hastalığı) olduğunu belirtmesi ve Malezya’nın bu konuda hassasiyet göstermesi, et ve süt ürünleri ihracatımız önünde önemli bir engel oluşturmaktadır. Söz konusu hastalıkların aşı ile kontrol altında tutulduğunun Trakya bölgesindeki firmalarımızca belirtilmesine rağmen, firmalarımız, yetkili kurum olan DVS’nin uzun inceleme süreci nedeniyle pazara girişte önemli bir engelle karşılaşmaktadır.

Ticaret Politikası nlemleri

2016 yılında demir-çelik sektöründeki bazı ürünlerin ithalatı konusunda anti-damping incelemesi başlatılmıştır. Ancak, lkemizden Malezya’ya yapılan ithalatın çok düşük olması nedeniyle Türkiye soruşturma kapsamı dışında tutulmuştur. Malezya yerli sanayisini koruma amaçlı benzer yöntemlere zaman zaman başvurmaktadır.

Hammadde İhracatına Uygulanan Kısıtlamalar

Malezya, nihai ürün ihraç etmek ve yurtiçi üretimi teşvik etmek amacıyla, palm yağında ihracat vergisi uygulamaktadır. Dünya’nın ikinci en büyük palm yağı ve palm yağı ürünleri üreticisi olan Malezya’da¹³⁷, ham palm yağına %10 ile %30 arasında ihracat vergisi uygulanmaktadır . Rafine palm yağı ve ürünleri ise ihracat vergisine tabi değildir.

Bunun haricinde, demir cevheri ve konsantreleri, bakır ve bakır malıtları, işlenmemiş bakır, bakır hurda ve döküntüler, alüminyum döküntü ve hurdaları, işlenmemiş kurşun, kurşun döküntü ve hurdaları, nikel malıtları, nikel ara ürünleri, işlenmemiş çinko, ham petrol, tabii kauçuk, 4403 faslında yer alan yuvarlak (kauçuk) ağaçlar, gümüş, platin, demir çelik döküntü ve hurdaları gibi ürünlerde de %5 ile %15 arasında değişen oranlarda ihracat vergisi uygulanmaktadır. Bu ürünlerden bazıları için ayrıca ihracat lisansı düzenlenmektedir.

Diğer taraftan, çevre ve vahşi hayatın korunması amacıyla vahşi hayvan ihracatında da vergi uygulanmaktadır.

¹³⁷ Malezya palm yağı dünya üretiminin %15’ini, ticaretinin ise %30’unu elinde tutmaktadır.

SÜBVANSİYONLAR

Malezya’da doğrudan uygulanan ihracat teşviği bulunmamaktadır. Bununla birlikte ihracatı artırmak için farklı teşvik uygulamaları mevcuttur. Söz konusu teşvikler imalat sanayiden bilgi iletişim teknolojisine kadar çok geniş bir yelpazede yer almaktadır¹³⁸.

KAMU ALIMLARI

Malezya DTÖ Kamu Alımları Anlaşması’na taraf değildir. Malezya, kamu alımları politikasını genel itibariyle ulusal ekonomi politikası amaçlarını gerçekleştirmek, Malezyalıların ekonomiye daha fazla katılımını teşvik etmek, döviz çıkışını azaltmak, yerel hizmet odaklı şirketler için fırsat yaratmak, Malezya’nın ihracat kapasitesini artırmak gibi amaçlara yönelik olarak uygulamaktadır. Bu nedenle kamu alımlarında yabancı şirketlerin yerli şirketlere oranla dezavantajlı olduğuna ve yabancı şirketlerin ancak yerli şirketlerle birlikte ihaleye katılım sağlayarak başarı gösterebildiklerine dair eleştiriler mevcuttur.

HİZMET SEKTÖRÜ

Son yıllarda, hizmet sektörü Malezya’daki ekonomik büyüme ve istihdamın itici güçlerinden biri olmuştur. 2009 yılından bu yana, 45 hizmet alt sektöründe liberalleşmeye gidilmiştir. Örneğin; özel hastane, poliklinik, özel üniversite, atık yakımı, finans ve kurye şirketleri, meslek yüksekokulları, uluslararası okullar, özel dişçilik hizmetleri gibi alanlarda %100 yabancı sermayeye izin verilebilmektedir.

¹³⁸ İmalat Sanayi İçin Yatırım Teşvikleri (Yatırımlarda Vergi Muafiyeti ve Vergi İndirimi), Teşvik Edilen Sektörlerde Üretim Yapan Şirketler İçin Öngörülen Teşvikler, İleri Teknoloji Şirketleri İçin Öngörülen Teşvikler, Stratejik Projeler İçin Teşvikler, Küçük Ve Orta Boy İşletmeler İçin Öngörülen Teşvikler, Endüstriyel Bağlantıları Güçlendirmek İçin Sağlanan Teşvikler, Makine Ve Ekipman Sanayi İçin Sağlanan Teşvikler, Otomotiv Aksamaları / Modülleri İçin Sağlanan Teşvikler, Palm Yağı Biyokütle Kullanımı Geliştirilmesi İçin Sağlanan Teşvikler, İmalat Sektörü İçin Ek Teşvikler (Hızlandırılmış Sermaye Ödeneği, Yeniden Yatırım Ödeneği, Güvenlik Kontrol Donanımı Hızlandırılmış Sermaye Ödeneği, Sanayileşmiş Yapı Sistemi İçin Teşvik, Artan İhracattan Katma Değer Vergisi Muafiyeti, Vs.), Tarım Sektörü İçin Teşvikler (Vergi Muafiyeti İndirimi, Yatırım Vergisi İndirimi, Gıda Üretimi İçin Teşvikler, Gıda İşleme Faaliyetleri Yeniden Yatırım Teşvikleri); Havacılık Sanayi Teşvikleri, Biyoteknoloji Sanayi Teşvikleri, Turizm Sanayi Teşvikleri, Çevre Yönetimi Teşvikleri, Ar-Ge Teşvikleri, Tıbbi Cihaz Endüstrisi Teşvikleri, Eğitim Teşvikleri, Onaylanmış Hizmet Projeleri Teşvikleri, Nakliye Ve Ulaşım Sanayi Teşvikleri, “Malaysia Status Company” Teşvikleri, Bilgi – İletişim Teknolojisi Teşvikleri, İmalat Ve Operasyon Merkezi Teşvikleri, Uluslararası Tedarik Merkezi/Bölgesel Dağıtım Merkezi Teşvikleri, Temsilcilik Ofisleri ve Bölgesel Ofisler Teşviği

Öte yandan, yabancı müteahhitlik firmalarında halen %70 yerli ortak şartı bulunmaktadır. Yabancı mühendislerin bağımsız olarak Malezya’da çalışmaya izinleri yoktur. Ancak, Malezyalı yönetici ve hissedara sahip olmak şartıyla yabancı mühendisler Malezya’da kalıcı ticari ofis açma hakkına sahip olabilmektedir. Telekomünikasyon sektöründe ise mevzuatta yapılan değişiklikle yabancı sermaye payı %100’e yükseltilmiştir. Ancak halen internet ağı sağlayıcılarına %70 oranında yabancı sermaye sınırı uygulanmaktadır. 2012 yılında, Finansal Hizmetler Kanunu, %70 oranındaki banka, sigorta şirketleri, İslami banka ve İslami sigorta işletmelerindeki yabancı sermaye kısıtlamasını kaldırmıştır. Bununla birlikte Bank Negara (Malezya Merkez Bankası), yabancı bankalara, Malezya’da sadece 8 şube açma hakkı gibi bazı sınırlamalar uygulamaktadır. Benzer şekilde, yabancı bankaların, yerli bankaların 1,5 km sınırı içerisinde şube açmasına izin verilmemektedir. ATM’ler için de benzer kısıtlamalar mevcuttur.

FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI

Malezya piyasasında çok yüksek oranda korsan ürün bulunmaktadır. Bu sebeple, fikri mülkiyet haklarının geliştirilmesi konusunda önemli adımlar atılmaktadır. Örneğin, WIPO Telif Hakları Sözleşmesi ile WIPO İcracı Sanatçılar ve Fonogram Yapımcılarının Hakları Sözleşmesi’nin yürürlüğe girmesi yönünde ciddi girişimlerde bulunmaktadır.

VİZE UYGULAMALARI

Ülkelerimiz arasında karşılıklı olarak vize muafiyeti uygulanmaktadır.

MEKSİKA

TİCARİ İLİŞKİLERİN ÖZETİ

Türkiye-Meksika ticaret hacmi, Meksika'nın uzak bir pazar olmasına rağmen, küresel ekonomik krizin etkilerini gösterdiği 2008 ve 2009 yılları hariç artan bir seyir izlemektedir.

Meksika ile ikili ticaretimiz 2005 yılından bu yana ülkemiz aleyhine açık vermektedir. 2015 yılı için ticaret açığı miktarı 516 milyon Dolar değerinde olup aynı yıla ait ihracatımız bir önceki yıla göre %10,3 oranında artarak 344 milyon Dolar, ithalatımız ise %8,9 oranında azalarak 860 milyon Dolar olmuştur. 2016 yılında ise ihracatımız 2015 yılına göre %29 oranında artarak 443 milyon Dolar, ithalatımız %4,6 oranında azalarak 820 milyon Dolar düzeyinde gerçekleşmiştir. 2016 yılında ikili ticaret dengesi ülkemiz aleyhine 377 milyon Dolar olmuştur.

Türkiye'nin Meksika'ya ihracatında başlıca ürünleri, içten yanmalı motorlu taşıtlar, elektrik motorlu taşıtlar, demir ve çelik, gümüş, incili eşya, tekstil elyafı ile sert kabuklu meyveler oluştururken; Türkiye'nin Meksika'dan ithalatında başlıca ürünleri, içten yanmalı motorlu otomobiller, elektrik motorlu taşıtlar, makarnalık buğday, plastikler ve mamulleri, tıbbi cihazlar, haberleşme ile hayal-ses kayıt cihazları oluşturmaktadır¹³⁹.

Dünya Bankası iş yapma kolaylığı sıralamasında 38. sırada yer alan Meksika'daki ülkemizin yatırımları 44,9 milyon Dolar değerindedir. Buna karşılık, ülkemizde Meksika kaynaklı doğrudan yabancı yatırım olarak sadece 1 adet firmanın 17 milyon Dolar değerindeki yatırımı ile başka bir Meksika firmasının ülkemizden bir firmayla ortaklık halindeki 50 milyon Dolarlık yatırımı dikkat çekmektedir¹⁴⁰.

Diğer taraftan, Meksika'da bugüne kadar firmalarımızca üstlenilmiş herhangi bir müteahhitlik projesi bulunmamaktadır. Meksika'da firmalarımızın iş yapamamasının nedeni Meksika ihale mevzuatının büyük projeler için Meksika firmalarına öncelik vermesidir.

¹³⁹ **Meksika'nın İhracatında Başlıca Ürünler (%)** : Motorlu kara taşıtları (%23,7); elektrikli makine ve cihazlar (%21,3); makineler (%15,5); mineral yakıtlar ve yağlar (%6,0); optikler (%4,0)

Meksika'nın İthalatında Başlıca Ürünler (%) : Elektrikli makine ve cihazlar (%21,6); makineler (%17,1); motorlu kara taşıtları (%9,4); mineral yakıtlar ve yağlar (%6,7); plastik ve plastikten ürünler (%5,6).

¹⁴⁰ 2002-2015 tarihleri arasında Meksika'dan Türkiye'ye gelen TCMB Ödemeler Dengesine yansımış uluslararası doğrudan yatırım bulunmamaktadır.

Türkiye-Meksika Serbest Ticaret Anlaşması

AB ile Meksika arasındaki STA'nın 2000 yılında yürürlüğe girmesi sonrasında ülkemiz ile Meksika arasında da benzer bir anlaşmanın akdedilmesini teminen 2000 yılından itibaren başlayan girişimler çerçevesinde STA müzakerelerinin başlatılmasını öngören Müzakere Çerçeve Belgesi 17 Aralık 2013 tarihinde Ankara'da imzalanmıştır.

İki ülke arasında STA müzakereleri 2014 yılı Temmuz ayında başlamış ve bu kapsamda 7 tur müzakere gerçekleştirilmiştir. İki ülkenin siyasi çevreleri söz konusu müzakerelerin 2017 yılı içinde tamamlanması konusunda kararlı olduğunu ifade etmektedir. Bahse konu STA'nın yürürlüğe girmesiyle birlikte, AB-Meksika STA'sı sebebiyle ortaya çıkan trafik sapması ortadan kalkacak ve ihracatçılarımız Meksika pazarında Avrupalı ihracatçılar ile eşit rekabet koşullarına kavuşacaktır.

ABD ve Kanada arasındaki ticaret anlaşması NAFTA'yı gözden geçireceğini açıklayan Donald Trump'ın ABD Başkanı seçilmesinin ardından, ABD'ye olan ihracatının etkileneceğini göz önünde bulunduran Meksika'nın, Türkiye ile STA'nın imzalanması konusunda daha istekli olabileceği değerlendirilmektedir.

İTHALAT POLİTİKALARI

Gümrük Vergileri

Liberal bir dış ticaret rejimine sahip olan Meksika'nın bölge ülkelerine kıyasla gümrük vergisi oranları da genel itibarıyla düşüktür.

Meksika'nın 8'li bazdaki GTİP sistemi çerçevesinde, 12.207 ürünün %55,2'si gümrük vergisinden muaftır. Tarım ve hayvancılık ürünlerinde %17,6, madencilik ürünlerinde %0,5 ve sanayi ürünlerinde %6,8 ortalama gümrük vergisi bulunmaktadır.

Gümrük vergisi en yüksek olan ürün grupları %43,3 ile şeker ve şekerleme ürünleri, %29,8 ile canlı hayvanlar ve hayvansal ürünler, %26,7 ile kahve ve çay, %27 ile süt ürünleridir. Ürün

bazında en yüksek gümrük vergisi %254 ile hayvansal ve bitkisel yağlar, %245 ile meyve, sebze ve bitkiler ve %210 ile fruktoz ve fruktoz şurubunda uygulanmaktadır.

Ülkemiz ihracatında önemli bir yere sahip hazır giyim sektöründe, Meksika tarafından uygulanan giyimde %21,1 ve ortalamada %9,8 oranındaki yüksek gümrük vergileri ülkemiz açısından pazar kaybına neden olmaktadır.

Gümrük Uygulamaları

Meksika gümrüklerine gelen ve sorunlu bulunan bir ürün, geldiği ülkeye iade edilebilmekte ya da başka bir destinasyona sevk edilebilmektedir. Bu durumda söz konusu mal, gümrüklerde en fazla 30 gün; kimyasal, yanıcı veya patlayıcı ise en fazla 3 gün kalabilmektedir.

Lisans Uygulamaları ve İthalat Yasakları

Meksika'ya belirli petrol ürünleri, kullanılmış araç lastiği, kullanılmış hazır giyim eşyası, kullanılmış motorlu araç ve ham elmas ithalatı ile sektörel teşvik programları kapsamındaki makine ve yedek parçaların ithalatında izin alınmaktadır. İthalat işlemi gerçekleştirmek isteyenlerin Ekonomi Bakanlığı'na kayıtlı olmaları gerekmektedir. Oyuncak, şarap, likör, kimyasallar ve tekstil ürünlerinin ithalatında ise ayrıca sektör kaydı yapılması gerekmektedir. Bu işlemler lisanslı gümrük müşavirlerinin takibi ile gerçekleştirilebilmektedir.

Meksika makamlarınca, bazı hassas ürünlerin ithalatında ithalat lisansı aranmaktadır. İthalat lisansı istenen ürünler, periyodik olarak güncellenmektedir. Bu kapsamda, silah ve mühimmat ithalatında Meksika Ekonomi Bakanlığı'ndan; bazı deri ürünleri, taze ya da donmuş et ve tarımsal makine ithalatında Tarım Bakanlığı'ndan; sağlık malzemesi, ilaç, çeşitli kozmetik malzemeleri ve çeşitli işlenmiş gıda ürünlerinde Sağlık Bakanlığı'ndan ithalat lisansı alınması gerekmektedir.

İthalat lisansı gerektiren ürünlerin Meksika'ya kargo ile gönderilen küçük miktardaki numuneleri için de ithalat lisansını içeren gümrük rejimi uygulanmaktadır. Bu ürünler ile ilgili olarak muayene, tetkik ve laboratuvar masrafları oldukça maliyetli olabilmektedir.

Genel olarak ek lisans ve izinler için gerekli bilgiler Meksika Hükümeti'nin resmi internet sayfasından¹⁴¹ soruşturulabilir. Söz konusu sayfa referans bilgi açısından kullanılabilse de, yasal olarak gerekli bilgiler gümrükleme firmaları tarafından temin edilmelidir.

Diğer taraftan, Meksika'nın peynir, et ve yenilebilir sakatat, kahve, hayvansal yağ, patates, fasulye, buğday, arpa, mısır, şeker ve yüksek oranda şeker içeren ürünler ağırlıklı olmak üzere toplam 62 üründe tarife kotası uygulaması bulunmaktadır. Diğer yandan, Meksika'ya başta tekstil ve hazır giyim olmak üzere birçok ürünün ithalatında, referans fiyat uygulanmaktadır.

İthalat sırasında belirtilen mal değeri, referans fiyattan düşük ise, vergilerin hesaplanmasında o ürüne ait referans fiyat dikkate alınmaktadır. Meksika Vergi İdaresi tarafından uygulanmakta olan söz konusu referans fiyat uygulaması, asıl olarak Uzakdoğu menşeli çok düşük fiyatlı ürünlerden kaynaklanan vergi kaybı ve rekabet bozucu etkiyi bertaraf etmek amacıyla başlatılmış olmakla birlikte, hâlihazırda ilgili kalem ürünlerin tamamına, menşe ülke farkı gözetilmeksizin uygulanmaktadır.

İlgili eşya için referans fiyat belirlenirken, işçilik, navlun, sigorta vs. gibi kalemler dikkate alınmayarak, sadece en önemli hammadde girdisinin uluslararası değeri, uluslararası veri kaynakları ve Meksika'daki muhtelif sektörel örgütlerden gelen bilgiler esas alınmaktadır. Bu kapsamda, kumaş söz konusu olduğunda kullanılan iplik, gömlek söz konusu olduğunda kullanılan kumaş, ayakkabı söz konusu olduğunda kullanılan kösele ve derinin uluslararası piyasadaki ortalama değeri dikkate alınmaktadır.

Referans fiyat uygulamasına tabi kalemler ve uygulanan referans fiyatlar, ülkeye ait resmi gazetede yayımlanmamakta ve üçüncü taraflarla paylaşılmamaktadır. Referans fiyat altında bir fiyat beyan edildiğinde, söz konusu fiyatın meşru gerekçeleri belgelendirildiği ve Meksika gümrük teşkilatı ilgili belgeler konusunda ikna olduğu takdirde, referans fiyat yerine beyan edilen fiyat üzerinden vergilendirme yapılabilir. Bununla birlikte, şimdiye kadar, uygulamada ihmal edilebilir sayıda bu tür örnek söz konusu olmuş; Türkiye menşeli ürünlerde ise referans fiyat altında fiyat beyanı olmadığı bilgisi edinilmiştir.

¹⁴¹ <http://www.economia-snci.gob.mx/siavi4/fraccion.php>

Teknik Mevzuat, Uygunluk Değerlendirme Prosedürleri ve Standartlar ile Sağlık ve Bitki Sağlığı Önlemleri

Meksika’da teknik düzenlemeler (zorunlu standartlar), standartlar ve referans standartlar olmak üzere toplam 3 standart türü bulunmaktadır. Teknik düzenlemeler, Meksika’da NOM olarak isimlendirilmekte, zorunlu olarak uygulanmakta ve sadece kamu kurumlarınca yayımlanmaktadır. Teknik düzenlemeler genellikle ürün güvenliği, sağlık, çevre, telekomünikasyon, kullanıcıya yönelik bilgi ve enerji verimliliği alanlarında uygulanmaktadır. İthal edilecek mallardan zorunlu standartlara tabi olanların, ilgili zorunlu standarda uygunluğunun belgelendirilmesi gerekmektedir. Bunun için ithal edilecek mal, uygunluk değerlendirmesine tabi tutulmalıdır. Uygunluk değerlendirmesi devlet kurum ya da kuruluşu ya da akredite edilmiş özel kuruluşlarca yapılmaktadır.

Meksika’da zorunlu olmayan standartlar ise NMX olarak isimlendirilmektedir. Bu standartlar yol gösterici ve bilgilendirici bir mahiyet taşımaktadır. Referans standartlar ise, NOM ve NMX standartlarının ihtiyaçları karşılamadığı durumlarda, özellikle devlet petrol şirketi Pemex ve devlet elektrik şirketi CFE gibi kamu kuruluşlarının yayınlayıp uyguladıkları standartlardır.

Meksika’da ürün ve hizmet standartları ve bu standartlara uyumluluk konusunda Federal Metroloji ve Standardizasyon Kanunu yasal çerçeveyi oluşturmaktadır. Bununla birlikte, ülkede, standart hazırlama faaliyeti 11 farklı sektörel kuruluş tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu kuruluşlar tarafından, sanayi, ticaret, akademi, tüketici ve kamu sektöründen katılımcıların iştirakiyle hazırlanan standartlar Meksika Ekonomi Bakanlığı’nın imzalamasından sonra Resmi Gazete’de yayımlanarak zorunlu Meksika Resmi Standardı olarak yürürlüğe girmektedir. Yukarıda belirtilen standardizasyon kuruluşlarının büyük bölümü aynı zamanda uygunluk değerlendirme kuruluşu olarak da faaliyet göstermektedir. Ülkemizdeki gibi tek bir ulusal standardizasyon kuruluşu yerine muhtelif sektörel sanayi derneklerinin faaliyet gösterdiği bir yapının olması ihracatçılarımızın farklı sektör kuruluşları ile muhatap olmasına neden olmaktadır.

Öte yandan, Meksika’ya ihraç edilen ve Meksika piyasasında perakende olarak satılacak mallarda İspanyolca dilinde etiket bulunması zorunludur.

Zirai tohumlar ve tohumlamaya/bitki üretmeye yönelik diğer ürünler için, Bitki Sağlığı Sertifikası alınması zorunludur. Bu sertifika ürünün menşesine ilişkin bilgileri içermelidir. Bu ürünler için ayrıca ihracatçı ülkedeki yetkili kurum ve kuruluşlar tarafından gözetim işleminin yapılması gerekmektedir.

Meksika'ya canlı hayvan ve hayvansal ürünlerin ihracatında Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'ndan Sağlık Sertifikası alınması gerekmektedir. Alkollü içecekler için Gay Lussac ölçeğine¹⁴² göre alkol derecesini gösteren bir belge alınması zorunlu olup, sert alkollü içecekler için ise ürünün yaşını gösteren bir belge istenebilmektedir. Bu belgelerin iki nüsha halinde düzenlenmesi talep edilmekte ve Meksika Büyükelçiliği tarafından tasdik edilmesi beklenmektedir.

KAMU ALIMLARI

Meksika'da kamu alımlarına yönelik düzenlemeler ve uygulamalardan sorumlu kuruluş, Kamu Yönetimi Bakanlığı'dır. Söz konusu Bakanlıkça, kamu alım ve ihaleleri, CompraNet isimli bir bilgi platformu yardımıyla duyurulmaktadır.

Kamu Yönetimi Bakanlığı tarafından yapılan kamu alım ve ihaleleri genel olarak 3 (üç) gruba ayrılmaktadır.

- **Ulusal İhaleler:** Bu ihalelere katılım sadece Meksika'da kurulu şirketlere açıktır. Ulusal ihalelere yalnızca Meksika firmaları ya da vatandaşları katılabilmekte; satın alınacak ürünlerde yerli katkının en az %50 oranında olması koşulu aranmaktadır.
- **Uluslararası Anlaşmalar gereği yapılan ihaleler:** Bu ihalelere ilgili Uluslararası Anlaşmalarda belirtilen koşullara uygun olan şirketler girebilmektedir. Petrol, madencilik sektörü vb.
- **Uluslararası İhaleler:** Bu ihalelere ise şartname koşullarını yerine getirebilen yerli ve yabancı bütün şirketler katılabilmektedir. Satın alınacak ürünlerde yerli katkının en az %50 oranında olması koşulu aranmaktadır.

¹⁴² Gay-Lussac ölçeği; rakamların yüzdelilerle değil, derece cinsinden ifade edilmesidir.

Bunun dışında Kamu Yönetim Bakanlığı, mal ya da hizmetin temininde milli çıkar ve/veya aciliyet görür ise, genel ihale sisteminin dışına çıkarak doğrudan temin yoluna giderek ihaleye çıkabilmekte ve istediği adaya, istediği koşullarda ihaleyi verebilmektedir.

HİZMET TİCARETİ

Yabancı bir firmanın Meksika’da faaliyet göstermesinin önünde, anayasa engeli, vatandaşlık şartı ve azami hissedarlık şartı olmak üzere 3 temel engel bulunmaktadır.

Anayasa gereği, petrol dâhil madenler devlet mülkiyetinde olup, 2013 yılında yapılan enerji reformu sonrası ham petrol arama ve üretimi kar-zarar ortaklığı şeklinde; petrol türevlerinin üretimi, nakliyesi ve depolanması faaliyetleri herhangi bir kısıtlama olmaksızın özel sektöre açılmıştır. Petrol sektörü, petrol ithalatı, petrolün benzin istasyonlarına dağıtılması ve eyalet firması dışındaki farklı markalar ile petrol istasyonları açılması konuları dâhil olmak üzere, yabancı yatırımcılara açılmaya devam etmektedir. Aynı şekilde devletin elektrik dağıtımı üzerinde tekeli devam etse de elektrik üretimi alanında özel sektör yatırımları yapılabilecektir. Posta-telgraf hizmetleri sektöründe tek işletici devlet olmak zorundadır.

Ülke içi karayolu ile yolcu ve yük taşıma hizmeti, perakende petrol ürünleri ve LPG satışı, kablolu yayın hariç olmak üzere televizyon ve radyo yayıncılığı gibi faaliyetler, sadece Meksika vatandaşlarınca gerçekleştirilebilmektedir.

Meksika’da yabancılar, üretim kooperatiflerinde en fazla %10; ülke içi hava ulaşımı ve hava taksi sektörlerinde en fazla %25; sigorta, döviz alım-satım, emeklilik fonu, bono, silah ve mühimmat, Meksika içi yayın yapan gazete, liman hizmetleri, gemi ve uçaklara yakıt sağlayan şirketlerde en fazla %49 hisse sahibi olabilmektedir. Cep telefonu ile haberleşme, petrol ve ürünleri için boru taşımacılığı, hukuk hizmetleri, özel eğitim hizmetleri, açık deniz gemiciliği, demiryolu inşa ve işletmeciliği gibi sektörlerde, yabancı yatırımcılarca Ulusal Yabancı Sermaye Komisyonu izni ile %49’dan fazla hisse sahibi olunması mümkündür.

2013 ve 2014 yıllarında, uzun süredir devam etmekte olan piyasa erişimi engelleri, telekomünikasyon sektöründe yapılan kapsamlı bir reformla kaldırılmıştır. Bu engellerin arasında, telekomünikasyon ve yayıncılıkta yabancı yatırımcı sınırlandırması, piyasa düzenleyici kurumların uygulamada yetersiz kalması ve tekel pozisyonuna sahip bir şirketin

rekabeti engellemesi yer almaktadır. Söz konusu telekomünikasyon reformu telekomünikasyon sektöründeki yatırımlarla ilgili tüm sınırlamaları kaldırarak anılan problemleri ele almıştır. Bu çerçevede, yeni, güçlendirilmiş ve bağımsız bir düzenleyici kurum oluşturulmuş, özel telekomünikasyon mahkemeleri kurulmuş ve %49'dan fazla pazar payına sahip herhangi bir şirketin hâkimiyetini azaltmak için asimetrik yönetmelikler uygulanmaya başlanmıştır. Ancak, tüm bu düzenlemelere rağmen, telekomünikasyon sektörüne girecek bir yatırımcının halen piyasanın %70'ne egemen olan eski şirketlerle rekabet etmesi gerekmektedir.

Enerji sektörünün 1938'de millileştirilmesinden bu yana en önemli enerji reform mevzuatı Aralık 2013'te kabul edilmiştir. Reform, özel sektörün Meksika'nın petrol ve doğal gaz sektörüne katılımına izin vermiş ve enerji üretimi, iletimi ve dağıtımı için özel yatırımcılara fırsat tanımıştır.

FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI

Meksika ABD'nin fikri mülkiyet haklarına ilişkin 2015 yılı 301 sayılı raporunda İzleme Listesinde yer almıştır. Meksika piyasasında korsan ve taklit malların yaygın bulunması fikri mülkiyet hakları konusundaki en önemli engeldir. Kolluk önlemleri konusunda ilerleme kaydedilmesine rağmen, ilgili kurumlar arasındaki zayıf koordinasyon, kovuşturma için sınırlı kaynaklar, sahte ve korsan malların üst düzey tedarikçilerini hedef alan detaylı araştırmaların eksikliği ve ihlalleri engellemek için yeterli ceza bulunmaması Meksika'daki fikri mülkiyet haklarının tümüyle uygulanmasını engellemektedir.

Öte yandan, fikri mülkiyet haklarının korunması konusunda 2012 yılında Madrid Protokolü'nün resmi olarak imzalanması gibi önemli gelişmeler de kaydedilmiştir. Buna ek olarak, Meksika'da yalnızca internet tabanlı IP suçlarının soruşturulması ve kovuşturmasına ayrılmış yeni bir alt birim oluşturulmuştur.

VİZE UYGULAMALARI

Hususi ve Hizmet Pasaport hamilleri vizeye tabidir. Diplomatik Pasaport hamilleri ise vizeden muaftır. Turizm, iş, eğitim, gazetecilik veya transit geçiş gibi nedenlerle Meksika'ya seyahat edecek vatandaşlarımız, havayoluyla seyahat etmek kaydıyla 30 gün geçerli tek giriş vizelerini harçsız olarak alabilmektedir.

Meksika, vize rejiminde 2010 yılında bazı kolaylıklar getirmiştir. Bu çerçevede, 2010 yılından itibaren vatandaşlarımızın vize işlemlerini 5 günde sonuçlandırmaya başlamıştır. Ayrıca, geçerli ABD vizesi hamili Türk vatandaşları ile ABD, Japonya, İngiltere, Kanada ve Schengen bölgesinde daimi ikamet izni bulunan Türk vatandaşları vize almadan Meksika'ya girerek 6 aya kadar Meksika'da kalabilmektedir.

MISIR

TİCARİ İLİŞKİLERİN ÖZETİ

Mısır, Afrika kıtasında Türkiye'nin en fazla ticaret yaptığı ülkedir. Arap ülkeleri arasında ise ticaretimizin en fazla olduğu dördüncü ülkedir.

2015 yılında Mısır'a ihracatımız bir önceki yıla göre %5,2 oranında azalarak 3,1 milyar Dolar, Mısır'dan yapılan ithalat ise %15,2 oranında azalarak 1,2 milyar Dolar olmuştur. 2015 yılı itibariyle iki ülke arasındaki ticaret hacmi 4,3 milyar Dolar iken, dış ticaret dengesi ülkemiz lehine 1,9 milyar Dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. 2016 yılında ise Mısır'a olan ihracatımız 2015 yılına göre %12,5 oranında düşerek 2,7 milyar Dolar seviyesine gerilemiştir. Mısır'dan ithalatımız ise %15 artarak 1,5 milyar Dolar seviyesine yükselmiştir.

Mısır'a ihracatımızdaki başlıca ürünler; işlenmiş petrol ürünleri, demir ve çelik, tekstil elyafı ve mamulleri iken; ithalatımızdaki başlıca ürünler; tekstil elyafı ve mamulleri, plastikler ve mamulleri ile giyim eşyası ve aksesuarlarıdır¹⁴³.

Dünya Bankası iş yapma kolaylığı sıralamasında 131. sırada yer alan Mısır'da 66 adet Türk yatırımı bulunmakta olup, söz konusu yatırımlarda Türk sermaye payı 750 milyon Dolar'dır. Buna karşılık, ülkemizde 362 adet Mısır sermayesine sahip şirket faaliyet göstermektedir.

Diğer taraftan, Türk müteahhitlik firmalarınca Mısır'da bugüne kadar 834,3 milyon Dolar değerinde 26 adet proje üstlenilmiştir.

Türkiye Mısır Serbest Ticaret Anlaşması (STA)

Türkiye Mısır STA'sı, 27 Aralık 2005 tarihinde Kahire'de imzalanmış olup, 1 Mart 2007 tarihinde yürürlüğe girmiştir. STA ikili ticari ilişkilerde çok önemli bir dönüm noktası olmuş ve ikili ticaret hacmi, STA öncesi döneme kıyasla, büyük artış göstermiştir.

¹⁴³**Mısır'ın İhracatında Başlıca Ürünler (%)** : Mineral yakıtlar (%23,4); elektrikli aletler (%7,3); plastik mamulleri (%6,1); sebzeler (%4,6), meyveler (%3,9),

Mısır'ın İthalatında Başlıca Ürünler (%) : Mineral yakıtlar (%13,9); makine ve cihazlar (%8,1); motorlu kara taşıtları (%7,3), hububat (%7,1); elektrikli aletler (%6,6)

Mısır menşeli tüm sanayi ürünlerinin Türkiye'ye ithalatında uygulanan gümrük vergileri STA'nın yürürlüğe girişiyle birlikte sıfırlanmış, buna karşılık ülkemiz menşeli sanayi ürünlerinin Mısır'a ithalatında uygulanan gümrük vergileri ise tedrici olarak indirim tabi kılınmıştır. Türkiye menşeli sanayi ürünleri için 4 ayrı liste çerçevesinde indirim takvimi belirlenmiştir. Buna göre, ülkemiz menşeli sanayi mallarının Mısır'a ithalatında uygulanan gümrük vergisi ile eş etkili vergiler 1 Ocak 2020'de tamamen sıfırlanacaktır. Tarım ürünlerinde ise ülkemiz belirlenen tarife kotaları kapsamında sıfır veya indirimli gümrük vergisi ile Mısır pazarına erişim imkânına sahiptir.

İTHALAT POLİTİKALARI

Gümrük Vergileri

DTÖ üyeliği kapsamında Mısır'ın tarifelerinin %99,3'ü konsolide edilmiş bulunmaktadır. DTÖ verilerine göre, 2015 yılı itibariyle Mısır'ın ortalama bağlı tarife oranı %36,8, uygulanan ortalama MFN tarife oranı ise %16,8 olup; tarım ürünlerinde ortalama MFN gümrük vergisi %60,5 oranında iken, sanayi ürünlerinde bu oran %9,5'dir.

Diğer taraftan, 26 Ocak 2016 tarihinde yayımlanan Mısır Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile güneş gözlüğü, fındık, kesme çiçek, havai fişek, üzüm, çilek, elma, ananas, video oyunları, çiklet ve saatler dahil yaklaşık 100 ürüne yüksek tarife getirilmiştir. Ayrıca, Mısır başka ürünler için de yüksek tarife uygulamaktadır. Örneğin; 1,600 santimetreküp (cc)'den küçük motorlu binek otomobillerdeki tarife %40, motorları 1,600 cc'den büyük olan otomobillerdeki tarife oranı ise %135'tir. Buna ek olarak, 2.000 cc'den büyük motorlu otomobiller, %45'e kadar artan bir satış vergisine tabidir.

Ayrıca, 30 Kasım 2016 tarihinde yayımlanan Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile bazı ürünlere uygulanan gümrük vergisi oranları yükseltilmiştir¹⁴⁴.

¹⁴⁴ <http://capexil.org/decreree-of-the-president-arab-republic-of-egypt-no-538-2016-harmonized-customs-tariff/>

Gümrük Uygulamaları

Son dönemde yaşanan siyasi gelişmelere rağmen, Mısır gümrüklerinde, Türk ürünlerine yönelik sistematik bir kısıtlama görülmemektedir. Ancak, bazı limanlarda Türkiye’den gelen kargoların dikkatle incelenmesi gibi münferit uygulamalar ülkemizden gerçekleştirilen sevkiyatlarda gecikmelere neden olabilmektedir.

Mısır makamlarınca ithalatta uygulanan karmaşık prosedürler zaman kaybına yol açmakta, bazı durumlarda da ürünlerin geri gönderilmesine sebep olmaktadır. Ayrıca, Mısır gümrüklerinde bürokrasi ağır işlemektedir. Mısır gümrük idareleri, son dönemde yapılan iyileştirmelere rağmen otomasyona geçememiştir.

Diğer taraftan, Mısır Maliye Bakanlığı’nın, limanlar ve havaalanları arasındaki iletişimi kolaylaştıracak yeni bilgi teknolojisi sistemlerini uygulama konusunda karar almasına rağmen söz konusu karar hayata geçirilmemiştir.

Maliye Bakanlığı inceleme kapasitesini artırmak ve gecikmeleri azaltmak için yeni x-ray tarama teknolojisi üzerine yatırım yapmıştır. Öte yandan, işlemleri düzene sokmak ve ticareti kolaylaştırmak için 2008 yılında hazırlanan mevzuat, görüşülmek üzere henüz parlamentoya sunulmamıştır.

Lisans Uygulamaları ve İthalat Yasakları

Haziran 2014’te, Mısır, araçlara yönelik AB temelli emisyon ve güvenlik düzenleyici standartları kabul etmiştir. Söz konusu standartların yürürlüğe girmesinden önce, bu yeni standartların, yerli üretim ve ithal araçlara uygulanacağı belirtilse de uygulama halihazırda sadece ithal edilen otomobil ve kamyonları hedef almaktadır.

Buna ek olarak, Mısır, aynı AB tabanlı emisyon ve güvenlik düzenleyici standartları yedek parçalar için de uygulamaktadır. Mısır kanunlarının bir diğer kısıtlayıcı unsuru, kullanılan araçların ticari amaçlarla ithalatının yasaklanması ve sadece üretim yılı içinde yeni binek araç ithal edilmesine izin vermesidir.

Bununla birlikte kullanılmış araçlar, mülkiyetin doğrulanması halinde kişisel kullanım için ithal edilebilmektedir. Mayıs 2014'te Mısır Ticaret ve Sanayi Bakanlığı, motosikletlerin ve üç tekerlekli taşıtların ithalatını yayımladığı bir kararname ile yasaklamıştır.

Teknik Mevzuat, Uygunluk Değerlendirme Prosedürleri ve Standartlar ile Sağlık ve Bitki Sağlığı Önlemleri

Mısır tarafından 25 ürün grubu¹⁴⁵ için 16 Mart 2016 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere üretici kayıt sistemi zorunluluğu getirilmiştir. Sistem, Mısır Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın 31Aralık 2015 tarihli ve 2015/992 sayılı kararıyla düzenlenmiş; daha sonra, 16 Ocak 2016 tarihli ve 2016/43 sayılı kararla tadil edilmiştir.

Buna göre, üreticiler veya ticari marka sahibi firmalar tarafından, 2016/43 sayılı Karar'ın ekindeki listede yer alan ürünlerin Mısır'a ithalatının yapılabilmesi için ilgili firmaların sisteme kaydettirilmesi gerekmektedir.

Kayıt sistemi, yetkilendirme formu, yasal mevcudiyet belgesi (sanayi sicil belgesi), fabrika ruhsatı (işyeri açma ve çalıştırma ruhsatı), ISO kalite kontrol belgesi, marka tescil belgesi ve üretilen markalara ilişkin yazılı beyan gibi belgelerin ve Arapça tercümelerinin, sırasıyla Sanayi ve Ticaret Odalarına, Valiliklere ve Mısır'ın İstanbul Başkonsolosluğu'na onaylatılmasını, bilahare zorunlu olmamakla beraber, tüm belgelerin Mısır İhracat İthalat İdaresi (GOEIC)'in internet sitesine yüklenerek bir ön onay alınmasını ve GOEIC'den randevu alınarak belgelerin Mısır'da firma temsilcisi ya da yetkilendirilmiş bir kişi tarafından elden teslim edilmesini ve başvuru sonucunun beklenmesini gerektirmektedir.

Uygulama, başvuru sürecindeki belirsizlikler, başvuruların sonuçlandırılmaması ve ihracatçılarımıza mali açıdan ciddi bir külfet getirmesi nedeniyle rekabet koşullarını ülkemiz aleyhine bozmaya başlamıştır.

¹⁴⁵ Süt ve süt ürünleri, kurutulmuş meyveler, şekerli mamuller, hububat, un, nişasta, meyve suları, tabii ve suni mineral sular, kozmetik ürünleri, temizlik ürünleri, mutfak gereçleri, hijyenik havlular, bebek bezleri, tuvalet kağıtları, peçeteler, tuğlalar, fayanslar, yontulmaya veya inşaata elverişli işlenmiş taşlar, seramik mamuller, cam, saat, mobilya, halı ve kilim, bisiklet, bazı tekstil ürünleri, oyuncak, ayakkabı, ipek veya ipek döküntülerinden dokunmuş diğer mensucat ve genel giyim eşyası gibi.

Mısır'ın uygulamasının, DTÖ Ticarete Teknik Engeller Anlaşması'nın ayrımcı olmama, ticarete gereksiz engel yaratmama ve meşru bir amaca hizmet etme gibi temel ilkelerine aykırılıklar teşkil ettiği mütalaa edilmektedir. Bu tespitler, Bakanlığımız tarafından TBT Komitesi kapsamında resmi olarak ülkemizce Mısır tarafına iletilmiş ve Mısır'la komite toplantıları vesilesiyle ikili görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Mısır tarafı, uygulamanın eksikliklerini kabul etmemiş; sadece başvuru sürecini tamamlayan firmalara ve yine Mısır'da uygulanan ihracat kontrol belgesi uygulaması kapsamındaki 'beyaz listeye' dahil olan firmalara kolaylık sağlamayı taahhüt etmiştir. Ancak, bilahare, beyaz liste uygulaması da kaldırılmıştır.

Mısır'da ihracatın ithalatı karşılama oranının %30'un altında kaldığı ve döviz getirici en önemli kalem olan turizm sektöründeki durgunluğun devam ettiği göz önüne alındığında, döviz kuru üzerindeki baskıyı azaltmak için yürürlüğe konmuş olan söz konusu üretici kayıt sisteminin Mısır'ın içinde bulunduğu döviz krizinde bir iyileşme olmadığı takdirde, devam edeceği ve ihracatçı firmalarımızın yaşadığı problemlerin çözümünün kısa vadede mümkün olmayabileceği değerlendirilmektedir. Bakanlığımız tarafından, DTÖ hukuku kapsamında olabilecek girişimler de dikkate alınarak konu yakından takip edilmektedir.

Diğer taraftan, Mısır'a ihracatta yüksek maliyetli ve karmaşık standartlar, etiketleme ve paketleme zorunlulukları ticarete tarife dışı engel niteliğindedir. Mısır gümrükleri, Türkiye'den ürün ithalatında az sayıda gözetim şirketinden temin edilen sertifikaları kabul etmektedir. Sertifikaların alınmasında gecikmeler yaşanmakta, bu durum sevkiyatı da geciktirmektedir. Ayrıca, gözetim şirketleri yüksek fiyatlar talep etmektedir.

Öte yandan, elektrikli ev aletleri, tıbbi cihazlar, ilaçlar ve şişelenmiş içme suyunun Mısır'a ihracatında sorunlar yaşanmaktadır. Ülkeye elektrikli ev aletleri ithalatında, uluslararası standartlara uygunluğu tescil edilmiş ürünlerde dahi Mısır laboratuvarlarında farklı sonuçlar çıkabilmektedir. Bu durum da yerli firmalara rekabet avantajı yaratmaktadır.

Tıbbi cihaz ithalatında aranan, Mısırlı ithalatçı tarafından çıkarılan serbest satış sertifikası temininde açık bir şekilde ülke ayrımı yapılmakta, söz konusu sertifikanın temininde AB, ABD, Kanada ve İsviçre gibi ülkelerin ürünlerine sağlanan kolaylık, ülkemiz menşeli ürünler için uygulanmamaktadır.

Mısır’da ilaç endüstrisi için uygulanan korumacı politikalar kapsamında, bir molekülün yerli arzı varsa o molekülün ithalatında kısıtlamalar bulunmaktadır. Bunun sonucunda, Mısır’a nihai ilaç ürünü ihraç edilememekte, markanın kullanım hakkı yerel şirketlere bırakılmaktadır.

Diğer yandan, ülkemizden Mısır’a yönelik şişelenmiş içme suyu ihracatı, yürürlükte olan ithalat mevzuatında bir engel olmamasına rağmen Mısır Sağlık Bakanlığı çatısı altında toplanan “Yüksek Su Komitesi” tarafından alınan kararlarla engellenmektedir. 2007/1589 sayılı Mısır standardı temelinde inceleme yapan Mısır Su Komitesi kararları sebebiyle, dolum esnasında su kaynağının kontrolü gerekmekte ve bu sebeple firmalarımızın Mısır’a ihracat gerçekleştiremedikleri bilinmektedir. İhracatçı firmalarımızın başvuruları, Su Komitesince önce “ithal suyun kaynağında kontrol edilmesinin mümkün olmadığı” gerekçesiyle, daha sonra da “şişelenmiş suyu üreten firmanın bir AB üyesi ülkeye ait olması ve HACCP sisteminin uygulanıyor olması” şart koşularak reddedilmiştir. Dolum esnasında inceleme talep eden bu standarda rağmen, Mısır tarafından gerekli incelemenin nasıl yapılacağına dair hiçbir bilgi verilmemesi ve bu şekilde şişelenmiş suyun Mısır’a ihracatının imkânsız kılınması, bu standardın ihracat önünde bir teknik engel oluşturmaya yol açmaktadır.

Ülkemiz girişimleri neticesinde Mısır tarafından AB ülkeleri lehine yapılan ayrımcılık kaldırılmıştır. Bununla birlikte, firmalarımız tarafından Mısır'a şişelenmiş su ihracatı gerçekleştirilebilmesi için, Mısır kurumlarına yapılan başvurular hala neticesiz kalmaktadır.

Mısır’a yönelik ihracatımızı olumsuz yönde etkileyen bu tip uygulamalara zaman zaman makarna, gazlı içecekler gibi ihracat potansiyeli yüksek olan diğer bazı gıda ürünlerinde de rastlanılmaktadır.

Ticaret Politikası Önlemleri

Mısır tarafından ülkemiz menşeli “kaynak elektrotları¹⁴⁶ ” ithalatına karşı 5 Ekim 2016 tarihinden bu yana %23-%58 arasında değişen oranlarda nihai anti-damping vergileri tatbik edilmektedir.

¹⁴⁶ GTİP: 8311.10

Mısır tarafından ülkemiz menşeli “ıslak mendil¹⁴⁷ ” ithalatına karşı 24 Ocak 2016 tarihinden bu yana CIF bedeli üzerinden %72 oranında anti-damping vergisi uygulanmaktadır. Söz konusu üründe Mısır’a ihracatımız 2014 yılında 3,8 milyon Dolar ve 2015 yılında 2,6 milyon Dolar olarak gerçekleşmiştir.

Mısır tarafından “inşaat demiri¹⁴⁸ ” ithalatında korunma önlemi uygulanmaktadır¹⁴⁹ . Ülkemiz anılan önleme tabidir.

Öte yandan, Mısır tarafından ihraç edilen ve ülkemiz üreticilerinin kullandığı bazı ürünlerde ihracat vergisi uygulaması bulunmaktadır. Bu kapsamda, metal hurdası¹⁵⁰ ihracatında değişen oranlarda ton başına vergi alınmakta, kağıt hurda ihracatında ise ton başına 1.200 Mısır Paundu vergi alınmaktadır. Ayrıca, tekstil hurdası¹⁵¹ ihracatında ton başına 2.500, mermer ve granit blokları¹⁵² ihracatında ton başına 150, plastik hurdası ihracatında ton başına 1.600, kuvars¹⁵³ ihracatında ton başına 75, talk¹⁵⁴ ihracatında ton başına 250, feldispat¹⁵⁵ ihracatında ton başına 250 Mısır Paundu vergi alınmaktadır.

KAMU ALIMLARI

Mısır’da kamu alımlarında ayrımcı ve şeffaf olmayan uygulamalar oldukça fazladır. Buğday gibi hassas ürünlerin alımlarını gerçekleştiren İç Tedarik Bakanlığı’nın yanı sıra özellikle bazı icracı bakanlıkların çatısı altında “Holding Company” adı altında faaliyet gösteren ve tekel konumunda bulunan firmaların¹⁵⁶ yaptıkları alımlarda sözleşme şartlarına uymama, ihale iptali ve belli ülke firmalarına yönelik alım politikalarına sıklıkla rastlanmaktadır.

¹⁴⁷ GTİP :3307.49

¹⁴⁸ GTİP :7213 ve 7214

¹⁴⁹ 02.05.2015-13.10.2015 dönemi için 408 Mısır Paundu’ndan az olmamak üzere CIF bedeli üzerinden % 8; 14.10.2015-13.10.2016 döneminde 325 Mısır Paundu’ndan az olmamak üzere CIF bedeli üzerinden % 6,5; 14.10.2016-13.10.2017 döneminde ise 175 Mısır Paundu’ndan az olmamak üzere CIF bedeli üzerinden % 3,5 oranlarında nihai korunma önlemleri tatbik edilmesine hükmedilmiştir.

¹⁵⁰ GTİP : 72. 74. 76.78 ve 26

¹⁵¹ GTİP : 6310

¹⁵² GTİP : 251511, 251611

¹⁵³ GTIP : 2506

¹⁵⁴ GTIP : 2526

¹⁵⁵ GTIP : 2529

¹⁵⁶ Electric Holding Company, Gas Holding Company, Sylo Holding Company gibi

Ayrıca, söz konusu firmalar kamu ihale yasaları dışında kendi şartnamelerini belirlemekte, aranan şartlar ihale süreci devam ederken değiştirilebilmekte, özellikle son dönemlerde alım konusunda “belli ülke menşeli” gibi ifadeler şartnamelere konulabilmektedir.

Mısır’da müteahhitlik sektörü diğer sektörlerle kıyasla en sıkı düzenlemelere sahip sektörler arasında sayılmaktadır. Kamu ihalelerine girmek için yabancı müteahhitlik firmalarının Egyptian Federation for Construction and Building Contractors (EFCBC)’ye kayıt yaptırması zorunludur. Ayrıca, firmaların, EFCBC tarafından belirlenmiş 12 müteahhitlik uzmanlığı kategorisine göre, geçmiş proje referanslarına istinaden sınıflandırılmaları gerekmektedir.

Mısır’da devlet kurumlarınca açılan tüm ihalelere Kamu Alımları resmi sitesinden¹⁵⁷ ulaşılabilir.

HİZMET TİCARETİ

Mısır’da ticaret konusunda en belirgin engel, Mısır kanunlarına göre %100 Mısır sermayeli veya ağırlıklı ortakları Mısırlı olmayan firmaların ithalat yapmasına müsaade edilmemesidir. Kısıtlamadan, özellikle Mısır’da doğrudan mağaza açmak isteyen Türk firmaları ile belirli bir süre ticari faaliyette bulunduktan sonra Mısır’da yatırım yapmayı planlayan firmalarımız etkilenmektedir. Yabancı firmalar bu sorunu aşabilmek için Mısır vatandaşı şahıslarla firma kurmak ya da ithalatlarını Mısırlı komisyoncular vasıtasıyla gerçekleştirmek zorunda kalmaktadır. Bu durum, aracılık nedeniyle maliyetlerin artmasına ve zaman zaman hukuki problemlere neden olmaktadır.

Yabancı şirket çalışanlarının en az %90’ının Mısır vatandaşı (Serbest Bölgelerde %75) olması gerekmektedir. Yabancı bir şirket ancak Mısırlı bir ithalatçı aracılığıyla ithalat yapabilmektedir. Mısır, inşaat ve taşımacılık hizmetlerinde yabancı sermaye kısıtlamasını %49’a düşürmüştür.

Diğer taraftan, Mısır yasaları gereğince çalıştırılan her bir yabancı işçiye karşılık 10 Mısırlı istihdam etme şartı, başta müteahhitlik projeleri olmak üzere, özellikle yüksek beceri ve deneyim isteyen projelerin uygulanmasında firmalarımız üzerinde ciddi bir külfet oluşturmaktadır. Müteahhitlik sektöründe konut inşaatı gibi nispeten küçük çaplı projelerde

¹⁵⁷ <https://etenders.gov.eg/>

Türk firmaları iş üstlenememekte ve böylelikle Mısır'da bulunan az sayıdaki yerli müteahhitlik firmalarına önemli avantajlar sağlanmış olmaktadır. Genel olarak finansman sorunu da yaşayan firmalarımızın, Dünya Bankası projelerinde olduğu gibi uluslararası finansman sağlanan projelerde, Mısırlı firmalarla işbirliği halinde iş üstlenebilmeleri mümkün olabilmektedir.

1979'dan beri ticari bankacılık lisansı çıkarılmadığından, yabancı bankalar Mısır'da banka kurma lisansı alamamaktadır. Mısır'da banka kurabilmek için mevcut bankalardan birinin satın alınması gerekmektedir. Mısır'ın üç devlet bankası (Banque Misr, Banque du Caire ve Mısır Merkez Bankası) bankacılık sektörünün toplam varlıklarının yaklaşık %40'ını kontrol etmektedir.

Türk bankaları da Mısır'da faaliyet göstermek için gerekli lisansları alma konusunda sıkıntılar yaşamaktadır. Türk bankalarının Mısır'da faaliyet gösterememeleri yalnızca bankacılık sektörü açısından değil bu ülke ile ticaret ve yatırım ilişkisi bulunan Türk firmaları açısından da işlemleri zorlaştırmaktadır.

Öte yandan, Mısır'daki ithalatçıların, ülkedeki gümrük masrafları yüzünden ihracatçılarımızdan düşük fatura talep etmesi muhasebe ve kambiyo işlemleri açısından sıkıntı yaratmaktadır.

Turizm alanında ise halihazırda Türk turizm operatörleri özellikle 3. ülkelerden Mısır'a turist getirebilmekte, ayrıca bu ülkede doğrudan otel işletmeciliği yapan Türk firmaları da bulunmaktadır. Bununla birlikte mevzuat ve ekonomik-sosyal altyapı alanındaki genel sıkıntılar bu sektöre de yansımaktadır.

Telekom Mısır, 2005 yılında yasal tekeli kaybetmiştir. Bununla birlikte, Telekom Mısır, sabit hat sektöründe fiili olarak tekel konumunu sürdürmektedir.

FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI

Mısır, ABD'nin 2015 Özel 301 Raporu'nun İzleme Listesinde yer almaktadır. Mısır'da ticari marka ihlalleri, çevrimiçi korsan yazılımı, eğlence yazılımı korsancılığı ve kitap korsancılığı yaygındır.

Mısır'a ihracat yapan firmalarımızdan sıklıkla, markalarının Mısırlı firmalarca tescil edildiği ve Türk ürünlerinin markalarıyla pazara girildiği yönünde şikayetler alınmıştır. Söz konusu durum, Türk malı imajını zedelemekte ve üretici-ihracatçı firmalarımızı maddi zarara uğratmaktadır.

Diğer yandan, Mısır'da Türk firmalarına ait markaları kendi adlarına tescil ettiren ithalatçıların bu ürünleri ÇHC ve Uzakdoğu'da ürettikten sonra sahte ürünleri Mısır'a rahatlıkla sokabildiği, söz konusu taklitçiliğin önlenmesi bakımından başvurulmuş mahkeme süreçleri sonucunda ise bir sonuç alınmadığı konusunda firmalarımızdan şikâyetler alınmaktadır. Uzun süren mahkeme süreçleri neticesinde olumlu sonuçlar alınsa dahi bu defa da mahkeme kararının uygulanmasında sorun yaşanabilmektedir.

VİZE UYGULAMALARI

Umuma Mahsus Pasaport hamilleri vizeye tabidir. Diplomatik, Hizmet ve Hususi Pasaport hamilleri ise vizeden muaftır. Umuma Mahsus Pasaport sahibi Türk vatandaşlarına sağlanan ülkeye girişte vize alma imkânı 26 Temmuz 2013 tarihi itibarıyla sonlandırılmıştır. Bu durum Türk işadamları için zaman kaybına neden olmaktadır.

DİĞER ENGELLER

Ülkede halen devam etmekte olan siyasi ve ekonomik istikrarsızlık, altyapı yetersizlikleri ile yasal mevzuatın yetersizliği, Mısır ile olan ticari ilişkilerimizi olumsuz yönde etkilemektedir. Ayrıca, şirket kurma, mal alımı, şube açma, çalışma vizesi alma ve kira sözleşmelerindeki bürokratik işlemlerin çokluğu da zaman ve para kaybına neden olmaktadır.

NİJERYA

TİCARİ İLİŞKİLERİN ÖZETİ

Hâlihazırda Afrika'daki 6. büyük ticaret ortağımız olan Nijerya ile ikili ticari ilişkilerimiz son on yılda belirgin bir ilerleme kaydetmiştir. Bununla birlikte ithalatımızda gerçekleşen düşüşe bağlı olarak 2015 ve 2016 yıllarında ikili ticaret hacmimiz yarıya yakın bir azalma göstermiştir. 2015 yılında Nijerya'ya gerçekleştirilen ihracatımız 313 milyon Dolar'a gerilerken ithalatımız da 831 milyon Dolar'a düşmüştür. Ülkemizin aleyhine olan Nijerya ile ikili ticaret dengesi 2016 yılında da benzer bir seyir izlemiştir. 2016 yılında ihracatımız %23 oranında azalarak 241 milyon Dolar'a, ithalatımız da %18 oranında düşüş göstererek 682 milyon Dolar'a gerilemiştir.

Nijerya'ya ihracatımızdaki başlıca ürünler metallere nihai ürünler, elektrikli makine ve cihazlar, kağıt-karton, giyim eşyası ve aksesuarları iken; doğalgaz, petrol, deri, organik olmayan kimyasallar ve yağlı tohumlar ithalatımızdaki ana ürünleri oluşturmaktadır¹⁵⁸.

Dünya Bankası iş yapma kolaylığı sıralamasına göre 170. sırada yer alan Nijerya'da 53 firma ile faaliyet gösteren ülkemizin toplam yatırım tutarı 636,7 milyon Dolar düzeyindedir. Öte yandan, ülkemizde toplam sermaye tutarı 20 milyon Dolar'a ulaşan 100 adet Nijerya sermayeli firma bulunmaktadır.

İTHALAT POLİTİKALARI

Gümrük Vergileri

DTÖ üyeliği kapsamında Nijerya'nın tarifelerinin %19,1'i konsolide edilmiş bulunmaktadır. DTÖ verilerine göre, 2015 yılı itibariyle Nijerya'nın ortalama bağlı tarife oranı %118,3, ortalama MFN tarife oranı ise %12,1'dir. Tarım ürünlerinde ortalama MFN gümrük vergisi %15,8 oranında iken, sanayi ürünlerinde %1,4 seviyesindedir.

¹⁵⁸ **Nijerya'nın İhracatında Başlıca Ürünler (%)** : Mineral yağ ve yakıtlar (%90,9), gemiler ve suda yüzen taşıtlar (%2,1), barut ve patlayıcı maddeler (%1,8), kakao ve ürünleri (%0,8), dokumaya elverişli maddelerden bazı hazır eşyalar (%0,7) **Nijerya'nın İthalatında Başlıca Ürünler (%)** : Mineral yağ ve yakıtlar (%16,3), makine, nükleer reaktörler (%15,5), karayolu taşıtları (%9,6), elektronik ekipmanlar (%7,6), plastik ve plastikten mamuller (%5,3)

Nijerya Federal Hükümeti 11 Nisan 2015 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere Batı Afrika Devletleri Ekonomik Birliği (ECOWAS) Ortak Gümrük Tarifesi (CET¹⁵⁹)’ni 2015 - 2019 yılları arasında uygulayacağını açıklamıştır.

Yeni CET’e göre tarife oranları beş başlık altında gruplandırılmaktadır. Kategori 0, temel sosyal ürünleri içermekte olup, tarife oranları sıfırdır. Kategori 1, temel ürünleri, temel hammaddeleri ve sermaye mallarını içermektedir. Bu grubun tarife oranı %5’tir. Kategori 2, girdileri ve ara malları içermekte ve bu ürünlere %10 tarife uygulanmaktadır. Kategori 3’te nihai tüketici ürünleri ile başka yerde sınıflandırılmayan diğer ürünler yer almakta olup, %20 tarife uygulanmakta iken; ekonomik kalkınma için gerekli spesifik ürünleri içeren Kategori 4’te ise tarife %35 olarak uygulanmaktadır. İthalat sırasında ayrıca %5 oranında KDV tahsil edilmektedir.

Nijerya’da söz konusu ortak gümrük tarifesi uygulanmakla birlikte, demir çelik ve tarım ürünleri gibi bazı ürünlere gümrük tarifesine ilave olarak ek vergiler (levy tax) de uygulanmaktadır. Anılan ortak gümrük tarifesine ilişkin ürün grupları ve ürün bazında detaylı bilgiye Nijerya Maliye Bakanlığı’na bağlı Nijerya Gümrük Hizmetleri (NCS)’nin resmi sitesinden¹⁶⁰ erişilebilmektedir.

Yüksek gümrük vergileri, şeffaf olmayan değerlendirme süreçleri, politikaların sıklıkla değişmesi ve NCS’nin muğlak yorumları ülkede ithalat maliyetlerini artırmakta ve ticari faaliyetlerin önünde engel teşkil etmektedir.

Nijerya’nın ithal hammaddeye ve nihai ürünlere bağımlılığı sorunu daha da büyötmekte; yurtiçi ve yurtdışı üreticileri olumsuz etkilemektedir. Birçok üreticinin, yüksek gümrük vergisi ödememek için ürünlerini daha düşük değerde göstermeye ve/veya kaçak yollarla ürünleri ülkeye sokmaya çalıştığı bilinmektedir.

Nijerya, 2014 yılı Aralık ayında gümrük izin işlemlerinin önceden yapılarak gümrükte bekleme süresinin kılmasına imkân tanıyan “Varış Öncesi Değerlendirme Rapor” sistemini uygulamaya başlamıştır. Ayrıca, 2012 yılında Nijerya Ticaret Merkezi tarafından tüccarlar için bir gümrük bilgilendirme portalı kurulmuş, 2013 yılında ise gümrük işlemlerinin internet

¹⁵⁹ CET: Common External Tariff

¹⁶⁰ <https://www.customs.gov.ng/Tariff/sections.php>

üzerinden yapılmasına olanak sağlayan tek pencere sistemi uygulamaya geçirilmiştir. Söz konusu uygulamalar, gümrüklerin daha etkin bir şekilde işlemesine olanak tanımıştır.

Gümrük Uygulamaları

Nijerya’da ithalat işlemlerine başlayabilmek için tüm ithalatçıların yetkili bir banka aracılığıyla “Form M” belgesi doldurması gerekmekte olup, söz konusu belge olmadığında Nijerya’ya ithal edilen ürünlere el konularak imha edilmektedir. Söz konusu formda, dövizin havale edilip edilmeyeceğine göre, “döviz için geçerli¹⁶¹” veya “döviz için geçerli değil¹⁶²” ibarelerinden biri seçilmektedir. Varış yerinde inceleme yapılması gereken tüm ürünler için Formda “BA” kodu, inceleme yapılması gerekmeyen ürünlerde “CB” kodu bulunmaktadır. Banka orijinal belgeyi kendinde tutmakta ve üç nüshasını ilgili tarama/risk yönetimine göndermektedir. İthalatın gerçekleşebilmesi için Risk Değerlendirme Raporu’nun yayımlanması, manifestonun elektronik olarak varış yeri kontrol kuruluşuna ürünlerin deniz yolu ile varmasından 5 gün önce, hava kargo ile varmasından 2 gün önce gönderilmesi gerekmektedir.

Lisans Uygulamaları ve İthalat Yasakları

Nijerya, temel ürünlerin ülke içinde üretilmesini sağlamak amacıyla bazı tedbirler uygulamaktadır. Tarımsal Dönüşüm Faaliyet Planı ile uyumlu biçimde yerli gıda üretimini ve istihdamı artırmak için buğday tarife oranının yükseltilmesi bu tedbirler arasında yer almaktadır.

Yerli sanayinin geliştirilmesi yönünde bazı ürünlerin ithalatı ise yasaklanmıştır. İthalatı yasaklı ürünler arasında yumurta, kakao yağı, pudra, kekler, domuz, sığır ve kanatlı eti, dondurulmuş kanatlılar, rafine edilmiş bitki ve hayvan yağları, şişelenmiş su, spagetti, şehriye, perakende paketlerde meyve suyu, enerji içecekleri haricindeki alkolsüz içecekler, paketlenmiş çimento, HS 3003 ve 3004 altında yer alan ilaçlar, atık ilaçlar, sadece perakende paketlerde sabun ve deterjanlar, plastik vitrifiye, yeniden dişlenmiş ve kullanılmış hava basınçlı lastikler (11.00 x 20 ve büyük ebatlarda yeniden dişlenmiş kullanılmış kamyon lastikleri hariç) ve oluklu kartonlar yer almaktadır.

¹⁶¹ Valid for forex

¹⁶² Not Valid for forex

Teknik Mevzuat, Uygunluk Değerlendirme Prosedürleri ve Standartlar ile Sağlık ve Bitki Sağlığı Önlemleri

Nijerya’da 2006 yılının başından bu yana varış noktasında muayene düzenlemesi uygulanmaktadır. Bu düzenlemeye göre, Nijerya limanlarına ulaşan ürünler ülkeye giriş noktasında kontrol edilmektedir. Söz konusu düzenlemeye ilişkin ithalat prosedürü ve gerekli belgeler, gümrük otoritesi, ithalatçı, tedarikçi, yetkili bayi ve taşıyıcıların sorumlulukları, gümrük vergisi ödemeleri ile gümrükleme işlemlerine ilişkin rehber Nijerya Gümrük Hizmetleri resmi internet adresinden¹⁶³ ulaşılabilmektedir.

Nijerya Standartlar Kurumu¹⁶⁴ (SON) standart işaretlerini ve özelliklerini tescil eden ve düzenleyen kuruluştur. Ulusal Gıda ve İlaç Yönetim ve Kontrol Ajansı¹⁶⁵ (NAFDAC) ithal edilen veya yurtiçinde üretilen gıda, ilaç, kozmetik, medikal, su ve kimyasal ürünlerin testlerini ve sertifikasyonunu gerçekleştirmektedir. Uygunluk değerlendirmesine ilişkin bilgiler bu iki kuruluşun internet sayfasında¹⁶⁶ yer almaktadır

Nijerya’da, insan, hayvan ve bitki sağlığının korunması amacıyla DTÖ Anlaşması kapsamında SPS standartları uygulanmaktadır.

Ülkede sağlık ve bitki sağlığını düzenleyen birden fazla kuruluş bulunmaktadır. Bunlar arasında yer alan, Nijerya Federal Cumhuriyeti Sanayi, Ticaret ve Yatırım Bakanlığı DTÖ’nün irtibat noktası olup, bağlı kuruluşlar aracılığıyla SPS standartlarının uygulanmasını yürütmektedir.

Federal Üretim Denetleme Hizmetleri (FPIS), ülke içinde tüketim veya ihracat amacıyla üretilen tarımsal ürünlerin uluslararası kalite standartlarına uygunluğunu denetlemektedir. Üretim denetimi, birincil değerlendirme ve tahliye kontrol testleri olmak üzere iki aşamada yapılmaktadır. FPIS ayrıca, ürünlerin çıkışında ağırlık kontrolleri, nem içeriği, paketleme kontrolleri ve depoların ilaçlanmasına ilişkin kontrolleri gerçekleştirmektedir. Lagos, Port-Harcourt, Warri ve Calabar gibi başlıca limanlarda da, FPIS tarafından kalite kontrolü ve denetimler yapılmaktadır. Ham veya işlenmiş tarım ürünleri için %3 örnekleme üzerinden

¹⁶³ <https://www.customs.gov.ng/ProhibitionList/import.php>

¹⁶⁴ The Standart Organization of Nigeria (SON)

¹⁶⁵ The National Agency for Food and Drug Administration and Control (NAFDAC)

¹⁶⁶ <http://son.gov.ng/> ve <http://www.nafdac.gov.ng/>.

kalite (Q), ağırlık (W), fumigasyon (F) ve paketleme (P) değerlendirmesi yapmakta ve QWPF Sertifikası düzenlemektedir. Kalite kontrolü için NAFDAC'ın laboratuvarları kullanılmaktadır.

SON, gıda güvenliğine ilişkin tüm ulusal ve uluslararası standartların uygulanmasından sorumlu kuruluş olarak gıda güvenlik standartlarının uygulanması için fabrika denetimleri yapmaktadır. Nijerya'daki uluslararası gıda standartları temas noktası olan SON, aynı zamanda DTÖ/SPS istihbarat noktasıdır.

Nijerya Federal Cumhuriyeti Tarım ve Kırsal Kalkınma Bakanlığı, kakao üretiminde kullanılan tarım ilaçlarının uygunluğunu denetlemekte ve Nijerya Kakao Araştırma Enstitüsüne (CRIN) önerilerde bulunmaktadır. Bakanlık kakao üretiminde kullanılacak tarım ilaçlarının bir listesini yayımlayarak akreditasyon yapmakta; uygun gördüğü listeyi NAFDAC'a göndermekte ve gerektiğinde bazı ürünlerin ithalatında ithalat izni düzenleyebilmektedir. NAFDAC, paketlenmiş, işlenmiş ve yarı işlenmiş gıda ürünlerinin ihracat ve ithalatını kontrol etmekte ve düzenlemektedir.

Nijerya Tarımsal Karantina Servisi (NAQS) ihracat ve ithalatta denetim yapmak suretiyle SPS standartlarını uygulamaktadır. NAQS, aralarında uluslararası havaalanları, limanlar, kara sınırları, posta ofisleri ve kurye merkezlerinin olduğu 46 adet giriş/çıkış noktasında denetim, muayene ve gerekirse el koyma işlemi gerçekleştirmektedir. Belirtilen birim, ham ve yarı işlenmiş tüm bitkisel ürünlere, bitki kontrol ajanslarına, katı ahşap paketleme materyallerine ve diğer belirlenen ürünlere ilişkin ithalat izni düzenlemektedir. Ayrıca, ihracat amacıyla yurtdışına gönderilecek tarımsal ürünlerde patojen ve böcek varlığını inceleme, ürünlerin ithalat yapılacak ülkenin SPS standartlarına uygun olup olmadığını tespit etme ve söz konusu inceleme neticesinde Bitki Sağlığı Sertifikası düzenleme görevi de adı geçen birimin sorumluluk alanına girmektedir. NAQS bunlara ilave olarak, bitki ithalatında rehber niteliğinde olan karantina düzenlemesi ve bitki zararlısı risk analizini yapmaktadır. Ayrıca diğer SPS kurumları ile Ulusal Tarımsal Araştırma Enstitüsü, Üniversiteler ve Uluslararası Örgütler gibi bilimsel organizasyonlar arasındaki koordinasyonu da NAQS sağlamaktadır. Uluslararası Bitki Koruma Komisyonu (IPCC)'nin irtibat noktası olan NAQS, aynı zamanda IPCC'nun Standartları Belirleme Komitesinin bir üyesidir.

Bütün bunlarla birlikte, Nijerya'da SPS standartlarının uygulanmasında bir takım zorluklar bulunmaktadır. Yasaklanmış ve tescil edilmemiş böcek ilaçları ile tarımsal kimyasalların gümrük kaçakçılığı yoluyla kara sınırlarından ülkeye rahatlıkla girebilmesi, yasak ilaçların

çiftçiler tarafından kullanılması, çiftçilerin okur-yazarlık oranının düşük olması, ilaçlamada yanlış ekipmanların kullanılması, ilaçların yanlış zamanlarda ve aşırı dozlarda uygulanması, ilaç dağıtım kanallarının belli bir sistematığının olmaması, düzenleyici kamu kurumlarındaki personel ve fon yetersizliği, ilgili kamu kurumu çalışanlarına yönelik tehditler, kurumlar arası koordinasyon eksikliği, özel sektörün üretim tekniklerini geliştirmek suretiyle modern tesis yatırımı yapmakta isteksiz olması, üreticilerin, ihracatçıların, çiftçilerin ve ilgili grupların gıda güvenliği, kalitesi ve diğer SPS standartları hakkında farkındalık sahibi olmaması gibi hususlar anılan standartların uygulanması önündeki güçlükler olarak ortaya çıkmaktadır.

Nijerya, sığır eti, domuz, tavuk, koyun, keçi, at ve sakatatların ülkeye girişini yasaklamıştır. Her ne kadar, söz konusu yasak kuş gribi ve BSE¹⁶⁷ gibi toplum sağlığını tehdit eden hastalıklara dayandırılrsa da, Nijerya'nın bu uygulaması uluslararası standartlara uygun değildir.

Nijerya, gıda, ilaç, kozmetik ve böcek ilacı ithalatında sertifika talep etmektedir. Ulusal otoritelerden temin edilen bu sertifikaların, ürünün insan sağlığı için güvenli olduğunu belirtmesi gerekmektedir (örneğin, aflatoksin içermez gibi ifadeler vb.). Ancak Nijerya'daki teknik kapasite, sertifikaların incelemesi ve gerekli testlerin yapılması için yeterli değildir. Bu durum, ithalatta gecikmelere ve kayıt dışı ithalatın artmasına neden olmaktadır.

SÜBVANSİYONLAR

Nijerya'da yerli üretime ve ihracata yönelik destekler, petrol haricindeki ürünlerdeki fiyat rekabeti dolayısıyla ihracat miktar ve değerini artırma amacı taşımaktadır. Bu teşvikler, Nijerya'nın ihracatta karşılaştığı fiyat rekabeti, arz ve talep kaynaklı belli başlı sorunlarla mücadele etmeyi amaçlamaktadır.

Nijerya İhracatı Destekleme Konseyi (NEPC), Nijerya kanunları kapsamındaki tüm ihracat teşviklerinin idaresini tek elden gerçekleştirmektedir.

İhracat yapabilmek için herhangi bir lisansa sahip olunması gerekmemekle beraber, madeni veya tarımsal olup olmadığına bakılmaksızın tüm hammaddelerin veya işlenmemiş ürünlerin ihraç edilebilmesi için NEPC'e tescil ettirilmesi, ihracat vergisi ödenmesi ve mevcut kambiyo

¹⁶⁷ Deli Dana Hastalığı: Bovin Spongiform Ensefalopati (BSE)

düzenlemelerinde öngörülen gerekliliklerin ihracatçı tarafından yerine getirilmesi gerekmektedir.

İhraç edilen ürün çeşitliliğini ve değerini artırmak için İhracatı Geliştirme Hibe Fonu kurulmuştur. Fon aracılığıyla nakit teşvikler sağlanmaktadır. Bu teşviklerden yararlanabilmek için ihracatçılar Nijerya Merkez Bankası (CBN) nezdinde bazı işlemleri ispatlamakla yükümlüdür. Herhangi bir uyuşmazlık halinde, NEPC tarafından Nijerya Merkez Bankası belgeleri dikkate alınmaktadır.

Bunun yanı sıra, İhracatı Geliştirme Fonu, ihracat yapan özel sektörün, ilk ihraç aşamasındaki eğitim, seminer ve çalıştaylara katılım sağlanması, araştırma faaliyetleri, veri toplama, yabancı ülkelerde reklam ve kamuoyu kampanyaları, ürün tasarımı vb. bazı harcamalarına finansal destek sağlanmak görevini de üstlenmiştir.

Başka bir ihracatı destekleme merci ise, İhracat Uyum Düzenleme Fonu'dur. Belirtilen destek birimi, ihracatçının kontrolü dışındaki birçok faktörden ve altyapısal eksikliklerden kaynaklanan yüksek üretim maliyetlerine karşı koruma sağlayacak ilave ihracat desteklerini tasarlamakta ve uygulamaktadır. Bu fondan yararlanmak isteyen ihracatçı, altyapısal eksiklikler ve kendi kontrolü dışındaki faktörlerden dolayı üretim maliyetlerinin arttığını gösteren belgeler ile NEPC'e başvurabilmektedir.

Bir başka teşvik unsuru olan İmalat Antrepo Planı'ndan yararlanmak isteyen bir ihracatçının NEPC'e başvuru yapması gerekmektedir. İmalat Antrepo Planı, ihracat amacıyla Nijerya'da üretim yapacak ihracatçılar tarafından acil olarak tedarik edilmesi gereken ve kıt olan hammaddelerin gümrüksüz olarak ithal edilmesi amacıyla oluşturulmuştur.

Diğer taraftan, Lider Statü – İhracat Teşviki¹⁶⁸ programından yararlanmak isteyen bir imalatçı ürünlerinin en az %50'sini ihraç etmek koşuluyla, NEPC'ye vergi muafiyeti talebinde bulunabilmektedir. NEPC, bu destekle ilgili başvuruları almaya, incelemeye ve onaylanmak üzere Sanayi, Ticaret ve Yatırım Bakanlığı'na iletmeye yetkili kuruluştur.

¹⁶⁸ Pioneer Status – Export Incentives

Öte yandan, Nijerya İhracat İşlem Bölgeleri Kanunu çerçevesinde ülkenin herhangi bir yerinde ihracat işlem bölgeleri (EPZ) kurulması mümkündür. Bu bölgeler, öncelikli olarak ihracata yönelik üretim faaliyetlerini artırmak amacıyla gümrük vergisinden muaf tutulmaktadır. Herhangi bir EPZ’de faaliyet gösteren ihracatçı çok sayıda ihracat teşvikinden yararlanabilmektedir. Bu teşvikler arasında, tüm vergi, resim ve harçlardan ve kambiyo düzenlemelerinden muafiyet, herhangi bir EPZ’de ihracat kaydıyla üretim faaliyeti gösteren yabancılara %100 pay sahipliği, kârını, kâr payını ve yatırımın getirisini kolay bir şekilde ülkeye geri gönderme imkânı, yabancı uzman çalıştırılmasında kolaylıklar yer almaktadır.

KAMU ALIMLARI

Nijerya, DTÖ Kamu Alımları Anlaşmasının tarafı olmamasına karşın ülkede 2007 yılında yeni bir Kamu İhale Kanunu çıkarılmıştır. Söz konusu Kanun kapsamında, Kamu İhale Ulusal Konseyi ve Kamu İhale Bürosu kurulmuştur. Bu düzenlemeyle, kamu ihalelerindeki etkinliğin ve şeffaflığın sağlanması ve yolsuzluğun azalması beklenmektedir. Ancak, uygulamada söz konusu beklenti henüz karşılanamamıştır.

Nijerya’da kamu ihalelerine katılabilmek için en az üç yıldır aktif bir biçimde bu ülkede faaliyet gösteriyor olma şartı aranmaktadır. Bunların haricinde, vergi borcunun olmaması, çalışanların sigorta primlerinin eksiksiz yatırılmış olması, ilgili alanda işin özelliğine göre belli bir tecrübeye sahip olunması vb. şartların karşılanması istenmektedir. Ancak, kamuya ilan edilen ihalelere ilişkin olarak, ihalenin verileceği firmanın önceden tespit edildiği, ihale sürecinin sadece prosedürü tamamlamak için gerçekleştirildiği de alınan duyurular arasında yer almaktadır.

HİZMET TİCARETİ

Nijerya, hizmet ticareti alanında olumlu gelişme gösteren bir ülkedir. Özellikle telekomünikasyon sektöründe yaşanan rekabet sayesinde hızlı bir büyüme oranı yakalanmıştır.

Bununla birlikte, Nijerya tıpkı petrol ve doğal gaz sektöründe olduğu gibi yerli telekomünikasyon hizmet sektörünün gelişmesi yönünde çaba sarf etmektedir. Bu kapsamda çok uluslu şirketlere yerli telefon kartı kullanım ve yabancı sermayeli şirketlere en az %60 oranında yerli ağ kullanım zorunluluklarının getirilmesi pazara girişte engel teşkil etmektedir.

Turizm, petrol dışı kaynaklar yaratabilmek ve ülke ekonomisini çeşitlendirmek açısından önem taşımaktadır. Otel ve restoran gibi konuk ağırlama hizmetlerinin ekonomiye katkısı düşük olmasına karşın, bu sektörde uzun yıllardan bu yana istikrarlı bir şekilde ortalama yıllık %10 oranında bir büyüme meydana gelmektedir.

Ekonomideki diğer tüm sektörlerle olan güçlü ilişkisi nedeniyle elektrik iletim-dağıtım hizmetleri sosyo-ekonomik kalkınma için çok kritik öneme sahiptir. Büyük oranda elektrik enerjisi kamu tarafından üretilmekte, iletilmekte ve dağıtılmakta, önemsiz bir oranı ise özel sektör eliyle gerçekleştirilmektedir. Nijerya'nın elektrik üretimi açısından kurulu kapasitesi 6.500 MW olmasına rağmen, üretim kapasitesi en fazla 4.500 MW seviyesindedir. Genel olarak günlük üretim kapasitesi 3.000 – 3.500 MW seviyelerinde olup, bazı dönemlerde 2.000 MW'ın altına indiği görülmüştür.

Nijerya ekonomisinin en hızlı büyüyen sektörlerinden biri de toptan ve perakende ticaretini kapsayan dağıtım hizmetleridir. Ancak, finansman kaynaklarına ve sigorta hizmetlerine erişim konusundaki güçlükler dağıtım hizmetlerinin gelişiminin önünde engel teşkil etmektedir.

Diğer taraftan, bankacılık sektörü 2006 yılında konsolidasyona uğramış ve 2008 küresel krizinden olumsuz etkilenmiştir. Günümüzde, Nijerya bankacılık sisteminde 21 adet ticari banka, 793 adet mikro finans bankası, 3 adet iskonto kurumu ve 5 adet kalkınma finans bankası faaliyet göstermektedir. Bunların yanı sıra, ülke genelinde 2.991 adet döviz bürosu, 40 adet ipotekli kredi veren kuruluş ve 64 adet de finansman şirketi yer almaktadır. Söz konusu kuruluşlar Nijerya Merkez Bankası tarafından denetlenmektedir. Merkez Bankasının öncelikli sorumluluğu bankacılık sisteminin, para, kredi ve döviz politikaları ile uyumlu bir şekilde çalışmasını sağlamaktır. Nijerya'daki ticari bankalar, mevduat kabul etmek, kredi vermek ve ödeme operasyonlarını gerçekleştirmek olmak üzere üç ana fonksiyonu yerine getirmektedir.

Nijerya Merkez Bankası tarafından 23 Haziran 2015 ve 01 Temmuz 2015 tarihlerinde yayımlanan genelgeler uyarınca, bazı ürünlerin ithal edilebilmesi için resmi döviz piyasasından döviz temin edilmesi yasaklanmıştır. Söz konusu yasağın, ürün ithalatına yönelik olmadığı ifade edilmektedir. Firmaların kendi döviz rezervleri ile ithalat yapmaya devam edebilecekleri ve bu önlemin sadece yerel üretimi teşvik etmek amacı taşıdığı belirtilmektedir.

İthalatında resmi döviz piyasasının kullanılmasının yasaklandığı ürünler genelgede sıralanmaktadır. Genelgeye ve ürün listesine Nijerya Merkez Bankası'nın resmi adresinden¹⁶⁹ erişilebilmektedir. Ayrıca, dış ticarete ilişkin olabilecek önlemler yine Nijerya Merkez Bankası'nın ilgili adresinden¹⁷⁰ takip edilebilmektedir.

Nijerya'da resmi döviz piyasasının yanı sıra paralel piyasa olarak da ifade edilen bir serbest döviz piyasası mevcuttur. Döviz büroları, döviz alım satım işlemlerini bu serbest piyasada oluşan fiyat üzerinden gerçekleştirmekte, bankalar ise Merkez Bankası tarafından ilan edilen resmi bankalar arası kur üzerinden işlem yapmaktadır. Ancak, resmi kur ile serbest piyasa kuru arasında kayda değer bir fark bulunduğundan bankalar döviz alım-satım işlemleri yapmaktan kaçınmaktadır.

Lojistik

Taşımacılık sistemi ise Nijerya'nın sosyo-ekonomik gelişiminde kilit bir role sahiptir. Taşımacılık hizmetleri, büyük ölçüde özel sektör tarafından yürütülmektedir. Her ne kadar büyük bir gelişme potansiyeline sahip olsa da, Nijerya kara yolu taşımacılığı henüz tatmin edici seviyeyi yakalayamamıştır. Karayolu taşımacılığındaki tesis ve altyapı eksikliği sektörün gelişiminin önündeki en büyük engellerden birini oluşturmaktadır.

Demiryollarını tekrar canlandırmak için kara, hava ve deniz ulaşımı ile entegrasyon yönündeki çalışmalarla ilgili olarak, kurumlar arası koordinasyon eksikliği nedeniyle henüz başarı sağlanamamıştır. Nijerya demiryolu sistemi kamuya ait olup, tüm işletim, yönetim, finansman ve kontrol kamu tarafından gerçekleştirilmektedir.

Nijerya'da hava taşımacılığı, turizm, yüksek değerli ihracat ve ithalat ürünleri ve dayanıksız tüketim malları için tercih edilen ilk ulaştırma yoludur. Hava taşımacılığı hizmetleri ekonomik büyümeye katkı sağlama potansiyeline sahiptir. Havacılık sanayi kapasitesinin modernizasyonu Nijerya ekonomisi için hayati önem taşımaktadır. Nijerya'da milli bir havayolu şirketi bulunmamaktadır. Hava taşımacılığında yabancı havayolu firmalarının ülkede faaliyet gösterdikleri bilinmektedir. Bununla birlikte, son aylarda uçak yakıtı temininde yaşanan güçlükler, döviz kurlarındaki değişkenlik, resmi döviz kuru ile serbest kur arasındaki %50'ye

¹⁶⁹ <https://www.cbn.gov.ng/Out/2015/CCD/tedcircular062015.pdf>

¹⁷⁰ <https://www.cbn.gov.ng/documents/circulars.asp>

yakın fark gibi nedenlerle birkaç havayolu şirketi ülkedeki operasyonlarına son vermiş; bazıları ofislerini Gana'ya taşımış; bazıları da sefer sayısı azaltmıştır.

Deniz taşımacılığı, ölçek ekonomileri sayesinde malların düşük maliyetle transfer edilmesine imkân vermektedir. Nijerya'da konteyner ve deniz yolu taşımacılığı yapılan 6 liman, toplam 26 terminal bulunmaktadır. Bu limanlar, Apapa Port (Lagos), Tincan Island (Lagos), Port Harcourt Port (Rivers), Onne Port (Port Harcourt), Calabar (Cross River), Warri Port (Delta)'dır. Limanların çoğunluğunun işletmesi özel firmalar tarafından gerçekleştirilmektedir. Nijerya'da, iç su taşımacılığı henüz gelişmemiştir.

Lagos limanlarındaki alan yetersizliğinden dolayı, gemiler birkaç gün, bazı durumlarda ise aylar önce kuyruğa girmektedir. Söz konusu gecikmeler Lagos'u dünyanın en pahalı limanlarından biri yapmaktadır. Ayrıca, bu tıkanıklık yolsuzluğa ve kayıt dışı ekonomiye neden olmaktadır.

FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI

Nijerya'da IPR konularına yönelik kurumsal kapasite eksikliği uygulamada sıkıntılara neden olmaktadır. Ulusal Meclis, henüz DTÖ Ticaretle ilgili Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması'nın uygulanmasına yönelik yasayı onaylamamıştır. Nijerya, Dünya Fikri Mülkiyet Teşkilatı'na üye olmasına rağmen taklit ürün, kopyalama gibi faaliyetler Nijerya için önemli bir problem olmaya devam etmektedir. Nijerya, korsan bilgisayar yazılımının en büyük kullanıcılarından biridir. Ayrıca, şeffaflıktan yoksun olan yasal süreçte yolsuzluk iddiaları firmalardan gelen şikâyetler arasında bulunmaktadır.

VİZE UYGULAMALARI

Umuma Mahsus, Hususi ve Hizmet Pasaportu hamilleri vizeye tabidir. Bu itibarla, Nijerya'ya seyahat etmek isteyen firma temsilcilerimizin, seyahatlerinden önce Nijerya'nın Ankara Büyükelçiliği'nden vize almaları gerekmektedir. Nijerya'nın sınırda vize uygulaması bulunmamaktadır. Öte yandan, Diplomatik Pasaport hamilleri Nijerya'ya 90 gün süreyle

vizesiz seyahat edebilmektedir. Nijerya'nın Ankara Büyükelçiliği'ne vize başvuruları bir acente firma üzerinden gerçekleştirilmektedir¹⁷¹.

Nijerya'da yabancıların çalışma izni alabilmesi için öncelikle Nijerya'da kurulu bir şirket tarafından istihdam edilecek pozisyonların belirlenmesi ve buna göre İçişleri Bakanlığı'ndan izin alınması gerekmektedir. İzin talep edilecek kadroların sayısı şirketin sermayesi ve yapmayı taahhüt ettiği yatırımla doğru orantılıdır. İçişleri Bakanlığı'ndan izin alındıktan sonra, Nijerya'da kurulu şirketin, çalıştırmak istediği yabancıya davet mektubu göndermesi gerekmektedir. Davet mektubuna ilaveten diploma, diplomanın yeminli tercümesi ve ilgili olabilecek diğer belgeler ile Nijerya'nın yurtdışı misyonuna başvuru yapılmalıdır. Bu aşamada, eğer uygun görülürse STR (subject to regularisation) vizesi verilmekte ve yabancı çalışan bu vize ile Nijerya'ya giriş yapabilmektedir. Nijerya'ya geldikten sonra STR vizesi ile Göçmen Bürosu'na bir yıl geçerli CERPAC kartı için başvuru yapılmaktadır. Aynı zamanda, 1.000 Dolar karşılığında bir tutar Göçmen Bürosu tarafından belirtilen banka hesabına yatırılmaktadır. Bir yıl geçerli CERPAC kartının her yıl yenilenmesi gerekmektedir. Geçerlilik süresi boyunca kart sahibine, Nijerya'ya vizesiz olarak sınırsız sayıda giriş çıkış hakkı tanınmaktadır.

¹⁷¹ <http://www.embassynigeriatrkey.com/>

PAKİSTAN

TİCARİ İLİŞKİLERİN ÖZETİ

Türkiye-Pakistan ikili ticaret hacmi, 2011 yılında iki ülke arasındaki en yüksek seviye olan 1 milyar Dolar'a ulaşmıştır. 2015 yılında Pakistan'a ihracatımız bir önceki yıla oranla %11,5 artış ile 289,1 milyon Dolar olarak gerçekleşmiş, ithalatımız ise %28,7 azalış ile 310,5 milyon Dolar seviyesine gerilemiştir. Böylece ikili ticaret hacmimiz 600 milyon Dolar olmuştur. 2016 yılında ise 2015 yılına göre ihracatımız %20 artarak 346 milyon Dolar, ithalatımız ise %15 düşüş göstererek 263 milyon Dolar olarak kaydedilmiştir.

Pakistan'a en fazla ihraç ettiğimiz ürünler, telefon cihazları, sentetik iplik, dokunmuş halılar ve yer kaplamaları, demir-çelikten inşaat malzemeleri, hijyenik havlular, bebek bezleri, elektrik transformatörleri, pamuklu mensucat, tekstil makineleri, patlayıcı harp mühimmatı, diğer makine ve mekanik cihazlardır. Pakistan'dan Türkiye'ye yapılan ithalatın ise çok büyük bir bölümünü pamuklu mensucat oluşturmaktadır. İthalatı yapılan belli başlı diğer ürünler, pamuk ipliği, etil alkol, poliasetaller, hazır giyim eşyası ve diğer tekstil ürünleridir¹⁷².

Dünya Bankası iş yapma kolaylığı sıralamasında 144. sırada yer alan Pakistan'da ülkemizin yatırımları 147 milyon Dolar'dır. Buna karşılık Pakistan'ın ülkemizdeki yatırımlarının tutarı 88 milyon Dolar'dır. Ülkedeki siyasi istikrarsızlık ve terör saldırısı riski yabancı yatırımcıları tedirgin etmekle birlikte, özellikle IMF gibi uluslararası örgütlerin etkisi ile Pakistan, yabancı yatırımlar konusunda liberal bir politika izlemektedir. Ülkede yatırım konusunda az sayıda sınırlama mevcutken pek çok sektör için cömert teşvikler sağlanmaktadır. Son zamanlarda alınan hükümet kararları doğrultusunda, ülkede önemli bütçe reformları ve mali reformlar gerçekleştirilmiştir.

¹⁷² **Pakistan'ın İhracatında Başlıca Ürünler (%)** : Pamuk (%19,1), mensucattan mamul diğer eşya (%15,8), örme giyim eşyası ve aksesuarları (%9,7), hububat (%8,9), örme giyim eşyası ve aksesuarları (%8).

Pakistan'ın İthalatında Başlıca Ürünler (%) : Mineral yakıtlar (%31,1), makine ve nükleer reaktörler (%8,2), elektrikli makineler (%7), demir-çelik (%4,8), hayvansal ve bitkisel yağlar (%4,1).

Türkiye-Pakistan Serbest Ticaret Anlaşması

Pakistan ile dış ticaretimizin hedeflenen seviyeye ulaşması amacıyla 2015 yılı Şubat ayında iki ülke arasında kapsamlı bir STA görüşmesine başlanması kararı alınmış ve Ekim 2015'te ilk tur STA görüşmeleri başlatılmıştır. 6. tur müzakereler 6-7 Nisan 2017'de Pakistan'da gerçekleştirilmiş olup, müzakere sürecinde sona yaklaşılan STA'nın ikili ticaretin geliştirilmesi açısından etkili olması beklenmektedir.

İTHALAT POLİTİKALARI

Gümrük Vergileri

DTÖ üyeliği kapsamında Pakistan'ın tarifelerinin %98,7'si konsolide edilmiş bulunmaktadır. Pakistan, gümrük vergilerini 1994 yılından bu yana önemli oranlarda indirmiş olsa da ülkedeki vergi oranı göreceli olarak yüksek seviyede bulunmaktadır. DTÖ verilerine göre, 2015 yılı itibariyle Pakistan'ın ortalama bağlı tarife oranı %60, uygulanan ortalama MFN tarife oranı ise %12,3'tür. Tarım ürünlerinde ortalama MFN gümrük vergisi %13,3 oranında iken, sanayi ürünlerinde ise bu oran %12,2'dir.

Ayrıca, gümrük vergisine ek olarak Pakistan'da değişen oranlarda “regulatory duty” adı altında ilave vergi uygulanmaktadır.

2017 yılı içinde imzalanması beklenen STA ile gümrük vergilerinin büyük bir bölümünün kademeli olarak sıfırlanması, kalan kısmı için de indirim yapılması beklenmektedir. Pakistan gümrük mevzuatı ve mal ve/veya mal grupları üzerindeki tarife oranları ile ilgili detaylı bilgiye Gelir İdaresi Kurulu'nun resmi internet sayfasından¹⁷³ erişilebilmektedir.

Öte yandan, yolcu beraberindeki şahsi eşya vergiden muaftır. Ancak bu ülkeyi ziyaret edenlerin ülkeye alkol ve alkollü içkiler sokmaları yasaktır. Ülkeye giriş yapan motorlu araçlardan da üç aylık bir süreye kadar vergi alınmamaktadır. Antika niteliğine sahip eşyanın Pakistan'dan ihracatı özel izne tabidir.

¹⁷³ www.fbr.gov.pk

Gümrük Uygulamaları

Pakistan gümrüklerinde 1 Eylül 2016 tarihi itibarıyla internet tabanlı Web Based One Customs (WEBOC) sistemine¹⁷⁴ geçilmiştir. Uygulamanın yürürlüğe girmesiyle birlikte elle doldurulan mal bildirimleri geçersiz sayılmış olup, sadece WEBOC sistemi üzerinden işlemlere devam edilmektedir.

Gümrük Müdürlükleri tarafından çözümlenemeyen her türlü soruna ilişkin nihai karar Pakistan Ticaret Bakanlığı tarafından verilmektedir. Hükümet, yasal düzenlemeye tabi alımlar (SRO) kapsamında, sektörlere özel vergi muafiyetleri, imtiyazlar ve koruma sağlama yetkisine sahip olmakla birlikte, son yıllarda SRO kullanımı azalmıştır.

Ülkenin ambalajlama şartları normal olarak Codex Alimentarius Komisyonu (Codex) kurallarını takip etmektedir. Pakistan'da genellikle ithal ürüne ait ambalaj malzemesi kabul edilmektedir. Ancak, bitkisel yağların ithalatında istisna uygulanmaktadır. Bu çerçevede, rafine edilmiş bitkisel yağın yeniden ambalajlanması için toplu olarak ithal edilmesi gerekmektedir. Söz konusu uygulama ile yerel ambalajın teşvik edilmesi amaçlanmıştır.

Eyaletler hatta limanlar arasında bile zaman zaman farklı gümrük uygulamalarının mevcudiyeti, liman ve altyapı yetersizlikleri nedeni ile gümrükten çekme işlemlerinin uluslararası standartların üzerinde zaman ve maliyet kayıplarına yol açması, Pakistan ile ticaretle sık yaşanan sorunların başında gelmektedir.

Lisans Uygulamaları ve İthalat Yasakları

Pakistan Ticaret Bakanlığı tarafından üçer yıllık dönemlerle Ticaret Politikası Belgesi yayınlanmaktadır. 2016 İthalat Politikası dokümanında sağlık, emniyet, güvenlik, ahlaki ve çevresel nedenlerden ötürü 43 grup ürünün ithalatı yasaklanmış¹⁷⁵, 74 grup ürünün¹⁷⁶ ithalatı sınırlandırılmış, 35 grup ürünün¹⁷⁷ ithalatı ise izne bağlanmıştır.

¹⁷⁴ www.weboc.gov.pk

¹⁷⁵ Ticaret Politikası Belgesi/Yasaklı İthalat Listesi: Ek-A.

¹⁷⁶ Ticaret Politikası Belgesi/Sınırlandırılmış İthalat Listesi: Ek-B.

¹⁷⁷ Ticaret Politikası Belgesi/ Bölüm-2.

Bu çerçevede, alkollü içecekler, yeniden işlenmiş ve kullanılmış pnömatik lastikler, kumar ekipmanı, çeşitli mühimmat, taklit ürünler ve kloroflorokarbon (CFC) gazı esaslı cihazlar ithalatı yasaklanan ürünler arasında yer almaktadır. Hidrokloroflorokarbon (HCFC) gazlarının ithalatı kademeli olarak 2040 yılına kadar kaldırılacaktır. Ayrıca, müstehcen içerikli kitap, dergi, resim, video, ses kaydı vb. basılı veya elektronik ortamdaki malzemenin ithalatı yasaktır. BSE'nin (Deli dana hastalığı) mevcut olduğu ülkelerden, canlı hayvanlar, et ve kemik unu, donyağı içeren protein ve hayvansal kaynaklı yemlerin ithalatına hayvan karantina koşulları altında izin verilmektedir. Kümes hayvanları, tavukçuluk ürünleri ve canlı kafes kuşlarının, ülkemizin de arasında bulunduğu bazı ülkelerden ithalatına ise kuş gribi nedeniyle izin verilmemektedir. Ayrıca, Fildişi Sahili'nden ham elmas ithalatı, İsrail menşeli tüm ürünler ile 138 grup ürünün Hindistan'dan ithalatı yasaklanmıştır.

Pakistan İthalat Politikası Belgesi/Ek-N'de belirtilen 103 grup ürünün (gıda maddeleri, bitkisel yağlar, inşaat ve tesisat malzemeleri vb.) ithalatı sırasında ilgili Pakistan Standartlarına uygun olması istenmektedir. İlave olarak, gıda, içecek, kozmetik gibi ürünlerin ithalatında helal sertifikası da aranmaktadır.

Teknik Mevzuat, Uygunluk Değerlendirme Prosedürleri ve Standartlar ile Sağlık ve Bitki Sağlığı Önlemleri

Pakistan Standartları ve Kalite Kontrol Otoritesi (PSQCA), 1996 yılında Bilim ve Teknoloji Bakanlığı bünyesinde kurulan bir ulusal standardizasyon kuruluşudur. PSQCA Aralık 2000'den bu yana Pakistan standartlarının geliştirilmesi, test edilmesi ve uygulanmasından sorumludur. Pakistan, ISO, IEC ve Uluslararası Yasal Metroloji Organizasyonu (OIML) üyesi olarak, standartları uluslararası gereksinimlerle uygun hale getirmeye çalışmaktadır. Standartlar genellikle bölgesel standartlar ve İngiliz sistemi baz alınarak oluşturulmuştur. İthal ürünler için de yerli üretimde istenen standartlar geçerlidir. Ek-N'de, 103 grup ürünün ithal edilebilmesi için gerekli insan sağlığı ve güvenliği ile ilgili Pakistan standartlarının listesi yer almaktadır. İthal ve yerli ürünler aynı uygunluk değerlendirme prosedürüne tabi tutulmaktadır. PSQCA, uluslararası gereksinimlere paralel olarak halk sağlığı ve güvenliği (özellikle gıda ve ihraç ürünleri) ile ilgili zorunlu standartları belirlemektedir. Pakistan Ulusal Akreditasyon Konseyi (PNAC) ise, Bilim ve Teknoloji Bakanlığı'na bağlı olarak çalışmakta ve test laboratuvarları ile diğer uygunluk değerlendirme tesislerini bünyesinde bulundurmaktadır. Pakistan'da ilaç,

tekstil, kimya ve gıda konusunda çalışan 59 adet akredite test ve kalibrasyon laboratuvarı mevcuttur.

Ticaret Politikası Önlemleri

Pakistan’da ticaret politikası önlemleri Ticaret Bakanlığı’na bağlı Ulusal Tarife Komisyonu (NTC) tarafından yürütülmektedir. Anti-damping, telafi edici vergiler ve korunma önlemleriyle ilgili mevzuatlar 2015 yılında yenilenmiştir. Anti-damping ve telafi edici vergilere ilişkin itirazlar için, 2011 yılında Temyiz Mahkemesi kurulmuştur. Mahkeme, başkanlık görevini yürüten Yüksek Mahkeme’den emekliye ayrılmış bir yargıç ile ekonomi, uluslararası ticaret, gümrük hukuku ve uygulamaları konularında tecrübe sahibi iki kişiden oluşmaktadır. Söz konusu mahkemenin kararları Pakistan’ın yüksek mahkemelerinde temyiz edilebilmektedir.

Pakistan tarafından ülkemiz menşeli “Hidrojen Peroksit¹⁷⁸ ” ithalatına karşı 6 Temmuz 2011 tarihinden bu yana %25,6 oranında nihai anti-damping vergisi uygulanmaktadır. Söz konusu önlemin devam etmesine yönelik olarak Pakistanlı yerli üreticilerin yaptığı başvuru sonucunda 2 Eylül 2015 tarihinde bir nihai gözden geçirme soruşturması başlatılmış, 20 Ocak 2017 tarihinde Pakistan Resmi Gazetesi’nde yayımlanan bildirim çerçevesinde anılan önlemin devamına karar verilmiştir.

SÜBVANSİYONLAR

İhracat sübvansiyonları, Ticaret Bakanlığı’na bağlı Pakistan Ticaret ve Kalkınma İdaresi (TDAP)’nin görev alanına girmektedir. TDAP tarafından, ortak ambarların kullanımı, acente komisyonlarının ödenmesi, yurtdışı ofis desteği, vergi indirimi ve pazarlama yardımı gibi teşviklerin yanı sıra ihracatçılara sağlanan, çeşitli ihracat sübvansiyonları ve destekler mevcuttur¹⁷⁹ . Vergi iadeleri ise Gelir İdaresi Kurulu tarafından yapılmaktadır.

¹⁷⁸ GTİP: 2847.00.00

¹⁷⁹ Canlı deniz ürünlerinde %25 nakliye sübvansiyonu, İşlenmiş gıda ihracatı için %6 AR-GE desteği, Deri sanayi tasarım merkezleri ve laboratuvarların kurulması için %25 sübvansiyon, İhracat pazarlarında güvenlik standartları belgesi almak için %50 sübvansiyon (endüstriyel ürünler), Helal sertifikasyon maliyeti için %50 sübvansiyon, Yerel yönetimlerce işletilen mezbahaları yenilemek için %50 sübvansiyon, İlaç ihracatını kolaylaştırmak için tıbbi temsilci maaşına yapılan %50 sübvansiyon, Yurtdışındaki ilaç kayıtlarında %50 sübvansiyon, Bitkisel ilaç Araştırmaları için %50 sübvansiyon, Yurtdışında perakende satış mağazalarının açılış maliyetine %25-75 oranında katkı, İhracata yönelik yurtdışı ofis kiralama ve personel giderleri için %50 sübvansiyon, Sertifikasyon giderleri için %50-100 sübvansiyon, 1 yıl boyunca depolama alanı sübvansiyonu, Bahçecilik ürünlerine yönelik soğuk hava deposu yapımı için alınacak kredilerde %50'ye kadar sübvansiyon, Önde gelen ihracatçılar için havaalanlarında

KAMU ALIMLARI

Pakistan, DTÖ Kamu Alımları Anlaşması'na taraf değildir. Pakistan, ülkemiz gibi DTÖ Kamu Alımları Anlaşması'nı gözlemci olarak takip etmektedir. Pakistan'da kamu alımlarına ilişkin uygulamalarda son yıllarda önemli gelişmeler kat edilmiştir.

Pakistan'da kamu alımları, 2002 Kamu İhale Düzenleme Otoritesi Yönetmeliği ve 2004 Kamu İhale Kuralları çerçevesinde Kamu İhale Düzenleme Otoritesi (PPRA) tarafından düzenlenmektedir. Görevlerini yerine getirme adına PPRA'ya gereken yetki verilmiş olsa da mevzuatta herhangi bir yaptırım belirlenmemesi nedeniyle PPRA cezalandırma yetkisine sahip değildir. Bununla beraber, kamu alımlarına ilişkin kurallar ve yönetmeliklerin yayımlanması ile kamu alımlarında şeffaflık düzeyi artmıştır.

Diğer taraftan, Maliye Bakanlığı'nın verdiği yetkiyle bütün Bakanlıklar ve bağlı kuruluşlar, kendi alımlarını yapabilmektedir. Eyalet hükümetleri ise kamu alımlarını söz konusu yönetmelik çerçevesinde kendi kurmuş oldukları Kamu İhale Kurumları tarafından yürütmektedir. Mevcut rejime göre yabancı şirketlerin kamu ihalelerine katılımına bir sınırlama getirilmemiştir.

Değeri 100 Bin - 2 Milyon Pakistan Rupisi aralığında bulunan ihaleler, kurumun internet sitesinden¹⁸⁰ duyurulmaktadır. Değeri 2 Milyon Pakistan Rupisinin üzerinde olan ihaleler ise kurumun internet sitesi ile birlikte yüksek tirajlı en az 2 ulusal gazetede de yayımlanmaktadır. Ulusal ihalelerde asgari 15 gün, uluslararası ihalelerde asgari 30 gün başvuru süresi tanınmaktadır. İhalelerde azami %5 oranında geçici teminat, ihaleyi alan firmalardan ise %10'u geçmeyecek şekilde teminat mektubu istenebilmektedir.

protokol kullanımı sağlanması (12,5 milyon Doları aşan ihracat), İhracata dönük mühendislik ürünlerinin yurtiçi nakliyelerinde %25 sübvansiyon, Tekstil ve deri sanayilerinin taşınmasına yönelik %50 sübvansiyon, Uluslararası geçerliliği olan sertifikasyon/akreditasyon ve test işlemlerinde ödenecek danışmanlık hizmetlerinin %100 maliyeti, Et işlemeye yönelik makine ve tesislerin maliyeti üzerinde %50 sübvansiyon, KPK, FATA ve Belucistan'da kurulacak zeytin ve hurma işlemeye yönelik makine ve tesislerin giderlerinde %50 sübvansiyon, KPK, FATA, GB ve Belucistan'da madencilik ve işleme tesisinin israfını azaltmak için tel kesme makinesi alımında %50 sübvansiyon.

¹⁸⁰ www.ppra.org.pk

Diğer taraftan, ihale metinlerinde zaman zaman karşılaşılan, ürünlerin ABD, Avrupa, veya Japonya menşeli olması gibi şartlar, ürünlerimiz gerekli standartları taşıyor olsa da ihale sürecinde problem oluşturmaktadır.

HİZMET TİCARETİ

Pakistan’da gerek bürokrasi gerekse özel sektörde işlerin yavaş yürümesi, taleplere çok geç cevap verilmesi firmalarımızın çalışmalarını olumsuz etkilemekte ve firmalarımızın ülkeye girişinde olumsuz referans oluşturmaktadır. Firmalarımız Pakistan’da çoğunlukla inşaat ve müteahhitlik sektörlerinde faaliyet göstermekte olup, özellikle finansman konusunda yaşanan sorunlar nedeniyle, uluslararası finansman kaynağı olan projelere yönelmektedir. Firmalarımız genel olarak Dünya Bankası, Asya Kalkınma Bankası, Eximbank vb. kuruluşların finansman sağladığı projelere ilgi göstermektedir.

Pakistan Engineering Council (PEC)’ın yönetmeliği gereğince yabancı bir firmanın Pakistan’da herhangi bir ihaleye teklif verebilmesi için yerli bir şirketle (asgari %30 oranında) ortaklık kurması gerekmektedir. Diğer taraftan, herhangi bir ihale duyurusu yapıldığında, firmalarımızın konuyu incelemesi, ön yeterlilik alması, yerli ortak bulması, söz konusu ortakla konunun incelenmesi, kurulan ortaklığa ilişkin dosyaların PEC’e sunulması ve dosyanın PEC tarafından incelenmesi için gerekli olan uzun süreler, firmalarımızın ihalelere girmesini zorlaştırmaktadır. Ancak, sürecin hızlandırılmasını teminen söz konusu kurallar tersten işletilmeye çalışılmakta, firmaların ihale başvuruları alınmakta ve sürecin ihale sonuçlanana kadar tamamlanması istenmektedir. Süreç tamamlanamazsa firma ihaleyi almış olsa dahi, ihale iptal edilmekte ve firma ödediği teminatı geri alamamaktadır. Bununla birlikte her ihale başvurusu için PEC lisansı alınması istenmekte ve söz konusu lisans için her seferinde yaklaşık 12.000 Dolar ücret talep edilmektedir.

Pakistan’da şube açabilmek için firmaların bir iş emri veya sözleşmeye sahip olması gerekmektedir. Şube açmadan iş takibi yapabilmek için irtibat bürosu açılması gerekmekte ve bu ofisin bütün giderlerinin yurtdışından transfer edildiğinin belgelenmesi istenmektedir. Diğer taraftan, ticari faaliyette bulunamayan irtibat bürosunun herhangi bir sözleşme imzaladığında şube kurma müracaatını en kısa sürede yapması gerekmektedir. Şube açma süreci yaklaşık 2 ay sürmekte ve evrak bazında birçok formalite gerektirmektedir.

Şube açıldıktan sonra bazı ihalelere girebilmek için ödenmiş sermaye şartı aranmakta ve buna yönelik sınıflandırma (c-a, c-b, c-1, c-2, ...) yapılmaktadır. Benzer şekilde, ihaleye teklif verebilmek için ödenmiş sermayenin tamamının yatırımcı tarafından yurtdışından Pakistan'a transfer edilmesi ve firmanın faaliyet süresi boyunca Pakistan'da kalması şart koşulmaktadır.

Firmaların elde ettikleri kâr (gelir vergisi ödendikten sonra) yurtdışına transfer edilirken %12,5 oranında vergi alınmaktadır. Söz konusu vergi, firma kendisine ait Pakistan içindeki başka bir firmaya para transferi yaptığında dahi tatbik edilmektedir. Kâr transferiyle ilgili süreç bir yıl kadar sürebilmektedir.

Vize ile gidilemeyen, yurtdışındaki bazı sorunlu bölgeler için İçişleri Bakanlığı'ndan NOC (No Objection Certificate) sertifikası alınması gerekmektedir. Pakistan'da mesafenin fazla ve nüfusun az olduğu bölgelere iç hat seferleri sadece Pakistan Uluslararası Havayolu (PIA) tarafından yapılmaktadır. PIA'nın bu bölgelere sefer sayısı az olduğu için seferler çoğunlukla aksamakta ve gecikmektedir. Bu da firmalarımızın projelere ulaşımını oldukça zorlaştırmaktadır.

Diğer taraftan, ihalelerde sadece Pakistan'da faaliyet gösteren bankaların verdiği teminat mektupları kabul görmekte, yabancı bankaların teminat mektupları kabul edilmemektedir. Pakistan'da Türk bankasının olmayışı ise firmalarımızın işlerini oldukça zorlaştırmaktadır. Bu konuda firmalarımız özellikle Çin firmalarına karşı dezavantajlı pozisyonda kalmaktadır. Çin firmaları Pakistan'da bulunan Çin bankalarından çok rahatlıkla yüksek meblağlı teminat mektupları alabilmektedir.

Bankacılık sektöründe yabancı sermaye payı oranı %49'dur. Büyük oranda kamuya ait olan Ulusal Sigorta Şirketi kamu şirketlerine ve varlıklarına garanti sağlamada olağanüstü yetkiye sahiptir. Özel sektör ise %65 oranında yabancı garanti mekanizmasından yararlanabilmektedir.

Lojistik

Devlet tarafından, yarı resmi statüde faaliyet gösteren bazı Pakistan lojistik şirketlerine (FWO, NLC, vb.) %10 oranında bir vergi indirimi sağlanması rekabeti olumsuz etkilemektedir. Bazı iş kontratlarında Pakistan Denizyolları ile taşıma şartı getirilmesi ise durumu daha da zorlaştırmaktadır. Hava taşımacılığı ise yüksek maliyetleri nedeni ile tercih edilmemektedir.

Pakistan’a deniz taşımacılığı pahalı ve uzun sürelidir. Ancak karayolu taşımacılığındaki engellerden ötürü daha çok deniz taşımacılığı tercih edilmektedir.

Mevcut durumda karayolu taşımacılığı ve demiryolu taşımacılığı kullanılmamaktadır. 2009 yılında başlayan İslamabad-Tahran-İstanbul Yük Treni seferleri 2011 yılında birtakım ekonomik ve siyasi nedenlerle durmuştur. Karayolu taşımacılığı esasen en uygun güzergah olsa da, İran ile geçmişte yaşanan (yerli benzin, ek ücret ve özel gümrük uygulamalarından ve güvenlik problemlerinden kaynaklanan) sorunlar nedeniyle etkin kullanılamamıştır. Diğer taraftan, Pakistan 2016 yılı Ocak ayında Uluslararası TIR Sözleşmesine taraf olmuştur. Bu çerçevede TIR seferlerinin başlamasının gerek Türkiye-Pakistan ticaretinin artması, gerekse Pakistan’ın Avrupa ile ticaretinde köprü vazifesi görmesi açısından ülkemize fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

Gelişmesi beklenen turizm sektöründe de rakamlar beklenen seviyede değildir. Pakistan vatandaşlarına ülkemiz tarafından güvenlik gerekçeleriyle sıkı bir vize politikası uygulanmaktadır. Bu nedenle Pakistan’dan Türkiye’ye gerçekleşen uçuşlarda yolcu sayısında artış görülse de vize sorunu nedeniyle çoğunlukla aktarma amaçlı kullanılmaktadır. Ayrıca, ülkemize uçuş maliyetleri de oldukça yüksektir. Diğer taraftan Pakistan kültür ve doğa turizmi açısından potansiyele sahip olmasına rağmen, ülkede turizmle ilgili bir devlet kurumunun ve turizm politikasının bulunmaması, otel sayısının az ve fiyatların yüksek olması, turist vizesinde dahi davetiye talep edilmesi gibi durumlar ülkede turizmin gelişmesine engel teşkil etmektedir.

FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI

Pakistan, ABD tarafından her yıl yayımlanan ve fikri mülkiyet haklarının korunması alanındaki eksiklikleri nedeniyle izlenecek ülkelerin belirtildiği “Special 301” 2015 yılı raporunda “izlenecek ülkeler” listesinde yer almıştır. Söz konusu raporda, fikri mülkiyet haklarına ilişkin uygulamalarda kaydedilen kısmi ilerlemelerden bahsedilmektedir. Özellikle kitaplar, yazılımlar ve optik diskler alanında korsancılık yaygındır.

VİZE UYGULAMALARI

Pakistan tarafından Diplomatik, Hususi ve Hizmet Pasaportlarına vize uygulanmamaktadır. Turist vizesi üç ay süre ile verilmekte ve çift girişli kullanılabilir. Çalışma vizesi bir yıllık süreyle verilmekte ve her yıl yenilenmesi gerekmektedir. Çalışma vizesi başvuruları Pakistan Yatırım Kurulu tarafından değerlendirilmekte, süre uzatımlarında İçişleri Bakanlığı'nın görüşü alınmaktadır. Çalışma vizelerinin süre uzatım süreci 3-6 ay sürmektedir. Bu süre zarfında mevcut vizenin süresinin bitmesi durumunda Pakistan dışına çıkılamamakta ve fazla kalınan süre için ceza tatbik edilmektedir. Pakistan'ın çalışma vizesi ve iş vizesi uygulamaları Pakistan'da iş yapan firmalarımızın faaliyetlerini zorlaştırmaktadır.

DİĞER ENGELLER

Pakistan'ın terörle anılması, ülkedeki siyasal belirsizlikler, bürokrasinin ve hukuk sisteminin yavaş çalışması gibi nedenlerle ülke yabancı yatırımcılara güven vermemektedir. Ülkenin finansman kaynaklarının yetersiz olması, devlet kurumlarının zayıf olması, bilişim sistemlerinin etkin kullanılmamasına paralel olarak bilgi kaynaklarına elektronik ortamdan ulaşılamaması gibi nedenlerle Pakistan'da çalışmak ve iş üretmek zahmetli bir süreçtir.

Öte yandan, Pakistan'da enerji arz güvenliğine yönelik sıkıntılar bulunmaktadır. Elektrik kesintileriyle sıklıkla karşılaşmaktadır.

POLONYA

TİCARİ İLİŞKİLERİN ÖZETİ

Türkiye-Polonya ticari ilişkileri, 2004 yılındaki AB üyeliğine kadar, 23 Nisan 1974 tarihli Ticaret Anlaşması ve 4 Ekim 1999 tarihli Serbest Ticaret Anlaşması çerçevesinde şekillenmiştir. İlişkiler, Polonya'nın AB üyeliğinden sonra Gümrük Birliği esasına dayanarak yürütülmektedir.

2015 yılında Polonya'ya ihracatımız bir önceki yıla göre %3 oranında azalarak 2,3 milyar Dolar olmuştur. Bu dönemde Polonya'dan yapılan ithalat ise, %3,4 oranında azalarak 3 milyar Dolar'a gerilemiştir. 2015 yılı itibariyle iki ülke arasındaki ticaret hacmi 5,3 milyar Dolar iken, dış ticaret dengesi ülkemiz aleyhine 648 milyon Dolar'dır. 2016 yılında ikili ticaret hacmi 5,8 milyar Dolar seviyesine yükselmiştir. 2016 yılında ülkemizin Polonya'ya ihracatı, bir önceki yıla oranla %13,8 oranında artışla 2,6 milyar Dolar, ülkemizin Polonya'dan ithalatı ise %9,0 oranında artışla 3,2 milyar Dolar olarak gerçekleşmiştir.

Polonya'ya yaptığımız ihracatın ana kalemlerini tekstil ve hazır giyim, motorlu kara taşıtları, makine ve cihazlar, yaş meyve ve sebze, mücevher, tütün ve beyaz eşya oluşturmaktadır. Başlıca ithalat kalemlerimiz arasında ise motorlu kara taşıtları, taşkömürü, makineler, kimyasallar, kozmetik, mobilya, çikolata ve şekerleme yer almaktadır¹⁸¹.

Türkiye ve Polonya büyük ölçüde benzer sektörlerde üretim ve ihracat yapmakta olup, iki ülke arasındaki ticaret dengesi 2004 yılında Polonya'nın AB'ye üye olmasından sonra ülkemiz aleyhine gelişmeye başlamıştır. Bu durum, büyük ölçüde AB ve diğer gelişmiş ülkeler kaynaklı yabancı sermaye yatırımları sonucu ülkemizin ihtiyacı bulunan mamul ve yarı mamul ürünlerin, özellikle otomotiv sanayi ürünlerinin, Polonya'dan tedarik edilmesiyle açıklanabilmektedir .

¹⁸¹ **Polonya'nın ihracatında başlıca ürünler (%) :** Makineler ve kazanlar (%13,1), demiryolu hariç motorlu kara taşıtları (%12,1), elektrikli makine ve ekipmanlar (%11,4), mobilyalar, aydınlatma cihazları ve prefabrik yapılar (%5,9), plastik ve ürünleri (%4,6).

Polonya'nın ithalatında başlıca ürünler (%) : Elektrikli makine ve ekipmanlar (%12,6), makineler ve kazanlar (%12,5), demiryolu hariç motorlu kara taşıtları (%9,9), mineral yakıtlar ve yağlar (%6,2), plastik ve ürünleri (%5,9).

2002-2016 döneminde T.C. Merkez Bankası verilerine göre Polonya'ya ülkemizden giden sermaye miktarı, 72 milyon Dolar seviyesindedir. Buna karşılık, aynı dönemde Polonya'nın ülkemizdeki doğrudan yatırım miktarı 35 milyon Dolar'dır.

Diğer taraftan, bugüne kadar Polonya'da, Türk firmalarınca 1,7 milyar Dolar tutarında 29 proje üstlenilmiştir.

İTHALAT POLİTİKALARI

Gümrük Vergileri

Polonya AB üyesidir ve bu çerçevede AB ortak gümrük tarifesi tüm ürünler için uygulanmaktadır. AB'nin tüm ürünlerde uyguladığı gümrük vergileri ise DTÖ kapsamında bağlanmış olup, ortalama bağlı tarife oranı %4,8; 2015 yılında uyguladığı ortalama MFN gümrük vergisi oranı ise %5,1'dir. Söz konusu dönemde ortalama MFN gümrük vergisi tarım ürünleri için %10,7, sanayi ürünleri için %4,2 olarak uygulanmıştır.

Gümrük Uygulamaları

AB Komisyonu'nun 669/2009/EC sayılı "Hayvansal Menşeli Olmayan Bazı Yem ve Gıdaların İthalatında Resmi Kontrollerin Artırılmasına Dair Yönetmeliği"ne göre ülkemiz menşeli bazı sebze ve meyvelerde zirai ilaç kalıntısı riski nedeniyle %100 sıklıkla belge ve kimlik kontrolüne ilave olarak artırılmış fiziksel kontrol (laboratuvar analizi) uygulaması bulunmaktadır. Bu çerçevede, biber için %10 sıklıkla; 1 Temmuz 2014 tarihinden itibaren kuru kayısı için sülfat kalıntısı bakımından %10 sıklıkla; 1 Temmuz 2015 tarihinden itibaren asma yaprağı için %50 sıklıkla; 1 Nisan 2016 tarihinden itibaren limon için %10 sıklıkla fiziksel kontrol yapılmaktadır. 1 Ocak 2017 tarihi itibarıyla ise limon ve nardaki fiziksel kontroller %20 seviyesine çıkarılmıştır.

Öte yandan, daha önce bu kapsamda bulunan kabak ve armuta yönelik tedbir 8 Mayıs 2011 tarihinde, domatese yönelik tedbir ise 1 Ekim 2013 tarihinde kaldırılmıştır.

Ayrıca, 884/2014/EC sayılı Yönetmelik uyarınca fındık ithalatında rastgele olarak uygulanmakta olan kontrol sıklığı, 22 Aralık 2016 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere %5

olarak belirlenmiş olup; kuru incir ithalatında %20 olarak uygulanmakta olan kontrol sıklığı %10 seviyesine düşürülmüştür. 669/2009 Sayılı Yönetmelikten farklı olarak, 884/2014 Sayılı Yönetmelik'te ele alınan fiziki kontrollerin Birliğe giriş noktasında yapılması zorunlu olmayıp, Türk ihracatçısı ürününü gönderdiği AB üyesi ülkede bu analizi yaptırmayı tercih edebilmektedir. Bu mevzuat çerçevesinde, Türk ihracatçısı, ilgili sınır kapısına varmadan en az 24 saat önce Ortak Giriş Belgelerinin (CED) ilk sayfalarını doldurulmuş şekilde elektronik ortamda sınır kapısına ulaştırmalıdır. İhracatçılarımız CED belgesini düzenlerken, alıcı ülkeyi, bu ülkedeki varış noktasını ve kontrol noktasını açıkça belirtmelidir. Varış ülkesindeki kontrol noktası, CED belgesi üzerinde açıkça belirtilmemiş ise analizlerin giriş noktasında yapılması zorunludur.

Ayrıca, başta limon ve taze biber olmak üzere çabuk bozulabilen ve raf ömrü diğer tarım ürünlerine göre daha kısa olan YMS ürünlerine yönelik söz konusu denetimler ilave maliyete neden olmakta, ihracatçılarımızın AB ülkelerinde rekabet etme gücünü menfi yönde etkilemektedir.

Lisans Uygulamaları ve İthalat Yasakları

Genel prensip olarak Polonya'da mal ve hizmet ticaretinde sınırlama yoktur. Bazı alanlarda, stratejik ürünlerin ithalatı (askeri amaçlı ürünler, radyoaktif elementler, silahlar, ulaştırma ekipmanları, kimyasallar vs.) bir lisansa veya ayrıcalığa bağlı olabilmektedir. İthalat izinlerini ve ithalat kontenjanlarını Kalkınma Bakanlığı vermektedir. Diğer bazı Bakanlıklar da, tütün (Tarım Bakanlığı), hava, deniz ve karayolu ulaştırması (Ulaştırma Bakanlığı) ve doğal kaynaklara (Çevrenin Korunması Bakanlığı) ilişkin ürünlerin ithalatıyla ilgili izinlerden sorumludur.

Birçok durumda, ilgili Bakanlık tarafından ithalat izni verilmeden önce ürün ilgili teknik kurumların denetiminden geçmektedir. Söz konusu denetim süreci ihracatçılar ve Polonyalı ithalatçılar için masrafa ve vakit kaybına neden olabilmektedir. Gerekli izin işlemlerinin bir an önce tamamlanabilmesini teminen ürüne ilişkin gerekli belgelerin Polonya makamlarına eksiksiz ibrazı önem arz etmektedir.

Ürünün ithalatı için başvuru işlemi tamamlandıktan ve gerekli belgeler ibraz edildikten sonra, denetimden sorumlu kuruluş ithalat için olumlu veya olumsuz görüşünü Polonya Kalkınma Bakanlığı'na sunar.

İthalatı izne bağlı olan bazı ürünlerin ithalatı ayrıca kayıt altına alınmaktadır. Özellikle tüketicilerin sağlığını doğrudan etkileyebilecek ürünlerin ithalatı kayda tabidir. Tehlikeli maddeler söz konusu olduğunda, ithalatçının ithalat ayrıcalığı için başvuruda bulunmadan önce, söz konusu maddelerin kullanımı için ayrıca izin alması gerekmektedir.

Teknik Mevzuat, Uygunluk Değerlendirme Prosedürleri ve Standartlar ile Sağlık ve Bitki Sağlığı Önlemleri

Polonya mevzuatında başta oyuncaklar, gıda ve kozmetik ürünleri olmak üzere birçok ürün için güvenlik şartlarını içeren düzenlemeler bulunmaktadır. Söz konusu düzenlemelerin dışında kalan çakmak, mobilya, mum gibi ürünler ise 12 Aralık 2003 tarihli “genel ürün güvenliği” mevzuatına tabidir.

Adı geçen Kanuna göre, ürünü piyasaya arz eden her müessese söz konusu ürünün güvenli olduğunu garanti etmek zorundadır. Eğer kullanıcı veya dağıtıcı piyasaya arz ettiği ürünün kullanıcıların sağlığı ve güvenliğine tehlike oluşturabileceği kanaatindeyse, söz konusu ürünü piyasadan çekmek, yenisiyle değiştirmek veya tüketicilere ürünün parasını iade etmekle yükümlüdür. Aynı zamanda, ürünlerdeki olumsuzluklar ve bu olumsuzlukları düzeltmek için yapılan işlemler hakkında tüketicileri ve Rekabet ve Tüketicuyu Koruma Ofisini (Office of Competition and Consumer Protection-UOKiK) bilgilendirmek zorundadır. Müesseseler tarafından sunulan bilgiler Başkanlığın internet sitesinde yayımlanmaktadır. Ofis ayrıca, olumsuzlukları gidermek için yapılan işlemlerin sonucunu da takip eder.

Ürünlerini Polonya piyasasına arz eden imalatçılar, tüketicilere, ürünlere ilişkin bilgileri Lehçe sunmak zorundadır. Böylece tüketicilerin ürünün içerebileceği olası tehditler ve riskleri değerlendirme ve bertaraf etme imkanına sahip olması amaçlanmaktadır. Üreticiler isim ve adres bilgilerini ürünlerin ve test numunelerinin üzerine iliştiirmek, aynı zamanda tüketici şikâyetlerini analiz edip, gerektiğinde ürüne ilişkin şikâyetler ve sorunları ortadan kaldırmak için yapılan işlemler hakkında distribütörleri bilgilendirmek zorundadır.

UOKİK, ürünlerin genel gözetiminden sorumlu yetkili kurum olarak, ticaret müfettişleri, tüketiciler, kamu kurumları, diğer AB üyesi ülkelerdeki piyasa gözetiminden sorumlu kurum ve kuruluşlardan aldığı bilgilere dayanarak gerekli idari işlemleri başlatır.

Piyasa gözetiminden sorumlu otorite ürünün tüketici sağlığına tehdit oluşturduğu sonucuna varırsa, ürünün imalatçısına veya dağıtıcısına özel yaptırımlar uygulayabilmektedir. Sonuç olarak, UOKİK söz konusu ürünün piyasaya arzını men edebileceği gibi üretici firmanın;

- Ürüne tehlikeleri belirten bir etiket ilâştirmesini,
- Basın açıklaması veya ilânı yoluyla tüketicileri uyarmasını,
- Tehdidi bertaraf etmesini,
- Ürünü piyasadan çekmesini veya tüketiciden ücret iadesi ile geri almasını emredebilir.

Güvenlik kriterlerini karşılamadığı düşünölen ürünler UOKİK internet sitesinde Tehlikeli Ürünler bölümüne kaydedilerek, piyasaya tehlikeli ürün arz eden müesseselere ciddi para cezaları uygulanabilmektedir.

UOKİK ayrıca kendi inisiyatifiyle, tüketiciler için tehlikeli bulduğu ürünler hakkında kamuoyunu bilgilendirmektedir.

KAMU ALIMLARI

Polonya’da kamu alımlarına ilişkin düzenlemeler AB Kamu Alımları Direktifleri ile şekillenmektedir. Polonya kamu alımları mevzuatında, bu alanda pazara girişı kısıtlayan özel bir hüküm bulunmamaktadır.

Bununla birlikte, AB Kamu Alımları Direktifleri kapsamında, ölkemizin DTÖ Kamu Alımları Anlaşmasına taraf olmaması veya ölkemiz ile AB/AB üyesi ilgili ölkeler arasında kamu alımları alanında akdedilmiş bir anlaşma bulunmaması gerekçesiyle Türk firmalarının Polonya’da gerçekleştirilen ihalelere katılımının reddedildiğine ilişkin duyurular alınmaktadır.

Öte yandan, Polonya’da ihale süreçleri çok uzamakta ve çeşitli bürokratik güçlükler yaşanabilmektedir. Ayrıca, belediyeler tarafından yapılan ihale duyurularının, lehçe olması nedeniyle iletişim zorluğu çekilmektedir.

HİZMET TİCARETİ

Polonya’da taahhüt faaliyetlerinde bulunan firmalarımız genellikle çalışma izninin alınması sürecindeki bürokratik işlemlerin çokluğundan ve zaman almasından şikâyet etmektedir.

Diğer taraftan, iki ülke arasında Sosyal Güvenlik Anlaşması’nın bulunmamasından dolayı sigorta primleri Polonya kanunlarına göre ödenmekte ve işçilerimize yönelik Polonya’da bulundukları süre için hizmet birleştirmesi yapılması mümkün olamamaktadır.

Televizyon ve radyo yayını yapan kuruluşların Polonya'daki içerik kotalarına uyması gerekmektedir. Bu çerçevede TV kanallarının, reklamlar, spor yayınları ve Televizyon quiz şovları hariç olmak üzere, her üç ayda bir yayın sürelerinin en az %33'ünü Lehçe programlara ayırmaları talep edilmektedir. Saat 05.00 ile gece yarısı arasındaki sürede ise yayın saatinin %60'ının Lehçe gerçekleştirilmesi zorunludur.

Lojistik

Polonya'nın ülkemiz ile ticaretinin ve iki yönlü yük alımlarının dengeli olmaması özellikle ülkemizden Polonya'ya yönelik nakliye maliyetlerini artırmaktadır. Nakliye firmaları, özellikle de karayolu taşımacılığında dolu gidip boş geldiklerinde taşıma fiyatları yükselmektedir. Türkiye ile Polonya arasında, özellikle iş makinelerinin nakliyesinde belli boyutun üzerindeki makineler için güzergâhtaki her ülkeden farklı bir izin alınması ve buna göre farklı tarifelerden ücretlerin ödenmesi gerekmektedir. Nakliye şoförleri için vize alınmasında sorunlar yaşanmaktadır. Maksimum 1 yıllık vize verilebilmektedir. Polonya gümrüklerinde Türk mallarına karşı detaylı incelemeler yapılması beklemelere neden olabilmektedir. Belirtilen hususlar, ürünlerin nakliyesini aksatmakta ve taşınan malın maliyetini de olumsuz etkilemektedir.

FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI

Polonya mevzuatı, fikri ve sınai mülkiyet haklarını korumaktadır. Bu çerçevede, endüstri, edebiyat, bilimsel çalışmalar ve sanat eserleri alanlarında haksız rekabet yasaklanmaktadır. Bu kapsamda, telif hakları, performans sanatçılarının eserleri, bilgisayar programları, film

müzikleri, film, radyo ve televizyon prodüksiyonları, buluşlar, endüstriyel numuneler, endüstriyel tasarımlar, ticaret markaları, şirket logoları, ticari unvanlar ve coğrafi tanımlamalar da korunmaktadır.

AB üyesi olan Polonya, bu hususta, AB mevzuatında yer alan tüm gereklilikleri ve standartları karşılamakta olup, Bern Birliği (eser sahiplerinin haklarının korunması amaçlı birlik), Paris Birliği (sınai mülkiyet haklarının korunması amaçlı birlik), Patent İşbirliği Antlaşması (Washington 1970), Avrupa Patentlerinin Verilmesi ile ilgili Avrupa Patent Sözleşmesi (Münih, 1973), Ticaret Markalarının Uluslararası Tesciline İlişkin Madrid Sözleşmesi ve Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (WIPO)'ne üyedir.

VİZE UYGULAMALARI

Umuma Mahsus Pasaport hamili Türk vatandaşları Polonya'ya yapacakları seyahatlerde vizeye tabidir. Diplomatik, Hizmet ve Hususi Pasaport hamili Türk vatandaşları ise anılan ülkeye yapacakları seyahatlerde vizeden muaftır.

ROMANYA

TİCARİ İLİŞKİLERİN ÖZETİ

Türkiye ile Romanya arasında ekonomik ve ticari ilişkilerin temelini 01 Ocak 2007 tarihinde yürürlüğe giren 1/98 Sayılı Türkiye-AB Ortaklık Konseyi Kararı (OKK) oluşturmaktadır.

Romanya Balkanlarda ticari ilişkilerimizi geliştirebileceğimiz önemli ticari ortaklarımızdandır. 2016 yılında Romanya, Balkanlarda ülkemizin ihracatının en yüksek olduğu ülke olmuştur. İkili ticaret rakamlarına bakıldığında, 2015 yılında Romanya'ya ihracatımız bir önceki yıla göre %6,4 oranında azalarak 2,8 milyar Dolar'a gerilemiştir. Bu dönemde Romanya'dan yapılan ithalat ise %20,7 oranında azalarak 2,6 milyar Dolar olarak kaydedilmiştir. 2015 yılı itibariyle iki ülke arasındaki ticaret hacmi 5,4 milyar Dolar iken, dış ticaret dengesi ülkemiz lehine 216 milyon Dolar'dır.

2016 yılında ise dış ticaretimiz 4,9 milyar Dolar olarak gerçekleşmiştir. 2016 yılında Romanya'ya ihracatımız bir önceki yıla oranla %5,1 oranında bir azalışla 2,7 milyar Dolar'a gerilemiştir. Romanya'dan ithalatımız ise bir önceki yıla oranla %15,5 oranında bir düşüşle 2,2 milyar Dolar olmuştur.

Romanya'ya en çok ihraç ettiğimiz ürünler arasında; binek otomobiller, plastik inşaat malzemeleri, halı vb. kaplama malzemeleri, hazır giyim, ilaçlar, su ısıtıcıları, buzdolapları, çamaşır makineleri, bulaşık makineleri, ev tekstil ürünleri, turunçgiller, bisküviler, şekerleme ve çikolatalar yer almaktadır. Romanya'dan ithal ettiğimiz ürünler arasında ise; dökme demirin veya çeliğin döküntü ve hurdaları, birincil elyaf (kraft) kağıt ve kartonları, taşkömürü, kimyasallar ile ayakkabı bulunmaktadır¹⁸².

Dünya Bankası iş yapma kolaylığı sıralamasında 37. sırada yer alan Romanya'da ülkemizin yatırımları, üçüncü ülkeler üzerinden gelenlerle beraber 6 milyar Dolar'ı aşmış bulunmaktadır. Buna karşılık, Romanya'dan Türkiye'ye gelen uluslararası doğrudan yatırım tutarı 20 milyon

¹⁸² **Romanya'nın İhracatında Başlıca Ürünler (%)** : Elektrikli makine ve cihazlar (%17,01), motorlu kara taşıtları (%14,5), kazanlar, makineler, mekanik cihazlar ve aletler (%10,8), mineral yakıtlar (%4,5)
Romanya'nın İthalatında Başlıca Ürünler (%) : Elektrikli makine ve cihazlar (%15,2), kazanlar, makineler, mekanik cihazlar ve aletler (%13,3), motorlu kara taşıtları (%8,8), mineral yakıtlar (%6,4)

Dolar'dır. Diğer taraftan, bugüne dek Türk firmaları Romanya'da yaklaşık 3,5 milyar Dolar tutarında 171 adet proje üstlenmiş bulunmaktadır¹⁸³.

İTHALAT POLİTİKALARI

Gümrük Vergileri

AB üyesi olan Romanya'da AB ortak gümrük tarifesi tüm ürünler için uygulanmaktadır. AB'nin uyguladığı gümrük tarifeleri ise DTÖ kapsamında bağlanmıştır. AB'nin ortalama bağlı tarife oranı %4,8 olup, 2015 yılında uyguladığı ortalama MFN gümrük vergisi oranı %5,1'dir. Tarım ürünlerinde ortalama MFN gümrük vergisi %10,7 iken, sanayi ürünlerinde %4,2 oranındadır.

Gümrük Uygulamaları

AB Komisyonu'nun 669/2009/EC sayılı "Hayvansal Menşeli Olmayan Bazı Yem ve Gıdaların İthalatında Resmi Kontrollerin Artırılmasına Dair Yönetmeliği"ne göre ülkemiz menşeli bazı sebze ve meyvede zirai ilaç kalıntısı riski nedeniyle %100 sıklıkla belge ve kimlik kontrolüne ilave olarak artırılmış fiziksel kontrol (laboratuvar analizi) uygulaması bulunmaktadır. Bu çerçevede, biber için %10 sıklıkla; 1 Temmuz 2014 tarihinden itibaren kuru kayısı için sülfite kalıntısı bakımından %10 sıklıkla; 1 Temmuz 2015 tarihinden itibaren asma yaprağı için %50 sıklıkla; 1 Nisan 2016 tarihinden itibaren limon için %10 sıklıkla fiziksel kontrol yapılmaktadır. 1 Ocak 2017 tarihi itibarıyla ise limondaki fiziksel kontroller %20 seviyesine çıkarılmış, narda da %20 seviyesinde fiziksel kontrollere başlanmıştır. Öte yandan, evvelce bu kapsamda bulunan kabak ve armuda yönelik tedbir 8 Mayıs 2011 tarihinde, domatese yönelik tedbir ise 1 Ekim 2013 tarihinde kaldırılmıştır.

¹⁸³ Romanya'da büyük bir konut açığı mevcuttur. Halen 1 milyona yakın konuta ihtiyaç duyulan ülkede sorunun 20 yılda çözülmesi beklenmektedir. AB, Romanya'nın 45 milyar Avroluk 2015-2030 ulaşım planını onaylamıştır. Onaylanan plana göre, yapılacak 1.300 km'lik otoyol için 13,7 milyar Avro, 1.825 km'lik bölünmüş yol için 9,9 milyar Avro, 2.870 km'lik çevre yolu için 1,6 milyar Avro ayrılmıştır. Ayrıca, 4.000 km'lik demiryolunun yenilenmesi için de 14 milyar Avro, limanların inşaatı için ise 4 milyar Avro ayrılmıştır. Havayolu altyapı yenilenmesi için 1,3 milyar Avro öngörülmüştür.

Ayrıca, 884/2014/EC sayılı Yönetmelik uyarınca fındık ithalatında rastgele uygulanmakta olan kontroller, 22 Aralık 2016 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere yeniden düzenlenmiş ve kontrol sıklığı %5 olarak belirlenmiştir. Kuru incir ithalatında ise %20 olarak uygulanmakta olan kontrol sıklığı %10 seviyesine düşürülmüştür. 669/2009 Sayılı Yönetmelikten farklı olarak, 884/2014 Sayılı Yönetmelik'te ele alınan fiziki kontrollerin Birliğe giriş noktasında yapılması zorunlu olmayıp, Türk ihracatçısı ürününü gönderdiği AB üye ülkesinde bu analizi yaptırmayı tercih edebilmektedir. Bu mevzuat çerçevesinde, Türk ihracatçısı, ilgili sınır kapısına varmadan en az 24 saat önce Ortak Giriş Belgeleri (CED)'nin ilk sayfalarını doldurulmuş şekilde elektronik ortamda sınır kapısına ulaştırmalıdır. İhracatçılarımız CED belgesini düzenlerken alıcı ülkeyi, bu ülkedeki varış noktasını ve kontrol noktasını açıkça belirtmelidir.

Varış ülkesindeki kontrol noktası, CED belgesi üzerinde açıkça belirtilmemiş ise analizlerin giriş noktasında yapılması zorunludur. Başta limon ve taze biber olmak üzere çabuk bozulabilen ve raf ömrü diğer tarım ürünlerine göre daha kısa olan yaş meyve-sebze ürünlerine yönelik söz konusu denetimler ihracatçılarımıza ilave maliyet yüklemekte, ihracatçılarımızın AB ülkelerinde rekabet etme gücünü olumsuz yönde etkilemektedir.

Teknik Mevzuat, Uygunluk Değerlendirme Prosedürleri ve Standartlar ile Sağlık ve Bitki Sağlığı Önlemleri

Türkiye'nin AB teknik mevzuatına uyum konusunda gerçekleştirmiş olduğu çalışmalara rağmen AB tarafından yürürlüğe konan bazı düzenlemeler AB pazarına girişte ülkemiz ihracatçılarını olumsuz yönde etkileyebilmektedir.

AB mevzuatını sürekli olarak güncellemekte; Türkiye ise, bu mevzuatın oluşumunda ve karar alma mekanizmasında yer almadığı için uyumlaştırma çalışmalarını sonradan başlatabilmektedir. Bu sorunu aşabilmek için Türkiye'nin AB mevzuatını düzenli takip etmesine yardımcı olacak bir mekanizmaya ihtiyaç duyulmuştur. Listelerin her yıl düzenli olarak güncellenmesi ve Türkiye'ye duyurulması, mevzuata uyumun teyidi için gerekli sürenin netleştirilmesi, ülkemiz tarafından uyumlaştırılacak müktesebatın sistematik bir şekilde takibi ve ülkemize özel koşulların mevzuata uyum öncesinde açıklığa kavuşturulması amacıyla 2/97 sayılı OKK'nın güncellenmesi ve 1/95 sayılı OKK'nın bazı maddelerinin tadil edilmesi

amacıyla bir OKK taslağı hazırlanmış, ancak AB tarafındaki onay süreci tamamlanamadığı için söz konusu OKK'larımız yürürlüğe konulamamıştır.

Romanya Ulusal Standardizasyon Kurumu (ASRO), Romanya'da 985/2004 sayılı Hükümet Kararı çerçevesinde, ulusal standardizasyon politikalarını yürütmek, standardizasyon faaliyetlerini koordine etmek, standartları kabul etmek ve yayımlamak, uluslararası standardizasyon örgütlerinde Romanya'yı temsil etmek, standart denetimini yapmakla yükümlüdür. ASRO, Avrupa Standardizasyon Örgütü CEN ve CENELEC'in bir üyesidir. Tüm Romanya'da gönüllü standartlar geçerliken ürünlerin AB teknik düzenlemelerine uygun olması şarttır. Uygunluk değerlendirme faaliyetleri, AB mevzuatına göre yürütülmekte olup, uygunluk değerlendirme kuruluş listesine AB Komisyonu'nun resmi internet adresinden¹⁸⁴ erişilebilmektedir. Romanya'ya yapılacak ithalatla ürünlerden talep edilecek bilgi ve belgelere de aynı adresten ulaşılabilir.

İthalat işlemleri sırasında gümrük beyannamesi beraberinde, fatura veya proforma fatura, nakliye belgeleri ile sigorta poliçesi talep edilmesi halinde ürünlerin değerini gösteren deklarasyon, menşe belgesi, dolaşım belgesi, bitkisel ve hayvansal ürünler için veterinerlik, bitki sağlığı sertifikası ve bazı ürünlerin ithalatında yetkili kamu kuruluşlarınca verilen belgenin ibraz edilmesi gerekmektedir.

Hudutta veteriner ve gıda güvenliği kontrollerine tabi tutulan üçüncü ülkelerden Romanya'ya yapılan muhtelif ürünlerin ithalatı, konuyla ilgili AB mevzuatı ile Hayvan Sağlığı - Veteriner ve Gıda Güvenliği Kurumunca (ANSVSA) hazırlanmış ulusal normlara göre gerçekleştirilmektedir.

Bu kapsamda, insan tüketimine yönelik hayvansal ve hayvansal menşeli olmayan ürünler ANSVSA'ya bağlı hudut denetim bürolarında veteriner ve gıda güvenliği resmi kontrolüne tabi tutulmaktadır. Üçüncü ülkelerden ithal edilen hayvansal menşeli ürünlere ilişkin 90/675/CEE sayılı Konsey Direktifi çerçevesinde; 20 Mayıs 1994 tarihli 94/360/EC sayılı Komisyon Direktifi ile üçüncü ülke menşeli ve üçüncü ülkelerden ithal edilen bazı gruplara uygulanan fiziki kontrollerin düşük sıklıkla yapılmasına karar verilmiştir.

¹⁸⁴ http://ec.europa.eu/taxation_customs/dds2/taric/taric_consultation.jsp?Lang=en

Bununla birlikte Food and Feed Safety Alerts (RASSF) uyarı sistemi çerçevesindeki kontrollerin hangi sıklıkta yapılacağı konusunda bir öngörü bulunmamaktadır.

Ticaret Politikası Önlemleri

AB üyesi ülkeler bağımsız olarak ticaret politikası önlemi soruşturması açamamakta, bu soruşturmalar AB üyesi ülke firmalarının şikâyetleri doğrultusunda Avrupa Komisyonu tarafından açılıp yürütülmekte ve karara bağlanmaktadır.

AB tarafından, 29 Ocak 2013 tarihinden bu yana ülkemiz menşeli “demir/çelikten boru bağlantı parçaları¹⁸⁵ ” ithalatına karşı %2,9-%16,7 oranlarında değişen anti-damping vergisi uygulanmaktadır.

İlaveten, AB tarafından 28 Şubat 2015 tarihinden bu yana ülkemiz menşeli “gökkuşağı alabalıkları¹⁸⁶ ” ithalatına %6,7-%9,5 arasında değişen oranlarda telafi edici vergi uygulanmaktadır.

SÜBVANSİYONLAR

“İstihdam Yaratacak Bölgesel Kalkınmayı Destekleyen Yatırımların Teşvikine İlişkin Devlet Yardımı Şemasının Uygulanması Hakkında 332/2014 Sayılı Hükümet Kararı”na göre, balıkçılık ve kültür balıkçılığı, tarımsal üretim, demir-çelik, kömür, gemi yapımı, sentetik elyaf üretimi, ulaştırma ve enerji başta olmak üzere belirlenen sektörlerde 2015-2025 yılları arasında toplamda 600 milyon Avro teşvik verilmesi kararlaştırılmıştır.

KAMU ALIMLARI

AB, DTÖ Kamu Alımları Anlaşması’na taraftır. Bu kapsamda, AB üyesi ülkeler, kamu alımlarına ilişkin ihalelerde, DTÖ Kamu Alımları Anlaşması’na taraf ülkelerle AB üyesi ülkelere eşit fırsat tanımak ve eşit muameleye tabi tutmak zorundadır. Kamu Alımları Anlaşması dışındaki ülkeler itibariyle değerlendirildiğinde ise, AB’nin kamu alımları

¹⁸⁵ GTİP: 7307.93.11, 7307.93.19, 7307.99.30, 7307.99.90

¹⁸⁶ GTİP: 0301.91.90, 0302.11.80, 0303.14.90, 0304.42.90, 0304.82.90 ve 0305.43.00

mevzuatının temel olarak üçüncü ülke firmalarının ihalelere katılımını kısıtlamadığı, ancak bahse konu katılımı garantiye alan bir hüküm de içermediği görülmektedir.

Romanya, 34/2006 sayılı Acil Hükümet Kararı ile kamu alımlarında AB uygulamalarına uyum sağlamış durumdadır. Söz konusu mevzuatta Aralık 2008 ve Mart 2009'da değişikliğe gidilmiştir. Son yapılan değişiklikle, ihalelere katılan firmalara ihale bedelinin %2'si ve ortaya çıkabilecek zararın %2'si nispetinde mali yükümlülük getirmektedir. Kamu alımlarında şeffaflığı temin eden bir elektronik sistem kullanılmaktadır. AB kamu alımları pazarı, kamu işleri, hizmetleri ve tedariki kontratlarındaki süreçlerin koordinasyonu hakkında 2004/18 sayılı AB Direktifi ve su, enerji, ulaşım ve posta hizmetlerini yürüten kuruluşların koordinasyon süreçleri hakkında 2004/17 sayılı AB Direktifi çerçevesinde düzenlenmiştir.

HİZMET TİCARETİ

Serbest bölgelerin kısıtlanması, yatırım teşviklerinin kaldırılması, kalifiye işgücü teminindeki zorluk, işçi ücretleri ve enerji fiyatlarındaki artış ve ağır işleyen bürokrasi Romanya pazarına girişi ve bu ülkede yatırım yapmayı zorlaştıran hususlar arasında yer almaktadır. Diğer taraftan, kamuya ait bazı yatırımlarda firmaların alacaklarının ödenmemesi de yatırımcı firmalar açısından önemli bir sorun oluşturmaktadır. Ülke özellikle AB'ye katılımının hemen öncesinde önemli düzeyde kalifiye eleman çıkışı yaşamıştır. Bu durum, özellikle inşaat sektöründe kalifiye eleman açığının artmasına sebep olmuştur. Halihazırdaki kalifiye işgücü sıkıntısının yaklaşık üçte biri inşaat sektöründedir.

Lojistik

Romanya pazarında alıcıların hedef fiyatlarının çok düşük olması nedeniyle yüksek hacimli satışlar gerçekleştirilemediği bilinmektedir. Geçici (G) plaka ile yapılan treyler ihracatlarında Romen müşteriler, akaryakıt tasarrufu yapmak için Türkiye'den yük alarak ülkelerine geri dönmek istemektedir. Bu nedenle, çeklerini Türkiye'ye yalnızca satın aldıkları treylerleri almak için yollamamakta, çeklerine ilave yük almak istemektedirler. Romanya'daki lojistik firmaları, Avrupa'daki üreticilerden aldıkları yeni treylerlere, geçici plakayla yük alarak ülkelerine sorunsuz dönebilmektedir. Dolayısıyla bu durum, Türk firmalarının rekabet gücünü azaltmaktadır.

FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI

Romanya, ABD Ticaret Temsilciliği (USTR) tarafından her yıl yayınlanan ve fikri mülkiyet haklarının korunması alanındaki eksiklikleri nedeniyle izlenecek ülkelerin belirtildiği “Special 301” 2015 yılı raporunda “izlenecek ülkeler” listesinde yer almıştır. Romanya’da bazı alanlarda sahte ürünlerde azalma olsa dahi, internet üzerinden korsancılık hala çok yaygındır. Denetimler ve yaptırımlar yetersiz kalmaktadır.

VİZE UYGULAMALARI

Umuma Mahsus Pasaport hamili Türk vatandaşlarının Romanya'ya gelmeleri için vize almaları gerekmektedir. Resmi Pasaport (Diplomatik, Hususi ve Hizmet) hamili Türk vatandaşlarının Romanya'ya yapacakları 180 gün içindeki 90 günlük turistik ziyaretlerde ise, vize almalarına gerek bulunmamaktadır. Romen makamlarının vize için talep ettiği belgeler hakkındaki bilgilere Romanya’nın Ankara Büyükelçiliği ya da İstanbul ve İzmir’deki Başkonsoloslukları’nın resmi internet sitelerinden¹⁸⁷ ulaşılabilmektedir.

Öte yandan, AB veya bir Schengen ülkesi tarafından düzenlenmiş geçerli çok girişli vize veya oturma izni sahibi Türk vatandaşları, 1 Şubat 2014 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere, vizeden muaf olarak Romanya’ya giriş yapabilmekte ve son 180 gün içerisinde 90 günü aşmamak kaydıyla ülkede kalabilmektedir. Durumları yukarıda sayılan koşullara uymayan vatandaşlarımız Romanya’ya turistik amaçla seyahat etmek istedikleri takdirde, mutlaka Romanya’nın kendilerine en yakın dış temsilciliğinden giriş vizesi almak durumundadır. Sınır kapısında vize alınması mümkün değildir.

Romanya’ya giriş yapacak yabancıların geçerli vizesi ile birlikte en az 6 ay geçerli pasaport sahibi olmalarının yanı sıra, ülkede geçirilecek süre zarfında geçimlerini sağlayacak maddi kaynağa sahip olduklarını kanıtlamaları gerekmektedir. Bu nedenle Romanya’ya giriş yapacak vatandaşlarımızın, bu tür kanıtlayıcı belgeler ile yeterince nakit para (günlük 50 Avro veya konvertibl para) bulundurmaları, ayrıca vizelerinin geçerlilik kazanacağı tarihten önce sınır kapılarına gelmemeleri yolundaki uyarıları dikkate almaları yararlı olacaktır. Zira, sınır polisi

¹⁸⁷ <https://www.vizemerkezi.com/romanya/konsolosluk/romanya-buyukelciligi-ankara/>

vize geçerlilik tarihinden önce ÷lkeye giriş yapmak isteyenleri geri çevirebilmekte ya da bekletebilmektedir.

RUSYA FEDERASYONU

TİCARİ İLİŞKİLERİN ÖZETİ

Rusya Federasyonu (RF) ekonomisinde 2014 yılından itibaren yaşanan olumsuz gelişmeler ve 2015 yılının sonunda yaşanan uçak krizi sonrasında RF'nin 1 Ocak 2016 tarihinden itibaren ülkemize karşı uygulamaya başladığı özel ekonomik tedbirler nedeniyle ikili ticaretimiz önemli oranda daralmıştır. Bununla birlikte, Türkiye-RF ilişkileri Temmuz 2016'dan itibaren normalleşme sürecine girmiş ve RF'nin ülkemize uyguladığı bazı yasaklama ve sınırlamalar aşamalı olarak kaldırılmaya başlanmıştır.

2015 yılında RF'ye ihracatımız bir önceki yıla göre %39,6 oranında azalarak 3,6 milyar Dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. Bu dönemde RF'den yapılan ithalat ise, %19,3 oranında azalarak 20,4 milyar Dolar'a gerilemiştir. 2015 yılı itibarıyla iki ülke arasındaki ticaret hacmi 24 milyar Dolar iken, dış ticaret dengesi ülkemiz aleyhine 16,8 milyar Dolar olmuştur.

2016 yılında ise iki ülke ticaret hacminde, RF ile yaşanan bahse konu uçak krizinin de etkisiyle daha sert bir düşüş yaşanmıştır. 2016 yılında ihracatımız %51,7 azalarak 1,7 milyar Dolar, ithalatımız ise %25,7 azalarak 15,1 milyar Dolar seviyesinde gerçekleşmiştir.

RF'ye en çok ihraç ettiğimiz ürünleri; endüstriyel bitkiler, kanatlı eti, yaş meyve sebze, kesme çiçek, su ürünleri, sert kabuklu meyveler, inşaat malzemeleri, cam, seramik, mobilya, kişisel bakım ürünleri, deriden ürünler, doğal taşlar, boya ve iş makineleri oluştururken, RF'den en çok ithal ettiğimiz ürünleri; havagazı, su gazı, petrol gazları, doğal gaz, ham petrol, demir ve çelik, işlenmemiş alüminyum, taşkömürü, linyit ile bitkisel yağlar oluşturmaktadır¹⁸⁸.

2016 yılı Dünya Bankası iş yapma kolaylığı sıralamasında 40. sırada yer alan RF'de ülkemizin yatırımlarının toplam değeri 784 milyon Dolar'dır. Bununla birlikte, bahse konu ülkeye üçüncü ülkeler üzerinden giden yatırımlar da ilave edildiğinde, RF'de yaklaşık 1,3 milyar Dolar

¹⁸⁸ **Rusya'nın İhracatında Başlıca Ürünler (%)** : Ham petrol, petrol ürünleri ve doğal gaz (%70,5), demir-çelik (%10,5), kimyasal maddeler (%5,9), makine ve ekipman (%5,3)

Rusya'nın İthalatında Başlıca Ürünler (%) : Makine-ekipman (%47,6), kimyasal maddeler (%16,2), gıda ve tarımsal ürünler (%13,9), metal ürünler (%7,1)

tutarında Türk yatırımı bulunduğu gör÷lmektedir. Buna karşılık, RF'den Türkiye'ye gelen uluslararası doğrudan yatırım tutarı 5,1 milyar Dolar'dır.

Diğer taraftan, müteahhitlik hizmetleri açısından özel önem taşıyan RF, firmalarımızın yurt dışında en fazla proje üstlendikleri ÷lke konumundadır. Bugüne kadar müteahhitlik firmalarımız RF'de 66,5 milyar Dolar'a ulaşan toplam 1.919 proje üstlenmiştir.

İTHALAT POLİTİKALARI

Gümrük Vergileri

RF, 22 Ağustos 2012 tarihinde DTÖ'ye katılmıştır. RF'nin DTÖ üyeliğinin ardından gümrük vergileri kademeli olarak indirilmektedir. RF'nin uygulamakta olduğu gümrük vergilerinin ortalaması 2012 yılında %11 iken 2016 yılında bu oran %8,3 seviyesine gerilemiştir.

RF, Kazakistan ve Belarus arasında tesis edilen gümrük birliği çerçevesinde 1 Ocak 2010 tarihinden itibaren ortak gümrük tarifesi uygulanmaya başlanmıştır. 1 Ocak 2015 tarihinde Avrasya Ekonomik Birliği (AEB) resmen kurulmuş olup, 2015 yılında Ermenistan ve Kırgızistan da AEB üyesi olmuştur. Bu çerçevede, aralarında gümrük birliği olan AEB üyesi ÷lkeler üçüncü ÷lkelere karşı ortak gümrük tarifesi uygulamaktadır.

Öte yandan, RF, genelleştirilmiş tercihler sistemi (GTS) kapsamında, ÷lkemizin de aralarında bulunduğu gelişmekte olan ÷lkelere, bazı ürünlerde %25 gümrük vergisi indirimi uygulamaktadır.

Lisans Uygulamaları ve İthalat Yasakları

AEB'nin kurulmasıyla birlikte, RF dâhil birliğe üye ÷lkelerin üçüncü ÷lkelere karşı uygulamakta olduğu ithalat yasakları, lisans uygulamaları, miktar kısıtlamaları vb. tarife dışı önlemler AEB Anlaşması kapsamında yürüt÷lmektedir. Bununla birlikte, söz konusu Anlaşma kapsamında üye ÷lkelerden biri tek taraflı olarak geçici süreyle üçüncü ÷lkelere karşı tarife dışı önlem uygulayabilmektedir.

AEB'nin ithalat yasaklamaları/sınırlamaları da dâhil olmak üzere uygulamakta olduğu tarife dışı önlemlere ilişkin bilgilere Avrasya Ekonomik Komisyonu resmi internet sitesinden¹⁸⁹ ulaşılabilmektedir.

RF'nin ithalat lisansı uygulamalarına ilişkin bilgilere ve lisansa tabi ürünlerin listesine ise RF'nin DTÖ'ye yaptığı ithal lisansları bildiriminden ulaşılabilmektedir.

Öte yandan, 6 Ağustos 2014 tarihli RF Devlet Başkanı Kararı kapsamında, ABD, AB ülkeleri, Kanada ve Avustralya'dan bazı gıda ürünlerinin RF'ye ithalatı yasaklanmıştır. Müteakiben, gıda ambargosu uygulanan ülkelerin kapsamı genişletilerek Arnavutluk, İzlanda, Lihtenştayn, Karadağ ve Ukrayna da bazı gıda ürünlerinde ithalat yasağı uygulanan ülkeler listesine eklenmiştir. Söz konusu yasaklama kararı 31 Aralık 2017 tarihine kadar uzatılmıştır.

2013 yılında, tüm tıbbi cihazların, daha önce kaydedilmiş olsa dahi, Ulusal Tüketici Hakları ve İnsan Refahını Koruma Servisine (Roszdravnadzor) kaydedilmesi zorunlu hale gelmiştir¹⁹⁰.

2012 yılında, RF otomobil ve diğer tekerlekli araçlardan “geri dönüşüm harcı” alınmasını zorunlu hale getirmiştir. İthalatçı firmalara ekstra yük getiren söz konusu harcın tutarı, 2015 yılı için 31 ile 85.000 Dolar arasında değişiklik göstermektedir. Harcın tutarı, aracın yaşına, ağırlığına ve motor gücüne göre farklılık göstermektedir.

RF ile yaşanan uçak krizinin ardından RF, ülkemize yönelik de bir dizi ekonomik tedbir uygulamaya başlamış ve bu kapsamda ülkemiz menşeli bazı ürünlerin¹⁹¹ RF'ye ithalatı 1 Ocak 2016 tarihinden itibaren yasaklanmıştır. Ancak, bilahare portakal, mandalina, kayısı, şeftali ve erik 9 Ekim 2016 tarihli ve 1020 sayılı RF Hükümeti Kararnamesi ile ithalat yasağı uygulanmakta olan Tük menşeli ürünler listesinden çıkartılmıştır.

¹⁸⁹ <http://www.eurasiancommission.org/en/act/trade/catr/nontariff/Pages/default.aspx>

¹⁹⁰ G/LIC/N/3/RUS/3, 5 Ekim 2016

¹⁹¹ Horoz ve tavukların parçalanmış et ve sakatları (dondurulmuş), Hindilerin parçalanmış et ve sakatları (dondurulmuş), Karanfiller (taze), Domates (taze veya soğutulmuş), Soğanlar ve şalotlar (taze veya soğutulmuş), Karnabaharlar ve başlı brokoli (taze veya soğutulmuş), Hıyarlar ve kornişonlar (taze veya soğutulmuş), Üzüm (taze), Elma (taze), Armut (taze), Çilek, Çiklet, Tuz (sofra tuzu ve denature tuz dahil), Deniz tuzu, Portakal, Mandarin, Kayısı, Şeftali ve Erik

Öte yandan, yukarıda belirtilen ürünlerin haricinde, Rus tarafınca tespit edilen karantina ihlalleri nedeniyle Türk menşeli bazı tarım ürünlerinin RF'ye ithalatı geçici olarak yasaklanmıştır.

Teknik Mevzuat, Uygunluk Değerlendirme Prosedürleri ve Standartlar ile Sağlık ve Bitki Sağlığı Önlemleri

RF'de standartlar, teknik düzenlemeler ve uygunluk değerlendirmesi ile ilgili yasal çerçeve AEB Anlaşması ve yerel mevzuattan oluşmaktadır.

RF Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'na bağlı Teknik Düzenlemeler ve Metroloji Federal Ajansı, ulusal standartlar kurumu konumunda olup aynı zamanda uluslararası ve bölgesel kuruluşlarda RF'yi temsil etmektedir.

RF'de teknik düzenlemeler ve standartlarla ilgili yasal düzenleme 27 Aralık 2002 tarihli ve 184-FZ sayılı kanundur. AEB mevzuatının söz konusu kanunun birçok maddesinin yerine geçtiği görülmekte olup, RF standartlarına ilişkin yeni kanun 2016 yılı Temmuz ayında yürürlüğe girmiştir.

AEB Anlaşmasının on birinci bölümü ve 12. eki (sağlık, veterinerlik, bitki sağlığı, karantina önlemleri uygulamalarına ilişkin protokol) sağlık ve bitki sağlığı ile ilgili yasal mevzuatı oluşturmaktadır. AEB Komisyonu sağlık ve bitki sağlığı önlemlerinin uygulanmasının koordinasyonundan sorumlu birim konumunda olup, AEB Anlaşması'nın 59. maddesine göre her üye devlet geçici olarak sağlık, bitki sağlığı, veterinerlik ile ilgili karantina önlemleri uygulama hakkına sahiptir.

AEB Anlaşması'na ilave olarak 28 Mayıs 2010 tarihli ve 299 sayılı, 18 Haziran 2010 tarihli ve 317 ve 318 sayılı kararlar, AEB kapsamında sağlık ve bitki sağlığı ile ilgili temel mevzuatı teşkil etmektedir.

RF'de sağlık ve bitki sağlığı önlemleri ile ilgili yetkili kuruluşlar İnsan Sağlığı ve Tüketici Hakları Koruma Kurumu (Rospotrebnadzor) ile Tarım Bakanlığına bağlı olan Federal Veterinerlik ve Bitki Karantina Servisi (Rosselkhoz nadzor) 'dir.

RF, Gıda Kodeksi'ne ve Dünya Hayvan Sağlığı Örgütü (OIE)'ye üyedir. Aynı zamanda Uluslararası Bitki Koruma Konvansiyonu'na taraftır.

RF'ye ithalatta belirli ürünlerde uygulanan sağlık ve bitki sağlığı önlemleri Rosselkhoznadzor'un resmi internet sitesinde¹⁹² yer almakta olup, RF'ye ithalatta izin verilen/onaylanmış ülke ve kuruluşların listeleri de Rosselkhoznadzor'un internet sitesinde yayımlanmaktadır.

Öte yandan, RF ve Türkiye arasında imzalanan anlaşma/protokoller çerçevesinde ülkemizden RF'ye bitkisel gıda ürünleri ihracatı yapan ihracatçı firmaların listesi ülkemiz tarafından hazırlanarak Rus tarafına bildirilmekte ve söz konusu listeler yılda dört defa güncellenmektedir.

Ticaret Politikası Önlemleri

RF'nin de üyesi olduğu AEB çerçevesinde, 2012 yılından itibaren ticaret politikası savunma önlemlerinden sorumlu birim, Avrasya Ekonomik Komisyonu'nun İç Pazarı Savunma Departmanı'dır. Söz konusu birim tarafından alınan kararlar tüm üye ülkeler için bağlayıcı niteliktedir.

Adı geçen departman tarafından yürütülen soruşturmalar ve yürürlükteki ticaret politikası savunma önlemlerine ilişkin bilgiler Avrasya Ekonomik Komisyonu resmi internet sitesinde¹⁹³ yayımlanmaktadır.

Bu kapsamda, RF tarafından (Gümrük Birliği adına) Almanya, İtalya ve ülkemiz menşeli hafif ticari araçlar¹⁹⁴ ithalatına karşı açılan anti-damping soruşturması neticesinde, 14 Mayıs 2013 tarihinde alınan nihai önlem kararı ile bahse konu ürünlerde Türkiye'den ithalatta %11,1 oranında ilave vergi uygulanması kararlaştırılmıştır. Söz konusu önlem halen yürürlükte.

¹⁹² <http://www.fsvps.ru>

¹⁹³ <http://eec.eaeunion.org/ru/act/trade/podm/Pages/default.aspx>

¹⁹⁴ GTİP :8704.21.31 ve 8704.21.91

SÜBVANSİYONLAR

RF'nin ihracatını artırmaya yönelik olarak 2012 yılından itibaren uygulanan yasal ve kurumsal reformlar; ihracatın desteklenmesi ve dış pazarlara erişim yol haritası ve hükümetin 2013-2018 dönemini kapsayan dış ekonomik faaliyetlerin desteklenmesi programı kapsamında şekillenmektedir.

Federal düzeyde, bir devlet kurumu olan Vnesheconombank (VEB) ihracat destekleri ile ilgili kurumdur. VEB, hem doğrudan hem de Rus Eximbank, RF İhracat Sigorta Ajansı (EXIAR) ve Rus İhracat Merkezi (REC) gibi bağlı kuruluşları aracılığıyla RF'nin ihracatını desteklemekte ve geliştirmektedir. VEB ve Rus Eximbank Rus ihracatçıları kredi, sigorta ve garanti programları ile desteklemekte olup her iki kurumun destek sağladığı ihracat sektörleri farklılık arz etmektedir.

RF'nin DTÖ'ye katılımı sonrasında, ülkede uygulanmakta olan veya uygulanacak herhangi bir sübvansiyon programının DTÖ Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Tedbirler Anlaşması'na aykırı olmayacağına ilişkin bir taahhüdü bulunmaktadır. RF'nin DTÖ Sübvansiyonlar ve Karşı Tedbirler Komitesi'ne 2012, 2013 ve 2014 yıllarına ait destek ve sübvansiyonlarla ilgili yaptığı bildirimlerde¹⁹⁵, federal ve bölgesel düzeyde spesifik bazı sektörlerin desteklendiği görülmektedir.

Bazı sanayi kollarında, ekonomik faaliyetlerle ilgili olarak 30 Haziran 2015 tarihinde yürürlüğe giren 488-FZ sayılı RF'nin sanayi politikası hakkında kanun çerçevesinde, federal hükümet ve bölgesel hükümetler tarafından sınai kuruluşlara performans kriterlerine de bağlı olarak bazı destekler sağlanmaktadır.

İlave olarak, federal ve bölgesel düzeyde RF'de üretilen malları ihraç eden sınai kuruluşlarına destek verilmekte olup, kamu alımlarında da uluslararası taahhütlere aykırı olmamak kaydıyla RF'de üretilen ürünlere/hizmetlere/işlere öncelik sağlanmaktadır.

¹⁹⁵ G/SCM/N/253/RUS/Rev.1, 1 Mayıs 2014; G/SCM/N/284/RUS, 11 Mayıs 2016

KAMU ALIMLARI

RF’de, federal, bölgesel ve yerel idarelerin ihtiyaçlarını karşılamak için kamu alımları kapsamında yapılan alımların toplam tutarı 2015 yılında 5.451 milyar Ruble (yaklaşık 90 milyar Dolar, GSYİH’nin %9’u) olarak gerçekleşmiştir.

Kamu alımları ile ilgili mevzuat RF hükümeti tarafından son yıllarda yeniden düzenlenmiş olup, kapsamlı bir kamu ihale sisteminin kurulması, alımlarda etkinliğin artırılması ve yolsuzluğun azaltılması amacıyla 2013 yılında kamu alımlarına ilişkin yeni kanun çıkartılmıştır. Sözleşme sisteminde getirilen yeniliklerin 2015 yılında bütçeye katkısının 321 milyar Ruble olduğu ve kamu alımlarında güvenilirliğin daha da arttığı görülmektedir.

RF, DTÖ Kamu Alımları Anlaşması’na taraf değildir. 2012 yılında DTÖ’ye katılımın ardından dört yıl içerisinde Kamu Alımları Anlaşması’na taraf olma konusunda müzakerelere başlamayı taahhüt etmiştir. 29 Mayıs 2013 tarihinde gözlemci statüsü verilen RF’nin DTÖ Kamu Alımları Anlaşması’na katılımına ilişkin müzakerelere yakın bir dönemde başlanması öngörülmektedir.

RF’de kamu alımları, federal hükümet ve bölgesel hükümetlerin/yönetimlerin alımları, askeri kuruluşların alımları, kamu iktisadi kuruluşları vb. diğer yasal kurumların yaptığı alımlar olmak üzere üç ana kategoride değerlendirilebilir.

Federal hükümet ve bölgesel hükümetler tarafından yapılan alımlarda 5 Nisan 2013 tarihli ve 44-FZ sayılı kanun hükümleri geçerli olup, söz konusu kanun 1 Ocak 2014 tarihinden itibaren yürürlüktedir. 2013 yılından beri adı geçen kanunda birçok değişiklik yapılmış olup, hâlihazırda yaklaşık 250.000 kurum bu yeni kamu ihale kanunu kapsamında alım yapmaktadır.

Kamu iktisadi kuruluşları vb. diğer kuruluşlar için ise alımlarda 18 Temmuz 2011 tarihli ve 223-FZ sayılı kanun hükümleri uygulanmaktadır. Bu kapsamda alım yapan kuruluşlar, kendi kurumsal metotlarını uygulamaktadır. Bu mevzuat kapsamında kamu alımı yapan kurum sayısı ise yaklaşık 80.000’dir.

Askeri kuruluşların yapacağı alımlarda/ihalelerde ise 29 Aralık 2012 tarihli ve 275-FZ sayılı kanun hükümleri uygulanmaktadır.

Yukarıda belirtilenlerin dışında, kamu alımları ile ilgili diğer mevzuat ise Medeni Kanun, Bütçe Kanunu ve Rekabetin Korunmasına İlişkin Kanun'dur.

Kamu alımlarına ilişkin 1 Ocak 2014 tarihinden itibaren yürürlükten kaldırılan eski kanun ile kıyaslandığında 5 Nisan 2013 tarihli yeni kanun, kamu alımlarının planlanmasına ilişkin zorunlu prosedürler, daha fazla ihale metodu seçenekleri ve artırılmış ihale/alım denetleme sistemleri gibi daha kapsamlı ve etkin unsurları içermektedir. Yeni kanun, planlama, ihale/alım organizasyonu, sözleşmeler, sözleşme performansı, ihale ve alımların denetlenmesi de dâhil olmak üzere kamu alımlarına ilişkin tüm süreçleri düzenlemektedir. Söz konusu yeni kanunun yürürlüğe girmesinden sonra, ihale ve alımların planlanması, yabancı ürünlerin alımına yönelik kısıtlamalar, sözleşmeler, kontroller vb. konularda uygulama usul ve esaslarına ilişkin yaklaşık 100 adet yönetmelik çıkartılmıştır.

Kamu alımlarına ilişkin 44-FZ sayılı kanuna göre, tüm kamu alımlarının açıklık, şeffaflık, rekabetçilik, profesyonellik, verimlilik ve etkinlik prensiplerine bağlı olarak yapılması esastır. Şeffaflık ve açıklık prensibinden hareketle, söz konusu kanun uyarınca her alıma/ihaleye ilişkin bilgiler resmi internet sitesinde¹⁹⁶ yayımlanmaktadır

Kamu alımlarına ilişkin diğer bir prensip ise, ilgili kanuna göre kamu alımları ile ilgili görevlilerin ihale/alım süreçlerini profesyonel ve yetkin bir şekilde yapabilmelerini teminen eğitim almaları gerekliliğidir. Kamu alımları ve ihale süreçleri ilgili kurumların eğitimli ve yetkin personelleri tarafından yürütülebileceği gibi kurum adına bu konuda uzmanlaşmış diğer ajanslar tarafından da yürütülebilmektedir.

Kamu alımlarına ilişkin olarak yukarıda belirtilen temel prensiplere ilave olarak, inovasyonun desteklenmesi, küçük işletmeler ile spesifik bazı sosyal grupların desteklenmesi gibi ilave amaçlar da bulunmaktadır. Bu çerçevede, kamu alımlarında küçük işletmeler, engelli insanların organizasyonları, kar amacı olmayan sivil toplum kuruluşları gibi tedarikçilere %15 oranında fiyat avantajı uygulanmaktadır. Avantajların/imtiyazların uygulanabileceği ürünler, işler ve hizmetler RF Hükümeti tarafından onaylanmakta ve her alım ve ihaleye ilişkin dokümanda da bu konuda bilgi bulunmaktadır. Söz konusu fiyat avantajı uygulaması ile birlikte kamu

¹⁹⁶ www.zakupki.gov.ru

alımına ilişkin sözleşmelerde küçük işletmelerin payının giderek arttığı ve bu sistemin küçük işletmeleri destekleyen etkin bir araca dönüştüğü görülmektedir.

Öte yandan, 44-FZ sayılı kanun çerçevesinde, RF Hükümeti, anayasal düzen, ulusal güvenlik-savunma, iç pazarı korumak, ulusal ekonomiyi geliştirmek ve Rus üreticilerini teşvik etmek gibi amaçlarla yabancı ürün, iş ve hizmet alımında bazı kısıtlamalar uygulayabilmektedir. Yabancı ürün ve hizmetlerin alımı, sadece o ürün ve hizmetin RF topraklarında üretilmemesi durumunda söz konusu olabilmektedir. Konuyla ilgili olarak Rus yetkililer, RF topraklarında kurulan yabancı sermayeli tedarikçilerin ve hizmet sağlayıcılarının kamu alımlarına/ihalelerine katılımda RF ve AEB ülkeleriyle eşit haklara sahip olduğunu teyit etmektedir.

Kamu alımlarında ve ihalelerde iki temel yöntem uygulanmaktadır. Bunlardan birincisi rekabetçi yöntem, ikincisi de tek tedarikçi yöntemidir. Alımı yapan/ihaleyi açan kuruluş ilgili kanun hükümlerine uygun olarak hangi alım/ihale yönteminin uygulanacağına karar vermekte olup, uygulanan alım/ihale yönteminin katılımcı sayısını aşırı şekilde azaltacak bir yöntem olmaması gerekmektedir.

HİZMET TİCARETİ

Hizmet ticaretinde ülkemiz ile RF arasındaki en önemli sorunlardan biri ulaştırma sektörüdür.

Ülkemiz ile RF arasındaki mevcut anlaşma/protokoller çerçevesinde, iki ülke arasındaki karayolu taşımacılık kotaları her ülke için 9.000 adet olup, bu kotaların 1.000 adetlik kısmı soğutmalı taşıtlara ayrılmaktadır. Söz konusu kota miktarları ülkemizin ihtiyaçlarını karşılamamakta ve bu durum RF'ye ihracatımızda aksaklıklara yol açmaktadır.

Öte yandan, RF'nin ülkemize yönelik uyguladığı özel ekonomik önlemler kapsamında Türkiye'ye tahsis edilen ikili karayolu geçiş belgelerinin sayısı azaltılmıştır.

1 Ocak 2016 tarihinden itibaren vize muafiyetinin askıya alınması sonrasında, RF'ye girişte Türk sürücülerini vize uygulamasına tabi olmaya başlamıştır. Vize uygulamasının yanı sıra vize temininde yaşanan bürokratik zorluklar ve yüksek maliyet nedeniyle, mütekabiliyet çerçevesinde 1 Haziran 2016 tarihinden itibaren Rus sürücülerine de Türkiye'ye girişte vize uygulamasına başlanmıştır.

RF ile yaşanan uçak krizinden sonra Türkiye'ye yönelik uygulanan özel ekonomik önlemler paketi kapsamında müteahhitlik ve müşavirlik hizmetlerinin de dâhil olduğu bazı sektörlerde Türk firmalarının ve T.C. Vatandaşları tarafından kontrol edilen firmaların RF'de faaliyetleri yasaklanmıştır. İlave olarak, Türk vatandaşlarının RF'de istihdamı 1 Ocak 2016 tarihinden itibaren yasaklanmıştır (RF Hükümeti tarafından belirlenmiş yasaklamadan muaf tutulan firmalar hariç olmak üzere). Söz konusu yasaklama/sınırlamalar müteahhitlik sektörü başta olmak üzere RF'de faaliyet gösteren veya faaliyet göstermeyi planlayan firmalarımız için önem arz eden engellerdir.

Lojistik

RF, 17 milyon metrekarelik yüzölçümü ile dünyanın en büyük ülkesi konumunda olup, iş ve yatırım koşulları her bölgede farklılıklar arz etmektedir.

Lojistik açıdan önemli sıkıntıları da beraberinde getiren gelişmemiş altyapı, özellikle büyük metropoller dışında kalan bölgelerde pazara giriş ve yatırım koşullarını olumsuz etkilemektedir.

Türkiye ile RF arasındaki lojistik, özellikle kara ulaştırması alanında karşılaşılan geçiş belgeleri konusu, iki ülke arasındaki sorunlu alanlardan biri olagelmıştır. Ülkemizin RF'ye ihracatında karayolu 2015 yılında yaklaşık %51,1'lik pay ile büyük bir ağırlığa sahipken, RF'den ithalatımızın yalnızca %1,4'ü karayolundan gerçekleşmiştir.

Uçak krizinden önceki dönemde 9.000 adet ikili geçiş belgesi, ülkemizin RF'ye yönelik ihracat taşımalarında yetersiz kalmakta ve gerek ihracatımızın gerekse taşımacılarımızın sınır ötesinde hizmet sunmasının önünde engel teşkil etmekteydi.

28 Kasım 2015 tarihli 583 sayılı kararname ile Türk araçlarına sağlanan 9.000 adet geçiş belgesi kotası 01 Ocak 2016 tarihinden itibaren 2.000 adede düşürülmüş, Türk sürücülerine vize verilmemesi sebebiyle fiili olarak da taşımalar durdurulmuştur. Hâlihazırda normalleşme sürecine giren Türkiye-RF ilişkilerinde, Türkiye'den RF'ye ihracat belirli ürünler için başlamış olmasına rağmen, bu ürünlerin Türk lojistik firmalarınca taşınması mümkün olmamaktadır.

FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI

RF, ABD'nin 2015 yılı 301 sayılı raporunun izleme listesinde yer almaktadır. Raporda RF'nin, Fikri Mülkiyet Haklarının korunması ve uygulanması konusunda ciddi eksiklikleri olduğu tespit edilmiştir.

VİZE UYGULAMALARI

Türkiye'ye yönelik özel ekonomik önlemler kapsamında, Umuma Mahsus Pasaport hamili Türk vatandaşlarına uygulanan vize muafiyeti 1 Ocak 2016 tarihinden itibaren kaldırılmış, müteakiben Hususi ve Hizmet pasaportuna sahip Türk vatandaşları için de vize uygulanmaya başlanmıştır.

Bu çerçevede, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının RF'ye yapacakları seyahatlerde Hizmet, Hususi ve Umuma Mahsus Pasaport hamilleri vizeye tabidir. Diplomatik Pasaport sahipleri ise 90 gün süreyle vizeden muaftır. RF vizeleri ile ilgili ayrıntılı bilgi RF Ankara Büyükelçiliği'nden¹⁹⁷ temin edilebilmektedir.

DİĞER ENGELLER

Rostov Bölgesi'ne Yönelik Çimento İhracatında Rekabete Aykırı Uygulamalar

Türk firmalarının, RF'nin özellikle Rostov Bölgesi'ne yönelik çimento ihracatlarında, bu bölgede bulunan limanların Türk çimentosunu tahliye etmek istemediği, limanlarla tahliye konusunda yapılmış anlaşmaların çeşitli mazeretlerle tek taraflı olarak iptal edildiği, bunun da bölgede 2013 yılında faaliyete geçen yerel üreticinin liman idarelerine yaptığı baskıdan kaynaklandığı yönünde firmalarımızdan bildirimler alınmaktadır.

Rostov Limanı'nın güneyinde yer alan Azov Limanı'ndan ise sınırlı miktarda gri çimento ihracatı yapılabilmeyle beraber tarifelerin yüksek, teknik, fiziki imkânların yetersiz, hizmet kalitesinin düşük olması, özellikle yaz aylarında bekleme sürelerinin uzun olması ve bunlara ek

¹⁹⁷ <http://www.rfembtur.mid.ru/tur/visa.html>

olarak ÷lkemizden imento nakledecek gemilerin mutlaka Rus bayrağı taşımasının zorunlu olması ve navlun fiyatlarının artması gibi olumsuz şartlarla karşılaşılmaktadır.

SUUDİ ARABİSTAN

TİCARİ İLİŞKİLERİN ÖZETİ

Suudi Arabistan ile ticaretimiz, son yıllarda petrol fiyatlarında yaşanan gerilemeye paralel olarak 2015 yılında dış ticaret fazlası vermiştir. Ülkemiz Suudi Arabistan'a 2015 yılında 3,5 milyar Dolar ihracat gerçekleştirirken, ithalatımız 3 milyar Dolar düzeyinde kalmıştır. 2016 yılında ise ihracatımız %8,6 oranında bir düşüş göstererek 3,2 milyar Dolar, ithalatımız ise %17,5 oranında azalarak 2,5 milyar Dolar olarak kaydedilmiştir. İthalattaki bu düşüşte özellikle petrol fiyatlarındaki gerileme önemli bir rol oynamıştır.

Türkiye'nin ülkeye ihracatında; halı ve mobilya gibi tüketim mallarının yanında, elektrik transformatör ve iletkenleri ile inşaat demiri gibi yatırım ve ara malları ön plana çıkmaktadır. Suudi Arabistan ise esas olarak ham petrol ve petrokimya ürünleri ihracatı ile Türkiye için önemli bir tedarikçi konumunda bulunmaktadır. Özellikle son yıllarda, petrokimya ürünleri ithalatımız ham petrol ithalatımızın önüne geçmiştir¹⁹⁸.

Suudi Arabistan ile ticarete güzergah üzerinde bulunan Suriye'de yaşanan gelişmeler ve bu bölgedeki karışıklık, daha önce bölgeye ihracatı görece yüksek olan sebze ve meyve ürünleri ile diğer tüketim malzemelerinin ihracatını olumsuz yönde etkilemiştir.

Dünya Bankası iş yapma kolaylığı sıralamasında 94. sırada yer alan Suudi Arabistan'da ülkemizin yatırım tutarı ise 62 milyon Dolar'dır. Buna karşılık, Suudi Arabistan yatırımcılarının ülkemizde gerçekleştirdiği doğrudan yabancı sermaye yatırım tutarı ise yaklaşık 2 milyar Dolar düzeyindedir.

Diğer taraftan, Suudi Arabistan, özellikle inşaat sektöründe Ortadoğu ülkeleri arasında en dinamik pazar haline gelmiştir. Suudi Arabistan, Türk müteahhitlik firmalarının bugüne kadar en çok proje üstlendiği altıncı ülke konumundadır. Türk firmalarının 1972-2016 yılları arasında bu ülkede üstlendiği 306 projenin değeri 17,2 milyar Dolar'dır.

¹⁹⁸ **Suudi Arabistan'ın İhracatında Başlıca Ürünler (%)** : Ham petrol ve petrol ürünleri (%76), plastikler ve mamulleri (%7,5), organik kimyasallar (%5)

Suudi Arabistan'ın İthalatında Başlıca Ürünler (%) : Kazanlar, makineler, mekanik cihazlar ve aletler (%16), motorlu kara taşıtları (%15,2), elektrikli makine ve cihazlar (%11,8)

Türkiye-Körfez İşbirliği Konseyi Serbest Ticaret Anlaşması

Suudi Arabistan'ın üyesi olduğu Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) ile STA akdedilmesine yönelik müzakerelere 15 Kasım 2005 tarihinde Riyad'da başlanmıştır. Müzakerelerin IV. turu 22-24 Nisan 2009 tarihlerinde Ankara'da gerçekleştirilmiş, 28-30 Eylül 2009 tarihlerinde Riyad'da yapılması öngörülen V. tur müzakereler ise KİK'in talebi üzerine önce ertelenmiş, ardından iptal edilmiştir.

KİK'in yürüttüğü tüm STA müzakerelerini askıya alması ve üçüncü ülkeler ile yürütülen STA müzakereleri ile ilgili teknik gözden geçirme çalışması başlattığını ilan etmesi sebebi ile müzakerelere devam edilememiştir. Daha sonra, Türkiye-KİK STA müzakerelerinin tekrar başlatılması hususu, muhtelif platform ve temaslarda gündeme getirilmiş, ancak bugüne kadar somut bir sonuç alınamamıştır.

Konuya ilişkin olarak, KİK Sekreteryası tarafından çeşitli görüşmelerde, ülkemizin STA görüşmelerine başlama talebinin başka ülkelere olan taleplerle birlikte değerlendirilmeye alındığı ve yapılacak öncelik sıralamasına göre cevap verileceği dile getirilmiştir.

İTHALAT POLİTİKALARI

Gümrük Vergileri

Suudi Arabistan'da uygulanan ortalama MFN tarife oranı %5,1'dir. Tarife oranları tarım ürünlerinde ortalama %6, tarım dışı ürünlerde ise %5 düzeyindedir. DTÖ üyeliğinden sonra, Suudi Arabistan tarifelerinin %100'ünü bağlamış; bağlı hadler tarım ürünlerinde ortalama %15,8 sanayi ürünlerinde ise ortalama %10,5 olmuştur. Mevcut oranlar dikkate alındığında, tarım ürünlerinde, diğer ürün gruplarına kıyasla yüksek tarife oranlarının uygulandığı görülmektedir. Ayrıca, KİK üyesi olarak Suudi Arabistan, KİK ile tercihli düzenlemesi bulunan ülkeler dışında, 3. ülkelere de KİK ortak gümrük tarifesi uygulamaktadır.

Gümrük Uygulamaları

Suudi Arabistan'daki gümrük uygulamaları ile bağlantılı olarak mobilya ve temizlik ürünleri gibi bu ülkeye yapılan sevkiyatlarda tüm malların gümrüklerde açıldığı ve yapılan kontrollerde ürünlerin ciddi anlamda zarar gördüğü firmalarımız tarafından dile getirilmektedir. Bunun yanında gümrük bölgelerine göre farklılık göstermekle birlikte, Duba örneğinde olduğu gibi, bazı gümrüklerde ürünlerin çok detaylı incelemeye tabii tutulduğu ürünlerin zarar gördüğü firmalarımız tarafından dile getirilmektedir.

Öte yandan, Suudi Arabistan mevzuatı uyarınca, tüm ürünlerde görünür bir yerde ve silinmeyecek şekilde, ürünün menşei gösteren bir etiketin bulunması zorunludur.

Lisans Uygulamaları ve İthalat Yasakları

Suudi Arabistan tarafından bazı ürünlerin ithalatı yasaklanmış, bazı ürünlerin ithalatı ise uygun makamlardan alınacak özel izne bağlanmıştır. Bu kapsamda, başta alkol, narkotik madde, kurbağa ve domuz ürünleri, ateşli silahlar, kullanılmış giyim eşyası, hasarlı araç, beş yıldan eski araç ve araç parçaları olmak üzere belirli ürünlerin ithalatı yasaktır¹⁹⁹.

Canlı hayvan, bahçe ürünleri, tarımda kullanılmak üzere tohum, alkol içeren ürünler, kimyasallar ve zararlı maddeler, eczacılık ürünleri, kablosuz cihaz, radyo kontrollü model uçak, doğal asfalt, arkeolojik eserler, kitap, süreli yayın vb. ürünlerin ithalatı ise özel izne bağlı olarak gerçekleştirilmektedir²⁰⁰.

İhracatı yasak olan ürünler arasında ise atlar, tavuk ve canlı hayvan yemleri, doğal kum, zenzem suyu ve bazı gaz silindirleri yer almaktadır. Ayrıca, kırma taş gibi bazı madencilik ürünleri, buğday, vahşi hayvan, bazı tarım makineleri gibi ürünlerin ihracatı da izne tabidir²⁰¹.

¹⁹⁹ <http://www.customs.gov.sa/sites/sc/en/CustomsGuideNew/SubHQweb02/Pages/Pages/LandingPage.aspx>

²⁰⁰ <http://www.customs.gov.sa/sites/sc/en/CustomsGuideNew/RestrictedGoods/Pages/Pages/LandingPage.aspx>

²⁰¹ <http://www.customs.gov.sa/sites/sc/en/CustomsGuideNew/RestrictedGoods/Pages/Pages/LandingPage.aspx>

Teknik Mevzuat, Uygunluk Değerlendirme Prosedürleri ve Standartlar ile Sağlık ve Bitki Sağlığı Önlemleri

Suudi Arabistan’da ithalatı gerçekleştirilen ürünlerin standartları Körfez Standardizasyon Kurumu (GSO) ile Suudi Arabistan Standardizasyon Kurumu (SASO) tarafından belirlenmektedir. Bunun yanında söz konusu standartların uygulanması ve takibi gıda, kozmetik ve medikal ürünlerde Suudi Arabistan Gıda ve İlaç Otoritesi (SFDA) tarafından yapılmaktadır. Bu ürünler ile ilgili testler de SFDA’ya bağlı laboratuvarlarda gerçekleştirilmektedir.

Gıda, tarım, kozmetik, medikal ve askeri ürünler dışında ithalatı yapılan tüm ürünlerde “conformity certificate” olarak adlandırılan ürünün Suudi Arabistan standartlarına uygun olduğunu gösteren belgenin, ürün ile birlikte Suudi Arabistan Gümrüklerine ibraz edilmesi gerekmektedir. Söz konusu belge, ürünün ithalatının yapıldığı ülkede yer alan ilgili standartları belirleyen kurum veya akredite edilmiş uluslararası test laboratuvarları tarafından düzenlenmektedir. Suudi Arabistan’a ihracat yapacak firmalarımız bu belgeyi Türk Standartlar Enstitüsü (TSE)’den temin etmektedir. Ancak, bu uygulamanın gönderilen her parti için tekrarlanması gerektiğinden, uygulama, firmalarımız için ek maliyete ve zaman kaybına neden olmaktadır.

Son dönemlerde firmalarımızın karşılaştığı bir başka sorun ise Suudi Arabistan makamlarının kendi laboratuvar test sonuçlarını esas alması ve ürünlerin ülkeye girişine bu test sonuçlarına göre karar vermesidir. Öte yandan, Suudi Arabistan'a ilaç ihraç edebilmek için ilaca ait bir standart bulunmaması durumunda ürünün AB, ABD, Japonya gibi ülkelere de ihraç edilmekte olması şartı aranmaktadır.

Suudi Arabistan’a yapılacak et ve tavuk ürünleri ihracatı halihazırda SFDA tarafından onaylanmış olan Türk firmalarınca gerçekleştirilebilmektedir. Söz konusu iznin alınması oldukça uzun zaman aldığından, bu iznin SFDA adına Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığımız (GTHB)’dan alınması amacıyla bir çalışma başlatılmış olup, bu konudaki girişimler henüz tamamlanmamıştır. Sürecin tamamlanması ile birlikte, ülkeye et ve tavuk ürünleri ihraç etmek isteyen firmalarımız izinlerini SFDA kriterlerine uygun olarak GTHB’den alabileceklerdir.

Öte yandan, Türkiye'den gelen tekstil ürünlerinin, TSE tarafından alınmış analiz raporlarına sahip olmasına rağmen, Suudi Arabistan gümrüklerinde tekrar analiz için laboratuvarlara sevk edilmesi, süreci gereksiz olarak uzatıp zorlaştırmaktadır. TSE ile yapılan anlaşma gereği TSE tarafından verilen analiz raporlarının Suudi gümrük otoriteleri tarafından kabul edilmesi gerekmektedir.

KAMU ALIMLARI

DTÖ Kamu Alımları Anlaşması'nda gözlemci statüsünde olan Suudi Arabistan, 2005 yılında DTÖ üyeliğine kabul edildikten sonra, Kamu Alımları Anlaşması müzakerelerine başlayacağına dair taahhütte bulunmuştur. Ancak halen söz konusu taahhüdün gereği yerine getirilmemiştir.

Suudi Arabistan'da kamu ihalelerini gerçekleştiren merkezi bir kamu otoritesi bulunmamaktadır. Bütün kamu kurumlarının sözleşme yapma yetkisi mevcuttur. Kamu alımı ihalelerinde Suudi Arabistan vatandaşlarına ve en az %51 hissesi Suudi Arabistan vatandaşlarına ait olan firmalara öncelik tanınmaktadır. Aynı şekilde, Suudi Arabistan menşeli olan ve ihale şartlarını karşılayan ürünlere de öncelik verilmektedir. Suudi Arabistan menşeli ürünler dışında, kamu alımlarında, KİK üyesi ülke ürünlerine 3. ülke menşeli ürünler karşısında öncelik sağlanmaktadır. Örneğin, yabancı ülke firmalarının da katıldığı ihalelerde, KİK ülkelerinin ürünleri, rakiplerine kıyasla %10 oranında daha pahalı olsa dahi ihaleyi KİK ülke firmaları alabilmektedir. Öte yandan kamu alımı ihalelerinde, ihaleyi kazananlar tarafından finanse edilecek bir çeşit meslek içi eğitim verilmesi koşulu da ihaleyi gerçekleştiren ilgili kurumca talep edilebilmektedir.

Savunma alanındaki alımlar ise kamu alımları alanındaki kararname ve yönetmeliklere tabi değildir. Büyük askeri projeler için, proje bazlı birebir pazarlık süreci bulunmaktadır. Söz konusu projelere çoğunlukla ofset yükümlülüğü de getirilmektedir.

HİZMET TİCARETİ

Suudi Arabistan'da, müteahhitlik sektöründe faaliyet gösteren her firmanın "Sınıflandırma" adı verilen bir belgeye sahip olması gerekmektedir. Bu belge firmanın bitirmiş olduğu proje tutarı, makine parkı, personel sayısı, finansal geçmişi gibi kriterlere göre beş sınıfta

verilmektedir. Firmalar bu belgeye göre ancak belli ölçeklerdeki devlet ihalelerine teklif verebilmektedir. Bu durum, Suudi Arabistan’da yeni şirket kurmuş olan firmalarımız için de uygulanmaktadır. Söz konusu belgenin temininin uzun bir bürokratik süreç gerektirmesinden dolayı birçok firmamız devlet ihalelerine teklif verememektedir.

Öte yandan, özellikle son dönemde, müteahhitlik firmalarının hak ediş ödemelerinde gecikmeler olabilmekte, yeni projelerin başlaması gecikmekte veya ertelenmektedir.

Suudi Arabistan’da firma kurulum süreçlerinde yerli ve yabancılar için farklı uygulamalarla karşılaşmaktadır. Suudi Arabistan vatandaşları “adi” bir şirketi 5-10 bin SAR (3-6 bin TL) ödenmiş sermaye ile açabilmekte ve her türlü ihracat/ithalat işlemlerini yapabilmekte iken, yabancıların bu tür bir şirketi kurması mümkün değildir. Yabancıların kuracağı ticari şirketin en az 20 milyon SAR (14 milyon TL) ödenmiş sermayesinin olması ve bir Suudi vatandaşının şirkette asgari %25 oranında hissesinin bulunması zorunludur (son dönemde büyük uluslararası zincirler için belli şartlarda %100 sahiplik hakkı getirilmiştir). Gerek mal gerek hizmet sektörü olsun tüm yabancı ortaklı firmaların üst düzey ve teknik kadrolarının %75’nin ve genel kadrolarının %10 ile %40 arasındaki bir oranının Suudi Arabistan vatandaşlarından oluşması gerekmektedir. Özellikle teknik ve üst düzey kadronun %75’inin Suudi Arabistan vatandaşı olma zorunluluğu Suudi Arabistan’da şirket kurmayı zorlaştırmaktadır.

Firma kurulumu konusunda getirilen bu şartlar, girişimcilerimizi “kefalet sistemi” olarak adlandırılan bir sistemi kullanmaya yöneltmektedir. Kefalet sisteminde, tüm sermaye yabancıya ait olmakta; ancak şirket bir Suudi Arabistan vatandaşı adına kurulmakta, banka hesabı, ihracat/ithalat vs. işlemler de söz konusu Suudi Arabistan vatandaşının adına gerçekleştirilmektedir. Yabancılar ise bu şekilde normalde giremeyecekleri bir piyasaya girmekte ve %25 vergi yerine %2,5 (zekât) vergi ödemektedir. Bu sistemle, yabancılar için bir kolaylık geliştirilmiş olmakla birlikte, sistem, Suudi Arabistan vatandaşlarının yararlanabildiği hiçbir güvenceyi yabancılara sağlamamaktadır.

FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI

Suudi Arabistan’da fikri mülkiyet haklarının korunması konusuna hükümet ciddi bir destek vermektedir. Bu çerçevede, Ticari Marka Kanunu 2002 yılında yayımlanmıştır. Ayrıca, Suudi Arabistan; TRIPS Anlaşması’na, Sınai Hakların Korunması için Paris Sözleşmesi’ne, Edebiyat

ve Sanat Eserlerinin Korunmasına İlişkin Bern Sözleşmesi'ne, Patent İşbirliği Anlaşması ve Patent Kanunları Anlaşması'na taraftır. Suudi Arabistan, söz konusu Anlaşmalar çerçevesinde uluslararası yükümlülüklerini yerine getirmektedir.

VİZE UYGULAMALARI

Suudi Arabistan'da iş yapmak isteyen işadamlarımız ülkeye girişte ciddi sıkıntılar yaşamaktadır. İşadamlarımız kendi talepleriyle ticari vize başvurusu yapamamaktadır. Ticari vize başvurusu, ancak Suudi bir firmanın işadamımıza davet mektubu göndermesi ile gerçekleşebilmektedir. Piyasa araştırması yapmak, pazarı yerinde incelemek üzere ilk kez bu ülkeye gitmek isteyen işadamlarımız ise henüz ilişkide oldukları bir Suudi Arabistan firması olmaması nedeniyle davet mektubu alamamaktadır. Ayrıca, iş adamlarımız Suudi Arabistan'a ticari amaçlı ziyaretlerinde ciddi zaman alan prosedür ve detaylarla karşılaşmaktadır. Bu durum, iş adamlarımız ile Suudi işadamlarının bir araya gelmesini zorlaştırmakta ve ticaret hacminin gelişmesini olumsuz yönde etkilemektedir.

Ayrıca, ülkede, iş ve işçileri ilgilendiren konularda genel olarak vize alımında ve çalışma izni temininde de zorluklar yaşanmaktadır. Sürücü vizeleri ise çok kısa süreler için verilmekte olup, aracın bozulması gibi olağandışı durumlarda dahi kalış süresi aşıldığında ciddi para cezaları gündeme gelmektedir. Süre aşımının tekrarlanması ise sürücüye 5 yıl ülkeye giriş yasağı verilmektedir.

TAYLAND

TİCARİ İLİŞKİLERİN ÖZETİ

Tayland, Güneydoğu Asya’da ticaret açısından önemli bir konuma sahiptir. Laos, Burma, Kamboçya ve Malezya’ya komşu olan Tayland bir geçiş kapısı niteliğindedir. Ülke konumu nedeniyle gıda ve tekstil başta olmak üzere ülkemiz ihracatında önde gelen sektörler için önemli bir pazar ve bölgesel dağıtım üssü niteliğindedir.

Tayland-Türkiye ticaret dengesi istikrarlı bir şekilde Tayland lehine gelişmekte iken, iki ülke arasındaki ticaret hacmi son 10 yılda dalgalı bir şekilde 870 milyon Dolar ile 1,5 milyar Dolar arasında değişmektedir. 2015 yılında ise ticaret hacminin 1,4 milyar Dolar’a ulaştığı görülmektedir. 2015 yılında Tayland’a ihracatımız 174 milyon Dolarlık bir seviyeye ulaşmış, ithalatımız ise 1,2 milyar Dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. 2016 yılında, 2015 yılına göre ihracatımız %5,8 oranında bir düşüşle 164 milyon Dolar, ithalatımız ise %22 oranında bir artışla 1,5 milyar Dolar olmuştur. Aynı dönemde dış ticaret açığımız 1,3 milyar Dolar’ın üzerine çıkmıştır. Bu ticaret açığının büyük kısmı kauçuk gibi endüstriyel girdilerden ve bazı sanayi ürünlerinden kaynaklanmaktadır.

Tayland’a ihracatımızda demir-çelik, makineler ve değirmencilik ürünleri, başlıca kalemleri teşkil ederken; ithalatımızda, makineler, motorlu kara taşıtları, kauçuk ve kauçuktan eşya ve plastikler ön plana çıkmaktadır. Bu ülkeye yönelik ihracatımız hacim ve ürün çeşitliliği açısından potansiyelinin çok altındadır²⁰².

Dünya Bankası iş yapma kolaylığı sıralamasında 46. sırada yer alan Tayland’daki ülkemizin toplam yatırım tutarı 117,2 milyon Dolar’dır. Buna karşılık, Tayland’ın Türkiye’deki doğrudan yatırımları 72 milyon Dolar’dır.

²⁰² **Tayland’ın İhracatında Başlıca Ürünler** : Kazanlar, makineler, mekanik cihazlar ve aletler; elektrikli makine ve cihazlar; motorlu kara taşıtları; kauçuk ve kauçuktan eşya; plastik ve mamulleri.

Tayland’ın İthalatında Başlıca Ürünler : Elektrikli makine ve cihazlar; mineral yakıt ve yağlar; kazanlar, makineler, mekanik cihaz ve aletler; kıymetli ve yarı kıymetli taşlar; demir-çelik.

Diğer taraftan, müteahhitlik alanında Tayland'da firmalarımız bugüne kadar sadece bir proje üstlenmiştir. 2014 yılında üstlenilen projenin bedeli 4,5 milyon Dolar'dır. Tayland'da halihazırda faaliyet gösteren Türk müteahhitlik firması bulunmamaktadır.

Türkiye – Tayland Serbest Ticaret Anlaşması

Tayland ile Türkiye arasında STA müzakerelerine başlanmasına olumlu bakılmakla birlikte, Tayland ordusunun 22 Mayıs 2014 tarihinde yönetime el koyması nedeniyle söz konusu müzakereler başlatılamamıştır.

Önümüzdeki dönemde müzakerelerine başlanacak STA ile ilk aşamada sadece mal ticareti ele alınacaktır. İlerleyen aşamalarda STA'ya yatırım ve hizmetler gibi diğer alanların da dahil edilmesi söz konusu olabilecektir. STA kapsamında Türkiye'nin Tayland'a ihracatında en fazla artışın beklendiği ürünler giyim eşyaları, tekstil ürünleri, makineler, motorlu taşıtlar ve diğer taşıma ekipmanları iken; Tayland'ın Türkiye'ye ihracatında en fazla artışın beklendiği ürünler işlenmiş pirinç ve diğer bazı gıda ürünleri, lastik mamulleri, motorlu taşıtlar ve makinelerdir.

İTHALAT POLİTİKALARI

Gümrük Vergileri

Tayland'ın 1 Ocak 1995 tarihinde DTÖ'ye üyeliği sonrasında yaptığı liberalizasyon sonucunda, ortalama gümrük vergilerinin tedrici olarak azaltılmış olmasına rağmen, ülkemiz ihracatı açısından önem arz eden ürün gruplarında gümrük vergileri hala oldukça yüksektir. Tayland, genel olarak ad valorem gümrük vergileri uygulamaktadır. Tayland'ın DTÖ kapsamında bağlı tarifeleri dikkate alındığında tarım ürünleri için olabilecek azami gümrük vergisi ortalama %38,5, tarım dışı ürünler için ise %25,5'dir. Bununla birlikte, 2015 yılında uygulanan ortalama gümrük vergileri tarım ürünleri için %30,7, tarım dışı ürünler için %7,7'dir.

DTÖ'nün Tayland için hazırladığı TPRM raporunda, bazı ürünler için geçerli olan yüksek gümrük vergilerinin ticareti engellediği ve verimsizlik yarattığı ifade edilmiştir. Tarım ürünleri içerisinde özellikle alkollü ve alkolsüz içecekler, tütün, kahve, çay ve süt ürünlerinin gümrük vergileri daha yüksektir. Bu durum, Tayland'ın söz konusu sektörlerde hassas olduğunu göstermektedir.

Tayland, Brunei, Endonezya, Filipinler, Kamboçya, Laos, Malezya, Myanmar, Singapur ve Vietnam'ın da içinde bulunduğu Güneydoğu Asya Uluslar Birliği (ASEAN)'ne üye bir ülkedir. ASEAN ülkeleri 1993 yılında ASEAN Ülkeleri Serbest Ticaret Anlaşması (AFTA)'nı imzalayarak kendi aralarında tercihli gümrük vergilerini uygulamaya başlamıştır. ASEAN kapsamında Avustralya, Yeni Zelanda, Çin, Hindistan, Japonya ve G. Kore ile yapılan anlaşmalar dışında Tayland, şu ana kadar Japonya, Laos, Avustralya, Yeni Zelanda, Peru ve Şili ile ikili Serbest Ticaret Anlaşmaları imzalamıştır. ABD ve Bahreyn ile yürütülen STA müzakereleri 2006 yılından beri askıdadır. AB ile yürütülen STA müzakereleri de 2014 yılında askıya alınmıştır.

Gümrük Uygulamaları

Tayland Gümrük Departmanı 2012 yılında Tayland Gümrük Elektronik Sistemini uygulamaya koymuştur. Bu sistem e-ithalat, e-ihracat, e-manifesto ve diğer elektronik sistemleri içermektedir. 2013 yılında, uluslararası ticareti kolaylaştırmak için ihracat, ithalat ve gümrük komisyoncuları için Tayland Yetkili Ekonomik Operatörler Programı yürürlüğe konulmuştur. Bu programın uluslararası ticareti hızlandırması, maliyetleri düşürmesi ve zaman kazandırması hedeflenmektedir. Söz konusu sistem Asya, Avrupa ve Amerika'da tanınmaktadır. Sistem çerçevesinde bütün ithalatçıların ve devlet kurumlarının gümrüğe kayıtlı olmaları gerekmektedir.

Tayland'ın 2012 yılından itibaren uyguladığı Gümrük Elektronik Sistemi sayesinde, ithalat için gerekli bütün belgeler elektronik olarak Tayland gümrüğüne gönderilebilmektedir. Yüksek riskli sevkiyat (kırmızı çizgi) durumlarında ise ithalat beyannamesi, konşimento veya havayolu taşıma senedi, fatura listesi, ithalat lisansı, menşe şahadetnamesi, katalog ve ürün içeriği gibi belgeler talep edilmektedir.

Diğer taraftan, Tayland Gümrük Otoritesi, yanlış menşe bildiriminden, yanlış ürün sınıflandırmasından veya yanlış gümrük değerlendirmesinden şüphe duyulan ithalatçıları ortaya çıkaran gümrük yetkililerine yönelik bir ödül sistemini uygulamaktadır. Bu kapsamda gümrük yetkilileri yukarıda belirtilen suçları işlediğinden şüphe duyulan ithalatçıları mevcut olan tüm imkânlarla denetlemektedir. Bu çerçevede ithalatçıları yoğun denetimlere tabi olabilmektedir.

Tayland Gümrüğü 1.000 Baht ve altı değerinde ithal eşyayı resmi gümrük prosedürlerinden muaf tutan bir sistemi uygulamaktadır. Ancak, bu oran oldukça düşük olduğundan özellikle KOBİ'ler için ticaretin kolaylaştırılması önündeki bir engel olarak görülmektedir.

Lisans Uygulamaları ve İthalat Yasakları

Tayland'dan ihraç edilen veya tekrar ihraç edilen bütün ürünler gümrük kontrolüne ve onaya tabidir. Tayland 33 ürüne ihracat lisansı, kayıt zorunluluğu veya ihracat yasağı koymuştur. Tayland, protein içeriği %60'dan az olan balık yemi ve mısır ithalatı için ürün-spesifik özel vergi uygulamaktadır.

Tayland, ASEAN menşeli ürünlere tarife ve tarife kotasından muaf ticaret imkânı sunmaktadır. Ayrıca, 2015 yılından itibaren en az gelişmiş ülkelere vergisiz, kotasız olarak Tayland pazarına erişim imkânı sağlanmıştır.

Kurşunsuz benzin, bira, şarap gibi ürünlerde ise kambiyo vergisi oldukça yüksektir. Tayland hükümeti mevcut ithal ürünlerindeki kambiyo vergilerini güncelleyip artırmayı planlamaktadır.

Tayland, başta bebek sanayiler olmak üzere ekonomisini korumak amacıyla 2015 yılı itibariyle 22'si tarım ürünü olmak üzere toplam 38 üründe ithal lisansı uygulamaktadır.

Tayland Alkollü İçki Kanunu çerçevesinde, yerli ürünlerin lehine olmak üzere, ithal alkollü içecekler vergilendirme ve lisans ücretleri bakımından ayrımcı uygulamalarda bulunmaktadır.

Teknik Mevzuat, Uygunluk Değerlendirme Prosedürleri ve Standartlar ile Sağlık ve Bitki Sağlığı Önlemleri

Tayland standardizasyon uygulamaları uluslararası kurallara göre belirlenmiştir. İthalata konu olabilecek bazı ürünler, Sanayi Bakanlığı'na bağlı Tayland Sanayi Standardizasyon Enstitüsü (TSSE) tarafından zorunlu kılınan standart prosedürlerine tabidir. Söz konusu kurum ayrıca Uluslararası Standardizasyon Örgütü (ISO) üyesidir.

Tayland'a yapılacak ithalatta, söz konusu kurum tarafından sanayi ürünleri ithalat lisansı düzenlenebilmesi için ihracatçı ülkenin yetkili kurumu tarafından onaylanmış uygunluk değerlendirme formu TSSE'ye sunulmalıdır.

Tayland bitki ve bitkisel ürünler için haşere risk analiz (HRA) programını uygulamaktadır. Söz konusu program, 1964 tarihli Bitki Karantina Kanunu, söz konusu kanunda 2008 yılında yapılan değişiklikler ile 2 sayılı Bitki Sağlığı Önlemlerine ilişkin Uluslararası Standartlar çerçevesinde düzenlenmektedir. HRA programı ithal edilecek eşyanın ihracatçı ve ithalatçı ülkeleri arasındaki karşılıklı bilgi alışverişi ile gerçekleşmektedir. Söz konusu program Tayland'da Tarım Bakanlığı tarafından yürütülmektedir. Bitki ve bitkisel ürünlerin ithalatı, ürünün yasaklı, kısıtlı ya da yasaklanmamış olmasına göre değişmektedir. Yasaklanmış bitki ve bitkisel ürünlerin ithalatı için Tarım Bakanlığı'ndan istisnai ithalat izni alınabilmektedir.

İlave olarak, tüm bitki ve bitkisel ürünler için karantina bildirimi zorunlu kılınmıştır. Ayrıca, tohum ithalatçıları Tarım Bakanlığı'ndan ithalat lisansı almak zorundadır. Bazı bitkisel ürünlerin ithalatında (bazı tarım ürünleri, süt ve süt ürünleri, kahve, çay, pirinç ve ham ipek) ise Ticaret Bakanlığı'ndan lisans alınması gerekmektedir. Ayrıca, manyok, taze soğan ve taze portakal ithalatı için firmaların bu ürünleri Ticaret Bakanlığı'na kayıt ettirmesi gerekmektedir. Tüm bitki ithalatlarında ihracatçı ülke tarafından düzenlenmiş bitki sağlığı sertifikasının yanı sıra, kontrol edilmiş tohum ithalat lisansı, Ticaret Bakanlığı lisansı, kontrol edilmiş tohum ithalat bildirimi, bazı bitki ve bitkisel ürünler için ithalat izni ve bitki karantina bildiriminin gümrük yetkililerine sunulması gerekmektedir.

Öte yandan, otomotiv araç ve aksamalarının ithalatında, sertifikasyon işlemlerinin uluslararası düzenlemelerle uyumlu bir şekilde eşya Tayland'a girmeden önce yurtdışında yapılmış olmasına rağmen, Tayland laboratuvarlarında yeniden teste tabi tutulması istenmektedir. Bu denetimler, ithalat prosedürlerini oldukça maliyetli ve uzun hale getirmekte ve rekabeti olumsuz etkilemektedir.

Ticaret Politikası Önlemleri

Tayland tarafından “Alaşımlı Sıcak Haddelenmiş Yassı Çelik Ürünler²⁰³” ithalatına karşı 25 Eylül 2013 tarihinden bu yana uygulanan korunma önleminin gözden geçirilmesi neticesinde söz konusu önlemin uzatılmasına ve 27 Şubat 2016-26 Şubat 2017 döneminde %41,67; 27 Şubat 2017-26 Şubat 2018 döneminde %40,42 ve 27 Şubat 2018-26 Şubat 2019 döneminde ise %39,21 oranlarında uygulanmasına hükmedilmiş olup, ülkemiz 6 Kasım 2014 tarihinden bu yana söz konusu önleme tabidir.

Tayland tarafından “Alaşımsız Çelikten Yassı Hadde Ürünleri²⁰⁴” ithalatına karşı 24 Aralık 2014 tarihinden bu yana uygulanan (24 Aralık 2014 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere %21,92; 7 Haziran 2015-6 Haziran 2016 tarihleri arasında %21,52 ve 7 Haziran 2016-6 Haziran 2017 tarihleri arasında %21,13 oranlarında) ve ülkemizin de tabi olduğu korunma önleminin uzatılmasına yönelik 3 Ekim 2016 tarihinde bir gözden geçirme soruşturması başlatılmış olup soruşturma halihazırda devam etmektedir.

Tayland tarafından İran ve Brezilya’nın yanı sıra ülkemiz menşeli “Sıcak Haddelenmiş Yassı Ürünler²⁰⁵” ithalatına yönelik 18 Ocak 2016 tarihinde bir anti-damping soruşturması başlatılmış olup, anılan soruşturma kapsamında 16 Kasım 2016-15 Mart 2017 tarihleri arasında uygulanmak üzere %7,09 ile %38,52 oranları arasında bir geçici anti-damping önlemine hükmedilmiştir. Soruşturma halihazırda devam etmektedir.

SÜBVANSİYONLAR

Tayland yerli sanayisini, özellikle makine, ekipman ve üretim gereçleri ithalatında tarife indirimleri veya istisnaları uygulayarak desteklemektedir. Bu destekler, genellikle ihracatla ilişkili faaliyetler için verilmektedir. Ayrıca, ihraç ürünleri üretiminde veya tekrar ihraç edilecek ürünlerde kullanılacak girdilerin ithalatından gümrük vergisi alınmamaktadır.

²⁰³ GTİP: 7225.30, 7225.40 ve 7226.91

²⁰⁴ GTİP: 7208.36, 7208.37, 7208.38, 7208.39, 7208.51, 7208.52, 7208.53 ve 7208.54

²⁰⁵ GTİP : 7208.10, 7208.36, 7208.37, 7208.38, 7208.39, 7208.40, 7208.51, 7208.52, 7208.53, 7208.54, 7208.90, 7211.13, 7211.14 ve 7211.19

Tayland ihracatı teşvik etmek için antrepo kullanımı, gümrük vergisinin geri ödenmesi, vergi ve harç geri ödemelerine izin veren uygulamalar ile vergi imtiyazları ve serbest bölgeler gibi enstrümanları kullanmaktadır.

KAMU ALIMLARI

Kamu harcamaları genellikle ilgili Bakanlık ya da Kamu Otoriteleri tarafından devlet ihaleleri aracılığıyla yapılmaktadır. Alım süreçleri, 1992 tarihli Kamu Alımlarına ilişkin Kanun çerçevesinde düzenlenmiştir. Devlet teşekkülleri ile yerel otoritelerin alımları özel düzenlemelere tabidir. Bu durum yasal bir belirsizliğe neden olmaktadır. Diğer taraftan, DTÖ'nün Kamu Alımları Anlaşması'na taraf olmayan Tayland, 3 Haziran 2015 tarihinde gözlemci statüsü kazanmıştır.

1992 tarihli Kanuna göre, 2.000.000 baht ve üstü miktardaki alımlarda, açık ihale ya da açık artırma yoluyla ihaleye çıkılmaktadır. 2 milyon bahtın altındaki ihalelerde, alımı yapacak otorite, kontrat fiyatı 100.000 baht üzerindeyse fiyat araştırmasına veya 100.000 bahtın altındaysa fiyat uzlaşması yollarına başvurmaktadır.

Kamu alımı ihaleleri, Kamu Alımları Bürosu'nun internet sitesinde ilan edilmektedir. Söz konusu internet sitesinin elektronik teklif kısmından elektronik olarak teklif sunulabilmektedir.

Ayrıca, 1992 tarihli Kanun çerçevesinde, ihalelerde, ulusal standartları karşılayan Tayland ürünleri için verilen tekliflerin, yabancı ürünler için verilen tekliflerden belli oranlarda yüksek olması halinde bile, Tayland ürünlerinin tercih edilmesi gerekmektedir. Buna göre, ulusal standartları karşılayan Tayland ürünlerinde %7'ye kadar fiyat imtiyazı tanınmaktadır. Sanayi Bakanlığı'na kayıtlı Tayland ürünlerine ise %5'lik bir fiyat imtiyazı tanınmaktadır. Bahsi geçen iki kategoride olmayan Tayland ürünlerine yönelik %3'le sınırlı bir fiyat imtiyaz hakkı tanınmaktadır. Söz konusu indirimler Tayland şirketlerine ihalelerde bir öncelik kazandırmaktadır.

Hizmet alım sözleşmelerinde, yabancı şirketler, Taylandlı bir şirketle ihaleye ortak girmek ya da projede en az %50 oranında Taylandlı çalışan istihdam etmek zorundadır.

HİZMET TİCARETİ

Tayland hizmet sektöründe yabancı yatırımları, 1999 tarihli Yabancı İş Kanunu çerçevesinde sınırlamaktadır. Hâlihazırda, birçok hizmet sektöründe yabancı yatırımcıların, Tayland'daki yatırımlarında şirket payları en fazla %49 olarak belirlendiği yabancı üstünlük kriteri uygulamadadır. Diğer bir ifadeyle, yabancı firmaların %51 oranında Taylandlı ortakların olması gerekmektedir. Bu da Taylandlı bir ortakla çalışmak istemeyen yabancı firmalar için sorun yaratmaktadır.

Son yıllarda, Tayland'da, yabancı şirketlerin sadece hisse sahipliği konusunda değil, aynı zamanda yönetimdeki oy hakları ve kontrolleri ile ilgili yeni kriterler eklenerek ilgili kanunu sıkılaştırma girişimlerinde bulunulmuştur. Henüz bu değişiklikler kabul edilmemekle birlikte hükümetin bu konuda daha sonraki tarihlerde sektör temelli bir yaklaşım belirleyip yeni kriterler kabul etmesine ilişkin kaygılar mevcuttur.

Ulusal Yayım ve Telekomünikasyon Komisyonu'nun 2012 tarihindeki bildiriminde, telekomünikasyon sektöründe hisse payı ve yönetim kontrolü faktörlerinin dikkate alındığı yabancı üstünlük kriteri benimsenmiştir.

2008 yılında çıkarılan Hayat Sigortası Kanunu ile Hayat-dışı Sigorta Kanunu'nda hem şirket hisse pay sınırlamasını hem de yönetim kontrol sınırlamasını ihtiva eden yabancı üstünlük kriteri yabancıların sigortacılık alanında faaliyet gösteren şirketlere ortak olarak katılmasını kısıtlamıştır. Bu iki kanun ile söz konusu tarihte mevcut olan yabancı çoğunluklu sigorta şirketlerinin 2013 yılına kadar hisse payı ve oy yapılarının değiştirilmesi ve Taylandlı ortağın çoğunluk hisselerine sahip olması sağlanmıştır.

Bankacılık sektörü ile ilgili olarak, günümüzde en büyük beş yerel ticari banka, bankacılık sektörünün %60'ına sınırlı bir rekabetle hâkim durumdadır. Mali Kurumları Geliştirme Kanunu, yabancı kurumlara yönelik sıkı koşullar getirmektedir. Bunlar, yabancı şirketlerin hisse payı kısıtlaması, sıkı lisans gereklilikleri ve minimum sermaye gereksinime ilişkin kurallar ile varlıkların menşei, yabancı çalışan sayısındaki sınırlamalar ve perakende ödeme sistemine yönelik yüksek katılım bedelleri gibi diğer zorunlulukları kapsamaktadır.

Ayrıca, Tayland ile ABD arasında 29 Mayıs 1966 tarihinde imzalanan ABD-Tayland Dostluk Anlaşması çerçevesinde ABD vatandaşları Tayland'da kurulan şirketlerin çoğunluk hisselerine sahip olabilmektedir. Belirtilen husus nedeniyle ABD'li iş adamları Tayland'a diğer ülke iş adamlarına oranla daha kolay girebilmektedir.

Lojistik

Tayland Hükümeti, ülkeyi Güneydoğu Asya'nın lojistik merkezine dönüştürmeyi hedeflemektedir. Ancak, Tayland'ın taşımacılık ve lojistik sektörlerinde yeterince şeffaf uygulamalara sahip olmaması, ayrıca yabancıların Tayland'daki şirketlerin en fazla %49'luk payına sahip olabilmesi bu hedefin gerçekleştirilmesi önünde engel teşkil etmektedir.

FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI

Tayland Hükümeti tarafından fikri mülkiyet haklarının (FMH) korunmasını güçlendirmek için çalışmalar yürütülmüş olmasına rağmen, söz konusu hakların ihlali devam etmektedir. Söz çalışmalar için Başbakan Yardımcısının başkanlığını yaptığı Ulusal Fikri Mülkiyet Hakları Politikası Komisyonu oluşturulmuştur. Ayrıca, Tayland, 2009 yılında Patent İşbirliği Anlaşması'na taraf olmuştur. İlave olarak, FMH konusunda uluslararası örgütlerle işbirliğinin kurulması için 2013 yılında Tayland Ulusal Fikri Mülkiyet Haklarını Uygulama Merkezi de kurulmuştur.

FMH ihlalleri, değerlendirme sürelerinin uzunluğu ve yüksek ücretleri, geçici mahkeme kararlarının çok nadir verilebilmesi, uygulanan cezaların caydırıcı olmaması gibi nedenlerden dolayı engellenememektedir. Dijital ortam korsancılığını önlemek için Telif Hakları Kanunu'nda yapılan değişiklikler halen askıda beklemektedir. Bunun yanı sıra, kaçak yazılımların işletmeler tarafından kullanımı ile bunların perakende satışının devam etmesi Tayland'da yazılım ve bilgi teknolojileri endüstrisine ciddi zararlar vermektedir. Ayrıca, Tayland'da ilaç sanayindeki taklit ve kopya ürünlerin internetten satışı da oldukça büyük boyutlara ulaşmıştır.

VİZE UYGULAMALARI

Tayland’a girişlerde Umuma Mahsus Pasaport sahipleri 30 güne kadar vizeden muaftır. Söz konusu süre, Tayland Göçmenlik Bürosu’na başvurarak, bir defaya mahsus olmak üzere 30 gün daha uzatılabilmektedir.

TÜRKMENİSTAN

TİCARİ İLİŞKİLERİN ÖZETİ

Türkiye ile Türkmenistan arasında siyasi ve ticari ilişkiler daima en üst seviyede bulunmaktadır. Nitekim Türkmenistan'ı, bağımsızlığına kavuştuğu 27 Ekim 1991 tarihinde tanıyan ilk ülke Türkiye olmuştur.

İkili ticari rakamlarımıza bakılacak olursa, 2015 yılında Türkmenistan'a ihracatımız bir önceki yıla göre %16,7 oranında düşerek 1,9 milyar Dolar olmuştur. Bu dönemde Türkmenistan'dan yapılan ithalat ise, %10,6 oranında azalarak 557 milyon Dolar'a gerilemiştir. 2016 yılında ise 2015 yılına göre ihracatımız %33,2 azalarak 1,2 milyar Dolar, ithalatımız ise %24'lük bir düşüşle 422 milyon Dolar olarak gerçekleşmiştir. 2016 yılı itibarıyla iki ülke arasındaki ticaret hacmi 1,6 milyar Dolar iken, dış ticaret dengesi ülkemiz lehine 818 milyon Dolar'dır.

Türkmenistan'a en çok ihraç ettiğimiz ürün gruplarını; demir, çelik, elektrikli makine ve cihazlar, değişik sanayi kollarında kullanılan makine ve cihazlar ile mobilyalar oluştururken, tekstil elyafı ve mamulleri taşkömürü katranı ve ham petrolden ürünler, deri ile belirli sanayi kollarında kullanılan makine ve cihazlar en çok ithal ettiğimiz ürünlerdir²⁰⁶.

2016 yılı sonu itibarıyla Türkmenistan'da faaliyet gösteren 17 adet Türk yatırımı bulunmakta olup, söz konusu yatırımların toplam sermayesi 339,1 milyon Dolar'dır. Buna karşılık, Türkmenistan'dan Türkiye'ye 2016 yılında sadece 1 milyon Dolar uluslararası doğrudan yatırım girişi olmuştur.

Diğer taraftan, müteahhitlik hizmetleri alanında bugüne kadar Türkmenistan'da firmalarımızın üstlendiği 988 adet projenin toplam bedeli 47,1 milyar Dolar'dır.

²⁰⁶ **Türkmenistan'ın İhracatında Başlıca Ürünler (%)** : Petrol (%24), doğalgaz (%27), tekstil ürünleri (%9) pamuk (%6), tuz-sülfür (%4). **Türkmenistan'ın İthalatında Başlıca Ürünler (%)** : Makine ve teçhizat (%12), demir-çelik (%8), elektrikli aletler (%6) ve karayolu araçları (%5).

İTHALAT POLİTİKALARI

Gümrük Vergileri ve Gümrük Uygulamaları

Türkmenistan, Bağımsız Devletler Topluluğu Gümrük Birliği'ne üye değildir. Benzer şekilde, Türkmenistan, Dünya Ticaret Örgütü üyesi olmayıp, gözlemci statüsü de bulunmamaktadır.

Türkmenistan'ın ithalatı uyguladığı gümrük tarifeleri, Türkmen Gümrük İdaresi'nin resmi internet sayfasında²⁰⁷ yayımlanmaktadır. Türkmenistan'da üretimi olmayan ürünlerin ithalatında genelde gümrük vergisi uygulanmamaktadır. Buna karşın, Türkmenistan'da üretilen ürünler için yüksek vergiler geçerlidir.

İthalatta uygulanan vergilere ve düzenlemelere ilişkin mevzuat yayımlanmadığından ticaret politikalarına dair alınan kararlar takip edilememektedir. Pek çok ürün bavul ticareti kapsamında Türkiye'den, Dubai'den ve Çin'den getirilmektedir.

Teknik Mevzuat, Uygunluk Değerlendirme Prosedürleri ve Standartlar ile Sağlık ve Bitki Sağlığı Önlemleri

Türkmenistan'da ürün güvenliği ve denetim sistemi Türkmen Standartları Devlet Kurumu tarafından yönetilmektedir. Türkmenistan'da ürünlerin gümrüklenmesi sırasında, Türkmen Standartları Devlet Kurumu'ndan alınan sertifika ibraz edilmektedir²⁰⁸. Kalite altyapısı çok gelişmemiştir. Kısa süre önce kurulmuş olan Metroloji Kurumu ise tam olarak faaliyete başlamamıştır. Türkmenistan'da genel olarak tüm devlet kurumlarından bilgi ve belge temini uzun sürmektedir. Türkmen Standartları Devlet Kurumu'ndan bilgi ve belge temin etmenin özellikle uzun sürmesi nedeniyle firmalarımızın güçlüklerle karşılaştığı bilinmektedir.

Yürürlükteki standartlar eski Sovyetler döneminde uygulanan GOST standardizasyon sistemi temel alınarak geliştirilmiş olmakla birlikte, AB standartları ile uyumluluk konusunda ciddi çalışmalar yapılmaktadır. Bu kapsamda ülkede, ISO 9001, 14001, 22000, OHSAS 18001, SA 8000 ve HACCP standartları ile ilgili adımlar atılmaktadır.

²⁰⁷ www.customs.gov.tm

²⁰⁸ www.turkmenstandartlary.gov.tm

Ürünlerin ilgili güvenlik şartlarına uygunluğunun denetimi temel olarak ithalat aşamasında yapılmaktadır. Denetimler, esas olarak Devlet Standartları Kurumu kontrolü altında ilgili diğer idarelerce yapılmaktadır. Gümrük bölgesinde fiziki kontrollerin sıkı bir şekilde yapıldığı bilinmektedir.

Sevk Öncesi İnceleme uygulaması bulunmamakla birlikte, sevk öncesi ürün denetimi hakkında Türkmenistan hükümeti ile Bureau Veritas arasında görüşmeler devam etmektedir.

GOSTSTANDARTS'ın yanı sıra Türkmenistan'ın ikili anlaşmalarının bulunduğu ülkelerin standartları da geçerli olabilmektedir. Gümrüklerde, genel ihracat/ithalat belgelerinin dışında, bulunması durumunda ilave sertifikaların ibraz edilmesi işlemlerde kolaylık sağlayabilmektedir. Gümrük İdaresi'nin resmi sitesinde yayınlanan gümrük tarifelerine ve yasaklara dikkat edilmesi halinde, genelde pek bir zorlukla karşılaşılmamaktadır²⁰⁹.

SÜBVANSİYONLAR

Ülkedeki üretimde kamu kurumlarının payının fazla olmasıyla birlikte, özellikle tarım ürünleri, gıda maddeleri, inşaat malzemeleri ve mobilya sektöründe özel sektörün üretim payı artmaya başlamıştır. Yerli üretime özel bir teşvik verilmemekle birlikte, yerli üretilen ürünlerin eşdeğerlerinin ithalatına yüksek oranda vergi konularak korumacı, ithal ikameci politikalar uygulanmaktadır.

İhracata yönelik uygulanan özel bir ihracat sübvansiyonu yoktur. Ülkede devlet kurumları tarafından üretilen ürünler Türkmenistan Borsası'na kote edilmekte ve Türkmenistan Borsası tarafından satışa çıkarılmaktadır. İhracata yönelik satışlar ise Dolar üzerinden yapılmaktadır.

KAMU ALIMLARI

Türkmenistan'da kamu kurumları tarafından yurtiçi alım veya yurtdışı alım şeklinde açılan ihaleler, Devletin Resmi Gazetesi niteliğindeki Türkmençe ve Rusça yayımlanan "Türkmenistan" isimli gazetede duyurulmaktadır. Ancak uygulamada ülkede kamu

²⁰⁹ www.customs.gov.tm

kurumlarında yolsuzluk, rüşvet ve firma kayırma gibi etkenler nedeniyle kamu alımları, şeffaflık içerisinde gerçekleşmemektedir.

HİZMET TİCARETİ

Devletçi politikalar ağırlıklı olarak her alanda uygulanmaktadır. Özel sektörün gelişmesi için söylemler olsa da uygulamada devlet özel sektöre müdahale edebilmektedir. Hizmet sektörü serbest piyasa koşulları çerçevesinde hareket etmekte zorlanmaktadır.

Türkmenistan’da işyeri sahibi olan yabancı girişimciye vize verilmemesi ve ülkeye alınmaması gibi durumlarla karşılaşmaktadır. Türkmenistan’da faaliyet gösterecek yabancı firmalar için, gelecekte hangi uygulamaların getirileceği konusunda öngörülebilir bir yatırım ortamı bulunmamaktadır. Yatırımlar ve ticari faaliyetler açısından belirsiz bir ülke durumundadır. Hizmet sektöründe faaliyet gösteren firmalarımızın yatırımlarına sebepsiz olarak el konulabilmektedir. Benzer şekilde, yurt dışından getirilen iş makinelerine ve teçhizata bir anda geriye dönük vergi konulabilmekte ve müteahhitlik firmalarında çalıştırılacak yabancı sayısı oranı düşürülebilmektedir.

Bunlara ilaveten, ülkedeki döviz sıkıntısı bütün sektörleri etkilediğinden, Türkmenistan’a ihracat yapan çok sayıda Türk firması Türkmen firmalarından alacaklarını tahsil edememektedir. Konuya ilişkin Türkmen firmaları, kendilerinin de alacaklarını tahsil edemediklerini ya da Manat’ı konverte edemedikleri gerekçeleriyle ödeme yapamadıklarını belirtmektedir.

Lojistik

Şeffaf olmayan ithalat/ihracat prosedürleri dışında Türkmenistan’a ihracatta en büyük sıkıntı lojistikdir. Ülkemizden yapılan kara taşımacılığında İran topraklarının kullanılması zorunluluğu bulunmaktadır. İran’dan Türkmenistan’a Gündürolium, Bacgıran, Artık ve Sarahs sınır kapıları bulunmaktadır. Genellikle TIR’lar Artık ve Sarahs sınır kapılarını kullanmaktadır. Ancak, kapılardaki teknik yetersizlik ve Türkmenistan - İran arasındaki çalışma saatlerindeki farklılık nedeniyle, günlük en fazla 250 TIR’ın geçişine izin verilmektedir. İran ise uygulanan kotayı bahane ederek, önceliği bekletme yaşamayacak şekilde kendi TIR’larına vermekte, kendi

TIR'larından arda kalan kota kadar da diğerk ülke TIR'larına geğış izni vermektedir. Bu durum, ülkemiz TIR'larının günlerce sınır kapılarında beklemesine sebep olmaktadır.

FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI

Türkmenistan'da fikri mülkiyet haklarına ilişkin henüz bir düzenleme yoktur. Ülkede kayıt altına alınmış markaların benzerleri Çin'den ithal edilebilmektedir. Bunlara ilişkin Türk firmalarının şikayetleri ise dikkate alınmamaktadır. Konuyla ilgili yasal olarak hak aranacak hukuki bir ortam da bulunmamaktadır.

VİZE UYGULAMALARI

Türkmenistan, tüm ülkelere vize uygulayan nadir ülkelerden biridir. Diplomatik ve Hizmet Pasaportu vizeye tabi olmamakla birlikte, Büyükelçilik tarafından herhangi bir bildirim yapılmaksızın bu pasaportlarla ülkeye giriş mümkün değildir. Diplomatik Pasaport, Hizmet Pasaportu ya da Görev Pasaportu ile resmi olarak ülkeye giriş yapacak kişiler için önceden Büyükelçilik tarafından bildirim yapılması halinde girişte vize uygulanmamaktadır.

Türkmenistan Göç İdaresi tarafından uzun süreli vize verilmesinde sıkıntılar yaşanmaktadır. Türkmenistan'a giriş yapıldıktan sonraki üç gün içerisinde Türkmenistan Göç İdaresi'ne bildirim yapılması zorunludur.

UKRAYNA

TİCARİ İLİŞKİLERİN ÖZETİ

Ukrayna'nın dünya ekonomisi ve uluslararası ticaret sistemi ile bütünleşme süreci özellikle 2005 yılından itibaren başlamıştır. Bu kapsamda Aralık 2005'te AB tarafından ve Mart 2006'da da ABD tarafından Ukrayna'ya "Pazar Ekonomisi Statüsü" tanınmıştır. 14 yıl süren müzakereler sonucunda Ukrayna, 16 Mayıs 2008 tarihinde DTÖ'ye üye olmuştur.

Türkiye ve Ukrayna arasındaki ticaret hacmi 2015 yılında 4,6 milyar Dolar'a ulaşmıştır. 2015 yılında Ukrayna'ya yapılan ihracat bir önceki yıla göre %35 oranında azalarak 1,1 milyar Dolar, söz konusu ülkeden ithalat ise %19 oranında azalarak 3,5 milyar Dolar olarak kaydedilmiştir. 2016 yılında ise Ukrayna'ya ihracatımız bir önceki yıla göre %11,8 oranında artarak 1,25 milyar Dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. Aynı yıl itibariyle Ukrayna'dan ithalatımız %26,1 oranında azalarak 2,5 milyar Dolar olarak kaydedilmiştir. Türkiye-Ukrayna ikili ticaretinde, ülkemiz aleyhine olan ticaret açığı ülkemiz sanayisinin ana girdilerinden olan demir çelik ürünlerden kaynaklanmaktadır.

Ukrayna'ya ihracatımızda başlıca ürünler arasında giyim eşyası ve aksesuarları, tekstil elyafı, kara ulaşım araçları ile belirli sanayi kollarında kullanılan makine ve cihazlar yer alırken, demir ve çelik ürünleri, yağlı tohumlar, yakmaya mahsus ağaçlar ile metal cevherleri ve hurdaları ithalatımızdaki başlıca ürünleri oluşturmaktadır²¹⁰.

Dünya Bankası iş yapma kolaylığı sıralamasında 80. sırada yer alan Ukrayna'da Türkiye'nin yatırımlarının toplam değeri 1 milyar Dolar düzeyindedir. Bunun yanı sıra, Türk müteahhitlik firmaları Ukrayna'da şimdiye kadar 5,4 milyar Dolar değerinde, hava limanı, stadyum, köprü, karayolu gibi çeşitli projeleri başarı ile tamamlamıştır. 224 milyon Euro tutarında metro ve 141 milyon Dolar tutarında karayolu inşası da, Türk müteahhitlik firmaları tarafından Ukrayna'da yapımı devam eden projelerdir. Ukrayna'nın ülkemizdeki 65,5 milyon Dolar seviyesindeki yabancı sermaye tutarı ise oldukça düşüktür.

²¹⁰ **Ukrayna'nın İhracatında Başlıca Ürünler (%)** : Demir-çelik (%18,6), hububat (%14), hayvansal ve bitkisel yağlar (%8,5), metal cevherleri, cüruf ve kül (%8), elektrikli makine ve cihazlar (%5,4).

Ukrayna'nın İthalatında Başlıca Ürünler (%) : Yakıt ve mineral yağlar (%19,2), makineler, nükleer reaktörler, kazanlar (%10,1), elektrik ve elektronik ekipman (%7,2), diğer yerlerde belirtilmemiş ürünler (%6,5), plastik ve mamulleri (%5,2)

Türkiye - Ukrayna Serbest Ticaret Anlaşması

2011 yılı Aralık ayında başlatılan Türkiye-Ukrayna STA müzakereleri çerçevesinde, bugüne kadar genel kapsamlı altı tur ile tarım, hizmetler ticareti ve mal ticaretinin serbestleştirilmesine ilişkin üç ara tur müzakere gerçekleştirilmiştir. Son olarak, STA 7. tur müzakereleri 26-27 Nisan 2017 tarihlerinde Kiev’de yapılmıştır.

Öte yandan, AB ile Ukrayna arasında imzalanan Derin ve Kapsamlı STA (DKSTA) 1 Ocak 2016 tarihinden itibaren yürürlüğe konulmuştur. Yürürlük tarihinden itibaren DKSTA kapsamında, Ukrayna tarife satırlarının değer bakımından %99,1’inde, AB ise %98,1’inde vergilerini sıfırlamıştır. Ayrıca, Anlaşma’nın bir gereği olarak Ukrayna’nın rekabet, kamu alımları, fikri mülkiyet hakları, ticarete teknik engeller, sağlık ve bitki sağlığı alanlarında ülke mevzuatını, AB mevzuatına yakınlaştırması öngörülmektedir. Diğer taraftan, AB-Ukrayna DKSTA’sının yürürlüğe girmesi sebebiyle Rusya, Ukrayna ile olan STA’sını 1 Ocak 2016 tarihinden itibaren askıya almıştır.

AB-Ukrayna DKSTA’sının yürürlüğe girmesi ile birlikte AB’den ithal edilen ürünlerin %90’nın gümrük vergisi oranları azaltılmış veya sıfırlanmıştır. Söz konusu Anlaşma’nın yürürlüğe girmesinden sonra, 2016 yılında Ukrayna’ya genel ihracatımızda %11,8 oranında artış olmasına rağmen tekstil ürünlerinde %8’lik bir düşüş gerçekleşmiştir. Ukrayna’ya ihracatımızda başta otomobiller olmak üzere, tarım ürünleri işlenmesine mahsus makine ve cihazların ihracatında artış olmuştur. Buna karşın, kurutucular, dökme demirden merkezi ısıtma sistemleri, ev tipi soğutucu ihracatımızda ise düşüş kaydedilmiştir.

Genel ihracatımızdaki artışın Rusya ile meydana gelen uçak krizinden sonra ihracatçılarımızın Ukrayna pazarına yönelmelerinden kaynaklandığı değerlendirilmektedir.

İTHALAT POLİTİKALARI

Gümrük Vergileri

Ukrayna'nın 2015 yılında uyguladığı ortalama gümrük vergisi oranı %4,8'dir. Tarım ürünlerinde ortalama vergi %9,2 oranında iken, sanayi ürünlerinde ortalama vergi %3,7'dir.

Ukrayna tarafından 12 Eylül 2012 tarihinde, GATT 1994'ün "Taviz Listelerinin Tadili" başlıklı XXVIII. Maddesi çerçevesinde, 371 tarife satırında ithalat vergilerinin artırılması amacıyla DTÖ nezdinde yeniden müzakere talebinde bulunulmuştur. Ukrayna'nın talebi öncesinde, DTÖ'de işaret edilen XXVIII. Madde kapsamında en fazla 10 ürünün tarifesinin değiştirilmesi için başvurulmuş olması nedeniyle, Ukrayna'nın talebindeki kadar kapsamlı bir ürün yelpazesi için tarifelerin yükseltilmesinin istenmesi, DTÖ'ye üye diğer ülkeler tarafından korumacı bir tavır olarak algılanmakta ve hedeflenen nihai bağlı oranların Ukrayna tarafından belirtilmemiş olması şeffaflık açısından sorgulanmaktadır.

DTÖ kuralları gereğince, ülkemiz de dâhil olmak üzere ticari menfaat sahibi ülkeler, ikili müzakerelere girmek yönündeki taleplerini 12 Aralık 2012 tarihi itibarıyla DTÖ Sekreteryasına ve Ukrayna makamlarına iletmıştır. Ancak mevcut aşamada, Ukrayna'nın ikili müzakere talep eden herhangi bir ülkeyle taviz müzakeresi süreci başlatmadığı bilinmektedir.

Ukrayna'nın ikili müzakereye girdiği herhangi bir ülkeyle uzlaşma sağlayamaması durumunda, Madde XXVIII kapsamında tek taraflı olarak vergileri yükseltme imkânı bulunmaktadır. Bu uygulamaya maruz kalan ülkelerin de, eş etkili olmak kaydıyla, istedikleri karşı önlemi alabilme imkânı mevcuttur. Uygulama, ülkemiz tarafından diğer bazı ülkelerle birlikte, ilgili DTÖ organlarında yakından takip edilmektedir.

Gümrük Uygulamaları

Ukrayna'da ithalat aşamasında gümrük kontrolleri yapılmakta ve zaman zaman kontroller sıklaştırılmaktadır. Bu kontroller için tahsis edilen personelin sınırlı olması nedeniyle kontrol işlemleri bir buçuk aya kadar uzayabilmektedir. Ayrıca, Ukrayna'ya yıllardır düzenli olarak aynı ürünü ithal eden firmalar dahi zaman zaman kaçakçılık şüphesiyle Ukrayna Güvenlik

Servisi tarafından denetlemeye tabi tutulmakta, bu kapsamda alınan numunelerin analizinin bitimine kadar ürünler gümrüklerde bekletilmektedir.

Lisans Uygulamaları ve İthalat Yasakları

Ukrayna'ya ithalatta birçok mal grubunda referans fiyat uygulaması yapılmaktadır. Ukrayna Devlet Mali Servisi tarafından, fiyat açısından riskli olduğu değerlendirilen bazı mallarda belirlenen asgari kıymetlerin altında kalan beyanlar kabul edilmemekte, malın girişine ancak asgari değeri üzerinden ithalat vergisi alınarak izin verilmektedir.

Öte yandan, son dönemde sadece Odesa gümrüklerinde geçerli olmak üzere yayımlanan bir talimatname ile gümrüğe gelen ürünlerin vergilendirilme süreci ile ilgili bir düzenlemeye gidilmiştir. Buna göre, Ukrayna Gümrük Kanunu'nun 58. maddesi ile öngörülen bütün şartların yerine getirilmesi ve beyanda bulunan şahıs tarafından yükün kalite sertifikasının ibraz edilmesi kaydıyla, talimatnamede sayılan 30 ülkeden ithal edilen yüklerin gümrük işlemleri sırasında gümrük değerinin tespiti için beyan edilen faturadaki fiyatın esas alınması zorunluluğu getirilmiştir.

Bahse konu talimatnamede adı geçen 30 ülke ihracatçılarının gümrük işlemleri kısa bir sürede tamamlanırken, liste dışında kalan ülkemiz ihracatçılarının işlemleri birkaç gün sürebilmektedir. Ukrayna yetkilileri ile gerçekleştirilen temaslardan, listedeki ülkeler belirlenirken bu ülkelerin gümrük idarelerinin Odesa gümrüğüyle iletişiminin etken olduğu, bu ülkelerin gümrüklerinden ithalatçının sunduğu bilgilerin doğruluğu konusunda hızlı teyit alınabildiği, ülkemiz gümrüklerinin de veri paylaşımında bulunması halinde ülkemizin de listeye alınabileceği öğrenilmiştir.

Konu ile ilgili yapılan değerlendirmelerde bölge ülkeleri ile tüm sevkiyatlara ilişkin beyanname verilerinin gümrükler arası veri değişimine konu olması noktasında çekinceler ortaya çıkmıştır.

Konuyla ilgili olarak Türk ve Ukrayna gümrük yetkilileri arasında, 10-11 Ekim 2016 tarihlerinde Kiev'de, 12 Ekim 2016 tarihinde ise Odesa'da yapılan görüşmelerde, "ihracat beyannamesi"nin aslının gönderilmesi gibi taleplerin hem hukuken hem de pratikte uygulanabilir ve sürdürülebilir olmadığı hususunda mutabakat sağlanmıştır. Bunun yerine Türkiye ile Rusya arasında kurulan "basitleştirilmiş gümrük hattı" uygulamasının bir

benzerinin, Ukrayna ve Türkiye arasında kurulması yönünde iki ülke gümrük idarelerince çalışma başlatılması yönünde bir karar alınmıştır.

Teknik Mevzuat, Uygunluk Değerlendirme Prosedürleri ve Standartlar ile Sağlık ve Bitki Sağlığı Önlemleri

Ürünlerimizin teknik engellerle karşılaşmasının önlenerek pazara girişlerinin kolaylaştırılmasını teminen teknik düzenlemeler, standartlar, test ve belgelendirme ile akreditasyon ve metroloji konularında teknik işbirliklerinin geliştirilmesi amacıyla, ihracatımız açısından önem taşıyan hedef ülkelerle Teknik İşbirliği Anlaşmaları (TİA) imzalanmakta ve mevcut TİA'ların işlevsel hale getirilmesine yönelik faaliyetler yürütülmektedir. Bu kapsamda, “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Ukrayna Bakanlar Kurulu Arasında Teknik Düzenlemeler, Standardizasyon, Metroloji, Uygunluk Değerlendirmesi ve Tüketici Haklarının Korunması Alanlarında İşbirliğine Dair Niyet Muhtırası 2016-2018 Uygulama Programı” 13 Mayıs 2016 tarihinde Kiev’de imzalanmıştır.

Ukrayna’da bazı ürünlerin ithalatında uygunluk değerlendirmesi belgesi aranmaktadır. “UkrSepro” olarak adlandırılan sistemde hem zorunlu hem de gönüllü düzeyde uygunluk belgeleri düzenlenmektedir. Sertifikalandırılması zorunlu olan ürünlerin UkrSepro belgeleri olmadan ithalatı, ihracatı ve ülke içi alım satımına izin verilmemektedir. Ukrayna’ya ithalatta zorunlu uygunluk belgesine tabi ürünlerin listesine GTİP bazında ilgili internet sayfasından²¹¹ ulaşılabilmektedir. Zorunlu uygunluk belgesine tabi ürünler için belli bir ücret karşılığında alınan sertifikaların, Ukrayna gümrüklerine ibrazı zorunludur.

UkrSepro sertifikasının, “Tek Seferlik” (her sevkiyat için ithalatçı firma tarafından alınan standart sertifika) veya “Seri Üretim Sertifikası” (gümrük makamlarına ibraz edilmek üzere üretici firma tarafından alınan 1, 2, 3 veya 5 yıl süre ile geçerli sertifika) olmak üzere iki türü bulunmaktadır. Bu sertifikalardan bir yıl geçerli olanı, üretim yerinde inceleme yapılmadan başvuru sahibi tarafından ibraz edilen belgelere ve üretici fabrikadan veya tedarikçiden alınan ürün numunelerine ilişkin sertifikasyon testlerinin olumlu sonuçlarına istinaden verilmektedir. Bu belgenin alınabilmesi için firmanın, ISO 9000 Kalite Güvence Sistemine sahip olması gerekmektedir.

²¹¹ <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0466-05/page>

UkrSepro sertifikasının Ukrayna’da akredite firmalardan alınabileceği gibi, Türkiye’den de bazı firmaların aracılığı ile temin edilmesi mümkündür.

Sözkonusu sertifikanın yanı sıra belirli ürünler için Hijyen Belgesi, Ürün Kullanım İzni veya diğer belge ve lisanslar zorunlu kılınmıştır.

Ukrayna’ya ilaç ihracatında ise, her bir sevkiyat için ayrı analiz sonuçları talep edilmektedir. Bunun yanı sıra, ihalelere katılım sağlanabilmesi için Ukrayna makamlarınca düzenlenmiş bulunan bir İyi Üretim Uygulamaları (GMP) Sertifikasına ihtiyaç duyulmakta; bitmiş ürünün üretim yeri için de GMP denetiminde Ukrayna makamlarının onayı gerekmektedir. Söz konusu uygulamalar, ihracatçı firmalarımız için ek maliyetler oluşturmaktadır.

Ukrayna’daki etiketleme sistemi oldukça karmaşık ve belirsizdir. Bazı ürünlerde genetiğiyle oynanmış ürün etiketi istenmezken bazı ürünlerde bu etiketin olması talep edilmektedir. Söz konusu uygulamaya ilişkin herhangi bir gerekçe ise gösterilmemektedir. Üzerinde genetiği değiştirilmiş ibaresi bulunmayan bir ürün piyasada daha sağlıklı bir ürün gibi pazarlanmaktadır.

2015 yılı Eylül ayında Ukrayna, ürün güvenliği konusunda uluslararası standartlar yerine ulusal standartların üstün tutulmasını öngören 1602 sayılı bir kanun çıkarmıştır. Ancak uygulamada halen AB standartları üstün tutulmaktadır.

Ticaret Politikası Önlemleri

04 Ekim 2016 tarihinde Ukrayna Resmi Gazetesi’nde²¹² “İç Piyasada Metal Hurdasının Eksikliğini Azaltmak Amacıyla Bazı Ukrayna Kanunlarında Değişikliklerin Yapılmasına Dair Kanun” yayımlanmıştır²¹³. Söz konusu Kanun çerçevesinde, 05 Ekim 2016 tarihinden itibaren 1 yıl boyunca Ukrayna’da yapılacak metal hurdası ihracatında 30 €/ton oranında ihracat vergisi uygulanmaya başlanmıştır.

28 Mayıs 2016 tarihinde Ukrayna Resmi Gazetesi’nde yayımlanan bildirimde göre, 26 Mayıs 2016 tarihinde Ukrayna Kurumlar arası Dış Ticaret Komisyonu “Menşe ve İhracatçı Ülke

²¹² Ukrayna Resmi Gazetesi: Uryadoviy Kuryer

²¹³ 1455-III sayılı Karar

Dikkate Alınmaksızın Ukrayna'ya Yapılan Poliüretanlardan Üretilen Esnek, Gözenekli Levha, Blok ve Yaprakların²¹⁴ İthalatına Karşı Özel Önlemlerin Alınmasına İlişkin” karar almıştır²¹⁵.

Söz konusu Karar gereğince, özel önlemler 3 yıl süreyle, döneme göre aşağıda belirtilen oranlarda ekstra gümrük vergisi ödeme yoluyla uygulanacaktır²¹⁶ :

- Uygulanmaya başladığı tarihinden itibaren - %13,09,
- Uygulanmaya başladığı tarihinden 12 ay sonra –%12,44,
- Uygulanmaya başladığı tarihinden 24 ay sonra –%11,81

04 Nisan 2014 tarihinde Ukrayna Kurumlar arası Dış Ticaret Komisyonu “Menşe ve İhracatçı Ülke Dikkate Alınmaksızın Ukrayna'ya Yapılan Porselen Sofra ve Mutfak Eşyalarının İthalatına Karşı Özel Önlemlerin Uygulanmasına Dair” karar almıştır²¹⁷ . Söz konusu özel önlemler, Ukrayna Dış Ticaret Malların Sınıflandırma Sisteminde 6911.10.00.00 gümrük tarife pozisyonunda yer alan ürünler için uygulanacaktır.

Anılan özel önlemler 3 yıl süreyle, aşağıda belirtilen oranlarda ilave gümrük vergisi ödenmesi yoluyla uygulanacaktır²¹⁸.

- Özel önlemlerin uygulanmaya başladığı tarihten itibaren – %35
- Özel önlemler 12 ay uygulandıktan sonra – %32
- Özel önlemler 24 ay uygulandıktan sonra – %28,8

²¹⁴ GTİP: 3921.13.10.19

²¹⁵ CII-356/2016/4411-05 sayılı Karar

²¹⁶ Özel önlemler, İzlanda, Lihtenştayn Prenslığı, Norveç Krallığı, İsviçre Konfederasyonu, Karadağ, Ermenistan, Kazakistan, Azerbaycan, Türkmenistan, Özbekistan, Tacikistan, Kırgızistan, Angola, Bangladeş, Benin, Burkina Faso, Burundi, Kamboçya, Çad, Kongo, Orta Afrika Cumhuriyeti, Cibuti, Gambiya, Gine, Gine Bisau, Haiti, Laos Demokratik Halk Cumhuriyeti, Lesotho Krallığı, Madagaskar, Malavi, Mali, Moritanya, Mozambik, Myanmar, Nepal, Nijer, Ruanda, Samoa, Senegal, Sierra Leone, Solomon Adaları, Tanzanya, Togo, Uganda, Vanuatu, Zambiya ülke menşeli ürünlerin Ukrayna'ya yapılan ithalatına karşı uygulanmayacaktır.

²¹⁷ SP-309/2014/4421-06 sayılı Karar

²¹⁸ Söz konusu özel önlemler, Ermenistan, Kazakistan, Moldova, Kırgızistan, Rusya Federasyonu, İzlanda, Lihtenştayn, Norveç, İsviçre, Angola, Bangladeş, Benin, Burkina Faso, Burundi, Kamboçya, Çad, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Orta Afrika Cumhuriyeti, Cibuti, Gambiya, Gine, Gine Bissau, Haiti, Laos, Lesotho, Madagaskar, Malavi, Mali, Moritanya, Mozambik, Myanmar, Nepal, Nijer, Ruanda, Samoa, Senegal, Sierra Leone, Solomon Adaları, Tanzanya, Togo, Uganda, Vanuatu, Zambiya'dan gelen ürünlerin ithalatı için uygulanmayacaktır.

KAMU ALIMLARI

2008 yılında DTÖ'ye üye olan Ukrayna, DTÖ'nün Kamu Alımları Anlaşması'na 18 Mayıs 2016 tarihinde taraf olmuştur. Bu nedenle, daha öncesinde kamu alımlarında ve alımlar için yapılabilecek kamu ihalelerinde yerli ve yabancı firmalara eşit davranma yükümlülüğü bulunmayan, genellikle de yerli firmalar ile yabancı firmalar arasında ayırım yapan Ukrayna'nın, artık ihalelerinde daha şeffaf olacağı ve yerli-yabancı firma arasında ayırım yapmayacağı değerlendirilmektedir.

HİZMET TİCARETİ

Ukrayna'nın 16 Mayıs 2008 tarihinde DTÖ'ye üyeliği ile birlikte hizmet ticareti alanındaki mevzuatı da oldukça şeffaflaştırmıştır. Ancak, Ukrayna pazarı hizmet ticareti alanında açık görünmekte ve yasal olarak bir sorun olmamakla birlikte mevzuatın uygulanması konusunda önemli sorunlar bulunmaktadır.

Hizmet ticaretinde yabancı firmalara önemli dezavantajlar çıkarılabilmektedir. Bankacılıkta Merkez Bankası tarafından yerel bankalar ile yabancı bankalar arasında ayırımcı uygulamalar, yerli bankaların lehine şeffaf ve etik olmayan bazı uygulamalar yapılabilmektedir.

Telekomünikasyon sektöründe ise düzenleyici ve denetleyici birimler sorumluluklarını yeterince yerine getirememekte ve bu durum küçük firmaların büyümeleri önünde engel teşkil etmektedir.

FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI

Ukrayna, fikri mülkiyet hakları ihlallerinin ciddi boyutlara ulaştığı bir ülkedir. Bu konuyla mücadelenin maliyetli olması gerekçesiyle Ukrayna tarafından gerekli düzenlemeler yapılmamaktadır. Fikri mülkiyet hakları ihlallerine ilişkin açılan davalar sonucunda alınan kararların uygulanmasında da güçlükler olabilmektedir.

Diğer yandan, ÇHC ve Uzakdoğu'da üretilen sahte ürünlerin Ukrayna'ya rahatlıkla girebildiği, taklitçiliğin önlenmesi amacıyla mahkeme sürecinden de bir sonuç alınamadığı konusunda firmalarımızdan şikâyetler alınmaktadır.

DİĞER ENGELLER

Ülkede, vergi mevzuatı gibi önemli düzenlemelerde sürekli mevzuat değişikliği yapılmakta, pazar ekonomisine uyum sağlama sürecinde birtakım eksiklikler ortaya çıkmakta ve gümrüklerde olumsuzluklar yaşanmaktadır.

Ukrayna'daki mevcut kanun ve düzenlemelere ilişkin yorumlardaki farklılıklar ilgili uygulamalarda sorunlar yaratmakta ve özellikle gümrük işlemleri vb. konularda farklı idari birimlerin aynı süreçleri değişik biçimde yönetmesi şeklinde sorunlara neden olmaktadır. Farklı idari birimlerdeki yorum farklarından kaynaklı bu sorunları çözmeye yönelik yerel hukuk büroları ya da yerel bağlantıları güçlü muhasebeci ve personelden faydalanmak önem taşımaktadır.

Ukrayna'da bankacılık sisteminde yaşanan sıkıntılar ve Ukraynalı firmaların çeşitli nedenlerle isteksiz oluşu sebebiyle uluslararası alım ve satımlarda akreditif oldukça sınırlı olarak başvurulmuş bir ödeme şekli olarak kalmaktadır. Bu husus, söz konusu ülke ile ticaret yapma açısından zorluklar yaratmaktadır.

Özelleştirme ihalelerine, Ukraynalı yatırımcılar gibi yabancı yatırımcılar da dâhil olabilmektedir. Ancak, süreç şeffaflıktan yoksun olup ihaleler genellikle önceden belirlenen firmalara verilmektedir.